Der Druck wird ~~verboten~~ erlaubt.
Dorpat, am 23 December 1821.
L.W. Moritz
Censor.

1822.

Juht. 1.

Itrad olled ja peapaddi

Meie ma rahwal se wüs, et nii inimesi näwad juwrewad, ehk nii leedda wünses surma woitlemises arwawad olewad, et leedda süs pitka ölgede peäle pannewad, selle pärrast, et usuwad selle wisiga lemma waewa wähhendada, ja surma raskust kergitada. Towad talwisel ajal rül-ma ölgi tuppa, ehk kisuwad neid ka pästaski, nii mõnikord neid majalt polle jada; egga rula koggo niste, kas olled kuiwad, märjad wai lummised; waid wõtwad neid, kuida kätte juhtuwad, pannewad neid mahha, ja lõstwad juurija inimese jängist, lemma järgi wäel, nenda higgine kuida ta on, ölgede peäle mahha. Se on ollekohhe üks tapmise tõe, et rül lead-mattad inimesed sellega surmala ees head, ja armu ommo kärmatawa liggimesele arwawad leggewad; ning süs ka selle pärrast irka weel ühh warmast perritud wisi peawad, et rüd midmele korrale wallitsuse polest töistwisi oppetud, ja midme käsjoga jedda ärrakeelud.

Teadmatad ja rummalad jarsasinimesed ei pane rüd juurijad mitte pitka ölgide peäle, waid kisuwad pea pealt ära, mis sedda nisamma suggune tap-mine, kui se toinegi. Et jedda selgeste näidata, et mõle-mad asjad ja leggemised õiguse polest, tapmiseks arwata, tahhame omma emese teadmisest ühh asja ja lemma lugeze räkida, nenda kuida kedda näggime olewad.

1790 aastal, kui weel Lüggandise kirriko peäl, Allutaggase maal ollime, juhtus Maidli mõisa härra, ning nüüd kadunud Landrath Wrangel,

— Orr —

paasto ruud, raskeste kanges ümmalõbes maas ollema.
Sulli sis ohto silja sullane rahwa hõbofeggi meie järrele, ning toi
sõmunid ja jerna tulla, et warma hea hõõra jo keleto,
ja hinge warzuma ise peal ollemas. Kui jerna jaime,
olli koik korda nuttu tais. Lätsime sis haige tuppa;
palusime koiki, ka prauad ja preilnaid waja minna
nemma, ja jäime ürsi, sõitke warma mamselli,
Petri Lenoga, kes ürs wagga woimlik ja tark inim=
mene olli, walwama, ja hea inimese labaru hinge
lahkumist odama. Haige rimad käisid kõrgest,
ja olli wõitlemine surmaga wagga raske. Kesk õe
ajal: oh! ja armas Issand Jummal! kui
wagga raske selle kalli inimese lahkumine on;
ja kui ta need sõnad ütles, naggine, et käsi jerutas,
et peapatja pea alt ärra tõmmata, ja peaalust madra=
lamale lasta. Siarjasime ehmates ülles, loime käega
wasta, ja kelasime sedda leggemast ja sundimast.
Soise ja kõlmandama kukkelaulo wahtel, ei tõmband haige
mitte umam ni raskeste, ja jäi wimaks hõpis waik,
ning mõlesime, et Jummal kenna hinge jo perinud.
Agga ei mitte kuigi kaua pärrast sedda, kuulsi tedda
kõwaste norskawat ja heaste maggawat. Sõnniko
kui päew tõusis, ärkas haige ülles; ja harkas kange ta kõhkima,
ja ajas wagga palju rogga wälja. Kui rimad
olid lahki sanud, kerelas ommasid, kes kenna
wõi ümber olid jeismas, ilma armastusega kui
sõsuggune, kes surmast jälle ellusse tulnud, ja olli
koiges majas ja mõisas suur röõm, et haigus olli
lahkund, ja ta nüüd surmaga wõitlemas, tedda olli wõit=
nud. Andis
Sis olli ümmale (Jüs) kallis inimene meile kät, ja ülles

Lärk: Leno wõi päitse tahha, ja ülles tasailikode:

Lennuke Jüs, siis ei sis i mitt ü. wõi Aworuke (i)

ä

ä

need sõnad: ma tänan Jummalat, et kenna teid tänna õesest
õesse jeie juhtnud; kui teid sün polleks olnud, sis
olleks mind selsammal tümil, mil mo ommasid
tänna hõmmiko kerretasin, sarno laua peale tostetud.
Sis eile ohto keletumaks jäin, sis olli ommetege meel
ja mõistus selge mo jees: ma kuulsin koik, mis mo ümber
tehti ja rägiti, agga ma isi ei sanud sõnna sundi
tuda, sest et rõgga mo kurku olli kimmatnud, ja
haldaga, otse kui penikese olle kõrre labbi weel pisut
hinge kombasin. Olli sis allati je mo mõtte ja mo
sõddamelix palwe: oh, et jättaksid mo peapatja ligula=
mata, sest, et kui peäsest ehk wähhegi selsõrral olleks
ligutud, sis olleks hinganisel õhs tolnud, ja rõgga,
mis kurgus kimmi olli, mind ärralämmatand.
Sis kuulsin koik, kuulsin ka sedda, mis Leno räkis, nenda
kui ka seddagi, et sedda kelasite minno peaasest
ligudamast, ja kui sedda kuulsin, jäi mo sõdda
kõrraga rahhule, sest et teie tarkust minno walwaja
teadsin ollewat, ning, et sudda murreda jäi,
uinusin ka kohhe maggama, et Jummala armo
abbiga sõddin jälle ülleärkama, ja sedda tämmast
päwa weel naggema.
Sellmane juhtumine, mis omma emese täedmisest
toe mõda teie polleme kirjutand, näitab, mis
sest piddada, kui inimesed sedda surmaga wõitlemas on, pitka ölgi peale pamewad.
Jummala nõud ei olle mitte inimese nõud; sellesõmaga
ülleme sedda; et kui sel ehk teisel kõrral inimesel wimne
lugga näitab ollewat, et Jummal sis ommetege mitto kord
hõpis teist wisi pärab, ning et kui haige kül saggedastegi
surmaga on wõitlemas, nõdder inimene sedda mitte
wõi teada, kuida Jummal pärab, ehk kellele Jummal

Lisa siesse jäin ü st ü st ära wendelt. Kuuendast on nüüd sün sõna st üd nüüd st stesse nüüd.

— õtud —

woi must töise peäle ámab, kas ellole, wai surmale; ning sellepärast ei pea teadmatal inimesel jedda usaldust ollema, et Jummala otse puuks jouda.

Oleme jedda jo mitmes kohhas omas Näddalatehtes lähhendand, et kõik wallitsus Jummalast on, ja Jummala nimmel ja tenma asemel inimeste teggude järrele kulab ja neid õiendab, et jedda kedda, mis rummalus ehk liggedus pahha puale tehha, ja jedda emale aidata, mis kõigile hearo nähtawse tullewad. Et se nenda tosti, jedda nait wad ka needki käsud, mis wallitsuse poolest pitkaolgide pruki=mise, ja surija peapaja ärratombamise pärrast rahwale kulu=tud, ilma et ommetige inimesed neid ollers lahtnud piddada, jurrunnd, ja rummalus ikka parrema nouga wasto on lähhele panna, jest et warmast perritud pahha wüi ja

tõetamaa.

1799 jel 11 Juli, kulutati kubbernemango wallitsuse polest nenda:

1. Ei pea haiged inimesed, ehk jesuggust, kedda arwatawse surremise peal ollewad, nenda, kuida teadmatal rahwal tähnid wüi olnud, jangist wäljatostma, et tedda järgi wael pitkaolgide peäle pähma, mis weel mitto kord külmad, mägad, ehk weel peälegi lumm märjad on: waid peab inimest ligidamata temma järgi jätma, jemust, kumb temma kehha ennast külmaks tombab ja ei ennam jedda wähhemaks ellomärki temmast polle nähha; et hing weel jees olleks.

2. Ei pea ka mitte warremine temma peaga jest ligi=tatama, ehk ridid, ehk pähja temma pea alt ärra wõetama; ei temma suud ehk silmi waggiselt kinni wa-utama, egga temma pead pesema.

wa-u wisp wa=u

3. Antawse jüs ka kohhaste kirikoppetajatele käsku, et teadmata rahwale jeddasinnast asja oiete peawad ärrarelletama, et inimesed saaksid mõistma, et nisugused töed ja teggemised wagga kahjulised: ja peawad jeddasinnast kulutust kord aastas kandoli peält mahhaüdlema.

Meie ma émemuisistest asjust.

Meie ma on üks Jummalast wägga õnnistud ma: kõik mis ello ülespiddamine tarwitab, on meil rohkeste ommast käest, nenda, et ka weel wõera ma rahwale aastali tuhhande sallituse kaupa rukkid, koikisugge wilja, ja paljo muid asju anume. Mis meil ommast käest eppolle, se on: raud ja sool; agga jedda same omma wilja wasto ni paljo. kui tarwis lähheb; ja teame ikka kust jedda wõtta.

On meie ma ka sest polest üks Jummalast wägga õnnistud ma, et nuud peäle jadda ja kumme aastad, ei waeno hädda, ei soa sarra, egga jedda ahhastust polle olnud, mis Jummal parrako! sema tullemata ei jae, kuhhu werrejamoline waenlaene tükkib, põletab, rijub ja tappab; ei norele egga warmale armu ei ama, waid kõik hallastamata mahhalõeb. Ei olle nuud ka peäle jadda ja kumme aastad meie maal, ei inimeste kätku, egga ka mitte jesuggust nälga olnud, mis üllemma olleks käinud. Kui jedda juhtus, et Jummal ühhel ehk töisel aastal, ühtes ehk töises maa=nas wiljukest laskis äppardada, ja leiba kallis=mma, siis olli ka töistes maarõdades jälle rohkemad leikust olnud, et iggakord omma emese maalt abi saime, kui leiwa puudust olli; ning kui siis ehk kül kallist leiba soime: siis ommetige Jummal tänatud! meil jedda polnud kästa, et nälga piddime surrema.

Meie ma omnis polw hakkas jest ajast, mil ka

(M) — kirjut —

Wenne rigi wallitseja käe álla jai, mis sel aastal jündis, mil 1710 kirjutati, ning on praego sedda aega, et ka Wenne wallitsuse al on, sadda ja ürstoist kümmend aastad.

Nägiwad kül inimesed paljogi wanna põlwe, isiarwanis Tootsi aja kitusens; ütlewad, et sel ajae kõik wägga hea, ja inimesel ölpo ja laddus ello olnud; et rahwal sel ajal ka paljo emmam jouda, ning üllepea kõikipiddi inimesed parremad, ja ellamine laiem olnud, kuida nüüd kõik nähtawse ollewad. Olgga se on teadma ka rahwa jut, kes ei tea, mis ennemuiste jündinud, ehk kuida meie ma, ja meie rahwaga luggu olnud. Se kes pesjutki neist asjust teab, mis enne meid on jündinud, se jüs ka sedda tõesnõda teab rääkida ja tõmmistada, et sedda maad ilmas polle leida, kus ni paljo werreärra wallamist, nälga, ja kalku ollens olnud, kui meie maal. Mitto sadda aastad järrele olli ühtepuhko jõddi minne ja waeno kisja lahki; ning kui jüs ka mõnikord pisjut aega rahtholist wahhet olli, jüs hakkas peagi endine luggu, ja tulli iggakord raskema waewa kord maga.

(R)

Et nüüd kül inimesed Tootsi ajast ja Tootsi põlwest ni paljo immet ja head, mõne warna ja teadma ka inimese sõma peäle nägiwad: jüs sane ommetige jemmest, mis emast luggeda ämmane, sedda näggema ja tundma, et meie maal parrajaste jüs sel ajal, mil ta Tootsi kummingate käes, ja nende wallitsuse al olli, kõige kibbedam ja kõigewilletsam luggu olnud: ning

1710

et Jummal sel aastal sel aastal temma waewa lõppetand, mil tedda Tootsi kumingate käest ärrapeästis, ja tedda Wenne rigi wallitsejate kätte andis.

Hakkame jüs kõhke/ esi algust ja algmisest meie ma, ja temma rahwa ennemuinastest, ja temma jündimaid asjust rääkima.

Ei olle iggal ajal ei sedda walgust egga tundmist ilmas, egga ka riistirahwa jeas olnud, mis nüüd inimeste heaks näne ollewad; egga polle weel praegogi kõigis paigus ma peal sedda nähha, et jinnane walgus, mis inimest inimeseks harrib, kõigis paigus uhte juggune peaks ollema. Se temma walgus on oige Jummala ja temma tõetundmine. Kus sellest, olgo wähhemalt ehk rohkemalt puudust on, seäl on ka inimesed ja nende teud sedda wähhemalt nideta wad; kuida sedda nüüd neil päwil Jurgi maalt rulema ja sedda leame. Jesuse armoõppetus ons, mis oiged tundmist Jummalast, temma tahtmisest, ning inimese kutsumisest kõigile wasto toob; kes sedda moistlikult, kui mõtlejad ja järrelarwajad inimesed, omma melega mõistwad wastowotta, temmale omma jüddames maad ja asjet anda, ning selle järrele omma tahtmist, ja omma teggusid kõblikkus ehk ehk kus Jummala ja temma tõetundmine ehk nenda leggewaks näitab; seäl parraneb rahwas; seäl kaäwad ehk kaäwad pimmeduse teud; seält tahtwad ka äbbauskis ja tühjad wallemõtlemised, ja andwad tõele maad. Jummala käsk, ja temma römustawa rahtuga ühtlaego maad.

— wastu —

Agga ei olle iggal ajal Jesuse armo õppetust õiete tuntud,
mitte nenda tuntud, kuida ka temma omma puhha jutga jedda
selgeste Ehwangeliumis, meile ning kõigile kulutand: waid
on inimeste äbbaust ja rummalus jedda pimmedal ajal
mitto kord ärrajeggan[ud] nenda et jedda, mis tühhi, ja aina
paljas inimeste jeadus (olli, Jesuse käsjuks walletand; ja
jelle wasto temma töe käsku ärrajalgand, ja inimeste
filmi eest ärrapeitnud.

Et luggu Jesuggune olli, muist ka nõmme rahwa
keskes weel alles jesamma on, arratas Lummal 1517.
ontsat tohter Martin Lutterust ülles, et jeggajeks tehtud
usso õppetust puhhast kirjast õiete piddi jelletama,
ja tedda kõigest walle õppetusest puhhastud ristirahs,
wa kätte murretsema.

Lutteruse ajani nimmatasid inimesed ennast kül risti=
rahwaks, agga nende usk olli tühhi, ja nende usso õppetus
ärrajeggatud, ja kõige juggele äbba= ja walle õppetusega
kokkolastud: ning olli jüs ka risti roggodus jelle ontsa nelk
ajani jures pimmeduses rummaluses ja üllemadas waimo=
likus waesuses; egga woinud jüs ka aigest ello, egga jedda
Lummala ja liggimese armastust inimeste keskes olla,
nüs Lummal inimeste käest küsseb.

Sest ajast, et omis tohter Lutter usso õppetust omma
õige kõrra peale jai aitnud, hakkas aega mõda jeal mail,
kus Lutteruse rahwas ellab, jurem walgus koitma, ja
aega mõda ikka juremaks Lamma, nenda et ka nüüd meie
ajal, kui jelge paike meile paistab, ja toeleed meile
näitab. Sedda ime ei olnud; egga olle jedda ka weel
mitte kõigil maal; jest et pimmedust weel paljogi
praegogi ilmas üxhel maal enam kui teisel: jedda mõda kuida
usso õppetus jeggajem, kõige õppetust wähhemalt on.

— Lõpet wird erlaubt.

Dr Dtud wird erlaubt. Moritz, Lector. Dorpat, am 29 Dezember 1821.

Jüt. II. 5

Neil pimmeduse aja ja rummalusse polwe päwil, remnest
jünjamnas üllemal monda olleme kähhendand, olli mailm
kül nisamma lai kuida ta praegogi on, agga ei ullatand
ei inimeste kuri käimine, egga jüs ka nende tundminegi
mitte nikaugele, kuida ta tämapäew ullatab. Jest et
jedda rahwa ühhe ja teise kauge ma rahwaga käbbistrio
käimist weel nenda epsolnud, kuida nüüd; waid et igga
rahwas omma ma kohta, ja temma ümberkaudse rahwast,
kõigest mailmaks arwas, ei teadnud nemmad ka
kaugemale mõma, ei kaugemalt mailt middagi
tua, egga jemma middagi wia. Peale jedda, kui meie
nüüd kõik wõerast ja wõerama inimest lahke wisiga wasto=
wõttame, ja kõige armsa wisiga temma wasto jõuame; jüs
jel willetsat ajal igga wõerast inimest waenlaeses arwaks,
ning nenda temma peale mindi, otse kui maja koerad
wõera koera peale kähhewad, mis nende õue ma
peale juhhub tulema; tapsid wõerast, ehk risusid jedda,
ehk ajajid tedda ähwardamistega emeste jurest ärra.
Nendaks on, ja jünnib weel tännagi päew Amerika,
Ahwrika ja Asia ma kohtades, kuhhu ellawa Lummala
egga temma sõna tundmine weel mitte polle jõudnud.
Ning ollid jüs enemuisel ajal mitmed jured ja
märka laiad maad, isseärrane põhja pool, hõpis=
teadmatad ja tundmatad, ja kus nüüd jured liimad on,
jeal ollid mustad mehhed; kus nüüd harritud inimesed
ellawad, jeal ellasid ka énemuistegi inimesed, agga
kui kui mehhelise ja kui kiskjast
tedda metsinimesi, ehk enam weel
tulli karta. Nenda olli ka meie ma ja temma rahwaga
lugu, kui sarsama inimesed tedda üllesleidsid, ilma, et
tedda ime jedda ollevs teadud ilmas ollewad.
Rootsi, Soni, ja Wenne=ma rahwas ollid kül jo
ime jedda meie ma, ja temma rahwaga tutwustand,

— Dr —

jel korral

agga ollid nemmad isiggi weel soggedad pagganad, kes woe raid Gummalaid tem teniſid, ning kemest mu mailm mitte muud ei teadnud, kui agga nende nimmed.

Se rand, mis praego Tallina lin, olli jo ammuſtki Jani=ma kuningate ma, ning olli ſeäl jo wanast üks lin, nimmega Lindanüſa, ſe on: Jani=lin, Seſſamma nimmest ſündis parrast ſe nimi, mis ſel linnal weel praego on, et ſedda nüüd Tallinnaks kutſuwad, kui ſedda ememuiste Janilin ehk Tanlin öldi ollewad. Tahwas, mis ſeäl ma nargyas ellas, maksis Janima kuningale marſu= ja ſe maksnud, mis meie päwil Ollustaggusse Wirro= ja Parwe makámaks nimmetakſe maksis Nowogrodi Saxa=maale aggal; Saxa ja Willandi maksnud Pikkwa Jurſe wäratile maksu, ämmust ſedda mis kui Saxjama rahwas ſeie maale olnud ostnud; mis nenda ſündis.

On Gotlſi ja meie ma wahhel üks kaunikene saar, nimmega Gottland, mis Gotlſi kuninga parrast on. Selle saare peäl on üks lin, Wisbi, mis wannal ajal wägga suur, ja põhja poolt se koige kuulſam kaubalin olli; agga mis Gunnal, mõni sada aastad tagaſi, arrahukkas, ja ledda pea kopis merrest laskis ärra nelatta. Sesma linna ollid Saxamaalt, Bremeni limaast, omma kauba laewadega tottamas; agga tousis hirmus torm ja marru, mis neid kopis leadmata ja tundmata päika, ühhe sure ja laia joe sulhu ajas, kus rahwast leidsid, mis kopis toistwiſi olli, kuida semi ajani neid ilmas ollid nähnud.

Se ſündis mis 1158 aastal parrast Kristust. ſündis

Olli esimene terretamine esiotsast mõlemiel poolt patta ja hirmus rul; agga leppisid wimaks, kui mõda head kauba tukki mielehearas anki, mis kui inime asja hea=melega wasto woeti. Se joggi selle sulhu torm kaupmehhi laewadega ajanud, olli Suna joggi, kelle kalda peäl peäle parrast Riaſtima ehhitati, mis nüüd ni suur, rikkas, perrekas ja ühhe kauba lin on peäl nüüd Ria=lin seisab.

Et wõera ma inimesed rahwast kül wägga walju ja hirmſa harinata nägid ollewad, süs harinesid ommetige sema käima, et meie ma andid omma kauba wasto emeste kelle wahhetada. Nüüd mõni aeg nenda aastaks sema olid sulnud; selle rahwaga tutwamaks sanud, ja kummalegi pole sest nähtti kasu langewad: süs palluſid wõera ma kaupmehhed maad, et üht suurt aita ehhitada, kuhhu kaupa seisma päma; mis süs ka teelmata jäiwad, ja aita, mis ehhitajid jel ajal Kiersi nimmetati. Se=samma kiri on öli Ria=lima ja temma nimme harkatus.

Nenda on koik asjad omnas harkatuses pisikeſed! — Kes sedda jel ajal ollers jousnud arwata, et se kilkas ja wähhene asumine, pärrast ni laiaks ja ni surers piddi minema, kuida praego omma ühhed ja rikkast Ria=lima teame ollewad, kus peäle 50 tuhhat hinge sees ellab. Agga jättame need asjad töisest körrast, ja räägigem nüüd sedda, mis möistlikud ja targad mehhed, kes jel esimesel ajal meie male tulliwad,

meie ma rahwast ja temma wisidest

ommal ajal tullewa põlwe rahwa mälles tuſers, ja oppe=tuſers ülles pärnud, ning kelle kirjad koik oppetud mehhed tundwad, ja sedda nenda oppiwad.

Rahwas mis sün maal ellas, olli sesamane, mis weel praego sün maal on kahhes selgſis, kui Latti= ja Maarahwas, ja wiirasid mõlemad koine toist. Kord tousis ühhe, ja wõge!

emeste käes, mis kus weel sarnapäew on asjet pissamas: ellamas; ning piddas kumbki need samad maksmad

Kord toise maxoma rahwas ülles, ja laxe Lättimaad rijuma; Latti-rahwas ommalt poolt jälle jeddasamma leggiwad; ning olli selle kahhe rahwa wahhel alalinè jodda, mis ialgi ei lopnud. Kui jus wahhel jesti kaddast ja waewast tüddisid, ja möme aja peale leppitust teggid; jus ommetige jedda kawast ei olnud, et ikka uhhest ehk toisest asjast jai wama jurdunud wihha peagi jälle sullima.

Sarema mehhed olid kange merremehhed, ja sel ajal üks wagga pahha rahwas, kes merre peät ja Jani-ema-le Lodsi-ja Lättima randa allati käis rijumas; ning maad rijumise ja rooslimise kaupa peab teitis.

Möllemad, ni hästi Latti- kui Marahwas, ei teadnud ellawast Jumalast ei ühtigi, waid teenisid wõeraid Jummalaid, ning olid Marahwal paljogi Joor olli üllem kõigist Jummalatest; kedda üllid taewad ja maad lowad, ning kõik mis taewa-alluse al piddi ollema; ja teenisid kedda iõdes ehk on: metsa-sahtudes, kedda harrisid, ja puhhaks piddasid, ning kammesse kegi tohtind puttuda, egga jeält ragugi wotta, jest et jus silmad peast piddi kadduma, ehk käed ärrakuiwama, ehk muud wigga külge hakkama tullema: agga kujusid neid ei olnud, kedda ollerjid kummardand. Allamad Jummalad olid mitmesuggused, kedda ka teenisid ja ametega püdsid melilata. Need olid: koddo ehk maja waimud, õuewaimud, wälja waimud, mawaimud, metsa ehk raja Jummalad, kedda hallijaks hüüdsid, ja joe Jummalad ehk nätikid jj. n. t.

Neist Jumalatest pimmeda aja asjust on weel mõnda tähma päwani, monda kohta, teatmata rahwale pärandusest jänud; ja teame jedda, et mõnes kõrwalises ja pimmedas nurgas, inimesed jedda kül weel prugiwad, et toutuse pairu wärsked ja muud wiwad, et jedda jemma laigitada ehk pärna. Nisuggused halledad asjad hakkawad jus isjemesest ärrahiadduma, kui rahwas täiemad oppetust saab; Jummalad ja temma jomma parremast oppib tundma, ning omma moistust ja arwu targemast oppib pruukima: egga marsa sellepärrast ei ähwardada, egga muud tehha, muud kui agga inimest targemaks oppetada.

Olli Joor teenistus hirmus kül, ja näitab selgeste, kuhhu inimene sattub, kui temmal õigest tundmisest puduse on, ning tedda tühjast mõttetest weetakse, ja moistuse teeb peäle arra awwaldajkse.

Kui jedda juhtus ollema, et ehk pikkad pöualised ilmad olliwad, kui märga tarwis olnud; ehk kui pikkad ja-ulised ilmad tulliwad, kui heinateggemise ehk leikuse parrast kuiwa jowidi: jus tulliwad wanemad korko, ja piddasid nõu, kuida Joord leppitada, jest et ilmad tedda rahwa peale wihhase näitsid olleud. Jah! ütlid: mis tehha! tulleb temmale andid wia; ja wõtsid jus kaks ehk kolm noort pois rahwast, kedda tapsid, ja Joorule ohwerdasid. Kui omma paggana wisi järrele koik ollid teinud, mis nende mõttest Joor leppitusest tulli tehha; jus kupjedasid õnnetumate jurno-kehha, ja joid neid jure kisja ja oisklemisega arra, jõsikõmad pamid jõe paika kõik kadetele ja waarnatele roaks.

Sarema mehhed, kes ühtepuhko merre peal omma patidega ollid tekkumas, rijusid wõerama randadest noort priskedt rahwast; ja nimasid neid, kuida meie ommal ajal seggu ja rõesid kuid nimame, ja tullid jus kauge ma rahwas nende käest wilja wasto tappi- ja ohwerdamise iminesi ostma, sel ei jedda wähhemaki ikko wigga, egga tappi-kestki külges piddand ollema *)

Sest külladke moista, misuggused meie willetsad esiwanemad jün maal olnud, ning mähherdune se on ja õnnistus, et Jummalatundmine meid jedda hirmsast on oppetand laitma, mis jel ajal ikko ja hinge hearst pühhitsetawast asjast arwati.

Et weel ennam tähhendust anda, kuida rahwaga lugga kui temma Jummalad egga temma jomma ei täitme, tulleb weel jedda nimetada, et meie esiwanemad kui jodlija rahwas tullarest juurt luggu ei piddand, waid neid kõhhe pärrast jundimist mõtsa wiskasid, ehk neid jõkke

*) Vid: Adam von Bremen & P. Duisburg. (Vid: Adamus Bremensis & P. Duisburg. (Vid: Adam von Bremen & P. Duisburg).

*) Wata: Adam von Bremeni ja P. Duisburgi wastukirjad.

upputajid, kuida meie koera kutsikake ehk kasi poegadega teme, kui neid liiste jumib. Ei arwatud sel ajal eman kui agga ühst ainust tüttarlast perre peale tarwis olewad, agga jedda eman poegi: jest et sel wilistsal põlwel mehhi tarwis olli, kes walmis Lalli rahwa (kapjaks ja) kappatawaks pildi jeis, ma.

Näne nüud neist jün jammas nimmetud eme muisjest ja meie esiwanemate kirjaist wisidest, mähherdune se wahhe, mis rüstirahwa ja paggana wahhel, reed jedda kears ja kitkuse wäärt asjaks tidawad, mis meie hinge ärrahukkawa pattu teame olewad. Agga kust ja kuida jedda teame? — kas isiemeiest? — Ei koggoniste wai jest armoppetusest, mis meid inimeiess harrib, ja tunnale tõe peale saatnud.

Ei olle meie esiwanemad ükski jesuggusid teggusid pu= kind, ja neid weel pealegi hinge kears arwand: agga ma inimesed, kes Tellawa Tummala tundmisest ilma= olnud, ehk praego weel jest armust ilma on, on jesuggusid asju prukind, ja pruugib neid weelgi, neng on taisi ka weel nende wimaste körwas, kes ennast omma hinge kahjuks, wallewaggaduse warju peitwad, ja enneste (hingedele) ning ka ja tõiste rummalatele hinge kahju saatwad.

Wäljaspiddise ellamise polest olli sellajal midmest kõhhast kõik asje meie ma rahwaga hoopis tõistwiisi. Ellomajad ollid neil pea seddasamma wiis ehhitud, kuida nüüdsi; krakkid nennad weel ei prukind maas piddada, waid teggid aina ükski õdre mahha; tampisid neid sure nuijatega uhmris= jalk peneks, ja teggid neist siis leibu; jest et sel ajal westid weel ei olnud kuulda egga nähha. Kahlad, padda, ehk pötti, arwast nähti, ja arwati jedda rikka mehhe majariistaks. Keetsid omma roga uhmrites tulliste riiwidega. Kalla küpsetasid tulle paistel wardas, muust rikka ilma sõlata, jest et jedda ilm arwast olli sada ning nenda soiwad ka nüüd kõrd osasta õhja kõik muud roga sõlamata. Et neil ei pämi egga padda olnud, küpsetasid lehha ehk pu wardas, mis harkide peale tullepaistel põrasid, ehk ollid neil ka ma sisse haugud kaewatud, kelle kedda lehti alla lehha peale, ja jälle lehti peale pami= küllid, kaks wad, ja tulliste riiwide ja mallastega pealt kimimatsid, ning

7 Kahja mis

nenda jeddasuggust roga walmistasid. Kalja, õlut ja mõdu mõistsid wägga hästi tehha, ja pruukisid essimest iggapäiwiki, agga kahe wimast piddude ajal wägga kangeste. Wina jel ajal jün maal weel ei olnud kuulda, egga olnud jedda ka weel neil päiwil ei kuski pool ilmas, waid oppisid inimesed jedda nõmi jadda aastad pärrast jedda wast iljamine teggema ja ajama.

Omma jurnud saatsid nennad mõne wisiga rahhule ehk nennad põlletasid neid ärra; ehk matsid neid ka mahha. Ollid ka mõned maxõmad, renda kui need mis Wennema raja liggidal, kui meie täninine Wõrno Tappina, ja Wastselima kihhelkonna maad, kus omad jurnud kül ärrapõlletasid, agga tuhka ja lu türkikesed, mis järrele jäiwad, ärrakorjasid, wõõra põllede sisse, panewad nende jund pealt jawwiga kinni, ja wimaks ärrakattenud inimese raudriistadega mahhamatsiwad, ja hauda pamiwad.

Enne kui inimest mahha matsid, ehk tenma jurno kehha ärrapõlletasid, tulid naesed juggowõsa ja naesterahwas fillitas jurno palgid kaebas, kisendas ja kuski jurno käest: miks ja kes jul olnud? ja jua ja jua? ehk jul olnud hea naene ja head lapsed maja, hea abikaja, ja head lapsed? j. n. t. Kui jedda praego kirjutame, tulleb meile mele, et Niggula ja Lüganduse kihhelkonnas kus olleme ellanud, ja omma ajal wägga harrimata rahwast eest leidnud, jedda mitto kord, kui Jerma ollime tulnud, ollene näinud ja kuulnud, et naesterahwas pusärgi peale kisferdes heidis, jedda fillitas, ja mitto healega kui Allutaggusse murdes hüdis: mes ja olled wälla läinu, ehk jul olnud joa ja joa? Näilsab jesamma seäl maal jel ajal prugitaw, agga nüüd ärrakustund wüs, et je ka wael wannast ajast olli ülle ja älles jänud.

Lojuste ja puddolojuste polest leidsid wõera ma mehhed jün kõik, mis täma päew jün näne ollewad; agga mets= ellajate polest on põdrad wägga kahhanud, neid olli ennemuiste jün maal närka palju, ja saadsid kaupmehhed iggal aastal mitto tuhhat põdra nahka wõerale male.

—Jämdews—

Alli neil weel üks wüs, mis iggas majas igga aasta puhkas pühkis pe peti; ja olli se: kui pärrast meie Issandad Jesus Kristus sündinud olli numatud, et süs juurt sõna aega teggid, ja esimese kukkelaulo ajal koik ärrakadunute hinged piddule tagasi tagasi tulla tapetud, ja neid nimme kaupa tüppa kutsusid. Wata sest edasist nimetwa aasta Näddala-lehte. Nr. 2. Lesk. 11 kuuma 14. süs leiad seddasamma asja weel mõnes paigus meie maal alles prugitawa ollewat.

Nimmats olli neil ka se wüs pelawaks, et Jani-Kuul surnud haudade peal koige perrekonnaga ärrakadunud ommastid käisid nutmas. Kui küllalt ollid kullunud ja karjunud; süs pannid leiba ja soga, mis kaja olid tonud, kaua peale, ja hakkasid sõna: agga mis üllejäi, kui kõhtud ollid täis sanud, selda jätsid kadunute hingedele melehe ehk.

(Jäb pöle.)

Kirja ja õppetuse asjust.

Koik targemad inimesed, kes ma teeb ja matele kirja oiete tunnewad ja mõistwad, kurtsid sedda jo ämmusti, et matele kirri weel mitte omma täie kõrra peale polle jõudnud. Selle waesusele on nüüd abi sanud, ning on need Luggemise lehted, mis nimetwa aasta Näddala-lehte Nr. 8. otte kuulutati, selle häddale otsa leggemas. Neid sinnatsid luggemise lehti prugitakse jo sõna kõhtekõrnas sure kasuga, nenda kuida mõnes Saksa-ma pra-usi kõrna kõhtekõndades, ning nähtakse luggemise õppimist nende labbi wägga joudsa ollewat. Sawad needsinnatsed lehted nüüd kõigis Liiwlandi-ma kolides Ewilsa asemel prugitawaks ollema: ja kulutakse ka weel luggemise turrikid otte, mis kolilaste heaks, luggemise lehtede korwa sawad lisatud.

— nleubb.

Mtz.

Jeadused.

Konstantinópolitani-limast, mis on Turgi-ma keisri pea ja pesjalin, kirjutawad wõera ma kaupmehhed ja, andwad teada, et kui Jämini, liggi terwe aasta, Turgi-d rahuga kirena ja muud riisti-rahwast hirmsa wõisiga tagga kinsand, ja riisti Kaggodust ülemata ahhastusse saatnud, neil nüüd emmistel juur hädda kaela peale on tullemas. Persja-ma keisri rajad jookswad Turgi-ma rajade külge, ja on Oktobri ku 25 damal päwal, Persja keisri wagem poeg, kes kenna auujärje perrija, Turgi-ma peale kakkis marssima, ja Jubba on Armenia maronda tunginud, egga olle jeal Turgi wägge wasto seismas, sest et kõige surema bulka Europa male kulsuli, kirena rahwast ärrakatutama. Persia wägge on sadda tuhhat meest, kenna kõhta liikmas, ning on kenna jo Armenia maromas. Kaua kenna ärrawõtnud. Soine wähkulsi ehk leer, mis sest esimesest wähhem, on Mesopotamia maronda minnemas, ja Bagdadi linna, mis ennemuiste Babiloniast kutsuti, ärrawõtmas. Saab süs nüüd nähha, kuida Turgi rahwas luggu harrab kaima.

Persia-ma, on märka juur ja lai, ja wägga mitme asja polest üks kõrrest ümmistud. Se on sesamma, mist kõige parremad sidi, ja wägga kallist sidi- ja puumilla riet tuarse, ja mitmile maile kaubale wiarse. Persia-ma heidab kõhe hõmmiko pool Wenemma lahha ja Leb Kaspia merri kenna ja meie Kigi wahhel wahhet, ja on meie keisrilel mitto kord Persia kiitega sodda olnud. Kauba-ajamine Wenne- ja Persia-ma allamate wahhel, Kaspia merre kaudu, on kaige kül, ja wahhetame nendega kaupa kauba wasto, ehk ostawad nemmad meie, ehk meie nende käest sedda mis karwis lähheb.

— Jrt —

Jrt. III. 7. 9

Ots se rahwas üks tark, terrane ja wappser rahwas, mis
ka Muhhamedani usku, nenda kuida Turgidki; agga
lahkuwad nemmad nüme wäljas piddise usso=
polest toinetsest, ja witsawad imast sellepärrast
wisi piddamise wastastiko; ning sümis süs sedda julgeste ette=
da, et mollemad omma usso waeno pärrast, wer=
jamulise wihhaga toine teise peale jawad harkama;
sümis süs ka sedda arwata, et Sumal Persia rahwast
Turkide peale juhhatand, et waewalud ristirahwale
kergitust fata.

Turgi=maal. Kreeka maalt on nüüd sedda teada, et Kreeka merres,
kus peale kaks sadda saart on, nemest
monned wägga surred, ja teised jälle wähhemad, agga
kõik wägga perrekas, ja rahwas kõik oppimd ja harjund
laewa mehhed on, üks suurt suggo naesterahwas, nimega
Wanula, immet on teggemas. Olid Turgi=le lemma
meesterahwast, kedda üllewägga armas, kui tuhat pina=
misega arrahukkand; naesterahwas ei sedda
lemmale jukkund ometust kämatada; korjas hulk
laewu; mehhi peale, ja mona ja soalarwitust
sisse, ja läks nendega Turkide wasto soddima.
Wanula, et kül älles noor ja wägga pris=
ke naesterahwas, walliseb isti omma soawägge;
on jo mittokord Turgi laewadega kimpu janud,
ja neid iggakord arrawoitnud. Kui teiste saarte
rahwas sedda teada saiwad, koggusid nemmad
ömast koigilt poolt Wanula juure, ja lemma
dega Wanula alla kokko, nenda et praego
Kreeka rahwal 254 laewa on, mis merre peal
Turkidega soddi wad, neile suurt kahju teed, ja palio
soa=laewu nende käest arrawoitnud, ehk neid

ka merre peal arrapölletand.
Augusti kuul sundis, et Turgi keiser kuhu soalaewu
Konstantinopolist Wanula wasto wäljasatis, et sedda arra=
wõtta, ja lemma merrewäele otsa tehha: agga harkas
naesterahwas ni wahwaste omma piisikeste laewadega märatuma
Turgi laewade wasto, et neid purrurs lastis ja paljo
rahwast lappis. Koigesurema Turgi laewa maskid
ollid purrurs lastud, et laew ennam ei
kuhhoge pole janud ja likuda, ja parnid Turgid, kui mehhe
peält ollid arrawoitnud.
Kui need pahhad sõnu=
med Konstantinopoli todi; sai keiser ja kõik Turgi=
rahwas weel kurjemaks ristirahwa peale, ja tulli sis
weel kibedam ja kangem taggakiusamine: agga lähkidas
ka keiser kohhaste toist ja weel suremad laewa kuhja
Wanula wasto, ja andis omma merrewäe wallisjeale
range ähwardamisega käsku, kreeka merrewägge lõppetada, ja lemma ale
arrawotta. Ommetsje ei olnud neilgi laewadel parrem, otsa lehha.
waid sesamma luggu, mis es sinesdel olnud K. Wanula
wõitis neid arra.
11. nemal Oktobri ku päwal, olli jälle suur merrelahhing,
se on üks suur saplemine merre peal, Kreeka ja Turgi
rahwa merrewäega. Turgid ollid sel 6daml Oktobril 90 ne laewaga
Zante sare jure tulnud, ja ollid nemmad 38 kauba=
laewa merre peal wõtnud, kedda wangi ollid wedda=
mas. Seijid seal Kolm päwa rahhul, ja 10 nemal Oktobril
läkkid jälle ennast arra; agga tullid neile Kreeka
laewad wasto, ja harkas ka sealsammas paigas
kirmus tükkilaskmine ja wõitlemine. Tapleid
terwe kümme tundi; wiimaks andis Turmal
Kreeka rahwale wõimust waenlase peale; peasid
need üllemal nimmetud 38 kauba laewa lemma
käest, ja wõtsid ennist, muist uppudada
muist rikkusid 50 soalaewa arra;

— Sjnd —

nenda, et ~~Jesse kommitrat~~ kui Jesamma merrewäggi, mis
6 daenae Oktobril üthekorrüme laewa. Zanke olli sulnud,
mitte emam luggend. kui 40 laewa lugges, kuid 12 nenae Oktobris
Jenna jälle Zanke taggasi sulli. Olli neil wägga palio hawa-
tud rahwast, ja ollid ka laewad koik wiimne, palio
wigga sanud, et suurd kõhtendamist tarwis ~~olnu~~
läks.

Lihhulast, Läne maal, Sällina kubbernemangus, (est Jel
jy nenae Nowembril, se on näddal enne Kaddrina-päwa,
õhto kello pool kahheksa 5 gradi jõja, ja mõnd kanged
mürristamise karsud, hirmus marrad, ja suur rahke
saddu olnud.

Lihhulast kirjutatse: meil on Allikli kuul laat, kuhhu
palio rahwast kokkokoggub. Tänawode sai sün
lada ajal üks juhtumine ollema, mis neile tähhelepanda
wad oppetust annab, kes Sunnala wilja peale lüg him-
mulised on.

Lihhula moisa kõrts olli rahwast täis, ja tulli sün õhto
ilja üks naesterawas Jenna, kes omma meest taggabõsis,
ja ülles; nüüd ta ennast jälle täis jonud, ja kes teab, kuhhu
mahha jänud; tulleb sün toine pahha inimene, ja wõtlab
jälle rahha koppikad, mis kodduni ~~kaha~~ jure wõtnud, ~~ehk~~ karma-
dist, ~~ehk~~ kaelarättikud kaelast ärra. Kus ma tedda
nüüd leian! — Sui tük aega nenda jure tus kamilega, parju
rahwa wahhel olli ~~ofsinas~~ likumas. ja omma kartust kaebamas
leidis wimaks meest nurgast, taiste wasinutega kopis
wimase ja tuima ollewad. Läks sün kõhhe temma källa-
le; hangutas tedda koige rahwa küljes; wõttis temma
kaelarättikud temma kaelast; 60 Rubl. rahha temma
taskust; üht uhrik pipu temma karmandist; kirkus
tedda ülles, ja weeras tedda tallutamise kaupa

körtsinaese jure raubakambri, ja pallus üllewägga, et
temmale mitte ennam wina anda; ning tühjas warra
hommiko sulla, et temmaga roddo minna.
Jõfel hommikul ärkas meest sülles, ja hüdis: oh ma wahe!
minno rahha, mo püss, ja no kaelarät on ärra. Olle
rahhul. üllese körtsinaene, kul saad ~~nüüd~~ jedda puhko
neid weel kätte; agga ärra wasita ennast eddespiddi
ni rängaste. Tänna ~~nenae~~ naest, kes sind eile õhtu
õtsis; ~~kõik~~ kõik, mis olleks woinud ärrakaduda, enne
kätte wõtlis, ja sind seie kambri weeras. Kes se
naene olli. küsis mees; et sinno omma naene, kõstis
körtsinaene. Minne põrgu! hüdis inimene, minnul
ei olle naest, egga olle ilmaski naest olnud. — Agga
jäi rahha ärra, egga olnud naest, kes ni kawwal lasta ja olge
ja julgeste meest rõusis, ei koggoniste kättesada. Kuuldi
sün ka sel körral jedda ragitawad, et mulduse Allikli-
ladal jeddasamma ühhele mehhele ka ühhest naesterah-
wast tehtud. Saab nähha, kui weel kolmad kord
jedda peaks kätsuma, eks ta lõpsu peaks ~~jänna~~. nimema? —
2
~~jänna~~

Tartust sel 11 nenal Detsembr. Tänna, südda lõunel,
uppus ühhe soldati pojokenne isja ja emma silmi
ees Emmajõkke. Läks poisikenne rüstaga jäe peale,
et temma jerwast, kus jõggi jälle olli lahti läinud,
wet tua; agga jää murdus, ja läks laps sisse.
Palio rahwast olli jedda näggemas, agga ei olnud
woimalik õnnetumad peasta. Sõlitsi lasksis
wennet kiiwi-silla pealt jõkke, ja läks mehhi sisse,
jar agga wüs westi poisikest jäe alla, et sün
ei ühhegi wisiga temmale kegi ~~sanud appi tulla~~.
tedda sanud aidata. — wiimne —

komiko poolt üed

Sarto maalt: sel 14 mes Detsembril polles Wasfula moisa
kahtekorne rehti ärra, ja jai koik weikse toid sisse
selsammal kommitud nahki ka weel teist juurt tullerahju,
remest weel polle rulunud, kus ta jundinud.
Ohdowast, loist pool Peipsi järwe, ja Peterpurri Kubber
nemangust, tulid weme mehhed sanidega kumi kasfina
moisa, mis Wormo kihhelkonnas on. Seal loppis lummi
käest: agga ülliwad Ohdowa maxomas lund kul,
ja oige parrajad talwteed ollewad. Kullap nüüd
need fojad ilmad, mis tännasest 17 nemast Joulo-ku
päwast olnud, ka sealgi maal talwteele otsa teinud.

Kottid kewad armotuma lastele kabbi.

Üks kulus, wägga oppetud, tark, ja hea Frantsuse-
ma laewamees, nimmega Bugänwil, sai omma kunninga
käest käsku, kahhe laewaga pikka reisi peale ja ma ümber purje-
tama minna. Kes Ühtapäwa wahheluggemisi on luggenud
se nisuggusist teäimisist sest ramatust paljogi on teada
saanud, ning ka seddagi, et nisuggune reisimine kolm
aastad aega wottab; ning et inimesed, kedda wallisjuste
pölest sesugguse karilikko teeäimise peale sadetakse,
mitte kaupa, waid sesuggusid asju lähkitakse
ostma, watama ja kulama, mis meid waksid targe-
maks, ja Jumala jure leggudega, mis woeras ja
kadmatas paigas kaugele meie eest ärra peidetud asjad
tutwamaks lehha. Et targad wallisejad ja wallitsus-
jed, nüüd jo paarkond sadda aastad, sedda armohoidt
omma allamate pearst, enneste jure kulluga kandnud;
ollewe sedda maad, mis meie päikese käest soja ja
walgust saab, ja mis meile, kui nendra inimestele arwatud, kes
kõik waaksa, kuura, sülla, werdta ja pennikoorma kaupa
arwanes idmotsata näitab; agga, mis töiste tähhewa wäggede

Jeas arwates
kahhel, ja nende wastu kui uks liwakerrakene arra kasub,
wast öiete tundma janud. Thoir need targad mehhed, kedda
wallitsused lähkitand ma ümber laewadega käima,
on meile sesuggusid teadusid, kui oppetud ja targad mehhed
konud, et sedda liwakerrakest, kelle peal meie ja käigil, kes
kõige ma peal ellawad, asset on, öieke olleme tundma janud
ja mõnda head ja nidmesuggust ello ja ellamise polest,
emestele janud. Talletame selle asja pärrast agga
sedda mele, mis nimetwa aasta Näddala-lehhe, numbris
Nr. 48, lehhe kuljes 383. Kartuhwlidest olleme kead andnud,
mis Franz Drake tundmaldt Amerika maalt Europa
male tõi. Kes kartuhwlid söeb, ja neid tümeb, se sedda
kui mogelik inimene kead ärra arwata, misuguust
tämo. Sunnitale selle källi, ja kaugelt maalt leitud
andi eest anda. Nenda on weel tuhjad ja tühjad
asja, mis sesuggutse pikka teekonnale teekäijate
waewa ja tarkuse, murre ja tähhelepannemise pärrast
meile, ning ka öiste ma rahwale ütlemata kasu teeki,
ölburs, ja kasfuks tulnud? Ommelige jago need,
ja toised selletarnatsed asjad eddespiddi rägitawaks, ja
selletatawaks. Agga tähhi nüüd rohkt poleist oppetust
wotma! —

Frantsuse-ma laewa mees Bugänwil, kui kolmandamal
merereisso aastal kodo pole olli lõttamaj, juhtus
loune pool Ameerika-ma wümses joppis, ühhe merre
kaela kilfüse, nimmega Maggelani merre kitsus;
egga peasnud sealt koggoniste wälja, et kümsad
sügjised tormid allati wasto seisiwad. Nellitoist kümmend
näddalad olli nenda kahhe laewa ja kolme saa
kahhe kümne mehhega ühhe kohha peal ankrus seismas,
egga peasnud ei eddasi egga taggasi. Olli süi aus
meel jures murres, ja arwasi ennast kõige omma
wäega senna surrewad, sest et moon jo ämmustris
loppa korral olli. Kallad mis ongede ehk nu noudega pümsid,

— siirdsag —

Türro linnad

on praego Tarto-linnas, et

1 wak	rukkid maksab	6 Rubl.	50 kop.
1 —	öddre	4 —	4 —
1 —	seme öddre	5 —	4 —
1 —	tangu	7 —	50 —
1 —	ernid, mis semers, kolbawad	15 —	4 —
1 —	tamawoßid kedo ernid	12 —	4 —
1 —	kaero	3 —	4 —

Höbbe rubla maksis 3 Rubl. 79 kop. waske.

ehr merre kimud, mis pudsidega tulest kättesaiwad, juthtatas
Bugänwit Tummal neile leiwa jäkkuks. Kui jüs ühtel päwal olli
löpnud lõunat sõmast, ja jures murres laua tahha istuma
jänud, näggi lemma ühe juure rõtti omma laua álla tulle
wad, ja ühe leiwatükkikest, mis jema olli kukkunud, nesu
tawad ja peagi ärraminnewad. Ei kuigi kaua pärrast
jedda tulli rõt, ja weel kõne lemmaga, selle samma leiwa
pallukese jure, jedda nusistama, ja lähsid jüs jälle
mõllemad ärra. Agga peagi selle järrele näggi nees,
et kolm rõtti rinnis laua álla tulliwad, ning et üks
keskel käis, ja need kõised kaks, kes kahhel poel käis
sid, tedda körwipiddi selle leiwa pallukese jure tallutasid,
ja lemma peale ja juthatasid.

Seisis inimene ligutamata rahhul; parmi jedda asja
wagga immerkis, ja arwas jema ja tema. Kui rõt,
mis keskel käis, leiwa rapukese olli ärrasõnud, tallutasid
kõised tedda jälle selle haugo kõhta, kust ollid wälja
tulnud. Pärrast wiskas meie iggaüks, kui lõunat sõi, leiwa
pallukese laua álla, ja näggi ka iggapäew rõttisid
penda tullewad, kuida jün üllemac ollene rahinud.

Kui jedda nenda näddala paika olli kahhele päwad
käskis ühhel päwal rõtta kinniwõtta. Sullased ollid
waikselt seismas, ja rõtta otamas; ja kui jälle kõik
kolm rinno ollid tullemas, lähsid need ka-ütlema; agga
kaks neist lippasid kõhe rõttikauku, ja kolmanda
mad saiwad kätte. Kui Bugänwit tedda kahhus, jüs
leidis, et se üks warma roidunud ja pimme rõt olli,
kes ennam kuhhugi pole ei oskand minna, ja et
laewas mõna polest juust kihsust olli, pojad tedda
körwipiddi jema tallutasid, kus weel middagi toidu
polest olli leida. Lastis tedda jüs jälle lahti, ja
näggi tedda jemi ajani, kümni franzuse male taggasi
jooksi, iggapäew omma sõma-laua álla tallutatawad, ja
jedda ärrasõwad, mis temmale jema olli heitnud.

Mis inimene jest asjast oppib? — Jedda: et Jummal
ka wiistmata loma sündmese lemma teadmatelt jedda käsku
kirjutand, et selle eest peab hoolt kandma, kes tedda
sünnitand. Inimesse lapsed Jummal parrast! jedda
lüg saggedaste unnustawad, agga wiista jedda käsku meles
piddada, mis Jummal toutusega andnud.

— wlaubb. Mtz.

Der Druck wird erlaubt. Moritz, Censor.
Dorpat, am 29 Novembr 1851 [illegible].

Kirja ja oppetuse asjust.

Ollene jedda jo mitmes kõhhas ommas kirjades tähhendanud, ning teame jedda iggaüks töe ollewad, et luggemise polest, meie hea maratwaga luggu weel álles wagga waene on; ning et lüg arwast jedda immimest leidaues ramatud ehr kirja, mis ta weel mitte käes prukinud, kinnihakkamata ehr tähhistamata jaaks luggeda: teame ka jedda iggaüks, et jurem hulk nummitlega kõrda ei ja, egga kirja wahhetähhtedest ei jeddawähhemadki ei tea. Sedda ei wõi meie rahwale süüks anda, waid peab tedda sellega wabbandama, et temmal õiged oppetust ei ühhetki asjas, egga jüs ka mitte luggemisegi polest polle õnud. Pääle jedda olli ka weel tämini makele kirri isfiemeses polikul, ja puduis kopis weel üks pohhjaw meie Abiksas, mis se jesamma on, mis seie klamrite wahhele näidatawaks pannemse (ö). Soiste kirja märkidest ei olnud ei kuuldagi, et kül immimesed ommas mõtles selle peäle julged olliwad, kui ollene piddand makele kirri jo ämmustki omma tähe kõrra pääl ollema.

On jüs nüüd minnewa aasta Mihkli kuul Tartus, trüker Schünmämi juures, need luggemise-lehhed walmis sanud, mis C. W Masing oma Näddala-lehhe mas kummis, 1852, toutas wäljaanda. Needsamma sawad nüüd selle waewale õtsa leggema, mis seie ajani luggemise oppimise ja oppetamisega olnud. Prugitakse need jo Haggeri kihhelkõmas Tallina-, Orla kolis Lätti-, Perno kihhelkõmas Perno-, ja Maarja, Laitse, Tallamuse ja Lahe kihhelkõmas Tarto-maal wälla- ja ning kihhelkõma kolides, ja nähtakse neist üllemata head, ja õppetuse ja oppimise kergitust sawad.

— Mtz —

Neidsinnatsid lehti, mis kõik jured lehhed on, on 38;
neid klüsterdanse karduspabberi peale, ja pannakse
jüs purkide külge, ehk ka seina peale, ripsputna, sedda mõda
kuida tarwis lähheb, ehk körgemale ehk madalamale,
ripsputna ~~nenda~~ et kulk lapsi neid körraga saab
nähha, ~~ja~~ kui körraga neid öppetada~~se~~. On nende arwus
kaks lehte numrite, üks leht kirja wahhetähhedega,
mis kõik ärra jelletud, ja kaks lehte wäyga illusa
kirjutamise pohhstawidega, mis waskitrük teinud.
Peale sedda on weel üks lühhine öppetus sama jure
lisatud, kuida neid luggemise lehti kasjuga prukida.
Sesama öppetus näidab ka rümme leht, ja
annab neile, kes lapsi luggema öppetawad, paljogi tähhele
panna ja mele tulletatawad öppetust milme asja
polest, mis tähmini markele kirja luggijal teadmatad
olnud

On jüs nüüd ka needsinnatsed luggemise lehhed, ning
se lühhikene öppetus, mis nende korwas, markele kirja
oma öige korra peale aitnud; ja et nüüd ka Perno
linnas trükker Markwart, need ued pohhstawid
sarjamaal laskinud wallada, mis siie ajani markele
kirjas puudusid, ning et nüüd ka selle sinnatse aasta
Näddala-lehht ue kirjaga trükkidarse, annane üht ja
töist tähhendust ue kirja tähtede pärrast.

1. (Õ) Sedda (pohhstawi) ei olnud meie kirjas; ja sellepärrast
prukisiwad o ehk õ temma asemel. Seäetap se jüs
tulli, et milmed sonad, mis räkides kopis töistsuis
kõllawad, ja kopis töist asja tähhendawad, ühhe
wisi peal kirjutadsid, ja luggijal sellega jeggadsid.
Olgo näituseks need sonad: kõrt mis padras, ja
kört ~~kõrt~~ mis wäljal kümnen, neid kirjutadsid: kõrt ja
kört; nenda ei sanud jüs mitte sonast arwu,

kumba ühhe ehk töisega piddi tähhendadama, kas kört,
wai kõrti. Agga kui nenda kirjutamise, kuida jünsamma allamal
lähheme näitama; jüs käüb jeggadus ärra; n. k.

kört reeb paddas, kõrt rüman jüggise.
töe jures on waewa, tõe tundmine annab tarkust
õe pimmedust kardan; õe surma pärrast nuttan.

2. Ues kirjas nähtakse heälega pohhstawide al ka
mõnikord täppikesi ollewad, kus sedda on, seäl
täppike tähhendab, et sonna sulla on, ning et üks
i ehk e selle heälega pohhstawiga, kellal täpp
seisab, üsse korko on sullanud. Näitus jünsamma
annab selgust:

ärm tulleb summalast,	—	ärm kohtist;
mänd ~~käib~~ on paddas,	—	mänd metsas;
palka saab orri	—	palka wean metsast;
tal on lamba poeg	—	tal kus hobbost piddada;
wars käib märra	—	wars lua tagga;
wil on lamba seljas		wil löeb inimese külge.

3.) On jüs ka weel mõnikord heälega pohhstawide peal
kriipsoksed nähha, ~~nenda kui:~~ a, e, i, o, u. Kus üht pohhstawi
nenda märgitud, seäl andakse luggijale tähhendust,
et heal sonna kohta langeb, kus sedda kriipsu, ~~mis~~
~~kohhu~~ nähtakse ollewad, ~~ei~~ ~~sedda~~ mis kohhus
ninnetakse, sest et heal õtse selle pole sonna peale
kohhub, mis temmaga märgitud on. Näitused, mis
jüs see álla panneme, sawad kõik selgeks leggema, ~~nenda kui:~~

kallale lähheb kallamees,		kallale tulleb karru;
kanna pessas on munga,		kánna tagga kámus;
murre on süddames,		múrre kolos;
warras wõttab,		wárras torgib;
warmudakse wallad ja		wármudakse inimesi.

Sest olgo kül, et largad inimesele õiged tähhendust anda,
sest sinnatsest markele kirja soarrandamisest, mis
igga poisikski meleniõtleja kui wägga ~~tarwis ja tarbelist~~

— Otud —

7 nenda kui: a, e, i, o, u.

~~lugg~~ abbinõud luggemise rasfurs (tarwis ~~saab~~ ollewad. isiemeest ~~sõrmele~~
On ka wael wüis ligaleht pohrstawide, ja nelli
ligaleht numritega, luggemise lehtede jure lisatud,
et neid kaardikefirs leigata, kel pohrstawid ~~peal~~,
ja numrid peäl, miska lapsed ~~sõrmu~~ wõiwad korko
jeäta. ~~Kõik ühtes~~ Marswad koik ühte korko rakes
rubla wüskümmend kopsikad, ja on Sallimas, Pernos
ja Tartus sada.

Jeäduse

Neapli linnast Itali maal. Käiwad kül imemesed
nenda, kui üht nurjatumad imemest tahtwad laita, et tedda
koera üllewad ollewad: agga ei wõi jesugust
laitmise sõna ei ühtegi kõhhast, ei hearst egga toeks
kita. Koer on üks kallis ~~asi~~ maja hoidja, ja koige
julgem kõrro ellajatest; usklaw, tark ja tru, et
omma ello omma hea perremehhe eest jättab, egga
surmagi karda, kui temma eest tulleb jeista.

Tuhkus meie linnas, et ühhel hõmmikul üks aujad
koddanikku ulitsa peäl leidi, kedda õe ajal olli lappetud
ja rijutud; agga ei olnud keggijad leida, jest et lin
marako suur ja õhata perrekas. Eme lõunat kello
kümne ajal, kui wäggi wahtiwahhetamise ~~parrast~~
ajal tuhro peäl ~~rinnas~~ olli jeismas, tulli korraga
üks suur walge pudel, ja kargas ühhe soldati peäle,
kes tõstega rinnas jeiski; egga ollud koera ei ühhegi
wisi inimesest lahti, egga inimest temma käest
ärra sada. Lõuad kedda püsti pärrade, ja kawasid
kedda mõõkade ja pajonettidega; agga kedda kullemaste
nemmad temma peäle tullid, kedda tulliemaste käis
temma soldati peäle kedda purremas ja kiskumas. Sui
siis parrajaste koerale ~~lähki~~ püüsid otsa kehha,

juhtus üks noor lenija naeskerahwas peäle tullema,
ja kedda wäggema; ~~kes~~ se tundis ~~kedda~~ koera ja kõik
temma head ärmetid; jookzis kõhhe peälikule ~~ja jõrs~~ peäle,
kes seal ringümber ollid seismas ja ~~ollen~~ küdis: kärnatage!
kärnatage, ! ja keelge koera tapmast! se on meie
naburi rahwa koer; temma õksib wisst omma perre-
mees, kedda minewal õsel tappetud, ja lärma
hõmmiku ulitsa peäle ~~rijutud~~ on leitud. ~~Koik~~ Ehk on wahhest
~~olla, et~~ se jesamma mees, kelle peäle koer ~~temma~~ ni kurjaste
läinud, temma perremehhe tapja; ja on temmal
~~ehk~~ wahhest weel üht ehk koist asja jures, mis
tapmise kõrral koise käest rijus, ja kelle kais kedda
koera ~~kätte~~ kuhhatas: jest se koer on wagga
tark; egga lähhe ellades asjata ei kellegi peäle, ja agga ta
hoidis omma perremest üllewagga taggasi.

Selle kerrase ja targa inimese kõrne peäle
kahjuti kõhhe soldati taskud läbi ja leiti
üks sidi kukkur, kus 43 kuldrahad leeis; üks kuld
uur, kuld kiga, ~~kus~~ kuld ~~pillar~~ pilfar (tappetud inimese
nimi peäl olli) ~~olnud olli rippumas~~; ja weel muid
~~soldem~~ wähhemaid asju, mis taskus peetakse.
Olli jüs kurjategijja käes, ja tõmmitas ka jeälsam-
mas paigas omma jüud ülles. Tõmmitab jegi asji
kedda tõeks, et summal koik kurja töed, mis sallaja
tehtud, päwa ette tõstab ja awwalikuks teeb.

Sallinna maalt. On meie kubbernemangus se jeädus,
et, kui rekruti tulleb anda, nored mehhed, kes jemma
kõlbawad, lüsko heidawad; kelle peäle jüs lõpp kärnab,
se peab minema. Tullid minewal talwel, rekrudi-
andmise ajal, Ambla kihhelkõmas, ~~Meo~~ Meo wälla nored
mehhed lisoheidmise pärrast kokko, ja nähhi, et

— ~~mind~~ —

Traksi ado poeg Purw

üks noor, tuggew ja wägga priske mees, omma forme
ohjast ühte tükki üht liget olli ärrarai ennud. Tändi
tedda kõrbe kiimi, ja jadeli kohto álla: jeál jús mõisteli
liigi käsfoseádusse järrele temma peále nenda, kuida
käsfus on kirjutud, ja anki tedda wäe-wori tentfikuks.

Inglis-maalt. On tämawoodne jui ja jüggise, muist ko-
gil Europa mail, üks ja sesamma ilmade polest olnud.
Jurri kuul ollid lüg äggeda pallawa pawad; lehhe kuul
tullid tuinfad rängad mürristamised, rahhesäud, ja
mitmel maal nadel rahjulised weeupputused; ja kui õige
parras juine sojorentse piddi ollema, ollid ilmad
wägga willud ja jäulised; ka leggid serkulmad
laialt rahju; rahju jealgi mail, kus neid inimeste
mälletses polle kuuldud. Hlima Hlina leggemine ja
wilja korjamine olli üle koige Europa mail lüg waewa
line; nendasammoti ka talwwilja mahtateggemine, mis
mõnes kohhas, jure wihma pärrast, hopis hiljaks wi-
bis. Wasto Mihklipäwa läkkis ilmad sojaks; egga
talwe, egga talwteed ollewad.

kulu kuulda polle weel kuskil poolt, et kül soulud käes, ei weel

Meie ma on nüüd kül paljo sojem kui Preisi-
Pohla-, Wenne-, Lihwlandi- ja Lootsi ma; agga tulleb
sedda süski wägga immeks päma, jesst et sedda inimeste
selle polwe rahwa mõistes, weel polle nähtud egga
kuuldud, et Hadrina päwa ajal tikkelberi pohad
toist kord lehti sajanud, ja toist kord öitsmas olnud,
mis ommetige tämawoste meie maal, selsammal tämasel
päwal, kõiges kohhas nähtha: ja — kes teab, kui talw
tullemata jäeb, ehk woppine weel näri ja kolme kuuning
päwal walmist manju omma tikkelberi wõsudest.

Leipziki linnast Saksamaal. Ühhe
waese päwalise lesk, kel seitsme aastane pojokene

olli, ja emast ning omma last omma kátte töega jummala-
kardlikult toitis, juhtus nore rahwa rummala halpimise
labbi pärrast, kes tedda teadsid wägga arrp, ja kodokäija
kartja inimest ollewad, ni rangaste ehmatama, et temma
parem pool hopis jai alwatud.

Agu selle asja pärrast jün. nonni toesorma ragitawaks:
Rummalad inimesed püüdwad semest nalja, et lapsi ja
arra suddamega inimesi ehmatawad, ja neile hirmu tewad.
On ka rummalad lapsewannemad, kes omma lapsi mitme
wisga hirmutawad, kui neil ennesel ei mõistust peggu tia külmet
mõistmist polle, neid öiete juhtudel tedda rummal nende kátte usknud,
ning kéle hinged omnal ajal nenda kaest käsfib, ja
arwoteggemisega naab neade käest jälle tagasi nõuab.
Nisuggused isad ja emmad ähwardawad omma lapsukesi
lüg jaggedaste kólli, karta ja sandimardi, kirikisanda
ja sakfaga, kui nennad nonni kord sorma peält omnas
mangemisest ehk wállatsemisest ei takha seista; sis üks
agga se on üks wägga rummal ja ülemata mõistmata
asi, mis mitte kord sesuggust suddame waewa sadab,
mis ei ello ealgi lõppe;

Marwa maal

Olli sowwi kihhelkonnas, Purro kõrtershones, üks
rädsep, nimmega Lemam ellamas, sel olli wägga terrane
ja nägusa pallega lodud pojokene, kellel mõllemad wan-
nemad, ja kaik inimesed, kes tedda nähha sawad, kõhke
armastasid. Päris kenne olli wägga ellawa, ja leggi
nonni kord emam rahhinad, kuida emma ollers lahti nud.
Olli sis Mortipäwal juhtund ommas edewuses ütt pisut riiwi riistu
paddelid, ja kaks kuuditalo ritaad rakki teggema;
ütt emma olli sellepärrast kurri, foitles tedda, ja pani
lemmale mõne hobi külge. Ei kuigi kaua pärrast
sedda tulid mardisandid, nüüsid ja kasurad pahhempidi
peas ja seljas; silmad mustad, ja surest wihsa kimbud
käes, ja olli emma ni rummal, et ei kartwad ei poisikest
rätpiddi rambrest sandimartide kátte lõpoga weddas,
ja üllesi: rokige sedda wállatumad nüüd rokimise
wisi, ja nor kus jus ka taps kõhke selle hirmsa sorma peále,

— Sündmus —

lapsterne omma emma käe korwa ärra. Säiwad tedda
jüs jälle hinge; agga hakkas jest ajast langetõbbi jälle
õmetuma peäle käima, nenda, et jedda wammemaks
ta läks, ka tõbbi jedda jaggedamaste temma peäle hakkas
käima; mis ledda wimaks hopis tuimaks ja rummalaks
leggi. Wanemad läksid Tampurri linna ellama, ja
kui ta jeäl nendega olli, egga ei ühtegi kõela omma
tuimuse pärrast ei kõlband; läks ta reuwadesel ajal,
kui praamsilda jõe peäle jeädeti, ka jemma wakama,
ja ühhe prami peäle jeisma; agga korraga tulli lange
tõbbi peäle; kukkus ötseti jõkke, ja wüs wolaswesse
tedda kuulmatalt merde. Tunnal leggi head, et ta
jedda õmetuma korjas, nes älles kahherünne rahhe
aastasaja ja jurens pikkaks inimeseks olli janud;
agga ei kuttugi kõlband, jest et ta hopis tuim olli,
ja langetõbbi, ei öe ja päwa wahhel, neljakja wiele
korrale temmal peäl käis. Nutlis emma kul tuhhat
ja tuhhat nuttopisarad omma rummaluse pärrast, agga,
egga need tedda rahja ja õmetust joudnud ärrarajutada
mis kord jo lehkud.

ärrakustutada

Nyyd se asji kähhendusers mitmile, kes emmas rumma-
luses töiste ehmatajatega rahja luis lustli ärmatawad
ülesta. Ehmatajaine on ixka üks waew) ja kui temma
range on, sedap temma ixka ühhokaikka rahju,
ning on mitto kord jurmagi tonud.

Läkki nüüd Leipsiri taggasi, kuhhu jelle jedda waest
päwalise leske jätsime. Wõllatumad kolipoisid, kelle jurkke
ja järka temma posti, leadsid tedda wägga arra jüddamega
ja kodotsäijatt rahja inimese ollewad. Käkisid jüs temma-
le innest ühhest wamast kingseppast, kes tedda iljaaego
olli ärrajurnud; kedda üllesid kodo käiwad, ja
tedda jaggedaste näggewad. Olli jüs naene pestud
olnud; käis päew töed teinud; ja õkko õtsa trüllinud,
ja essimese kukkelauto ajal kodo minemas.

arlaubt.

Mz.

Kui omma ustsino ette olli tullemas näggi kaks pikka ja walget
kodotsäijad kahel pikk ukse körwas seiswad: se tulli tedda
ilma jeäle leggemata temma wasto, ja norkus naesterah-
was jeälsammas paigas ärra. Wällatumad joorsid
omma teed; naersid toistega sellepärrast, et nende noo
neid hästi korda lännud: agga töisel hommikul leiti
innimest hopis rohmetand ja temma parrem pool olli
hopis alwatud, temma ukse ees maas ollewad. Wällatasid
naburi rahwas jelle et küll waesse, agga jea innimese
peäle, öhtsid tohtrid: agga ei janud alwamise wasto
abbi. Sai jüs willets omma allawadi peäle, ilma et
ollens oskand leida, kuda ennast kurst emesele, ehk
omma wetl älles rämutama pojale peatoidust jada.
Läkkitas jüs kõmmi kuld igga lapsurest kerjama, kes
jüs ka ixka ni palju jures ja rikkas rauba linnas korjas,
et mõllemad waewalt ennast jaid hinges pidada.

Tuhhus jüs ühhel päwal, et poisikesed
linna wärravast wäljamõnes, üht noort inimeste
ehhitud meest emese nägi astuwad, ruttas jüs
järrele, ja pallus ämmet andis. Noor nees
oras rät omma taskus; töi ühhe rahha-tükki wälja;
andis watamata poisikesele, ja läks omma teed!

Kõis ruttas koddo emmale näitama, et ta jelkõrral
ühhe kuldpõminga olli janud. Kui emma jedda nähha
jai, üllesta: mo laps! kerjaja poisikesele kegi ni
suurt rahha-tükki ei ánna; je härra, kes jedda jülle
jaggas, ei olle ilmaski sowind jülle nisspalju anda;
jest et je lapsel liaks on: temma on wist ersinud, kui
jõrrele watamata rahha-tükki simo kätte andis, ja on
emesele rahju teinud; ei wõi meie jedda jüs emesele
pidada, jest ei. Summal kelab, omma kasju töise rahhaga nõudmast.
õtsimeed. Mine wata! kust jedda meesterahwa jälle
jälle kätte saad; ja ánna temmale jelle temma kuldpén-
ningad jälle taggasi, ja leppime jüs jellega, mis ta
heast jüddamest jülle ánnab; jüs meil ei ja pálttu
Summala ees olema.

— Ots —

Peiksenne liikus kül igga päew kõigis paigus, agga ei juhtund ei kuskil pool sedda innimest näggema, kedda taggaotsis. Näddalad kaks ehk kolm pärrast näggi sedda, näggi ta tedda ~~tuisk jurehargadega~~ kuldpeemingaga kirikus wäljatullewad; joorsis kõhhe (temma waslo, ja üttles: minna otten teid kaua otsind; toon teie rahha taggasi, mis minult liima wärrawa ees mulle andsite; emma ütleb, et teie emmeltele koggemata olete juhtund rahju leggema; käskis teid otsida, ja ~~selle~~ kuldpeemingad teie kätte anda.

Noor mees ei mallestanud emam ei andnust egga poisikest; agga tähhendas sesamma wünne temmale ~~nenn~~ kõik selgeste, ja tulli temmale jus wimaks kõik mele. Küsis jus: kes se emmia on, ja kus ta on? Läks laps kõik targaste temma ette, ja läks noor mees temmalt, et temma emma omma silmaga nähha; leidis tedda jures waesuses, ja haigelwodi peal alwalud maas olewad; kõik tedda temma jummalakartliko ja oigluse juddame pärrast; tunnustas temmale asjest waeste majas, kus tedda leaste kõrti ülles peli; wõttis poisikest temma jurest ärra; ja läks tedda omma kulla peale ~~kõrgi koli~~ heaste kolida, ja hea ja tarvalik inimeseks kaswatada.

Nenda sai ka jälle se puhha kirja sõna toeks: ~~Ja~~ head tassutasse õigede kätte. Oppet: Sõna: 13 p. 21 j.

Ja agga sesamma noor mees olli ühhe sarjama würsti poeg, kes Leipsiki limas jure koli peal olli õppimas, ja nüüd omma walda ja rahwast on wallitsemas, sel korral nimmega Prints de Ligne.

Teadused.

Peterpurri linnas on kül mitmed jured laiad ja märatumad prüggitud plaksid, agga on neis kõigest kõigesarem ja laiem se, kedda Isaki plaatsiks nimmetatsse. Seal on monda juurt asja nähha; Keiser Peter I mele kujo; mis säie mehhe wiisi peale, ja laiks kedda omma kulla peale kõrgi koli heaste wallatud, ja kõrgi waasest wallatud kobose seljas ~~istub~~ seljas ~~waasest~~

ja kuulsin ja õppisin mõnda selle moistliko mehhe juust.
~~Kõik mis~~ Mis mul wägga armas oli kuulda ja näha, on se: et
inimesed seälatses maanurgas tundmise, ja koige harritud
wisi poolest, stoiste maakondade talloratwa. elle on
joudmas. Seal tallorahwas seal pool isigi wägga
hoolel, et lapsed ei mitte ühtspäinis luggema, waid
kirjutama ja rehkendama õppiwad. Juurt head,
tunnistasid nemmad isi omma juga, juurt head on
Serno kihhelkonna oppetaja, nimmega Rosenplanter,
meile jagganud; et neid emese jure koli wõlkis ja
õppetas, kes kihhelkonna ehk wälla koolmeistriks
tahheti päma. Et se hea mees sedda waewa emese
peale wõtnud, on meil nüüd targaste õppetud, ja
wägga moistlikud koolmeistrid, kes meie lapsi
waewamata nenda oskawad õppet, kuida õige
ja parras on. Meie kihhelkonna ja isearranis meie sorri
wälla rahwas loe wad koik need ramatud, mis targad mehhed
nüüd harrand marahwa heaks kirjutama; need
on koik meie käes ja lõu meie silmi lahtiteggemas,
et omma emese wannast perrilud äbbausko hakkama
lailma. Need seitungid, mis iggal näddalas tulleva,
on meil wägga armsad ja meie melest wägga kallid.
Kui neid weel üks kümmekond aastad meile peaks
kirjutatama, siis jaaks rummaluse ja äbbausk wisiste
meie maalt hoopis ärrakaduma. Tänneme wiis kaus
perret rahha kokko; ja lasseb õppetaja nein tulla.
Kui mõni kord jut ühtes lehtes polele jäänud, siis
polle kännalust, toist odata, et teada sada, kuida lugga
olla lainud. Tõtume siis hulgareste kous; kulame terra
peste; ja jäme mõlo kord mõlema, ja ragime pärrast
isi kestkes weel paljogi neist asjust, mis teada saime.

Nenda räkis se mees, kes mõisa kubjas ja kohtomees ~~oli~~ ja ~~nink~~ Liiwlandi-ma talloratwa seädust
luggeja mas oli, kui tuppa astusin.=
Küsisin tedda siis ka selle seäduse pärrast, mis
temmast luggu, ja ~~kuid~~ kas ta kele polest selge pilt
ollema. Koolis mees: sesamma seädus on targa
rahwa tõ, kes meie talloratwa ollemist ja ellamist wägga kõrgis on tundnud, ja on nemmad
siis ka selle pärrast oskand, koik nenda seäda,
kuida oige ja parras on. Se on nenda targaste,
ja nisuguse oigluse nõuga tehtud, et ühhe wõrd
kassu nummalegi pole langeb. Selle reel on rama-
tus wägga selge: agga, kui nihmed ~~sisawarmad~~ sarsa inimesed
semast arwu ei sa, siis se tullis jest, et nemmad meie
reeld oiete ei mõista.=
Se nüüd koik hea, ja wägga armas, se suggust juttu
moistlikko tallopoja juust kuulda: agga mis nemmad
sorri kihhelkonnas sarsa-kele pärrast nõuus wõtnud,
sedda ei jõrni koggonisse heaks kita. Kaks kümmend
perremeest ~~on~~ seltsi lüa, et üht sarsa kooli emesele
sada; sarsa koolmeistrid wõtta, ~~kes nende laste~~
ja temmale 500 ~~sada~~ rubla aastas palka anda, et
lapsed temma käest sarsa keelt peawad õppima.
Ei olle sedda mitte mõista, miks parrast head inimesed
selle nõu peale tahtwad harrata. Kus, ja kuida meie
ma põllomehhel sarsa keelt kül peaks tarwis ollema
ehk kus ja kellega sedda räkida? kas linna-,
wai külla paigus? — Agga linna rahwas
mõistab maakeelt, ja külla rahwas ei mõista
sarsa keelt. Linna rahwa kõrw, mis pene
kõrme ja kele peale harjunud, ei tahha egga
wõtta sedda sarsa keelt kuuldagi, mis maimi-
mese ja külla mehhe juurest, tulles ja temma
külliast tulleb; sest et se ialgi muud ei wõi egga sa ollema,

— mitte —

ehk kes se olnud, kes neid selle nõu peale pani hakand.

nuud kui agga üks armoto ja waene kelemurdmine. Sarsa
keel on kõigist keeltest wõeralg imimesel, kes tedda mitte
wanemitte käest polle perrinud, kõige raskem keel: ka
jeskki polest kõige raskem, ~~et ilmaswaet teise kele imimesi~~
~~tedda õppinsid~~ et ei ühtegi teise kele imimesed tedda ei
ilmaski oppi õieste wäljahüüdma, jest et keel juus lemma
järrele ei paine: olgo imimene Prantsus, Kooto, Wennelane,
Inglismees, ehk kes ta ial on, lemma roggoniste ei ja sarsa
keelt nenda wäljahüüda, kuida peabollema, kui ta mitte
maddalast lapsepõlvest selle peäle polle õppind ja harri-
nend. Tägiwad kül mitmed, kes nõisa lenistuses olnud,
ja pärrast priiks saand, sarsakeelt, agga mis keel se
on ? ——— noistatuse keel, mis naerole ehk nuttule
sünnib, seddamoda kuida tujo tarwitab ja kutsub.
Jah ! üllen meile, kui jest asjast teises kohhas; ühhe
teise hea ——— tallopojaga räägimine, kes omma poega
päide linna tahlis pärna, et sarsa keelt õppida; jah!
üllen inimene, kui ta jüs ka ellades ei tedda kätte saa
sama, kuida sarsa keelt wäljahüda, jüs ta ommetige
sarsakeele ramatuid saab luggema, kust eman tar kust
sada, kui ~~neist rääbalaist~~ ~~mis meile nüüd kõigilt~~ maxele ramatutest
~~poolt, ehk parem, kui kajalt lennawat kui kajalt~~
~~paremad waste kordwat ja meid luddilawad~~ et neid
~~laila reaxe pelgame~~. Oh ! armad inimesed, sellega
on weel jurem tülli, kui sõte räkimisega; jest teine
on kirja keel, ja teine se, mis iggapäwases ellus ja
isikeskeses ellus kulutse: egga wiista weel ärmuistki
kõik sarsa inimesed, weel wähhemalt need, kedda
Kaddaka sarsakse kutsutakse, sarsa kirjakeelt. ——
Kui se kõik nenda waidlemata tosi, jüs tulleb weel
jedda seie jure lisada: et kui tallopoja lapsed sarsa kolis
käimud, ja poolwimas sarsakeelt suhtu sanud, et nemmad
jüs jurelisexe lähhewad; omma jeisust, kus nemmad jündi-
nud, hakkawad pelga wajl ja sellepärrast ärrajad omma suggu

püüdwad ärrasalgada: egga tahha nemmad jüs ennam addra
tagga käia, ei paslid jalga päma; waid agga aina
sapamehhed olla. Ossiwad jüs ennast jenna ehk lähma,
kui poepoisid podi ehk sadamehhexe, ehk kirjutajaxe jada,
jada, ehk wõimjexe körtsitirexe asjet perrida: agga
mitmed ja mitmed, kedda tühja warjo noudmine selle wisiga
pollotõe jurest ärrapetlis, on hurka lännud. Inimenne,
kes omma jeisust põlgabes, teise jeisuse püab kippuda,
ei kõlba kummalegi, egga ei kummagi; jest, ehk kenda kuida
warna forma targaste üllelb, jest et lennast ei kukke egga
kama polle. Se forma üllelb jedda: lennast ep olle
ühtigi.

Sännib arwata, et Torri kihhelkonna õppetaja, kedda dumme
rahwaga hea rahwa teenailjaxe juhhtanud, neile jedda
teise moda tähhendab, mis jestsinnatsest piddada, mis nõust
neile heaxe kidetud.

Mütwa linnast Kura-maale. Kaddrina päwani oli
meie linnas Kreeka rahwale, kes Turgi- maale,
usso wihmajate eest, musta-mere kaudo Odéssa ja Bos-
forabia kubbermemangu, meie helde keisri käe warjo
alla poggenes, rohkeste korjalud, ja on head inimesed,
kuida meie omalix kubberneer Stanexe, tämo andes,
lasknud kulutada, Mütwa linna rahwas 2090 kublad
kõbbe rahha; 3 turxatid, ja 5119 kublad pabber
rahha kokkokorjatud, mis kubberneri kätte tulnud
Peterpurrist. Yhsi kirrik, mis meie linnas prüggitud maramata
Yhsi plassi kesk kõrtsa peäl seisab, ja kelle mürid ja
seinad hästi poleritud, marmri niiwisti tehtud, saab nüüd
ilmuhkexe ehhitud. Ollemwallidseja on kõik kullatust emese
peäle wõtnud. Omnis keisripraua kattarina lasknis jedda
pühha korda ehhitada, agga ei sanud ta lemma wallidsuse ajal
mitte kõik kipiddi väljast poolt walmis, et kül dummala
lenistust jo ämmuski lemma sees (on pelud). Sesamma kirrik

——— seinduse ———

on renda, kuida muist koik weme kirikud, kisti wisi ~~abbild~~ lehtud, sest jugguse kisti wisi, kelle arud ja nurgad ümmarnurrid on, renda, et ~~koik~~ kirrik, kui kaugelt tedda wadata, otse ümmargune näitab ollewad. Mimewal sewwel pank 36 raud kaljo ~~jämmast~~ lamba lemma ümber seima, mis sedda simawärki kandwad, ~~mis sarrika~~ kuhhu sarrika kandaallused peale toetawad, ja laia alloallust ~~wahhet~~ tewad. Imme sedda (Graud) nül nähha, mis iminene koik jaksab ja jöuab, kui need simaksed raudkiwi lambait näeb: need on koik tuwwist ladwani, üks ja ainus jäkamata kiwwi, ~~otse kui olend~~ ja ölle kui puud, mis metsas, ehk kui pulked, mis heina ~~kaunud~~ peal omma kaswu sirgeste üllesajanud, ehk kui ~~ollens need~~ trullid, mis wallaja ühhes lukkis körraga wormid wallanud. Koik on ühhe körgused ja ühhe paksused: agga körgust on koigil 9 sülda, ja tiwwi otsas 7 jalga paksust.

Jon reil

Arwago nüüd iminene, kes sedda loeb, mis semma tarwis lähheb, kui kaljo pakku ärratikkuda; tedda külgawaks peegliks poleerida; tedda asemelt ligitada; ja üllesajada ja omma asseme peale ~~uuesti~~ seada, ~~ja~~ kui temmal ühhekse sülda ~~sille~~ pikkust, ja peale sülla paksust on! —

Need simaksed ilmimmeli kud lambad, kelle sarwad sid weel mitte ma peal näkkud, on some ramal ~~raud~~ kaljo ~~walmisdud~~ pole ~~kiwwist~~ ~~raudud~~; pramidega ~~some ramad~~ neist mere murrus kaudo seterpurri todud, nenda, et ~~neist~~ kaks ja kaks ~~pakko prami peale panti~~ körraste prami peal sawad ollema.

Turro hind.

1 Wak	ruskid marsis	6 Rub 50 kop.
1 —	ödre	4 — —
1 —	semeödre	5 — " —
1 —	tangu	7 — 50 —
1 —	ernid, mis semaeks kõlbawad	15 — —
1 —	tämawassid kedo ernid	12 —
1 —	kaero	3 —

~~Laas olli kokku 279, watkest poole koppis allam~~
~~ehk ullem.~~

Hõbbe rubel marsis 2 Rub 79 kop: waske.

— arwult.

Mtz.

Ots Tuud ajasid rahhaga. L.M.Moritz
Dorpat, am 11 Februar 1822. Enator.

Lisa VI. 22

Kuramaalt. Mimewal kewwadel olli Doblona maxmas mõnnes wallas hobbose jurremist, ja lõpsid ühhe perremehhe käest lemma kolm hobbest ärra. Oddra teggemine olli liggi, ja maad weel älles ligutamas; olli jüs waesel mehhel juur murre juddamess peal kuida jüsiwilja mahha jada. Käks mõisa omma wanemad palluma, et aitaks paar hobbest östa. Lubbas mõisawanem külla lemma palwe järrele lehtha, agga tähhendas ja ütles: ni kaua kui weel jurramist on, ei marsa öitmine; tulleb ni kauast kärnatada, kümi taud saab ärralõpma. Käks jüs waene mees koormatud juddamega kodo pole, ja mõtles isiemes: mis minnust nüüd peab sama? kui Dumal mitte isi omnast armust mitte abbi ei tahtsa jada, jüs on mo perre ja mo ellamine otsas: kes teab agga ütles isiemeses, ehk jaab sa jel kiskuses korral need kallid sõmad koera tulema, mis ni jaggeda sõle omnast laulo ramatust ollen laulnud:

~~Kuust Jimo meel ei mõtlege~~
Jeatt tulleb abbi Jimule.

Nendaks olliga ka. Kui kodo olli jõudmas ja omma põllomaast mõda minemas, näggi ta tedda otsast otsani künnetud ollewad. Ei teadnud iminene kas piddi urmistama, wai kas je üks silma muundamine piddi ollema. Tuttas mees lähhemale; käks põllo peale, et oiete nähha: jah! põld olli künnetud, ja weel pealegi wägga ausaste künnetud. Sidda läis römu, ja läis lämmale Dumala wasto, tuttas mees kodo, et teada jada, kuida je imme jündinud, ning kelle läbbi Dumal jedda head temmale teinud. Sai jüs kuulda, et üks hea mees, kes kopis teise walla tallopoeg olli, pallumata temmale appi joudnud, ja seitsme addraga ~~abi~~ tulnud temma maid üllesküntma. Sesamma ausa mees aestas ka pärrast maad walmis, ja leggi temma kaeriad ja ~~odri~~ otrad mahha. — —

Tartust. Meie linna politsei polest kulutatse awwalikult Tarto Teitungist 93 ja 95 numris, et kaks paggarit meistrid,

— Itt —

kes pisjemad leiwad ja jaiad leinud, kui jeätud kiima ehk tarsja järrele peab lehtama, nenda on trahwitud, et köik leiwa ja jaia leggu käest risuti ja waeste majasse jadeti; ning et kumbki herwe nädal mitte tohtind ei leiba egga jaia lehha: agga aldermannidele, kes selle järrele peawad watama, et leib ja jai omma kiima wäriline peab ollema; panti iggaühhele 25 Rublad trahwi peale, et koletumad olid olnud järrele watamas, mis suggust leiba paggarid lewad ja müwad.

Peterpurrist: Aprili kuust kümni 20 mst Nowembri ku päwast, on 983 laewa meie kiima tulnud.
Minewal aastal on siin sinni 8,110 last sündinud, 4,083 poeg-, ja 4,027 tüttar last. Ersinud lapsi olli kulgas 1,214. Surnud on 8,787 inimest; 5,549 meeste-, ja 3,238 naeste rahwast. Nende wimeste seas olli 93, kes rougeste surnud; 47 naesterahwast, kes lapsewaewa surriwad; 61 olid uppund; 7 ennast ärraponud; 4 ennast mahhalastinud; 3, kes ennast ärra kõrwitsland; ja 14 uesündind lapsest, kedda surnud leiti. Wärmaduse polest olli 36 inimest peale 90, üks meesterahwas jadda, ja kõine jadda wüs aastad wannaks sanud.

Mitwast kuramaal, antakse teada, et peale jedda, mis jo wimati, (wata №. 8.) kreka rahwa hears olli korjatud, weel rahha polest hea rahwa käest korko- 1,565 rubla pabber-, ja 259 Rublad hõbbe rahha.

— —

Mawärrisemised harrawad meie ja põhja pool mail jagge- damaks sama. Minewal aastal antsime teada, et Hebre- ali ruul, kia marõmas Wõrneste kihhelkõrnas, rauni- mawärrisemine olnud. Sel suwwel kunki jeddasamma kahhele kõrrale neis Wõnema marondades ollewad, mis kõune pole heilwad; ja Kadrina ku wiendamal päwal, mil meil Liiwlandi ja Eestlandi maal kirmus marru ja üllemata tule pahkumine olli, kunki Mahhnotka

Mahhnotkas, Wiewi kubbernemangus, pärrast kõu- nat kello kolme ajal, kaunist mahärristamist, mis ursi lahti pörrutas; ja riistu, mis toas omma jalla peal seiswad, köikuma pannи. Kello nelja ajal kunki jeddasamma Ossakowis.

Nüsni Nowogorod Wenemaal, kus igga aasta suur kaubalaat petakse, kuhhu kõigest mailmast, üsjära- nis hommiko-ma rikidest, nenda kui Tatari, Hiina ja Persia maalt, tuhhande kaupa kauba müjaid ja kauba ostjaid kokkokoggub, on lämawate omma kauba ajamisega ennast kuulsaks teinud. Olli sõma jadda ja kolme- kümne kahheksa miljoni eest köikisuggust kaupa tõdud, ning olid süs ka kaupmeehed 35 tuhhande rubla eest lehtsubbarad müud.

Tullis jedda kui immeks pärna, et nisuggune kuhja asja eest, ühhe ainsa ladapiddamise ajal, sesuggust suurt summad kumastud. Meie wanemad, kes neljandamas polwes sõme meid ellasid, ei kundnud tubbarad, egga leadnud tedda ilmas ollewad, egga olnud neil ei rinnust egga silmist juremad waewa, kuida meie põlwe rahwas nähtakse ollewad. ~~Siis inimesed oppind prukima ja armastama, jadda nemmad ka oppiwad~~ ~~karis nitte mõistwat pühwad~~ Meie päwil tubbarad kõigis mailmas kuntakse ja prugitakse, egga olle pea ei ainsatki rahwast leida, kes nemmast mitte peaks luggu piddama, ja üht ja toist head nemmast külma.

Siis inimesed kord prugins wõtnud, jedda nemmad ikka hears pühwad kita: nendaks süs ka luggu tubbaraga: agga ~~isiemeses~~ kui tõe moda arwata, süs ei olle nätha egga moista, mis tubbarast kül ollers kita: ehrwahhest jedda, et inimesed, kes tedda kauplewad, ehr wabrikuhe- jedda kaubaks walmistawad, head kaufu jawad? Muud head ei jõmi temmast üllelda. Need kes tedda oppind prukima, olgo et nemmad tedda põlletawad, ehr nuustkawad; ei tahha tedda waejalt mahhajätta, ja waid on jures parrikutses

— Sõud —

ja waewas, kui lemmast puudust juhtub ollema. Ommetige iggaüks, kes pibomees, jedda teab, ~~mis juggusse, pöritusse~~ et kui esimest korra pipu juhtu wõtte, et se lemmal paljogi waewa leggi; et pöritused, uimandused ja õhsendamised alli kamatada. Mis se asji tähendab? mis muud, kui jedda, et tubbakas inimesele mitte terwisseks wõi olla. Pibo higgi, mis ta on? lemma on surma rohtki. Mis sis tubbakawesi? Sesamma mis tubbakahiggigi on muud kui agga mitte ni kange: agga mõlemad tapwad inimest, kui lemma reid sisse wõtlab. Separrast tulleb jedda wägga laisa, kui teadmatad inimesed, omma ellajatele tubbakawett kurku kállawad, kui neil üks ehk kaine wigga, ehk kobbesel kärnad, ehk kui lammastel paljo luttikaid juhtub ollema. Sesuggune rohtisemine ei jada head, waid agga kahju.

Noreil inimesed, kes weel kaswu ajawad, ~~kui~~ ja ~~nad~~ warrastelt pipu wõtwad prukida, ei jõua mitte õiete kaswada, jest et tubbakas nende ramu seest kipub, ja nende priskust ja karwa ~~kaest~~ ärrawõtlab. Selle pärrast ei sallind wanna ratwas, egga ~~sälli~~ jedda ka weel praegogi moisilikud wanemad, et nende lapsed, kui nemmad weel mitte mehhes janud, pipu harrakse prukima: jest et teadwad, jedda nore inimesele kahjuks tullewad. Meie päwil jedda jurest ei sulata, jest süa jedda kõigis paigus nähha, et poisikesedgi pibud karmandis ja karja- ja lamburi poisikestel pibud juus. Kust lapsed ommeti ratha peawad wõtma, et tubbakad osta? — Ei-tea! — sullaps warrastawad isa kurrust, nolgo tubbakad ehk ratha: agga se on wägga pahha luggu! —

Tubbakas teeb paljogi kulutust: ratha mis lemma eest antakse, ~~kaub lähheb üks kerge~~ saab suitsuks, mis suust ja pibust tulle kätte lähheb; ehk lemma saab jeks, mis nimast mahha-wisatakse. Agga ei ~~wõi em~~ ja emam parrata, kui inimesme üks kõrd tedda õppima, olgo pibus ehk nimas prukima, jest et ta jüs ~~lemmast~~ mitte emam ~~ja~~ lemmast ei ja ärrawõerduda. Ep olle jüs muud nõud, kui et omma ~~noort rich~~ nore rahwale tähhendame, et se üks kõlbamata pruk ja wüs, et pibo warre lähbi suitsu sutsu tõmbame, ja tedda jälle sunst wäljalasseme; et se tühi tõme, inimesele head ei jada, waid agga kulutust, ja weel pealegi mitto kõrd suurt tõbe kahju. Kes jedda tulle kahjo õmetust, mis summal parrako! pipudest tulnud, ja pipudega igal aastal tehtud, kes jedda kül sudab ülles arwata. 2 — —

Tubbak harritakse neil päiwil kõigil mail, ka nähtakse tedda meie emegi maal jün ja seal kaswamas ollewad. Some maal tedda jo kauba ajamise tarbeks harritakse, ja Wenemaal tedda ja Sarsa-maal on sured ja laiad tubbaka põllud: agga kõige rohkemaste tuakse tedda Ameerika maalt, mis temma õige perrisma on, kust liggi kaks sadda aastat teed, taewa mehhed tedda leidsid ja Europa-male toiwad. Omma nimme on ta jest Jarest janud, kus tedda esimesest nähti kaswawad. Selle Jare nimmi on Tabago, mis nimmetakse jüs temma järrele tubbakas tubbakaks.

Mia linnas, ilma weme rahwa arwamata, on minewal aastal 1,304 last jündinud: 631 poeg- ja 673 tüttar-last. Nende hulgas on 12 pari karskrikud, ja 99 erksinud last. ~~kaksik~~. Laulatud on 351 pari. Surnud on: 728. inimest; 386 meeste-, ja 342 naesterahwast. Nimme olli peale 90, ja üks 100 aastad wanas janud.

Miast. Meie linna politsei polest, on minewal aastal, näri päwast, kumi Õnne laupäwani 50 wäejooksjat,

— wiest —

134 hulgust, ja 248 passita rahwast kinniwõetud.
Tullek wallitsust temma armsa holekandmise eest wägga
tänada, et nüüd nisuggusel hulkuja, weidleja ja
jookuja rahwale nüüd ruski pool ei asju egga rahtu
aneta, waid et tedda kõigis paigus üllesõtsitarse ja
kinniwõetarse. Ei jaaks nüüd hulkujaid ni paljo ollema,
kui Tallorahwas, mis metsades ja kõrwalistes paika-
des ellab, neid ei peaks egga warjama, ja sellega
Pummala ja inimeste jeädustе wasto eksima, ning
limast Pummala ees jüga koormaks. Jooksjad ja
hulgused. ialgi head ei ole. Need ap need on, kes wargil
käiwad, rüsuwad ning ka lapsvad. Mikspärrast
Tarto maal ni palio hobbose warguist? Sellepärrast,
et mõned metsa nurgad läis jooksjaid on, kes kui hobbost
kätte jawad, ülle Peipse järwe ajawad, ja omma jaki Werma-
maal ärramüwad. Kui Tallorahwal parremad Pummala
tundmist, ja juremad Pummala karkust olleks, ei jüs
jooksikudel ei asjet egga warju temma jures jaaks
ollema

Tallinna-maal. Allutaggusе makõmas ja lüggandusе
kihtelkõmas, pani üks Pummalatsartmata naesterahwas,
nimmega Perdi piitsli lesk Anno, 3 Jaanuar Oktobril kolm talla Ka-
tarine jõesuus korraga põllema; ja läks hea rahwa ellamine
natuke tühjaga käest ärra, et puuks paljaks saivad. Kurja-
legi on weel Tallinnas kohtukulamise al: saab süs eddespidi
leada, mikse temma jesuggust hirmsad asja melega nõudnud
tehha.

Sedda ei olle mõista, kuida neil päwil naesterahwas nisuggust
hirmsat teggu ühtel aastal rohnele kõrrale nõudnud ja
wõtnud tehha. Muinewal talwel pani üks jeitsetõist kümne
aastane tüdruk Tarto-maal, Kambja kihtelkõmas, le-kuuste
kõrtsi, ja Wõnnu wallas, Karwere makõmas Tallina-maal,
üks tõine jeitsetõist kümne aastane tüdruk, omma peremehe
maja põllema. Sedda wimast widi sel süggisel Sõberi. Mollema

olid weel õppetuse al käimata.

Meeksiko mõisas, Karwere makõmas, Tallina maal ja
Kaljala kihtelkõmas, põlletsiti 27 daane Oktobril (õsel wasto õe ajal
23 daanil) karjalaudad ja walla maggasi-ait ärra. Kahjo
on wägga suur: kõik põhk ja weikse toit läks käest, ja
84 priskeste petud tõurast põlles sisse, egga jadud
muud, kui üks kümmekond wasikaid peästa. Maagga-
si aidas olli kaks jadda tüdrid wilja, mis on nelli jadda
ka wakka, se käik põlles mustaks jõeks. Et kül kõw-
wasto järrele kulaki, ei olle süski taht nud ilmuda, kust,
ja kuida tulukene tahtipeäs nud.

Narwa linnas on jarja koggoduses 39 last sündinud: 21
poeg- ja 18 tüttarlast: nende hulgas olli 4 eksinud last.
Laulatud on 10 pari. Surnud on 27 inimest: 15 meeste-
ja 12 naesterahwast. Laual on käinud 272 hinge.
Some koggoduses on sündinud 174 last: 51 poeg- ja 53
tüttarlast. Laulatud on 15 pari. Surnud on: 80 inimest,
43 meeste- ja 37 naesterahwast.

Wõnnust. Nenda kuida muinewal aastal, Maarahwa
mitmesuggusers õppetuseks, (sedda murret on petud, üht Nõdda-
la-lehte kirjutada ja wäljaanda, nenda nüüd selle aastaga
Kuramaal seddasamma hoolt harkatud randma, ja
annab üks kirriko õppetaja, nimmega Wadson, kurama
rahwa Nõddala-lehte wälja. Sedda jawad ja wõiwad
ka Lättima rahwas luggeda, sest et kura ja Lätti kele
wahhel juremad wahhet polle, kui Tallinna ja Tarto
murre wahhel.

Riast. Muinewal aastal on (sün) willetsad surma läinud: üks
kantwärgi emmand, kes ommast mehhest olli lahtud, jurri
wina; üks jõn kaewas üht meest surnuks; wõma lau, kel
raud kuur otsas, miska wilja kodda ülleswõmatakse, jooksi
wõma peäl alla, ja tappis inimest, kes uksе eest ulidsa
peäl seisis; üks nõdri pois jäi weski rattaste wahhele;

— siardisse —

ükk weme kutsari wõi hobbone tallis Jurnuw; üks joobnud
sullane läks ~~kar~~ pöningile puhkama, agga et warus
ja tuiskus kurk lugist wälja, ja jäi surnud maha;
üks inwalid kes latti juggu, surri wina; üks weme
poeneeb uppuntas ennast jõkke; üks soldat poos ennast
ärra, ja üks reisija Inglisma harra, laskis ennast püstoliga
ma hha jedda samma leggi kas üks inimene, kes ükk pisikest
trahteri pidas. — —

Kurresare maalt. Meie rännas on ~~Lõuna~~ mineval
függisel nelli laewa hukka läinud, 7 aggamoisa rämas
kaks, ja Muilla rämas kaks. Meie maal loeti mineval
juuwel 17 tuhhat, 760 meeste=ja 18 tuhhat 837 naeste
hinge, mis üttke arwatud 36 tuhhat, 597 hinge leeb. On
jüs Saremaal, ilma Kurresare Liima rahwa arwamatta,
nisamma palio rahwast, kui Tarto präuskirnmas
ellamas.

Kirja ja öppetuse asjust.

Sama woodse aasta peale on kolm makele kalendrid
tehtud ja wäljaantud:

1. Tarto limmas, Schümmärni kirjadega, Tarto maarde
peal. Tagga öfas on kolm lugge mis 4 Oppus, mes tetta,
et pumberi nink uipu juggu randwa. 2/ Oppus, mes tetta,
et waggla pu külken kurja ei tee. 3./ Oppus, mil wisil kar=
thow lidega peat labbendit möskma nink plekima. Wimaks
on weel jure lisatud: haina laul.

2./ Tallimas, Gresseli kirjadega. Sel on tagga öfas seltse
juttokest 1. Seemne iswikesed 2. Summala pollotö. 3 Adam ja
Kerub. 4. Wiljapea ja ohhakas. 5. Hillel ja Maimon.
6 Nisso kõrs. 7. Summala sõnna süddames.

3./ Tallimas trükkitud Dullo jures. Sel on tagga öfas
wüs wainolikku laulokest. 1 ka 2. Kui inimene haige woli peal
Summala arnu wollab. 3. Waeste laul. 4 Tathopidamisest
5. Summal leeb kõik hästi. ~~Kuige wähemast weel kolm~~
~~rimitud salmikest~~

— urlaubt.
Elkmtz.

Kui need peale=
kirjad:

— Der Druck wird erlaubt.
Dorpat, am 25 Februar 1872. Moritz, Censor.

Jnsp. VIII. 46

Tiast: Meie kubbernemango kihhelkondadest on kreska rahwa
hears (2,479 talloraha rubla) pabber= ja 885 rubla ja 35 kopiikad
hõbbe raha korjatud, mis Tiga tulnud.

		rubl.	kop.
Tia präuskirnmast tulli	185 rubl. pabber=ja	212	70 kop.
Wolmeri präuskirnmast	35 — " — "	64 —	65 —
Wõnno präuskir.	— 234 — " — "	321 —	75 —
Walga präuskir.	— 145 — " —	111 —	15 —
Tarto präuskir:	— 365 — " —	3 —	10.-
Wõrro präuskir	— 815 — " —	"	—
Willandi präuskir.	— 340 — " —	18.	—
Perno präuskir	— 205 — " —	"	—
Tarto kihhelkrnmast	— 120 — " —	4	—
Perno kihhelkrnm	— 25 — " —	"	—
Tia lima Jokobi kihhelk.	— 10 — " —	50	—
Summa.	2,479 rubl. kop. u	885 rubl.	35 kopp. hõb.=r.

Tiast mineval aastal on Tia kubbernemangus, ilma
lima rahwa arwamata 10,244 poeg=, ja 10,896
tüttarlast sündinud. Nende hulgas olli 31 pari kaksikuid,
ning ka 31 surnosündinud last. Erksinud lapsi loetakse
loeti 293. Laulatud saiwad 4,616 pari.
Surnud on minneval aastal: 6611 meeste= ja 6,563
naisterahwast. Nõugesse suri 198 last.
On sün Ollepea on 21, 140 sündinud, ja 13,174 surnud; ning
on sün 7,970 enam sündinud kui surnud. Lõuka nõhha
käis kui laud ülle ma, ja lapsiw palio lapsi.
Aasta lõppul olli Lihwlandi ma kubbernemangus,
ilma lima rahwa arwamata 247 tuhhat 356
meeste=, ja 277 tuhhat 668 naeste hinge loetawaks,
mis ühtearwatud ni palio leeb, kui 525 tuhhat ja
24 hinge. Kui selle summa kõrwa weel 75 tuhhat lima rahwast

— Der —

arwata, füs on meie maal praego 600 tuhhat hinge ellamas.

Tartust. Kahhekjatwist kümnemast Webruari ku pä=
wast olame Peterpurrist köige üllemad Püskoppi tärna
tullewad, kes üllema wallitseja kässo peäle Nia, Tallina,
ja Kuräna Püskoppi kohto warmendiega, ~~waimo~~=
~~kohto~~ puhtha koggoduse asjade pärrast, nöu peab
piddama.

Niast. Meie auulik kindral Kubberneer, Marki Pau=
luti, on jo kodo pole tullemas, ning on temma wümsest
Modena linnast Itali-maalt tärna kirjutanud. Arwa=
Lodatarse tedda Maj kuul jälle meie linna jöudwad.

Peterpurrist. Tärnawoodne talw on nisuggune olnud,
et köigewarmenad inimesed sesuggust ei tea mälles=
tada. Se külm mis meil olnud, ei joudnud merd kinni=
pärna, ning nenda sündis füs, et se hirmus marru
mis 23 Januaril olli, merrest kangeste Newa
jökke ajas; se olli kinni egga janud füs ja temma jäe
peäle ajas. Westi tulli ärmnas Peterpurri, toufis
körgeks; leggi junnt ~~wee~~upoputust, ja sellega mönda
~~ja~~ kahju.

~~Tas~~ Taastwerre wallas, Laiasi kihhelkonnas, Tarto=
maal, olli mädri jures üks Tappina wälla naeste=
rahwas lenimas, ja ellas Taulatamata ~~emma perre~~
perenes temmaga
~~nobhega~~, kui mees ja naene; olli temmal ka jo lapsi
~~perremehhega~~ temmaga olnud, ning olli ka naesterahwast
Käima peäle janud, ja sedda ärra salgani, kuida lugga
temmaga olli. Wolme kuuniga päwal, olli ta öe ajal

last ilmale tonud; köhhe temma kaela murdnud; kaks päwa
tedda ommas kirstus pidданud, ja lomo kest esmaspä
kommiko kaewu wiskand, kust tedda köhhe leidi, ja ka
inimese jü ~~jälgamas~~ saigas
ja ~~tawwalikus~~ jai. Süallust wöeti künni,
ja widi jure kohto álla.

Niast. Minewal aastal, näri kuust kümi ~~jou~~ aasta
~~ollu~~, ei olle meie paigus mitte ennam, kui 46 öige
seged päwa nähtud. Durri päwast Mihkli päwani
olli 55 päwa wihmasaulised päwad, ja 15 päwa olid
mürristamise päwad. Kahhel olli meil seitse korda.

Tullepurrskawad mäed, mis kuus nähtud.
tadame

Kui ~~meie~~ ommad silmad taewa pole üllestöme, ja öe ajal
Tummala juri leggusid, mis taewalähtuses ellendawad,
tähhele panneme, füs kui mõistlikud lomad mõnda
likumist ommas juddames tuuseme, ja kümmardades
puhtha Taewatiga ütleme: kui jured oh Jsand! on se
lend; ja kui wägga paljo ~~neid on~~ olled ja neid leinud!—

Nähtwad küll tähhed, mis taewas näme, ellendawad
tähhekesed allewad, sest et nemmad ilmaßa ta körgel
ja kaugel on: agga tähhtunnjad, kes omma määratumate
kükridega taewast kätsuwad, ja allati taewa wäggede
likumist on tähhelepanemas, need hoiwst töist
asja meile kulutawad, ja selgeste näitawad.

Tähhed, mis taewa al, on kahl selisi, töised
kelle walgus wirwendab, töised kelle walgus ~~likumata~~
wirwendamata kumab. Esimesi selssi on künme,
kemest meie maratwas mundei tea nimmetada,
kui agga noido=ehk ehha-tähhe. Kui sedda wadata,
sis ~~sedad~~ ta walgus likumata seisab, ötse kui tulle kelerene,
mis waikses kohhas küünla ötsast walgust leeb.
Töised ükkekja nendasammoti wirwendamata kumawad,
mundkui agga mitte nenda elledaste, kuida ehha=tähhest nähtakse.

— Jpuk —

Need sinnatsed, mis wirwendamata ellendawad, sawad omma
walgust päikese käest; ~~ja nimmetakse neid planetiks:~~ agga
~~neid~~ teised, ~~mis wirwendawad, ei olle mitte planetid, sest et nemmad~~
~~nid walgust on emese käest, nenda kuida päikesegi,~~
käiwad lemma ümber ja mudawad egga seisa mitte allati
ühtes kohhas, sest et nemmad päikese ümber liguwad, ja lemma
ümber käiwad, nenda kuida omma silmiga kuud ma ümber
näme käiwad. Sest et nemmad ühte puhko liguwad, ning
ikka omma leed (päikese ümber emale lähhewad, nimmetakse neid planetiks,
Je on: neid öeldakse ~~nid~~ käiwad tähhed ollewad. teineteise wasto,

Teised tähhed, mis wirwendawad, seisawad liikumata (ommas
paigas, nenda kui warna wanker, roolsi odda ehk wärras,
Sõeluke ja n.t. Nedsinnatsed ei käi mitte päikese
ümber, egga ja ka mitte omma walgust lemma käest, wait
neil kõigil on omma walgus emese käest, nenda kuida
päikesel, mis meile soja ja walgust annab. Sest et nemmad
liguwata teineteise wasto asjet peawad, öeldakse neid
seiswad tähhed ollewad. Nemmad on arwamata kaug
ning ~~on ned~~ et nemmad ~~omma planet~~ kõik päikesed on, kui
ka omma planetid on, mis nende ümber käiwad, ning
kellele nemmad soja ja walgust annawad.

Meie ma on ka üks planet, mis kolme jaa kuekuu=
ne wie päwaga omma teekonda päikese ümber arra=
käib. Need lomad, ked ehka-tähhe peal asjet on, neile
paistab meie ma nenda jammoti üks täht, ~~kuida nis nende~~
~~silmist mitte surem palle~~, ~~kui se kuida sesamma ehka=~~
kuida nis nende silmist nisamma suur näitab, kuida meie
ommast kohhast ehka=tähte (näite) name paistwad. ~~Ma ümber~~
~~ma ümber~~ käib ku ~~aastas~~ karstoistkümmend korda. ~~Kui tähtkatsja~~
Ku käib aastas karstoistkümmend korda ma ümber; kui tähtkatsja

kükrike läbbi tedda wadatakse, siis nähtakse tedda wägga
mäggise ollewat, ja on need sinnised plekkid, mis kenma peal näitab,
~~nähtakse~~ wägga körged mäed, ja pikad mäerinad,
kelle teine poolkuly warjus on, ja sellepärrast sinnisest
uddenda~~ud~~ud.

Seame sedda, et ma peal, ja ka Neme rigis=ki Kamtshatka=maal
~~mid~~, ~~nenda kui~~ mäed on, mis kuld ~~wõtta~~ purskawad,
kuida sedda Kuhhapäwa wahheluggemisles olleme oppe=
tand. Nenda kuida ma peal sejuggusid mäggesid on, nenda
neid ka kuus kükride läbbi nähtakse ollewat.
Üks kulus tähtkatsja mees, nimmega Herschel, kelle
kükrid kõige suremad ja kõige kaugsamad on, naggi jo
1787 aastal, kuus kolm mägge ollewad, mis kuld
purskasid. Minewal aastal näggid tähtkatsjad,
Londowa linna tähtkatsja tornist, oma kükride
läbbi kahhele körrale, et üks mägi, mis kuus on,
~~kuld purskas~~, ~~——~~ 4 dmt ja 5dme Webruatil
kuld purskas.

Sarrtus sündis teisel Webruali ku päwal suur omnetus:
üks emma, kes omma lastega ulitsal peab kõdu olli minemas,
ja omma kolme aastast tütterest käe kõrwas piddas,
ei sanud mitte aega omma lapsokesi eest ärratõmmata,
kui üks töld, kel nelli hobbost ees, nüs arrakes ollid
sanud, tuhhat nelja wastotulliwat. Lapse nüs käe
kõrwas käis, sai hobbeste jalge alla, ja rattaste
alla, ja surri ta ja heitis hinge paar tundi pärrast sedda.

Tallinnast. Sün petakse kõwwaste Olewe kirriko
ülleschhitamise pärrast nõu; agga ei ullata neil päwil
sõud ni naugele, et sejuggusse ehhitamise peale usaldus
olleks hankida. Tehtud, ja petud arwo järrele,

— mitte —

nähtakse 270 tuhhat rubla tarwis ollewad, kui jedda ~~sinnast~~
suurt kirikud walmis jada; ja süski weel rahha murretsed
et kirikud, errelid ja kroonluhtrid saaks ollema. On kül
mõnda rahha ~~korjatud~~ seie ajani korjatud, agga ei olle
jedda mitte emmam, kui 5,746 rubla pabberrahha, ja ~~Lübeki~~
~~linnast on~~ ~~2 tuhhat rubla pabberrahha kinkinud.~~ peale
jedda 2 tuhhat rubla, mis Saksamaalt Lübeki linna
polest kingitud. Kui kirrik arrapõlles, sullas paljo
waske, mis ma sisse jowtsis; jedda on ~~nemad~~ nüüd wälja-
raewad, ja heljakümne tuhhande eest walged-, ja
kolmekümne kahheksa tuhhande eest pumast waske
rätte saadud: agga ei olle weel kedagi tulnud, kes
jedda olleks tahtnud östa. Säeb süs kül sesi ~~enne~~
ehhitamine tullewa põlwe rahwa holeks, egga ja jedda
kül mitte ennemine allustada, kui süswast, kui mõnna
kümme kond aastad korjamist olnud, ja nipaljo sisse
tulnud, kui senna jure tarwis lähheb.

Permi kubbernemangust ja Permi linnast wenne-maad,
sel 14nemal Oktobril 1821. Eile õhto, kello wie ajal, nädali
meile üht kallist näggemist taewa lautusest: ilmus korraga
üks suur tulle pal põhja tähhe liggidal, mis ellendades-
jure ruttoga, kui üks nool, ehk kui üks rakket; õhto pole
~~tal~~ lendis, ja kumawad wirw emmese tahha jättis, õlle kui
olleks temma jawwaga täht olnud. Kui jedda tük aega
olli nähtud, kustus ta korraga ärra, agga wür ehk
kumaw jabba, mis tahha jättis, olli weel liggi terwe
põlkundi ~~tähha~~ pärrast temma kustumist nähha.
Wes teab, kuhha selle tulle pälli tullised tükkid mahha lan-
genud? —.

Norra-maalt

Kristjania linnast ~~Normalt~~. Norra-ma heidab
lõunasima tahha, ja lähheb pikki põhja merre randa
põhja pole ülles, ärmar liggi põhja poole, ning
on süs üks külm ma: agga sealtki kirjutakse
näri ku wietois kümnemal päwal nenda: "Pole olle
sesuggust talwe weel ialgi meie pool olnud, mida
tämawodust talwe näme ollewad: allalised wihma
saud ~~öed~~ ja tullewad öed ja päwa; lund ei olle
emmam nähhagi; ilmad on sojad, agga tulepuhku-
mised on ranged, ja tormid on hirmsad."

Koigilt poolt kõigest mailmast nisamma suggusid
sõnumid tuakse, et tämawode ~~i~~ talwe kuski pool
polle olnud. Neis Saksa-ma maakondades, mis lõune
pole heidawad, on õuna puud sel talwel ja ammugi
ärrakülmnud; Kirsid walmis saamas, ja masikaid
sadud: egga polle mitmes maakonnas lojust külke
pandud, sest et karri wäljas käib. Saab süs nähha,
kes ellab, misjuggusse suwwe Sunnmac meile ärmab.

Wasselima wallas (Nishnüi) Norro maakonnas, Kolda
tallus, olli Kaddrina ku 20nenda päwal, perrenaene
omma kahhe Lapsorega ja omma wanna emmaga
üxsi kodo, ja tullid kuulmatad mehhed kirwestega
õhto ajal tuppa, lapsid perrenaest ja temma
kahhe aastase tütrega, ja hawasid temma nelja aastase
poega ja temma wanna emmat wägga rängasti.
Kui jedda ollid teinud, süs läksid omma teed, ilma
et ehk jedda wähhematki ollersid kaja wõtnud.
Et kül rangeste järrele kulatud, kes need sinnatsed karjateggijad
olnud; süs ep olle ommetige weel mitte jälgi leidud.

— Jürdews —

jõhatawad

Kambja kihelkonnas, jure Kambja wallas, on wimsil joulo
ku päwil, kirmus tapmine sündinud. Jaska Hindrika sullane,
Tobbi Jago poeg Jaan, olli liggi kaks aastad Pedja Türri
lütsega, Kiso nimmi, keeldud armastust pidanud. Ka olli
sesamma naesterahwas mimewal kewwadel temmast mahha=
janud, agga olli laps nimmi näddal pärrast ärrajur=
nud. Jaan olli naesterahwale lubband tedda kossida, ja
käis naesterahwas peäle, et omma tahtsi pidi töeks
leggema; agga Jani süddamest olli armastus jo ämmusk=
kaddunud, et ei üthegi wisiga, ei suggo wõsa agga kirrikisan=
da nomimise peäle inimest naeses tahtnud wõtta. Käes
sis üthel öhtal widdewikko ajal Kiso jure, üma et kegi peda
oles näinud, ja ütles: Tulle! Lähki sinno wenna, Pedja
Türri Jani jure nõu pidama, kuda ja millal poolmad same
leggema ja piddama. Naesterahwas läks temmaga, ja
kui jõest ülle turba ollid mimemas, ja Kiso ees olli käimas,
tukkas Jaan tedda taggant, et ta ötsti jõkke läks.
Agga ei olnud turba kõhtal wesi ni süggaw, et inimene
olleks wõinud ärra uppuda, se pärrast kõhkus Jaan lemma
tedda wee alla, semist, kumi ta kingetumaks jäi; wedas=
tedda süs weest wälja; wõttis köidikud, köitis kiwwi
lemma jalgu; weddas tedda türsmaad emese taggu,
ja heitis tedda kalda pealt jõkke, kus kaks sülda
wet teadis ollewad.

Tüdrus olli ärrakaddunud; arwati tedda jõkku minne
wad, ja kulati lemma järvele. Wimaks leiti jõest poolmille
mitte päwa jõest tagga, ja leidis tedda wimaks seald süggawast kõhhast
kiwwiga, mis tal jallus olli, weest wälja, ja ütles kõhhe: jedda ep olle
muud teinud, kui Tobbi Jago Jaan. Wõeti süs kurjateggijad kinni;
widi kohtokulamise alla, ja tunnistas ka kõhhe omma süüd ütles,
mis pärrast, ja kuida ta jedda hirmjad töed teinud.

——rolaubt.

Mtz.

Trükkivigad

mis 7 mas numris parandada.

Lehekülg.	Ridda.		
56	—	8	kaupa; läinud loe: kaupa läinud;
4	—	10	nud; — " — " — " nud.

— Der Druck wird erlaubt.
Dorpat, am 4ten März 1872. — C. M. Moritz, Censor.

Jaft. VII 31

Wastsselinna wallas, (Nukusemaa) kaks wersta Kiwinna-
luse küllast, leidis Kiwaluse Peter, kelle kallo ükspäkus
kohhas on, ommas heina kuhjas üht leadmata ja kundmata
inimest, kes ennast pärmi külge üllespanud. Ussidi
jurnud Werro linna; ~~watas kohto~~ kahjus kohtu tohtes
tedda jeest ja wäljast ärra, ja andis kinnistust,
et willets isjemeselle öösa leinud.

Sesjamas wallas, mis wägga suur ja mehhawar-
juline on, olli sel süggisel kange joroskate taggaaja-
mine, ja olli üllema wallitsuse polest wägge sellepärrast
jenna sadetud, mis paljogi hulkujaid ja wäejoros-
jaid Kiwiwottis, ning ka neid, kes jesuggust rahwast
warjanud. Sinnib süs arwata, et kirm jenna nurka
tulnud, ~~Suumala~~ kartmatad warjajad arraks ja-
nud, ja neid, kedda jenni ajan pidanud, omma emese
ello ja ihho hea pärrast enneste jurest ärra saatnud,
kedda pärrast kegi jeal lane- ehk körbe maal
usjadand wastowotta. Mis süs ka olla, et se
willets, kedda Kiwwaluse Peter omma heina kü-
nis leidis rippumast, ~~sama~~ suggune hulgus
ja wäejoroskoi ~~olnud~~, kes ennast ärra pöön, ~~et~~ sellepärrast, et
ennam ruski pool ei wasset egga turwa leidnud.

Ennab se asji targema ja parrema melega imi-
mesele paljogi oppetust, mis jelda töeks näitab, et
se üks walle arm on, mis ~~inimest~~ käsko jeäduse wasto
kinsab keelduda armu wennale leggema. Mis arm,
mis dummala ja ~~wallitsuse~~ käsko wastu
liggimesele lehhatse, ei olle arm, waid kahjo ja kurri,
mis rummalus ehk kawalus emesele ja töisele
teeb. Et se tösti jedda näitwad need mitmesugused
ennetused, mis hulkujate ja wäejoroskate pidda-
misest ja warjamisest tulnud ja jündinud, ja wael
eldes pidi sawad tullema ja jündima, ku meie rahwas
mitte ei targemaks egga ~~Suumala~~ kartlikumaks peaks jama.

— Ders —

Kolona (Kolzna) mõisast Lättimaal. Kolsna härra Krahw Mellin sõitis omma randa, ja läks üthe sallopoja jure sisse. Tuli lühhpa aetud, näggi üthe nelja aastase poisikese käes, üht waarsa pitkust wask kujukest olleva, mis wägga illusaste olli wallatud, ja mitka lapse pätikid ralki löi. Tuusis härra perre, mehhe käest, kust ja kuida se kujukenne senna sanud? ja Kostis iminene ja ütles: jubba on tük aega, tuli Kartuhuli Kobast jünsamas liwamäggesse ollin kaewamas, ja mõnda ma sest juhtusin leidma, nenda Need asjad mis ütlesiwad, olid: üks suur wask Nummargune kilp, aetud serwaga; üks suur pot, mis kelle ju seatimaga olli kimmijodetud, kus luhka, pollenud kondi tükkikesi; ja mõned hõbbe ja wask rahhad, ning ka sesinane kujukene sees olli. Tuusis härra neid asju nähha, agga ütles iminene; kilpi lemsalo ratteseppale hea ja sure wask katla wasto ärrawahhetawad; potti kalki ollewad, ja sest seatimast, mis ka potti sud kimmi pantud, kulisse ja haawlid wallawad; mut ep olle, ütles tais need asjust muud alles, kui need rahhad ja se kujukene. Käitis neid, ja kundis härra kohhe, neid wanad emmemuinased Kreeka, Phönikia- ja Roma rahwa rahhad ollewad, mis mõni sadda aastad enne Kristust, Kreeka-, Tiruse- Sidoni-, Roma- ja Egiptuse rahwa wahhel jootsmas ollid. Tuusis härra hea kima eest käis need head asjad, ning ka selle kujukese emese kätte, ja kinkis neid Mitwa lima, selle nunnakrambri, mis sealatse kirjatunija-sellsi pärralt on,

Tuusis (muud iminene: kust need emmemuinased, Tuusiga)

ärmust kaddunud ja kauge ma rahwast rahhad ja riistad meie jure merre randa, ja tenma liwa mäggedesse tulnud, ja seal poolt(e)ist luhhat, ehk wael peale kaks luhhatki aast ma at warjul olnud? Arwamise kaupa näitab kui nenda, et Tiruse laewa mehhed, kaks, ehk nelligi sadda aastad enne Kristuse sündimist, käis need asjad senna mahhamatnud, kust mees neid ülles wõtis. Sest Tiruse rahwas, kedda puhhas kirjas sagedaste nimme tarse, olli wägga kulus kaupleja ja merrekäija rahwas; kes kesi seal ajal kuntawad merred rauba ajamise pärrast ärrakäis, nimy ka Preisi ma rämast Bernsteini, se on üht kallist merre käis ütsimas ja ostmas. Egga Bernstein on üks kollane, wägga selge ja kowwa merre waik, kennest koik suggust kallist röstu tehharse, ja tedda mitme wisile lihwi- tarse. Mis rikkuks lähheb, semust tehharse need randlisest lihwitud elmed, mis mõni kord sure- ja weel palio juggo naesterahwa raelas nähtarse sülgawad muid pisemaid ja wälkuwad. Preisi ma rämas sedda kallist asja kõigeennamiste leitarse, ja teadsid sedda ommal ajal Tiruse ja Sidoni rahwas, ning käisid tedda seält tomas; jest et Kreeka- ja Roma rahwa naesterawas sedda kõigeennemaks ehtes- arwas. Kui merre kaudo Preisi mõrna, sis tulleb meie rämast mõda ajada: sünnib sis arwata, et üks rikkas kaupmees, ehk üks teine nõukas iminene laewa peal surnud, ja nemmad lemma surnokehha, omma wisi järrele rämas ärra põlletand, lemma luhka ja ülle jänud kondi tükkikesi selle potti sisse sisse lemma äbbajummala kujuga pannud, ning tedda lemma kübiga tedda lemma kübiga, kuida neil wüs olli, mahhamahnud.

— Sud —

Ma räägib ja warjab paljogi ennemuinaſsid asju, kennest mitto kõrd kuulnud wõi arwata, kust ja kuida nemmad senna sanud ehk tulnud. Nenda leidis minewal aastal Wõnno kihhelkonnas, Tartu maal, ühes talupoeg, kui oma põldu olli künnimas, üht riistakest, mis wormi pihhotaüs peninkest Arabia ma hõbberahha sees olli; Wõnno kihhelkonna õppetaja sai neist üks kumme= kord ennesele tunnistada, ja on ta neid meile ja mitme õppetud meestele näitnud. Pealekirri, mis rahha peäl, näitab, et neid mitme saa aasta wanust on nemmad mitto sadda aastad wanad on. Kuusigo nüüd jälle inimene, kuida Arabia-ma rahha Wõnno kihhel= konda tulnud; kes sedda senna tonud, ehk kuida senna ma sälla läinud? —

Jäal jääb Odessas, mis üks suur kaubalin musta merre ääres on, on ilja aego, kuida jeäl kirjutatse, üks noor wenne naisterahwas, kui pikkas minnestuses olli, mahhama sud, enne kui king lennast olli lahkund. Tiast sel 18nemal Webruaril. Suna jõggi käimab weel, agga merri ja jõesu on lahki, ja tulli läinna jõ esimene laew Inglismaalt, Hulli linnast kaubaga täidetud Bulderabsse linnas, mis Suna jõe suus on.

ja allew Arro moisas (Arrofof) Nõu kihhelkonnas, Sarto maakon= nas, kus üks noor wäepeäline korteris seisis, sündis Joudo kaul se õnnetus: et kui peälik õhtumaigu jänes olli käinud lasta ajamas, ja mõlemad koddo pole jid olnud minemas, peaksko püs, mis rihmaga ollas pidadas, lahki lähe, ja opmanni poisi, kes tagga käis, mahha lasknis.

Wõõlsama poolt. Meie maal arwasi sedda leame, mis ühtes ehk teises, enneste ma kaugemas nurgas lähhelepanduwad on: nenda siis mitmes kohhas inimesed sedda säeagi, et Willandi maakonnas, Wõisiko moisa al, üks kulus waabrik on, mis jo mõnni kümmekond aastad kõige suremaid wägga head peegli klasi, ja koik suggused peeglid teeb, mis meie linnades müakse, ja kõige tähtsamaste Peterpürri, Moskwa ja kõige süggawama Wenne-ma põhja kaubale wiakse.

Sesinane waabrik töötab, meeste, naeste ja lastega, wiis sadda kahhekssa hinge, kes enamiste wõerama rahwas, ja klaasi- ja peegli leggemise peäle õppind inimesed on: sadal temma ka seälatse talu= rahwale juurt kasse, muist, et sedda, mis täib müa, waabri kandidele hea hinna eest müwad; muist, et talwisel ajal puid raiuwad, ja waabri kule weawad, ka walmis klaside ja peeglitega wori lähhewad. Tehhakse seäl igga aasta sadda kahhekssa kümne tuhhande rubla eest peeglid: agga kui seäl sõjatullemist küllalt nähtakse ollewad, siis on ka kullutust küllalle, sest et temma kõik omma rahhaga östab; ka kõik omma töörahwast palkab, ja ommast käest tagsub, ja mõ klasi leggemine tarwitab, ning mis senna jure kullub, enamiste Peterpurriist tagsi tua. Puid kulutab temma aastas kolm tuhhat, seitse sadda sülda. Tuhha sesamma wümne aasi näitab mähherdust leggemist ja likumist seäl wõib olla.

Mälletamised.

Sel aastal saab kümme aastad, et Prantsus ühte wäe hulgaga, kelle sugust weel mitte ilmas nähtud, Wenne riiki ja temma

— meid —

ja lemma Jüddamesse, se on: Moskwa linna lungis; sedda
ärrapölletas; ja köik makonnad, rust läbbi lärs, pal-
jass ja laggedass leggi, egga ei küllelegi armu andnud,
waid ärrahurrkas, mis ette juhtus. Mälleskame igga üks
reid päwi, ja tähname Jummalad, et werrejamulise
ja rahha ahnestaja waenlase ja rüsija rüsija waenlane
meie elocasemete liggi ei janud, ning et Jummal sedda
meist kaugel hoidnud. Muist köik Europa maad olli
Prantsus sel ajal omma tahtmise alla jundinud; ning olli
lemmal sel korral ka melewalda kül, köik Europa wallise
jaid jundida, et omma soawägge lemmale appiandsid,
et Wenne riki ka eme ärrawöita, ja sedda omma
käe alla sada. Seadis meie riki sure, meie rahwast
ei wägge wapra ollewad, sepärrast koggus liggi
kuus sadda tuhhat soa nelsi, muist emese, agga köigeema
miste töiste kuningate kaest, rellega Wenne rigi peale
kui rüsija ja kui röwel tulli, ilma et sedda olleks wibha-
le kinsatud.

Lemma ilmoßata soawäe hulgas, olli wägge muist iggast
kelest, mis Europa maad räjidasse, olli lemma Austria,
Ungria, Italima, Spanja, Sarsi, Wirtembergi, Hésti,
Hóllandi, Preisi, Pohla, ja weel mõne mu ma
wägge mitme tuhhande kaupa kasa wötnud, ja auwa-
likkult köige mailma kuuldes kulutand, möcka mille
éme tuppe pista, éme kui Wenne-maad ärrawöitnud.
Sudda lähheb kaledass kui selle peale mõtleme, et Prantsuse
wallisesa, kes sel körral kui röwel köik maad läbbi käis,
omma rahha ahnuse pärrast ilmaspita ma ja rahwa peale
tulli, rende rahtulist ello rikkuma, ja lemma ähhastust ja
hädda, surma ja waesust toma, kus rahtu heamest
asjest ollid piddamas. Halle ka sedda mõtteldes, et need
tuhhande tuhhanded, kes wäggisels jumitud, lemma
est piddid soddima, kui üks tappiloju se karja, emese
ees surma ajas, ilma et muud midagi tedda olleks
jundinud, muu kui tuhja egga aua nõudmine, ja se kirmus
ahnus, maid emesele perrida, mis öigus pole kelab
perrimast.

Kahtlest kõikast olli Prantsusel nõu meie
liki tungida, kia ja Polotski kaudu. Kia kaudo ei
läinud nõu körda, agga Polotski kaudo läks wõitlides
emale. Mei soawäggi olli selkörral laiali: surem
tulk seisis Turgi-ma raja peal Turgi wasto; ja
sur tulk wägge olli Somes; ja tulli ka waenlane nenda
arwamata, ja ilma et kegi sedda ei mõistnud egga teadnud
ette nähha. Kõigist neist asjust same eddespidi, nenda
kuida asjad neil päwil järsko jundinud, körrapärrast
räkima, nüüd agga nipalju üksleme: et kui Prantsus
Moskwa linna rüsunud ja ärrapölletand, tal isi-
emesest nälja pärrast parkidust ja kõhust harkas tullema, sepärrast
ollema ja wõtis nõuks jälle ümberpöörda, ja
meie maalt ärrasmina. Sel wahhe ajal, et waenlane
Moskwa linnast rüsi, körwetas ja prüskles, olli
meie wägge köigilt poolt senna korjatud, kus sedda
tarwis arwati olleva olli ollewad, et Prantsust punkida, sedda-
sama teed mimema kust ka olli tulnud. Agga need
makonnad ollid tühjad ja paljad, sest et waenlane
tulles neid olli laggedass teinud, ja köik ärrakäuland.

— Jäärdesse —

Je tappis kerwed rügge mendid ärra.

y. damal Oktobri(1812 aastal)kuu päwal hakkas Prantslus Moskwast ärra minema, ja ~~leidis~~ leidis nüüd kõigis paigus meie wägge wasto seismas, kuhhu ta ial ~~kahi~~ jalga tõstis, olli woislemist; Lemma wäggi olli jõutsemaks janud, et ~~kuu~~ kuskri poolt mona olnud leida; hobbused ja inimesed nõrkusid ärra; ~~iga päw~~ igga päw ~~jundis~~ jäid nälmed abosi ~~ja~~ wanrid, rohhokirstud ja jured ~~jurkid~~ mahha, et hobosed ärrajurriwad. Meie wäggi wõtsis palju wangisid ~~ja~~ lemma käest, ja tappis weel enam rahwast. Wimaks tulli hirmus külm; ~~mis tahhate kaupa~~ ~~Je tappis kerwed rügge minid ärra tappis~~. Moskwast ~~armas~~ kümni Wilna linna, leitse ~~lapped~~ mõegast, ehk külmast ~~ja~~ ehk näljast lappetud mehhi ja hobbosid, ~~nii~~ ~~nii~~ ni palju, et nüüd tarwis arwati ärrapõletada, jest et kui ni jures hulgas nüüd ollexe mahhamaetud, nakku ollexe narta olnud. Jõed ja jood ollid täis jurnuid; kaarnad ja metsalised ~~tulid~~ tõstsest kubbernemangudest ki nende pääle: ommetige maadi, kogguti muist kah põletati ärra: 18,797 jurwekehha

Minski kubbernemangus	~~18,[illegible]87~~97. ~~jurnud~~	ja 2,746 hobose raisk
Beresinas ———	~~39,[illegible]~~106 —	ja 27,316 —
Moskwa kubbernemangus	~~49,[illegible]~~9754 —	ja 27,849 —
Smolenskis ———	~~71,[illegible]~~7135 —	ja 51,430 —
Kalugas ———	~~7[illegible]~~1,027 —	ja 5,384 —
Wilna kubbernemangus	~~72~~ 2,203 —	ja 9,407 —
Summa	213,416 ~~jurnud~~ jurno kehha	ja 95,816 hobose raisk

Nipalio rahwast ja hobosid jätis Prantslus 7mndal Oktobrist kümni 28 Nowembrist ~~jurnud mahha~~, kui ~~tallusk~~ waast ~~kümni~~ meie ~~maad~~ ~~olli~~ ma rajadest wäljakirestas; agga wõtsis meie wäggi, mis tedda tagga aja, jelle kue nädala ajaga 27 kindralid, 1,959 pälikud; 118,110 allamaid wangi, ja jai 609 juurt tükki ernese kätte. Nenda olli se jurutellega kõrristaja kõige omma jure wäega ärraxaddunud, kui wahh wee peal, ja temma auu ~~[illegible]~~ häbbiks janud. ———

——— erlaubt.

Mtz.

Der Druck wird erlaubt. Ehstnischer, Censor.
Dorpat, am 4 März 1822.

35

Wõrsulatus. Fol 61r.

Lähhemad jul polle kui mind,
ma käin Joces, ja sotagga;
Seisan parremal ja pahhemal käel,
ja heidan so ette ja tahha end mahha.
Ma seisan kui seisad,
ma ligun kui ligud,
ja leen, mis ial sa leed.
Kui walge, jüs selgest mind näed,
ent pimmedas jättan sind mahha. ——

Kis auhõsung minut allemuel in der worstsolgenden Nümmern zu, ogleich es unrecht scheint Abweichungen, wie hier oben anne bemerkt, immer genau beizubehalten, ob gleich dies Letztre immer Lob verdient.

Mälleslamised.

Moskwa lin on kõigist Wenne-rigi limadest kõige surem, kõigerikkam, muist ka kõigewanem. Kui kedda ümberkäia, jüs tulleb priskel jallaimemesel kaks päwa tõsisselt astuda, kui jalle senna tahhab jõuda, kuut hakkas nimema. Tükkust, mis jün wamas, kuulsas ja märamatk limas olli, ja weelgi on on otsata; sest, et jün kõige rikkamad Wenne-ma wõrsti, ja kõige suremad juggu inimesed asjest peawad ja ellawad, ning et jün kaubaajamine suur, ja kõik ümberkaudne ma, üks summalast wägga ennistud ma on.

Sedda kõik teadis Prantsuse ülemwallitseja wägga hästi, ja selle pärrast kuulsi tedda sesamma himmo, mis üxherjamas käsjus keeldakse, Wenne-ma suddamesse ja Moskwa linna tungima, et, kui tedda ka mitte gorriseks, jüs ommetige temma otsata warra emese kätte sada, ja sedda kodo wia.

Tubba esimeses mälleslamises N. üllime, et kui Prantsuse meie peale olli tükkimas ja tullemas, surem Wenne wäe hulk muist Surgi wasto, muist Sones ja majal olli seismas. Et kül rajade peal, ja ka sisse ~~pead~~ pole maad, kaunist wägge kõus olli; jüs se mitte selle hulga wasto ei mojunud,

— Orr —

miska soldija waenlaene olli tullemas. Ommeliye segi soa-
wäggi, mis sel korral, Würst würst Barklai, ja würst Bagra-
tioni kässo al lenna wasto läks, wapraste lennaga woolles,
ja lenna eddasjinimemist Moskwa pole Kauagi
wiis. Wiendamal, kuendamal ja seitsmen Augusti päwal
olli pilkka ja werrist tapplemist Smolenski lina jures,
ja pölles se wanna, kulus ja uhke lin ärra.
Kuendamal Augusti kolmat kümmend, tulli Kindral
Kutusow, kedda keisri härra omma wäe üllemaks nimme-
tand, ja sündis süs ka sellsammal päwal Balini, ja
päewapärrast, Borodino lina jures hirmus tapplemine
ja werreärrawallamine. Kolm sadda tuhhat meest olid
korraga soldimas, ja tuhhat suurt türki laskmas. Se
pimnedus leggi werrewallamisele öhtu; ja olli kummaldki
poolt uhkearwatud, peäle wüs kümmend tuhhat meest
hawatuid ja tappetuid platsi peäle jänud; ilma et
neid arwata, mis uhhe ehk töise pole wangis olleks jänud.

Naggi Kutusow, et lenna wäggi atte ei lönud, selle
wäe wasto seista, mis kui laenetaw wee woog lenna wasto
olli tullemas: sepärrast, wotlis nõuo, ennast arwata, sedda
kõige targema ja parrema nõu ollewad, et Moskwa
leed waenlasele lahti jätta; ja neid maxonde agga warjata
mis mõnegasugusele polnud rikkad on; et waenlaest seelda seält mõna
jamast, ja sõnna mimemast; ning odata, kumi suur wäggi
Turgist ja Somest piddi appi joudma.

Sis jutlas Kutusow selle wõetud nõu pärrast
Ullemawallitsejale ja ütles: Moskwa lin ei olle mitte
Weme-rük; waid ko waenlaene tedda, ja tehko lennaga
mis tahhab; kui tük mitte kaitse jäeb, jame Moskwad galle (katte:
sest et näly tedda waenlasel lenna parwega seält saab ärra sundima
kui ta tedda tühjaks sõnud: ning kui süs on omma jagiga
on mimemas, ja meie wäggi kõik kõus saab ollema,
süs ennam ei peäge kuhhugi, waid on lennal ölu peal.

7 Kui kõikide kindra-
lidega oli nõu pid-
anud;

Nenda anti süs Bonapartele metewaidu Moskwa peäle
minna, kuhhu lenna sudda ja ahnestamine tedda kutsus.
Olli ta omma tuddinud ja waewatud wägge ikka
selle sõnnaga, tröstinud, ja tuddamenne tedda lenna
tuddimisel Kirgisitard, et ütles: Kämatage, soldija
wennad! Moskwa on ees! — Seal saate kõigest
werrewaewast hingama, ja rikkad kodo pole minnema.

Kui nüüd meie wäggi korwale loi, ja Moskwa leed
waenlasele lahti jättis, kulutas wümne kõige mailma
seadusgides, et ta kõik Wenne-ma wägge ärra käuland,
ning et ennam ei käski egga koera tedda pitte tapnud (kebel-
mas Moskwa minnemast.

Soudis süs wimaks omma wäe hulgaga selle
sure ja uhke lina liggi, lenna isti, ja lenna soa metsed
kui kaugelt lenna jäiwad, suud-jõmad lahti, seismawad.
kui kaugelt lina uhkust esimesest sääd näha saiks.
Ei ollatand sellegi sõnna ni kaugele, et lina õhku näha:
Korged kullatud kiriktornid tähhendasid kõigile, et
sün ei kullast egga hõbbedast puudust wõind olla: waesemi
soldat ja päelik unnustas kõik hädda ja waewa,
mis wie saa pennikoorma tee peal olli kannatand.
Moskwa! kirikas kuldtorni degaga Moskwa on olli jõlmi
ees: seal hingamist leiame, seal kõik hädda ja waewa
unnustame, ja seält iggaüks rikkad kodo pole lähhe pörame! —
me.

Kui Smolenski lin olli ärrapolletud. Borodinos se
suur, üllemal nimmetud lahhing olnud, ja Kutusow omma
wäega korwale läinud: süs hakkas Moskwa rahwas
lohutsema kartma, ja mitto tuhhat perrekonda pogge-
nesid linnast omma, porre, laste ja kallima warraga
korwalise paika. Kõik jured lärsid kaugele Weme-ma
põhja omma mõisadesse, ja jätsid kodda ja maja tummala
holeks.

— Jõud —

Sel ajal, mil Prantsus Moskwa sulli, olli seäl linnas (kahhekssa tuhhat, ühhekssa jadda seitse rühmend ja kolm) kodda nikkude maja, mis mitut kõik ühteste ollid ehhitud; peäle selle tuhhat ja wiis jadda Wenemma rikkama wõrstide, kratide ja kõige jurema suggo rahwa kõrki kodda; kolm jadda kirrikud, ja kuus tuhhat kauba podi; ilma nende honete arwamata, mis Kremo pärrast ollid, mis wäega tured ja mis wägga paljo seäl olli. Kõigis olli paljo leiba ja wõtta.

Kui ollid Moskwa sanud, asjus Prantsuse rahwa üllemwallitseja isi kõhhe Kremla. Selsamma Kremmel on üks märka suur, ja kõrkiste ehhitud kindlus, se on: üks kindel lin Moskwa linnas mis ümmermuiatsel ajal Wenemma Surewürstid, kes selle maad wallitsesid, üllemata kõrkiste ehhitand. Selsammas kindluses olid nende kojad, ja on nemmad seäl wael praegogi alles; ning kui mõie keiser Moskwa lähhek, siis peab temma Kremlar asjet. Seäl olli ilmoßata kulda ja hõbbedad nähha, kirriko tornid on tuxrati kullaga kullatud; ja kõige kõige selle kirriko torni õlgas olli kolme sullane ehhist seismas, mis üsna tuxrati kullast tehtud, se samma waewast orma wirwendawa hülgamisega Prantsuse silmist, ja kaskus Napoleon Bonaparte sedda mahha wõtta; agga kui sure legge misega sedda olid tahhi kangutand, langes temma orma raskuse pärrast üllewelt mahha, ja läks katki. Kulla parrud, mis kegi jaksnud ligutada, jäiwad semasamasse maha, et aega mõda neid katkiraiuda, ja siis ärrawiia: mis ommelige pärrast ei aega egga joudu olnud tehha; ning nenda jäiwad siis selle kalli riisti tükkid, paigale mis ahnestaja waenlaene, kes ei semmast ki lasgu pidanud, mis summalale olli pühhitsetud, enese rätte pühhi kiskuda, ja pühha koja teotamise ja raiskamisega enese sagiks wõtta.

Olli Prantsuse seie ajani sedda nähnud, et kui temma ühhe riigi pealinna olli tunginud, ja sedda enese rätte sanud, et siis temma sure suldi, sedda allandlikult palluma, et rahhu tehha; ning et temmaga siis lingiks, kui mitto miljoni temmale rahha anda, et sälle ärramina. Sedda arwas, lotas ja uskus ka Moskwas nenda

sundiwad: agga seäl ei tulnud kegi, ei rahhu palluma, egga temmaga sellepärrast tono sellepärrast lingima, misjuggusse himmas eest ennast temma käest lunnastada. Otsas Bonaparte ühhest päwast ja ühhest näddalast mehhi wõise wahhemo tullewad, kes temmaga leppimise pärrast piddid räkima, ja nimemisse pärrast kaupa teggema: agga lotus jäi tühjaks, sest et kedagi ei tulnud. Nüüd sittis siis hirmus wihha temma suddames; ning et kül jo üllelig rõõmust ja tapmist, ning kõige roppemad ja ning hirmsa meodusse töed Moskwas olli tehtud, pandi seäle weel, wana, suur, ukse ja kulus lin nonno mitmest kõhhast kõrraga põllema; temma kolm jadda kirrikud, ja temma kuus tuhhat podi põllesid mitut kõik ärra, egga jänud neist kahhekssa tuhhat, ühhekssa jadda, sõise seitsekümne ja kolmest majast mitte ennam, kui wäe jadda kuust oist kümmend kiwwi; ja üsna tuhhat kahhekssa jadda ja kuus sellomaja seisma. Olli siis ärra põlletud: kuus tuhhat, kuus jadda, wäe kümmend ja üks ellomaja. Ehrwaks nüüd inimene, kui paljo rahwast ni juggusse perrexas linnast, kus ei tühja kambrikki polle leida, taewa alla ulisse peäle jäiwad, mis muidogi jo surnud ja wanna hobbose raiskta täis olliwad.

Kes jouab sedda kirjas ärrarikkumist setoest kõige temma ahhastusega ülle räkida! Warsad jõutumad inimesed; wätumad lapsekesed; haiged, kes allawõdis; naesterahwas kes lapse waewas, neid kõik sundis tulluse, pellewad kodda ja maja mahha jätma; ja muist särgi wäel omma hinge peästma. Mitmed tuhhandid põllesid sisse; ja kes tullest olid peäsnud, käutasid ommaksis ärra jes häddalises tunginises ja tükkimises, ärra mis ulisside peäl olli. Lapsed jaiwad laiali, ja kaddusid ärra; mes ei leidnud naest; egga naene meest, muud kui agga jühtumise raupa. Sesuggust ahhastust ep olle pärrast Jerusalemma linna rikkumist mitte ma peäl olnud, kuida sel korral Moskwas nähti.

— mees —

Kui waenlaene jedda kirmjad ärrahurkamise töed teinud, ja Moskwa linna ärrakäutand, ja lemma körged [illegible] ja paljad korstnad [illegible] jeisma jätnud, jüs harkas töisel Nowembri kuu pä= wal minema. Tuhhanded koormad olid kaja minemas, ja jedda ärrawimas, mis kui kõige kallimad Moskwas olli leitud: agga ruttas ta nüüd omma emeste hurrakuse wasto.

Olli ta lotand talwest Moskwäsje jädda, omma soldi= jatele jeäl rahholist talukorteri [illegible] perrida, ja neist kubbernemangudest, kemest ta tulles nütte lähbi käinud, rohked mona küllalte [illegible] wäljafundida: agga olli Kutusowo, kuida jo üllemal nimetud, omma wäega neid [illegible] et jeält Prantsusel ühtligi polnud jada. Näggi [illegible] ema= st kissikusje jawad, ja püdis ja ruttas [illegible] kõigest kingest, eime kui parrane talw peäle piddi tullema, omma wäega Pohla-male jõuda; kus lemmal märatumad mona=aidad, ja koikjugust jõatarwitust koggutud, ja [illegible] jeismas olli.

Sel wie näddala ajal, et Bonaparte Moskwas olli katju leggemas, olli meie wäggi [illegible] Turgist ja Lomest taggasi [illegible], ning olli tedda nenda asjutud, et Prant= sus muud teed ei janud mima, muud kui jedda jammalt Rust ja olli tulnud, ja tedda koppis laggetaks ja paljas teinud; [illegible] (koik ärrapölletand, mis ees leides, küllad, kirri= kud ja linnad. [illegible] Nenda olli jüs nälg lemmale ja tappjaks waenlaeseks tulnud; agga käis meie wäggi kahhel poolt, ja harkas ühtepuk= ko temma peäle, ja woitis tedda iggakord: wimaks lasiks Dunmal nisuggust parrast külma tulla, kuida mitmel austal mitte olnud; se woitis Prantsuse wägge

kui jõkki matka, ja olli halle, neid ometumaid nähha, kedda ühhe ainsa ähnestaja imimese tahtmine kaugelt maalt willetsa surma wasto ja lemma rätte olli jundinud.

Se suur ja immestamise wäärt wäggi, mis Suri kuul, kuu= jadda tuhhat meest, ja tuhhat suurtükki, ülle meie raja jõsse tungis, jättis ommad surnutükid meile; omma rahwast meie wangiks, [illegible] meie maettawaks [illegible] ärrapõlletatawaks, egga peäs nud neist, nende wäewalitsejaga mitte arwam, kui nelli kümmend tuhhat meest ülle raja taggasi nimmema. Agga kuida needki olid nimmemas? [illegible] kui surmawarjud, kedda [illegible] nälg, waew ja [illegible] külm ärra kuiwatand ja ellawaks surnuks teinud; riided jeljas olid ratkenud, kin= gad jallast kaddunud ehk kullunud: monnel naisse undrus; [illegible] töisel jälle wanna roggus kui mantel külma warjuks jeljas.: püssid olid jo ammutsi ärrapaisatud. Nenda läks nüüd je pikhotäis, mis jest ukrest wäest ülle= jänud, kui karri, mis kili jookseb, meie maalt ärra, nenda et 20 [illegible] Joulo=ku päwal körgel taplemisel ots olli, egga waenlaest meie maal ennam ei nähha egga külda olnud.

Nenda jai jüs meile, ja pärrast kõige Europa male, kuida eddespiddi nähha ämame, Dunmala helde armo ja abbi läbbi, rahhu tullema.

Mälletame iggaüks, armad rahallamad, neid päwi, mis jel ajal oliwad; ja teame, et koik aujad majamehhed jälle wäe pärrast, mis töist pool Tigad jeisis, ja jeält meie ma raudo Peterpuwi tahtis kippuda: mälletame koik jedda kirmu ja kartust, [illegible] agga mallestame ka jedda, et mitmed kergemeleliset, ja [illegible] kummalad ja [illegible] kummala kartma= tad inimesed, kes ilma palekiggida [illegible] kõhtu iggat= jewad täis jada, neil päwil monda tõtust tullewa peäle waenlaese arm [illegible] (rahutajad. Olleme jüs nüüd Moskwa

—seirdus—

lima omnetusest nähha sanud, mähherdune se on ja arm, mis waenlaese käest tulleb, ja mis lemma käest odatawa on. Jagga
järrele on ~~kuid~~ ka need tühja käe mehhed targemaks ~~tulnud~~
Janud, ja ~~opp~~ wiste omnetusest jedda oppima, et jedda ~~pöhjendada~~
~~pöhjenikkudes~~ kes koikide wallitsejaks on, pöhjenikkudes
lämada, et ta meid, meie lapsi ja naesi; meie kodda ja maja;
ühhe sõnaga: et lemmast meid ja meie maad jelle ahnestaja
werrejannulise, ja rikuja waenlaese eest omma käe alla
wajo alla wõtnud.

(Jäeb polele.)

Pihtwast jel. 8 Webrualil. Olli 47 kobbast oft Kasani kubber,
nemangust kuminga kallewiga tulemas, ja Liga nimenaz;
agga ~~Lõpis kommi ja~~ kaddus kummi ja janide eest ärra,
Jepärrast ei jõudnud inimesed kaugemale, waid pannid
omnad koormad jelle wasta süd limast, mostwa
te peäl, ühhe küllaese mahha ja läksid, kui kauge ma rahwas;
marsso nõudmata omma teed. Praego on jeie Lia limast kaz
päleküd tulnud, kes worimehhi palkawad, et kallewed Liga
wia.

Meie maall. Odra seemne polest on suurt puudust, ja
kulataxse jedda kõgiest poolt. On jedda Lia limast jada
ja on jedda Kura-maalt seima todud; kui palju? jedda
ei olle teada. ~~Ommetigi on~~. Agga arwatakse, et jedda
ka surest pöi olla, et kül liggi kanz jadda koormad
Sangaste kihhelkonda jo seäl todud.

Turu hinnad.

~~Ned~~ ep olle jagga limas ühhe sagused. Walgas arwatakse
rukki wakkas poolkahheksatkümmend kahheksa, Sartus seitse ja
Perno poolseitsmed rublad. Nisso hind on kolmekümmend
mend rubla wak. ~~Odra~~ odrad nelli, ja seme odrad wiis rublad
wak. Häral maksawad kolm rublad. Seme eened, lima-
~~jeemned~~ ja unnimalad on jagga jures limas. Sool maksab
jeemned Perno kahheksa toistkümmend rublad kümber.

— rahwabl.

Mtz/.

Die Druck wird erlaubt. Moritz, Censor.
Dorpat, am 11 März 1842. Teädused. № 39

Karwerre makonnas, Tallima maal, Wimi wallas, jün-
dis mimewal aastal, ühhe nore tüttarlapse jummalakartmata
töe ja liggeduse läbbi, juur kahju. Perdli kuolnud Jani
lüttar Ann, jeifestoist kümmend aastat wanna, weel älles
oppetuse al käimata, olli perremehhe jure tenima janud;
agga polgas töed raskeks, ja arwas koik liaks, mis
orja kohhus kehha. Iggatses jus perremehhe jurest lahki
jada; panni tuld, ja käutas renda lemma kodda
ja maja ärra. Kui jedda olli leinud, langes waew lemma
jüddame peäle, ja kümnist üsi omma jüud ülles. Widi
tedda Tallima, jure kohto alla; jeäl lemmale kaz-
kümmend pari witsu wisketi ja tedda iggawesest
ajast sibberi wia. Kui omma Jakobi kirriko jurest
pandi tedda kirriko oppetaja jure oppetuse alla;
ning kui olli walmis janud, widi tedda tühjale
male. — Tulleb jedda nui wagga immerse pärna,
et neil päwil jesuggused kirmjad leggused paljogi
naesterahwa, isäarranis norema naesterahwa
polest, on kulunud.

Saremaalt. Ansikülla kihhelkonnast kirjutatse meile, ja antanse teada, et 16mnz Oktobri ku päwal, Särwe *) Soetis ne ostsu; andse siisse kuu jõewe ja kr. Ueserpts. kirja
rämamehhed pärrast lõunat, hea ilmaga, omma wemetega
kallale läinud, ja seme pimmedad ~~jälle~~ kohwo jõuda ~~tuua~~: agga
tousis wasto õhtad hirmus torm ränga lumme ~~tuisu ja sauga~~ sáru ja
et ei janud silmigi lahti tehha; je neid ajas körge meere tuisuga,
peäle. Mõnnesed olid hea ilmaga kodduni läinud, egga
tea nud sis mitte parsemaid ridid, egga leiwa palukesi
kaja wõtta. Teisel hommikul, kui keedagi neist nähtud
ei kodda, egga wemetki randa tulleuad, olli köiges rämmas
juur kurtmine ja kahhanine. Naesed ja lapsed nutsid mehhi
~~mant~~ ja isad; isad ja emmad poegi tagga. Mõnnes
tulli aja pärrast üks wenne taggasi, kus nelli janud

— Dr —

meest, kedda külm ja nälg lännud, ja üks poisikene jees olli, kes jurnule kubedega emast olli kimmitanud; wemehe emast mahhaheitnud, ning emast Gummala holeks jätnud. Se näkis et üks neist, kes kenmad wennes olnud, noddra usolijeks jenud, nenda et emam ei juuksnud omma waewa kannatada, ning
wäid emast ärkeli merde heitnud ja färraus putand.

Tiurama mehhed, kes Särwe-male ~~emmi näddal~~ pärrast jedda tulliwad, näkisid, et tuul nende randa ükti wennet ajanud, kelle jees üks ~~pärg~~ II järema meest ~~jurnud~~ leidud, ~~se olli emast~~ kes
II jurnud ~~jurnud~~ emast ~~känga~~ wenne külge olli ~~roitud~~ siddanud. Ellomed wemed meestega olid teisel ehk kolmandamal päwal pärrast kimsad marru kül jälle kodo jenud, agga puduga irka weel nellitsistkümmend inimest, kedda kõik kaddunuks arwati. Agga teisel Kristuse tulleminе puhhal nähti, ilma, et kegi jedda emam ollews ~~olnud~~ kaks neist
loobnud ehk uskund, kirikus ja lauale tullewad. Kõik koggodus andis tänno Gummalale, ja olli juur röom, kelle taewane Isa neidki weel peästnud. Iggaüks jedda jo isiemeses teab arwata, kui paljo küsijaid meeste ümber seismas olnd, ja kui mitme küsimiste peale meestel nostmist olnud! — Üks neist näkis kirikoppetajale nenda omma luggu:

= Puhhapä pärrast lounat läksime kahhekesti wennega näimi püüdma, ja tulli Gummalast ühto pool kange tuul ja lumme jaddu, et ei taewast egga mett olnud nähha. Soovisime kül, et male jouda; agga laenetanime olli kirmus, ja näkis wennet, et kül kõigest wäest wet wäljalopsime. Wiskasin jüs omnad worgud kopis kalladega ühtes türkis merde, mis judda öe, ehk kello kahhetoistkümme ajal wois olla, ja ~~wisha~~ lopsime pilgaga, ni palio kui agga jouksime, allati wet wälja. Winaspärrast kaed ja ~~kadus~~ lõppis rammu ärra. Teine mees langes kümmuli jurrema; agga mina siddusin emast wenne külge, ja otsasin: helde Jsand, wõtta nüüd mind wasto! — Pärrast hakkasin jälle wet lopsima, ja pallusin: oh helde Gummal! ta nüüd walgeks, et Juurt laewa jaaksime nähha, ja kenma peale jama! — Kui jüs hõmmiko omma walgega tulli, näggi Juurt laewa tullewad; hüüdsin teist, kes jurremas maast ülles, ja üttlin: tulle! — katsume laewa jure jouda: agga parraco Gummal! laew läks mõda, ilma et kenma jure olleksime janud. Langes teine mees jälle mahha, et

kõik rammo ja joud käest olli lainud, ja külm kedda kimaks ja kangeks teinud. Süs ollime kerwe päew merre peäl; minna irka wenne küljes kimi, ja allati wet wäljalopsimas, palluksin kõigest Gaddamest Gummalat, ja üttlin: Jsand, Jsand! hallasta mo naese ja mo waese laste peäle! — Selle peäle näggin kolm Juurt laewa kaugelt tullewad; hüüdsin täist kõhhe ülles; ajasime kaela kõtti ühhe airo otsa märgiks, et meid piddid näggema, ja hakkasime kõigest hinges laewale pole joudma. Ajas ~~kuppar~~ 2/Kippar (~~laewa perremees~~) omma laewaga meie pole, ja wõttis meid wennega laewa peäle. Oh! Jüs olli meil rõnnu, oiete kui ollersime kuiwa peäle janud. =

= Selsammal hümid, nii meid wasto woeti ja peästeti, tulli weel kaks wennet laewade jure; teise peäl olli nelli, teise peal kolm meest Torgo wallast; neljas olli Jurnud; Jedda siddusid wenne külge kimi, ja laskkis tedda merde. Nelli meest, kes esimesest tulli ~~wad~~, jäiwad teise laewa peäle, ja wisid matrosid kolm Torgo meest kolmandama laewa peäle. Need kõik olid Inglis-ma laewad, ja Inglismetted, kes ei meie, egga meie nende keelt ei mõistnud. =

= Ei joua egga ja armastus liggimesele jurenad ja rohkemad armu ja head tehha, kuida need simatsed head inimesed meile kõigile teinud. Mülle andis Kippar kõhhe 3/Tüür man ~~andis mülle~~ japsaid jalga ~~panna~~. Nälg olliss meid jo tapmas, ja ei ni raua jõmata olnne olnud, andsid nemmad meile esiotsast hawalt rasjo kaupa laewa weebarrki piisut winaga; Teisel päwal jaggasid meile jo nättiwest rohkemaste ja jaggeda = maste toidust, ja pärrast piddasid meid nenda ülles, kuida kõik muud laewa perret. =

= Teisel pühhapä õhtul, kello kolm, saime 4/Helsingöri, ja widi meid Pilotsei härra jure: agga je ei mõistnud meie keelt, egga Janud meie kenmale ei jedda wähhemathi tähhendust anda. Satis kenma jüs üht jarja kübbarjeppa kutsema, kes jeäl kimas ellab, ja omma ämmedid prugib: je on Tarto kimast perrit, ja mõistab weel makeelt; je jüs ka Pilotseimeistri ja meie wahhet tulkus. Kui kõik olli jellestud, ja (nüs meie kirjapantud) olime räkind, jadeti meid ühhe

— Imid —

Kontori peäle; sest meid toideti pooltöist näddalad, ja jadeti jüs 6. Kopenhagni linna Wenne Ministri jure. Sün olime wüs päwa wangis; sest et arwati et arwasid meid ka nende selfsimehed ollewad, kes Kurr Saremaalt wennega ollid ärrapõgenenud; nemre peäl ärraerasinud, ja jeäl nälga surema ollersid jurnud, kui mitte üks Amerika-ma laew neid ollews leidnud; neid kasawõtnud, ja Kopenhagni winud. Neid olli kahherksa inimest, kelle hulgas, kaks soldatid, kedda Saremaalt sexrudiks olli antud."

=Kui meie luggu olli ärrarulatud, ja meid jüka leiki ollewad, jüs laskis Wenne Minister meid laewa peäle pärna, ja satis meid 8. Libo. Seält saime pääsi, ja ruttasime kodo pole. Kui Saremale jaime, kummardasime mani; andsime andsime Jumalale tänno, ja omma male juud.=

Kahhäsome sedda, et mees, kes meile sedda jündinud asja teadaandnud, mitte selle mehhe nimme polle nimmetand, kelle juust se kõrne tulnud, mis jünjamas olleme luggeda andnud. Temma peab kihhelkonna-kohtomees ollema.

Mõned asjad ja nimmed, mis sesinnatses juttus luggeda, on mõnel, kui wõerad asjad ja nimmed teadmatad, sepärrast ärname lätt nende pärrast tähhendust, ja juhhatab pisi= kene numrikesre, mis sõnna ees seisab, tähhenduse peäle, mis allamal leida.

1. Särwe-ma (Kuurbru) on üks pitk ja kitsas ma-nimma, mis Saremaa löunepoolt rüngast (merreje lähheb; temma wünsel ölgast on kuus ehk liggi sitse penikoormad kuurama randa seisab tulle= torn, et laewamehhed öe ajal émast tearsid hoida. Kõik laewad, mis Riga lähhewad, peawad temmast möda nimmema, ja on jüst kuus penikoormad kuurama randa. Selle kitsa ma peäl on kaks kihhelkonda, löine Anzi külla, ja löine Jama.

Seisab tulletorn, et laewamehed jätel jün pat

2. Kippar ehk küppar, on üks laewa perremees, kes laewa käimise peäle öppind, ja sedda öskab.

3. tüürman se, kes laewa türib, ehk temma likumist öiendab.

4. Helsingör üks merreärne lin Dani maal, kust laewad möda käiwad, kui meie maalt Inglismale lähhewad.

5. Kontor on ühhe sare kaupmehhe kodda, kel kaubaajamise pärrast kauge= ja liggi ma kaupmeestega palio teggemist on.

6. Kopentjagen on sur, kulus ja wägga utrke lin Dani= maal, Selandi sare peäl: temma on selle kuningriigi pea=, ja temma kuninga pesalin. Seal linnas ellab sadda tuhhat (100,000). hinge, ja tullewad sinna aastali wüs tuhhat laewa, mis kaupa wiwad, ja kaupa towad.

7. Minister. Keisrid ja kuningad peawad wõera rikide wallitsejate jures tällitajaid, kes sedda ametsimitawad, mis wallitsejatel mõnikord isikes kes ragidawaks ehk selle= tätawaks juhtub; ning kes omma rigi allamate eest seisvad, kui sinna tullewad, ja neile liga juhtuwa sündima. Nisug= guse jure asja tällitajad nimmetatse ministriks.

8. Libo ehk Libau on merreäerne ja kaunis kaubalin — eneml — Kuramaal.

Hollandi maalt kirjutatse: "Meie maxómas on nüüd, juba wist aastad, neid jagu sedda rahwast siggimas, mis émast weljetse ehk wõmarse rahwaks nimmetab, ja on nemmad sün paigus ja mõned palwekojad ehhitand, kuhhu kõigilt poolt koggokoguwad, et omma palwet piddama ja leggema; mis sün näddalas kaks kord jürnib, neljapäwal, ja laupäewhtul. Et nemmad neljapäwal kokkotullewad, on Tarto maxómast, kust se asse seie tulnud, wisiks wõetud. Sedda ei olle selle rahwa jeas; ei Lätti= egga Tallinna=maal; egga tahha ka nende ullemad, kes kaugemal on, sedda mitte hearo kita, sest et semest mitmesuggust näwad jündiwad ja tullewad, mis ellamise ja muu asja kahjuks on. Et neil õigus, sedda mõned asjad isikeskeses ellus töeks näitwad, ning ka seje jühtumine, mis sellesinnatse kirjaga teile sün= samas allamal teada ämame."

Kerkita küllas, Lihhuwa wallas, ja Sure Jani kihhel,
römas, olli ühhel wahhemehhe leskel omma saun, aga toakene
ja kohn lasta: kaks tüttart, üks ühhekõa, üks wie aastane
ja poeg, kes seitsme aastased jamas. 16 nemat Weebruaril
läks iminene, kodunt, et palwekojasse minna, mis Sallina
tee äres, kopis kõiges ja Willandi kihhelrömas on: ja, et
õigest ajast jenna jõuda, ei wõtnud iminemisse aega, limu
ärrapsarma ja ärra kasside, mis harimas olli olnud; waid
jättis neid wätuma lastega Jurmala holeks tuppa mahha.
Ükko tulli, ja wõttis wannem lapsukene tuld ülles, agga ei wõist-
nud emast limadest kaugel hoida: need hakkasid pollema,
ja jeksis ka kohhaste saun jama tulles. Ühhekõa aastane
tüdrukukene, ja weike poisikene kargasid kül köhhe uksest
wälja: agga wie aastane tüttarlaps olli ahjo peal maggamas,
agga ärkand enne ülles, kui jüs wast, kui omma katki
tundis põllewad. Peasis jüs weel waewalt tullest labbi,
ja tulli põlledes ukse poole, ja tombas tedda hea naabri
mees ülle läwwe wälja. Kraxus willeks köik ööd hinge, ja
jõuri kõnnikko arra.

= Se laggu on halle kül, mis mitte pollenu sundinud kui
emmat õiges Jesu õpetajse lundmist ollenu olnud; Tullen
nüüd ka willetsat emmad kutsa, kes arwanudsus, kui omma
õue mate taggasi jõudis, mis tullaxenu tühjaks tõnud
Oh! armad hinged, mõistke ommetiye, et hinge head nõudes,
muud polle tarwis, kui sedda, mis Jesus Kristus omma
püha suga õpetand, ning mis temma püha Apostlid
Ehwangeljumis meie õppetuseks ülles pannud pidada, ja
senna, mis ondsaxs leeb, kui sedda petaxse; köik nu
on lukki, agga maxsa selle eest, kes meid liggasand tunnastada;
agga selle eest, kes mailmad nenda armastand, et ta omma
ainosündinud poega ühtsele lahkitand, et köik, kes
temma sisse usxuwad, se on: temma senna järrele käwad,
peawad ondsaxs sama. =

P. S. Et ennemine
= ja sedda mõistnud, et se se õige hinge õnnistuse nõudmise wüis on, et
omma rutsetunust möda käib, ning selle eest truiste hoolt ja murret kannab
nis tuhmal temma käsku ustkund.

Klaggelaulikolli

Mis lehhta, kui weiksed kili jooksewad

Et weiksed pallawaga kili jooksewad, tulleb jest, kül nende
selga, selja roo kohta nahka álla, omma mumakesed
heidab; kuust need tõugad tulewad, mis rewwadesel ajal
mäddale lähhewad, ja kui puhkewad, uhkeste wälja-
ajawad. Kui neid liaste lojuse seljas juhtub ollema,
jüs ta lähheb ellajõe wagga kõhhetumaxe, ja loppeb ka mõni-
kord kopis ärra. Et lojust selle waewa eest hoida,
ja kili jooksmist keelda, wõiwad ema perremehhed
Soomsi-, Sone-, ja Dani-maal ülge raswaga (Dunesjord)
kaks kord näddalas temma selja-roo kohta, jüs ei tulle
kül temma nende liggi, jest ülge raswa haisu ei wõi kän-
nätada. Kui lojuse seljas touxa näwad, jüs jegga-
wad torwa ülge raswaga, ja märiwad sellega muhkused,
jüs surrewad usfid, mis muhkudes on siggimas, kõhhe ärra, ja loppeb lojuse
wastu.

Karkuhwli muldamist

arwatakse kül wagga tarwis ollewad, ja lewad sedda
köik majamehhed: agga on nüüd säxamaal sedda
wagga hästi ärrakatsutud, et karkuhwli muldamisest
enam kahju kui kasu on. Sest kui neid müllatakse,
jüs tõmmatakse mulda temma wõso ümber kuhja;
mis, kui ilmad poualised on, mahha warrisep, ja
juurt, kuhhu karkuhwlid õtsa ajawad, paljaks jättab
wihm tulleb, ärralehtakse, et karkuhwlid nüs on jündi-
mas, ma peale jäwad ja rohkelisemb ja mäggamaxe kaswawad.
nenda, on Saksa-ma perremehed nüüd muldamist
hopis mahha jätnud, ja peawad agga selle eest kangeste
hoolt ja murret, et karkuhwli ma köigest umbrohust
puhtas seisab. Nenda sawad jüs paljo enam ja
palje parremad wilja.

— finis —

Tohhi weiske koppo ja marssa tõbbe wasto.

Tui 1808 aastal Pommeri marrornas, Preisi kuningrigis ja mõni aasta ennegedda, sealsamas kange weikse-jure nuie olli, ja mitmed kullad ja kihhelkõrnad weiskest ilma jäiwad, olid mõlemal kõrral ühhe tallopoja weiksed (nimmega Steinken) weiksed terwena jänud, egga karwagi lemma käest ärralãinud. Sarnid innimesed jedda immerss, ja lähhikilati wallitsuse polest targad mehhed selle-järrele kulama, kuida se tulnud ja jündinud, et selle mehhe karri kahhe puhko jure nuie ajal terwena jänud. Tãris jüs innimene nista prukinud, et omma ellajaid tõbbe eest hoida, ja kuulsid lohtsid koik rohhud, nista prukind wägga head ollewad, kuida jedda jüs ka jo weiske terwisesthi nähhi. Selle-pärrast kululati wallitsuse polest koige marrondadele, et jedda tohto kuiu weikse põddemist karta, jedda rohto prukida, nis Steinken omma weistele andnud.

Kurdame jedda, et meie mitte kindlaste koigo rohtude marele nimmed teadawad põlle; Jepärrast parneme laddina ja jarsakele nimmed jure, et targemad innime jed neid rohtusid teadwad leida, neid marahwale näidata, ja nende käest kuulda, kuida nemad neid nimmetawad.

Wõllis Steinke 2. lusikatãit tõrwa
2 pihhotãit sola
1 pihhotãis tõugatud kiwisilauku.
2 lusikatãit küpsetud ja tõugatud kaddaka marju
1 lusikatãis kabitud mãdarogasi
1 lusikatãis tõugatud heinapulke juurt (angelica)
1. lusikatãis Mutter-Kraut, (matricaria Parthenium, nim Germ. mutter Kraut) ükskarma-perse suggo rohtu
1 lusikatãis Krõsilenz-kraut (tussilago Petasites) wõib olla, et tallo rahwas jedda

Se on ükskaikse-lehhe suggu, agga neid on koim selgi, ning ei olle keada, kuida marahwas jedda jüs nimmetud suggu nimmetab.

Koik need jüs nimmetud asjad ja rohhud, olli Steinke kokko segganud, ja [illegible] ja neist weelad salwi teinud; ja wõllis igga hommiku, enne kui karri wälja läks, igga tõura peale üks lusikatãis, ja mãris jedda jure ja pehme pinsliga weikse jutthu; ning hoidis renda omma weiksid wigga hamast: terwed jäiwad terwena; ja need, mis jo kõhhas olid, jäiwad kõhhast lahti.

On jedda rohtu pärrast Holsteini ja Meklenpurri maal, ja ka tuma mullo weikse jurenuise ja põddemise ajal, Baireuti ja Anspaki marrondadest, Sarja maal, wägga heaks kiidetud, jest et temmast kõhhe nähhi abbi ja warjamist tõbbe wihha wasto ollema jawad.

—— erlaubt. Mtz.

Palumine:

et kui targad mehhed, kes jedda jüs õigusid asja tahtele panemise wäest arwasid, ning omma, ja omma walla rahwa heaks iggakesk laiemale kulutada, et Näddala-lehhe wäljaandjale jedda head juwikesid, tallorahwa käest kulada, kuida marahwas need kaks rohtu, nimmelde mis jarsakele Mutter ja Krõsilenz Kraut kulsutakse: ja, kui jedda peakesid teada jama, temmale jedda teada anda.

Der Druck wird erlaubt.
Dorpat, am 25 März 1822. / Moritz, Ehstensor.

Teadusi.

Smolenski kubbermemangus Wremeemal jon minewal 1821 aastal [illegible]22 kuhhat 806 poeg- ja 20 kuhhat 476 lüllarlast sündinud, mis ühte arwatud nipalyo leb, kui 43 kuhhat 282 last. Surnud on meesterahwast, 14 kuhhat 321, ja naesterahwast, 13 kuhhat 376 hinge, ühtekokko 27,697. On siis 15,585 hinge enam sündinud kui surnud. Ükstöistkümmend inimest olli peale jadda, ja üks meesterahwas [illegible]130 aastad wanaks sanud. Koigil pool jümib nüüd igga aasta enam kui surneb, se tullep sest, et warnad rouged on ärrahäwitsemas, ning ue rouge pamemine jedda tapmisst nelab, mis enne neid, rouged iggal aastal teggiwat.

Sallatse kihhelkonnas, Lätti-maal, olli üks perremees. Näri kuul kangeste [illegible]wina jonud, kui kodde olli minemas, ja leidi jedda töisel hommikul mõrmi wagga maad lemma wa[illegible]aw[illegible]st, surnud se peal ollewat.

Lauritsa wallas, Wolmeri mahtonnas, polles selsammal kuul üks ukse talu koige omma honetega ärra, et pisikesed lapsed, kui wannemad kodust olid läinud, tullega mängisid: ja Purna wallas, Jõesamas mahtonnas, pollesid ühhe sallomehhel laudad ja aidad ärra, et üks kümne aastane poiss, kes [illegible]haugo liggidal olli istund, ja [illegible] kue olma tullusene olli harrand, ilma et ta jedda ollenes märkand, lauda [illegible] laskast heinu lähs mahhawitsama.

Folgst siin ümmitsekorw Verse!

Ämblikud

tumme koiw, ja nänne ja leiame neid suisel ajal iggas nurgas, ja igga aia leiba wahhel omma wörku teggewad, ja omma jaki püüdwad. Lidmed neid, mis juremad on, üllewägga kattawad, ja arwawad neid kihwli läis ollewat, mis roggonisse tõsti epolle, töised jälle jedda jurens omenes arwawad, kui üks pisikene ämblik

— Dr —

omma sidi õhas émast nende peäle mahhalajeb, ja üllewad Ledda emeslele ~~raide~~ õrne ketrawad; mis nisamma tühhi on, kui se eshimene

Ämblik o jagga on mihmet selfsi, kõige pisjemast, mis ei wael nähha pea suruneji polle, kumi selle surusers, mis kõige surema mehhe ruskeikast üllekaib. Sedda wimast selfsi ei olle meie maal, waid ~~kõrne~~ jagga America ja Ida=India maal; lemma tappab ~~rende~~, ja limokesi mis omma pesjafid on audumas, ja immeb nende werd seest; kui neid emese álla on janud. Meie ämblikud ei ja muidest, kui agga Kärblaestest jagga; mis kui lemma wõrku kimmi jäwad, immeli kuel ~~kimi kek~~ jallust ja sewast kokkokõitwad, ja süs sedda limma, mis nende sees werre asjenel on likunnas, wäljaimmewad, mis neile summalast toiduks lobud.

Ämblik on wägga karlik loom, mis ka ~~emesed~~ omma jugguste kardab, se pärrast neid ikka üxsi omma wõrgu pesjades leitanse ellawad. Kui jüggised ajad talwe pole lähhewad, süs tuimuwad ja uimuwad ~~nemmad~~ ärra, ja peidawad ennast sesma praggudesse, ehr kuhhu jawad. Kewadese sojaga jawad jälle ilmsers; ning o lähhele pantud, et momed neist ~~neli~~ ja wüs aastad ellawad. Nemmad siggiwad rohkreste, ja mumeb üks ainus emmane aastas, liggi, ehr peäle kaks sadda mumaresst mis penikese liwa terra jureses on j neid kehhib omma sidiga ärra, ja jättab neid päikese alla wahwa.

Kui Prantsus kõige mailmaga alli sõdelimas, tähkis lemma ka Hollandi=ma peäle, ja wõitis sedda ka wimaks ühhest ajast emese ~~kätte~~ liannimmega. Selsamma ajal alli üks wäepeälik, nimmega Walter meer, ~~ehr kõr~~ Dijonwal, kauagi wangi tornis kimi ja wangis, egga ölnud lemmal muud selfsi mehhi, kui nimmed ämblikud, kes lemmaga ollid öppind, ja igga päew lemma jure tulsid, kärblaisi, sääski ehr mutukaid lemma kaest sama, mis nende heaks olli kimmi wõtnud. Agga immest olles immi meye, et lemma tahtwad mõnikord mitto päiwa jaiwad tullemata. Wimaks mär kas, et kui üks ölnud pahhad olli wad, ämblikud koggonisse pesjast ei likunud.

Kaikas süs ~~imimene~~ omnas wangi pälwe igga wutes neid õcte lähhelepannena, ja öpsis süs sedda tundma, et ämblikud wägga

ustawad ilma näitajad on. Kui ilmad head, süs on nemmad wägga jõudjad wõrku leggemas; kui ilm pöramas on, süs lähhe= wad omma pesjasse, et laggunes ~~ja~~ ja laggunesed jallad pisjat wälja jättawad. Kui ilmad wägga pahhas on jamas ja minemas, süs poewad kopis sisse, ja peidawad ennast näggemalast wünsema pesja põhja; ja kui ~~=~~ külma on tullemas, süs tõmbawad eest omma pesja ~~kaunis~~ tund ehr urjerest kimmi. Kui tundwad parremaid ilmu tullewad, süs lewad jälle omma pesja urjerest lahti, ja ajawad ommad esjimesed jallad wälja; ja sedda mõda, kui da ilm parremas on nimemas= ~~tullewad~~ ~~kus~~ kaawhawalt ennam ja ennam pesja ja peäle, kimmi wimaks= sea ilmaga kopis laggedale tullewad, ja wõrku hakkwad leggema.

Et need pisikesed lomokesed koeste ilma wägga ustawad, päew ehr poolt öist, ellenäidawad, olleme omma emese lähhele= pannemisest ~~tähh leidma hakkwad~~ töesti leidnud. Oli meil üxsi koa=ämblik, kedda kaks aastad jäärsko ~~olleme~~ lemma leggudega ollene lähhelepännud, ja tedda ilma=näitamise pärast ustawama leidnud ollewad, kui ommad ilma=klasid.

N. grafort dorthin wo der Nazwisse stehet, ad d'contiuirt lit: X

Narwast. Kõhhe meie lima wälli lagga, ei mitte poolkõst maad wahhet, on weike Soldina mõisa. Seäl sündis 20ma Februali ka õhtel saur õnnetus. Olid inimesed rehhel ja kui sedda olid ärra pesknud, heitsid puhkama, et hommiko waras omma pikka Leed rähhetsik sadwist kümmend wersta kaddo mõma. Sündsusel, kes reht olid peksmast olnud, ollid käik sauna jure magama läinud, ja mehhed agga üxsi rehte jänud. Kõrraga wähhi hommiko pool öed reht lama tulles jeswad. Tukkasid käik inimesed senna, agga ei peäsnud sisse, et uxsed ja warra= wad kõwwaste kimmi ollid. Pollesid süs kahhersa meest sisse, sedda pärrast sün ja seäl rehhe alluse põranda peäl jõeks pöllenud leiti: need olid nimmega :: Purtse Maddis; 42 aastad wanna; 2 Torokka Madis; 28 aastad; 3 Pärdi Karel, 20. aastad; 4. Duhhani Peter, 18 aastad; 5 Duhhani Jüri, 22 aastad; 6 Matwei Mosejew, 23 aastad; 7 Jüri Kusto, 23 aastad; ja Dani Mihkel, 17 aastad wanna.

— Sest —

ülemad neist olid naesenehted ja lapsekesed, ja üks neist sattis naest ja wüs last järrele. Nende willetsadega põles ühtlaegu wüs reht ruttid, üks raera rehti, ja koik põhk ja aggan ära, mis rehtes olli.

Ei olle mitte teada, kuida tullukene lahti peäs nud, egga kuida se juhtund, et ei ükski neist willetsaist, kelle jures põllenud juures rehtsad rehtsat leidi, ennast mitte polle jõudnud peasta.

kes siis ep põllesid

Narwast. Sel seitsmendamal ellatsi ku päwal, ohto kiljal olli juur ehmatus meie linnas. Trummid ulutsate peal, ja kellad tornides hüüdsid tuld ja rahki kesk linnas põllemist ollewad. Ometus olleks wõinud üllemata jureks tulla, kui põllutsei polest mitte warmalt abbi polleks tulnud. Agga ja tulle tuld pari tunniga kustutud: nenda ei jänud jus mitma juremad kahju sündima, kui et üks tollajone ja hobbise tal ära põlles. Arwatakse tuld pibust tullewad; ja on asi praego kulatawaks.

Tartust. Sel 17 nemal Webruali ku päwal lulli Wenne-rige Lutteruse rahwa üllem Püskop, nimmega Öygnäus, üllemast wallusejast läkkitud, Tarto linna, kirriko-ja, pühha roggatuse-ja nõu piddama. Olli jus räsku antud, et kiast Lihwlandi-ma Püskop, ja kia linna Konstoriumi polest, linna öppetaja Tidemann; Kurama Konstoriumi polest, präust Richter: Tallina Konsistoriumi polest Supperdent Mayer, ja Tallinna-ma Konsistoriumi polest, Kaddrina öppetaja Knupper, kes selle Konsistoriumi ka-wanem on, 18 nemast Webruarist jalle piddid ollema. Olid jus ka mehhed kõik Länna tulnud, ja piddasid igga päew ollid jelsetes Kunnend päwa üllema Püskoppiga nõu piddamas, kel kaks Sikkertarinost kaasas ja kirjutamas ollid.

Supperdent Sonntag

jün

allati

X

Sündinud asjad.

Selle aasta.

Kahhekümne neljandamal Mari-ehk Januari ku päwal (wõi) näddalast kui teele ennast olime walmistamas, et mõnnest kiga minna, ja senna Püskoppi rohkto piddamise ajast jäda: tulli üks naesterahwas Tallinna maalt, Allutagguse poolt, N.... kihhelkonnast, ja

P.... wallast, nimmega E.... H.... naene Kaddri, meie jure, omma hädda ja hinge ahhastust kaebama ja meid palluma, teida trööstida, ja temma waewatud jüddamele, kui mitte tõsidust hingamist, jus ommetuse ajapäalist ajalist kergitust saka.

Kohhe kui inimene tuppa astus, näggime ledda Jesuggose ollewad, kedda kuldad rahwa öldawse ja tuntawse ollewad: Je on; kes ujuwad/kurradist ujuwad/ja jõed, ja selle pärrast jures hinge ja ihho waewad Jeisa poet. Sedda ommetust juhtub kül ka meesterahwale, agga kõige ennamiste naesterahwale, ja mälles tame omma kolmekümne aastase wie-aastase ammuki piddamise ajal, kolm Jesuggust meest, agga naesterahwast olleme tundnud, kellega luggu nenda olnud. Juhtub se ommetus kõigeennamiste Jesuggudele, (arsa ja pehme) kes omma jüdda mega inimesed on, (kui naesed) üht ehk teist asja, mis neile Jumnala eest jüuks on sanud, anderssandmata pattuse arwawad, ja selle pärrast parrandust ja waewa isjamesest tunnewad, egga jus muud ei mõlle egga te, kui et allati jedda selle waewaja mõtte peale jäwad; tedda öed ja päwa isjamesest tigutawad; iggawad paika öffiwad, et armastawad omma mõttetega ennast kõrwal hoida ja ükspõlla; egga ei tahha nemmad jus ei ühtegi töe peäle harrata, egga jedda wähhemadki näppo wahhele wõtta: wimaks räub unni ja isso räest, ning jus on nelo ihho ja hinge haigus tõeste wägga suur ränk ja suur, et norka meel ja nõrk meel, ja wahhest kõige wiimsest õtsa leggemine sagga järrele tulleb.

Sesamma põnaline asi ei tulle mitte iggaüks jest, et inimene anderssandmata jüga ennast teaks roomatud olleva, waid temma jümib mitmest asjast, ja mitme-juggune wisiga. Kõrsti Kristjani naene ellarja, Tamorullas, Niggula kihhelkonnas, Tarwerre marõmas, sattis selle willetsusse, et üks Purtse walla naene, Kestla küllast,

— ruttu —

ja harrawad jus ajotli koik-juggused waiwa-näitmised inimesse silmi eest käima;

tedda hirmus ja ränga jõmaga olli ärrawandunud, kui
omma täddi pärrandusse jaggamise kõrral tulli lemmaga
tülliste olli jänud. Üks kunda wälla naene, kelle nimme
ei mäletä, eman meles polle, jai selle õrme
tusse, et kui lapsega olli mahhajanud, ja jaunas maggas,
üks rot laest lemma peale kukkus, mis tedda ehmatas
ja urnest ülles ajas. Üks Maidli wälla naene Lüggandusse
kihhelkõrmas; Ellulaggusse naaki kui kinsatud jurtski
waewa, et lemmal se õnnetus teadmata ja tahtmata
olli juhtund, omma last ärramaggada. Üks teine
naesterahwas, jünsammas meie liggimail, kes lesk olli,
jai, kolm ehk nelli aastad teed, ka selle wisiga kinsatusse,
et ei õige maggaks ja urnes näggi, kui olleks kegi tulnud;
lemma kõrwa heitnud, ja tasjaillitsedes lemma kõrwa sisse
rende räkinid: mees lähkitab sülle taewast palju terwisid
ja lasseb sülle üttelda, et ja minnele pead tullema, ja
need jõmad minn mehhes wastu wõtma: kui jurrimene arwas urmenäggemise
wärju kurradiks, kes tedda tulnud kinsama; ja kalis nüüd
jest ajast kurradid ühtepuhku omma kõrwa ees wagga üllesmata illusaste wainoliku laulusid laud laulwad, ja
tedda wahhel ütta jälle pallwad, et lihha kinsamisele maad anda.
Jurrimene olli nõuras perrenaene; agga jai nüüd kõik hool
ja murrepiddamine, mis ehme sellamise pärrast olli olnud, hopis
mahha. Kui ohtu rätte tulli, istus nuri kurk kesk tuppa
järge peäle, ja olli tubba küllarahwast täis, warna
kõolmeistriga laulmas ja luggemas, et kurradi eest
lemmale asju sata; agga ei olnud. Jest ühtigi abbi, agga
jesthi, et õest ehk ohtuti püssi ollid laskinud, et kurraja
waimu ärrahirmutada.

Tulli wimaks inimene õppetaja jure, omma kinsatusse
pärrast kaebama, ja tröösti hõst pallema. Jurdis mees
kõhhe wigga ja lemma jüüd, ning pöraki kõhe kõik.

nenda, et inimene peab kõisele nehele jai, ja peäsis jüs ka inimene
selma tõttri arstimata ja nu tröösti mata, arwatud
kurati paelust ja lemma wõrgutamisest.

Wasta küllas, Nigula kihhelkõrmas, olli üks mees, nimmega
Ewe Maddis, kes muido nõuras ja muido hea inimene
kül olli, agga ajõti wägga rängaste wina jõi. Sejamma
olli Joulo kuul, näddalad kolm allati sulmas olnud;
Joulo pühhis ka liaste jonud, ja pärrast pühhi jälle
sulma kütsud, nenda ning nenda järsko näddalad
wüs ehk kuus, ühtepuhku peapärrandamata jomas
olnud rängaste jonud. Jumala wiljaga emesele liga
teinud. Kui jüs wümsest sulmast, kuhhu olli pallutud,
hopis wäsinud koddo tulli, ja ématt olli maggama
heitnud, ärralas õje üks warjonäilmine tedda ülles;
mis ühtepuhku kaddumata lemma silmi ees seisis, ja
tedda omma ette jai seisma; omma hirmsaid pilka
küüntega käsji lemma wasto jurutas; lemma pead
täutas, ja lemma kaela püdis ärrawäenda. Mees
ei julgend émast koggoniste ümberpöörata, waid käis taggupärri,
laulo: ramat käes, ühhest nurgast kõisse, nenda kuida warjo-
näitmine, mis lemma silmi ees olli, tedda emese ees
ajas. Küllarahwas olli kohhrumisega kous laulmas
ja luggemas. Guldi jüs wimaks pallema, et Jumala
sõna lemmast üllepiddi ülleräima. Mindi tedda jüs ka
watama; ja leili tarwis lemmale aadrid lasta;
lemmale jahhutawad rohtu sisse anda, ja tõugalud
jäed limasse kõtliga ridade sees, lemma pea peale pärma, et
werd, mis lüg jomine pähhe ollis ajanud, alla
male jurdida, ja lemma pead jahhutada. Kui sedda
kõik tehtud, jai inimene pari tunni pärrast
rahhulisemaks; uinus maggama, ja ärtas parr kui ülleärras,

— järrel —

olli warjonäidmine lemma silmi eest ärrarääkinud.

Sarka wällas, Lüggandusje kihhelkonnas; olli üks ellatand, wägga auus ja nõuras tallopoeg, nimega Mart Tein; Lemmal olli kolm poega, kes kõik naesenehhed, ja palio perret majas. Wanna mees ei lehnud isse emam töed, waid watas agga omma perre järrele, ja oiendas agga maja töed. Kui aeg iggawaks tahtis minna, siis läks mõnikord hea ilmaga merrele, wõrku wälja wõtma; ehk nikkerdas ajawiteks üht ja teist tühja paljast, agga muist olli ikka istumas, mütsiserene peas, ja piib suus, Pühi-ramatud luggemas.

Maisa olli wersta poolteist küllast, ja olli wanna kärdneri lemma armas sõber; jedda käis laggedaste watamas, ja je ka jälle ledda. Kärdner olli ka wägga tubli ja oiglane mees, kellest muud ei olnud laita, kui jedda, et ta ennast ei ige maks arwas, kui ei sündinud arwata: ning jedda emesest kimblaste uskus, et waim lemmale jedda andnud. Kõik Prohweli kirjad mõista, ja Joanese Ilmutamise ramatud ärraselletada. Kui siis wanna Teinoga ühtes olli, siis selletas neid sinnamaid ramatuid, kennest üks teadmata ja oppetamata inimesse jõudab mõista, sest et neid luggedes, paljogi oppitud sundmist tarwis läkseb, kui sest oiged arru sadda, mis nemmad kulutawad.

Kõige ennamiste ollid mõllemad Prohwets Danieli ramatud, Jeremia Nutto-Laulu, Nutto-Laulu ja Ilmutamise ramatud luggeda, ja Kärdner neid Teinole selletand, ja wimaks jedda head inimesest nenda ärrasegganud, et ta wünsers ollegi kui pool rummalaks sai, ja liggi poolteist aast ad igga näddalas kord, kaks, ehk kolmkt oppetaja jures käis, omma waewatud süddame jahutust ja kergitust otsimas.

— rolaubt.

Mtz.

Ira Druck wird erlaubt.
Dorpat, am 28 März 1822. Moritz, Censor.

Lfd. XII. 48

Sahhendas oppetaja lemmale kui kõik hästi, näitas lemmale ka sedda, et need kirja tükkid, mis Kärdner ommas soggedas rummaluses halbiste olli selletand, nenda polle mõista, kuda lemma need mõistis; palluis wanna meest, et üthest ajast kirja luggemist piddi jätma, ja tosjuselt ühhe ehk teise töe peäle hakkama, kus käet ja jalga jures tulleb ligutada, et ta mitte omma tühja mõtlete peäl piddand ei audumas seisma ja ollema; ja Lemmale holeks ennast Andis lemmale siis ka weel sedda nõud, ja ütles: et kui siis jälle Pühi-ramatud kätte wõttad, siis ärra hakka mitte prohwetide peäle; need sinna ja sinnamaks inimesed ilma oppetud kirjatundjate selletamist ei mõista: waid selle asemel loe sedda, mis Õnnistaggija Jesus Kristus isse omma puhha suga oppetand, ja puhhad Apostlid Ehwangeljumi sest kirjutand; teise üllespannud, ja mis nemad lemmast kirjutand; siis saad jälle Jesuse armoõppetuse põhja kätte, ja sedda mõistma, mis lemma täis ja armoline tahtmine on. Wanast-Testamendist andis oppetaja nõu Siraki Tarkuse-ramatud, Salomoni Õppetuse-sõnad; Taweli Laulo-, Samueli-, Kuningate- ja Aja-ramatuid luggeda, ja siis weel peäle sedda Apostlide teggude = ramatud Uest-Testamendist.

Agga ei janud lest sinnamaist nõu andmisest suurt kasu ollema; inimese mõtted läksid ikka segga semaks, ja lemma südda me tusk ja waew suremaks. Umi ja isse kaddusid ärra; ja harras waene ennast körwal hoidma, egga tahtnud ennam omma tubli moriga, kellega nelli kümmend

— Ende —

1. aastad abbiellus olli ellanud, ei jõrnagi rähkida, weel wähhemalt
laste ehk laastega, kes köik hea isa waewa pärrast
jures kurwastuses ja murres olliwad.

Sündis siis, et ühthel õhtul üllespuhsis; tuld käskis ülles-
wõtta, ja köik perret [illegible] palwele tulla. Kui olid lõpnud
laulmast ja pallumast, siis üles: "lapsed nüüd on mul
wünne luggu käes tehtud! Summat on mind kiusaja
rätte, ja temmale melewalda minno peäle andnud, ning
on temma tänna/essimesest kurkelaulust, nüüd ühte putro
minno ees seismas, mind hirwitamas ja pilkamas, egga
lahku mo körwast, waid näitab mulle keelt, kui ma
ristikest otte löen."

Selle hädda, hirmo ja waewa pärrast, tulli wanem poeg õppetaja
ehk wai kahhekssa näddalad, ja käis mõnikord päwa laggant
õppetaja jures. Kirjutuse temma emmam ei talnud, et
ta kül muist iggal puhhapäl kirriko urse ette tulli,
agga ka jalla peält ümberpõras, ja jurre ruttoga
ehk eddew
kui kerge jõllaga/ inimene ärra läks. Kuusis ledda,
mikš ta kirrikuse ei piddand tullema, ning miks urse ees
piddi ümberpõrama ja ärraruttama? Dah! kostis
õige õppetaja, wilets: kui ma kirriko urse ette saan, siis hakkawad
köik kirriko seinad ja nurid kiskuma ja üllema:
minne ärra sinna kujane onnra rojaje waimoga, sul
ei wõi siin ei asjet ehk leggemist [illegible] olla! —

Mõni aeg pärrast, tulli wanem poeg õppetaja
jure, ja räkis temmale, et kõigist nähha, et wanna inimese
kurjad mõtted piddid ollema. Lärkitas siis õppetajal
pojaga temmale paljo terwisid, ja läks ledda pallusa,
et temma jure piddi tullema. Tulli siis ka kõigel päwal,
ja kui paljogi isiksekes olliid räkinud, ülles wilets:

armas õppetaja! mean teile nüüd weel onnra wimast hädda
kaebama: kiusaja näitab mulle nüüd allati ühtes käes
köid, ja teises käes nugga; ja tahhtsin siis jo minewal
pühhal ennesele otsa tehha; agga langes je mõtte wagga
rängaste mo südame peäle, nis mo poegadel jaaw-
ollema, kui kui ühtt raiska ristimata ma peäle peaksid
matma, ja jätsin siis sedda töed teggemata.

Lahkus siis wilets käcandmise ja selle lubbamisega
õppetajast, et summala abbiga otsateggemise nõud
südamest lahkis ärra heita: agga summal parrako!
kolin päwa pärrast sedda, tulli teskmine poeg üllema,
et ometo ennesele willetsad surma teinud.

Neistsinatsist, siin üllemal niimetud sündinud asjust, näeb
targem ja mõistlik inimene ennesele paljogi täkhelepan-
nemist ja õppimist ollewad, mis milme kõhta kasulus arwata,
kui sedda mõistlikult ärra arwatakse. Nähhtse sedda
neist, et se, mis teadmatad inimesed, sel ehk teisel korral,
kurradi kiusamist üllewad ollewad, meud ep olle, kui üks
waino haigus; mis ehk ühtest ehk teisest ihhulikust
wiggast sünnib, ehk ka ühtest ehk teisest südame
koormast tulleb, ilma, et kurjal waimul seal juures
leggemist, ehk wähhemadki sünd ollaks. Nisuggused
waino haigused on paljo raskemad ja rängemad kanda,
kui tõbi ehk wigga, mis ihhule mõnikord tulleb; ning
on need, kes sinna sisse sattuwad, wägga willetsad, ja nende
luggu üllemata pinaline: sepärrast peab nendega
kärnatama; nende kaebamist armoga kuulma; kui ka
terwe meel sedda aina tühja möllemisest näeb tullewat.
Kui nemmad ühtt ehk teist warjo näitmist ennast üllewad
näggewad, mis ommetige koggoniste mitte nende silmi silmi ees,
waid aina ürsi nende möllemisi, ja nende möllemiste lodus on:

— Sõd —

iggakord

Jüs ei marsa waidlemine Jelle pärrast, egga te Je neile mitte
nendega
head, kui Jedda Ollekõhre wallens aetarse; Jest, ~~minnud~~ et nende mõttest
asja omma silmi ees ussuwad olewad, ja Jedda näggewad ehk
emmast
kuulwad. Targad tohtrid, kes inimesest temma ihhu ja waimo
olemise polest hästi tundwad, need agga, kui nisuggutses haigu-
fes weel abbi samist ollens lota ~~ta~~, need agga ~~oud ja~~ mõistwad
kõ
jõudwad Jeäl jures omma targa nõuga aidata, kuida neist,
jün allamal rägitawaist juhtumistest nähha.

1745 aastal olli üks noor inimene, ~~kes~~ Jena linnas,
Jure koli peäl ~~otti~~ õppimas; et lüg himmoline õppimise peäle
olli; öed ja päwa tüddimata murrega parwas, mõtles, luges
ja kirjutas, egga ~~ei~~ kathugi pole likum, laggi ta ihkule,
liga
ja jüs ka waimolegi, et ei kunnagi hinga mise wahhet
ei andnud. Kui nenda terwe aasta olli teinud, tundis
ta ühhel hommikul, kui olli üllesärkand, ~~ühh~~ ~~Jlle~~ kui kibbi-
Jemist ommas peas ja peaajus, ~~ei leidnud noor inimene~~
~~mis Jest pidada~~ õlge kui olleks ja kilged fees likumas olnud.
Seggas Je asJi Jedda kül, agga ei piddand ta Jest luggu.
Jüisel hommikul, kui üllesärkas, olli luggu pahhemaks
läinud. Tundis ommas peas ja peaajus walu, ja õlge
kui ollerJid pisikesed limud ehk wärblased Jeäl fiblimas,
nokkimas ja kisJendamas Jees olnud. Härmatas Jedda
waewa mõnni päew, ilma, et kellelegi omma hädda
olleks rääkind; ja asJus wimaks Je kindel mõtte ja
uskJenma süddamesse, et üks wärblane temma pea
Jees olli pesJa teinud; Jenna murmenud, ja omma poegi
Jeäl waljaaudunud. Hakkas Jüs tohtridele ja koikidele rae-
bama, et temmale Jeluggune õmetus juhtunud: targemad
tähhendasid, et Jedda ei woi olla egga jündida, et wärblane
inimese pea Jees Jaaks pesJitada, ehk Jenna siis peäJeda:
agga ei wõinud noor mees nende juttu kuuldagi, Jest et
ommast tundmisest toist üllesleadwad ja tundwad
Rummala mad, kes Jedda kuulsid, naersid tedda, ja
ajasid naljaJellepärrast.

50 5

Wõimas Jaks üks wägga tark tohter, nimmega KalJuhmud,
kes Jel ajal Jena Jure koli peäl poohwesJerikus olli ja
tedda meie kaddunud Keisripraua, Elisabet, kes Jel korras
meie riki olli wallitsemas, ühhe wigga pärrast, mis
temmale olli juhtund, ühhest ajast ka peterpurri laskis
kutsuda: Je Jamma kulus ja üllemata tark mees,
Jai Jüs ka Jelle nore inimese luggu leada, ja läks
tedda waatama. Kaebas waene waewatud tohtrile
kuna silma weega omma hädda; ~~kuhu tohter~~ ka
ja kurtis toine tedda Jelle õmetuse pärrast, mis
temmale tulnud; agga ülles: ~~pattuge Jummalat agga~~
olge rahhul; ja tänage Jummalat, kes inimesele
tarkust andnud, liggimest aidata, ja temmale head
tehha, kui temma hädda ja waewa on rämatamas.
Minnul on lotust, et Jummala abbiga teid Jaan aidata, aitama,
kui Jedda tahhate Jällida, et ma teie pead hopis-
lahtiwõttan, ja wärblast temma pesJakõmaga
Jees wälja ~~wattan~~ toon.

Woijah! ülles haige, woijah! Je on kül wägga hirmus
ja karlik asJ; egga ma Jüs emam woi ellusse jäda,
kui mo ~~pea ellawad~~ mo õdas lahti woetakse. Jah! ~~ollen~~
kostis tohter, mis Jüs muidogi teist Jaab: egga Je wärblase
pesJakond nenda ei ja, kuida ta nüüd teie pead on; kõik
need pojad, mis praego Jeäl kulen sirtsuwad ja tiirsuwad, koik
need Jawad ommal ajal ka Jurest; ja harrawad ka
Jugu leggema; kuhhu teie Jüs õmmetige nendega lähhete,
ehk mis teist Jüs ommetige wimaks ti Jaab? — ~~Ei~~ Inimese pea
lahtiwõtmine, kui temmal weel hing Jees, on kül ikka
raske ja karlik asJ, agga on õmmetige Jummal mitto kord
aitnud, et Je hästi kül on korda läinud. Kuoksis haige,
kas Jedda Jo olnud, et ellawa inimese pead lahti woetud,
ja wastas temmale tohter: kui Jedda weel polleks
olnud, kuida mina Jüs Jest teaks rääkida? Noh!
hüdis noor mees, kui Jedda Jo eme on natsud, Jüs
pallun teid, Jedda ka minnoga katsuda, ja Jago Jüs
koik nenda minnoga jündima, kuida Jummal tahhab.

— Arst —

Hea rül, ülles tohter, olge süs agga rahkul, ja ärge karske
üllitigi! Jaab röik käsk körda nimema: Tullen hommen
hommiko omma abilistega teid teie waewast päästma;
teil jaab rül head wallu, agga ei mitte kauast ollema.
~~kui Jummal war~~ Peäle jedda pean teile ka weel jedda kulu
tama, et teie mõnel näddalal pärrast pea lahti wõtmist.
ja lenma kirnipiarmenist, ei ühtegi tõe peäle pea hakka
ma, kuhhu kanged mõttemist jurest tarwis lähheb, waid et
röik eppimist ühtest ajast hopis jättate jeisma, ja
~~monnest~~ paristt näddalast reisima lähhete.

Töisel hommikul todi hulk inimesi, nõusid rüütu, mis tohtrid ja wõlskäridel, ja miska luid saewad, ja liikmid
öhtast ärrawõttawad; ja todi neid paljogi haie inimese
tuppa; ka je kardetakse, et toli, kelle peäle need mahha istuwad,
ja neid rihmadega jeima külge kinnitommatarwe, kelle
jallad, ehk käed ehk käed, ehk muud öhtast ärrawõetarwe.
Kohkus inimene rül, kui röik need rüstu näggi, mis
temma pärrast jeima todi: Wimaks tulli ka tohter
kolme nelja wõlskäega, ning oli ka weel töisi tohtreid
abiks kaja wõtnud. Sõnmati haiged rihmadega toli
peäl kinni, et ei janud jõrme öhtagi ligutada; kesti pea-
lae peältt aeti juuksed ärra; tehti jeäl kõhhas
wallu, ~~ja leigati jüe~~ ~~krimustati nahka~~, õlle kui olleks
jeima juurt ~~kawa tehtud~~ hauru kaewatud.

Kõrraga hüdis Kalfstmiid: härrad! tulge nüüd härrad
wärblase peesa watama! — Astusid ka röik liggi, ja imes-
tellesid, et peesakond ni juur olli; ja lendis ka kõhhast wärblas
wasto hakkad. Oh Issand! hüdis haige, oh Issand olle
tämatud! — Wait! ülles tohter, peesa ja pojad on weel
jees: ~~lagi~~ ankke mul kärmeste need penikesed näppitsad, et neid
kaawahwalt ~~peast~~ wäljawõttan. Sai süs ka kõhhe; ja lugges
feilse käkki järsko inimese sülle; agga wünsest wiskas ka
pesfagi tagga järrele, ja ülles: nüüd Jummal tämud! nüüd
olete ommast waewast lahti. ~~Kõhhe~~ ~~Hüdis käsid~~ lahti wõetud

Jidduge

~~Jidduge~~

Welskärid!

pead käsk kimi, ja walga esfite neist rohkudest, mis laua
peäl, hawade sisse. Kui nenda tehtud, teggid röik rihmad
lahti; tostsid ~~tedda~~ iminest wodi, ja andis tohter temmale uimandsse
rohtu sisse, et kahhetsja tünnist piddi maggama jäma. Kui
ülles ärkas, olli tohter jeäl, ja küsis: kas olete heaste
magganud? Jah! Jummal tämatud! wagga käsk, egga olle
mul, kes teab mitmel ajal, mitte jedda rahtu peas olnud,
mis emefel nüüd tünnen ollewad. Nõh! Jummal olgo tämatud! —
~~Ülles tohter~~ ~~Jüs mud~~ minn jeie ~~jüs~~ ernam tarwis ep olle; Jummalaga! —

Inimene olli nüüd terwe; wärblase peisa poegadega
olli hakna peäle, ja emma tuppa lendma jänud. Töisel
hommikul, kui noor mees olli ülles tõusnud, watas wõtles ta
wärblase peesa kätte; katsus jedda, ja poegi, mis jo jurnud
hakna laua peal ollid, ning ülles isiennefes: egga need
ommetige siinno pea jees polle woinud fündida ehk ellada;
egga wõi ka ellawa inimese pead ilma, temma surretamata
lahti wõtta: kui jedda olles ustkund fündiwad ja tehtawad,
jüs olles toeste fel korral, waimo norkumises, peast rummal
olnud, ja on je tark mezo, kes mind no rangast waimo watjutamise
waewast peast nud! mimo rummala usso pärrast, röik need tembud
silmarcirjaks teinud, et walletõega minno wallemõttemist
awwalikkuks walleks naidata. Läks jüs röhke tohtri jure
tedda tämana, et ta nenda targaste teinud, egga tedda mitte
nenda, kuida töised teggiwad teinud, narriks ~~tehtud~~ ~~peast~~ ~~tõmud~~ jõimand, kui ~~ommefel~~
wärblasi peas raskas ollewad.

Egga üks ~~jest~~ felletimatse tohtri teggemisest näeb, et
ta jedda wallet, mis inimene uskus, mitte walleks temma
wasto ei ajanud, waid jedda ~~ta~~ ülles toeks arwawad; et
ta ka selle pärrast et ommetumale abi sata, ~~peab~~ ~~nõu andis~~ röu andis; peab
lahti wõtta, ilma et jedda ommetige olleks woinud kahjuda.
waid teggi agga pisut wallu krimustamisega pea lae peäl,
ja laskis jüs wärblast, mis taskku olli pämud, lendo,
ja tõi jeält ka poegi ja peesa wälja, mis selle nõu pärrast
jenna olli pisinud, et wallet, mis haige inimene uskus,
temma jüddamest wäljapetta.

— Lõpetab —

1872

Sel. Alastad kaks pärrast, kui se asi Jena linnas olli sündinud,
juhtus ühhe tõise haigega üks tõine nisanna immelik lugu. Kahhekja
pennikoormad Jenast, on üks kulus lin, nimmega Halle, kus jälle
üks suur kool on, kuhhu kõigest mailmast noort rahwast oppetusle
kogub. Seäl olli üks posthwesser, üht ränka töed emese peäle wotnud,
ja öed ja päwa temmaga ennast waewand. Wimaks sai wägga
haigeks, ja olli mitto näddalad allawadis. Kui olli paremaks famas,
olid jallad weel wägga paisetand et illendasid. Kui immenese jedda
nähha sai, hüdis omma toisspoolt ehmatusest sure kisaga, ja ülles:
oh ma ometo waene, woata armas kaja, mimo jallad on klasiks
sanud. Ülles kül temma naesterahwas koik, mis sest tulli ülletada
ja arwata; agga jäi mees kindlaste selle peäl, et temma jalge
ja säärte lihha ärrakaddunud, ja selge klaas lihha asemele
sündinud. Tullid tohtrid, tullid koik ka tõised targad ja moistli-
kud inimesed, kes üllesid et seäl klasi ei woind olla, waid agga
paisetust: agga se olli koik walle jut temma melest, sest et omma
silmiga näggi, ja omma kättega katsus ennesel klaas jallad ollewad,
kelle peale ei usaldand toetada, ja kui jedda katsus lehha, neid
kroogijewad kulis krassuwat ja krassuwat.

Lärkidas süs temma abbikaja Kalkschmidile omma mehhe
haigusse pärrast sõnumid, ja pallus jedda tulla, et kui woimalik,
meest aidata. Tulli immenese kõhhe; ja jest, et koik jo tiadis,
mis mees ommast jallust näggi ja uskus, ehmatas, kui urjest
jesse olli asdumas; jäi seisma, ja ütles: näen ma öiete, wai
midde? Küsis süs toine: mis teie süs arwate ennast nägge-
wad? Jah! kostis Kalkschmid, ärge ehmatage ennas-
sohher, kui jedda ütlen, mis praego näen. Teie jallad on
klasiland, ja jelgeviku aina jelgeks klasiks saand.

Jsand Dumnal olgo tännatud! hüdis kaige köomsast
jubhatand: jah! nüüd teie isi omma silmiga jedda hädda
näette, mis mul on, et jallad klasiland: need soggedad
arstijad, mis kes sün mo ümber liguwad, egga muud moista,
kui haigele tehh tühja kullatust omma rohtudega lehha,
need jedda ei näe, waid panneb nende rummalus jedda naeruks
kui omma klasjalgade pärrast kaeban. jedda kaeban, et mo jallad
klasiks saand.

— wird erlaubt.

Mz:

= teggi, kui olleks ehmatand,

Ors dörd wird erlaubt.
Dorpat, am 10 April 1822. Moritz, Exactor.

52 53

Ep. XIII.

Lärsid süs paljo ja kauagi klasidamise pärrast, ja walletas
Kalkschmid temma elle, et jo mõndagi immesty kellele se
asi ometumaks wiggaks juhtunud, olli sanud aidata ja ter-
weks lehha, ning tubbas ka teddagi näddala päwaga aidata.

Jlaige olli wägga kõmus ommas süddames, ja tubbas
Kalkschmid sõmist temma jäda, kumi terweks pidi
sama; se tolda weel üllewägga kimitas. Sai säs immene
koik süggust tühja paljast asja söse, mis silma kirjaks
rohho asemele temmale andi. Kui nenda kolm ehk nelli
päwa olli lehtud; süs ütles tohter: nüüd on tarwis, et
teiega tule kätte lähhen soidma, et rohhu rammulek toetust
anda.

Kandsid sullased immest murdlikks jalgade pärrast, kui
koige õrnemad riista tolda, ja lärsid soit tükast ühhe
liggima moisasse soidma. Koik olli jo emalt ärraräkitud, ja
ja leidsid seäl suurt sellsi rous ollewad. Tostelsi hajged
tollast walja, ja kanti tuppa, et immene omma jalga
wael ei usaldand astuda, egga omma jalge peäle toetada.

Wibis Kalkschmid temmaga ehk ohho pimmedani, et toine
rüul pallus, et warremine jaarsid minnema. Soitsid süs
ärra; agga kui poole tee peäle ollid sanud, tulli üks
kümmerend mõrsuwaid, kes püstolide ja lastisid; tolda
tolda kimmipiddajad; kirmsad kisse, kärra ja lastimist
leggid, Kalkschmidi tollast wäljawiskid, et tedda
kisuda ja tappa. Kui haige näggi, mis tõisele olli
sündimas, ja sel käel, kus isklus, mille mõrsuwaid nähtud
ollewad; leggi ta rutto tolla uss lahti; kargas wälja,
ja heitis joosse. Mõrsuwad leggid, kui ollen tahh-
nud tedda tagga ajada; kisendasid tagga, ja lastsid
püstolidega järrele; agga mees joosis ja lendis
kui üks nool, pooltoist wersta maad, egga joudnud
süs ennam, waid isdus wäsind tee äre kauno
tahha matha. Sün aega pärrast, joudis Kalkschmid
tõlaga sõma, kus toine isdus; ja leggi, kui ep ollen ta
tedda näinud egga tahhelepannud, ja lahtis moda soita.

— dr —

agga hüdis haige: ootke! ärge jätke mind mahha.
Sõld jäi seisma, ja tulli haige omma jalla peal, ja omma jallaga sõlda, ja ülles kallistmid: wist teie jallad nüüd on õhtas; omest jegi weel, et teid seie male joudsid kanda, ja mõrtsukate käest peästa.

Oh! no armas wend ja abbimees, kostis teine, minna lean, näen ja mõistan jedda nüüd wägga selgeste, et mo haige waimo haigutes mõtted mihd petnud; ja mind rummalaks olid leinud, ja mo jallad klasiks mo silmi ette (wallet and. ella mõistan nüüd ka jedda, et need, kes tee peal kui mõrtsukad ehmatasid, mitte mõrtsukad polle olnud; waid head imimesed, mind kes teie targa nou ja kiitsumise mõda, jedda kisa, kärra ja ehmatusi mülle tullid teggama, et piddin surma kartuse pärrast jalgu tõstma ei, ja sagga järrele näggema, et mo jallad terwed libba ja werre jallat on, egga klasist (teaji.

Jedda, mis jün üllemal luggeda olleme annud, ollime 18mne Martsi ku päwal kirjutand; päew pärrast jedda, mis olli wies puhha paastus, tulli üks pimme inimene, kes meie jure, ja käeb ärnas naene, et inimene redefest päwast rummalaks janud. Kuulsime jüs ka jelle haige jutludest, et ta meletst olli arra nõrkunud: üttles sõtagga mõisa tulewestid meie kirriko torni otsas seisvad, ja küsis: oppetaja! mis minnust nüüd peab jama, ja mis teie minnust nüüd jahhate tehha? kas rellomeest, wai tulemõldrid? pallun, et mõllemad ammetid ühte jättate, ellimo wanna moor on nüüd ka kasjiks janud, ja on mõldrid jeſuggust ellajad rollide ja kiirte pärrast ka tarwis. Kui jüs üttlime: Ado! mis ja rägid? kus se tulewestki nüüd torni otsas woib seista? selle jomma peale kostis inimene, kes pimme torn pimme on, ja üttles: tulle Jummal appi! ehk mul jüs silmi peas? – ehk ma jüs näe, et tulewestki torni otsas? – ja kuida ma teid olleks tulnud palluma, kui ma jedda mitte jeal näeks ollewad? —

Necdsinnatsed jünsamnas üllemal rägitud asjad jedda töeks näitawad, mis isiemeses tõsi, ja targemast ratwast jo ämmustke töeks on tuntud, et nisuggused näggemised muud ep olle, kui ühjad waimo warjutamised ehk warjad, mis nendasamoti kuida unnistamises, ehk sojatõbbe jamsimises imimese silmi ette tullewad, ilma ommetige, et jeal jedda wähhemadki nähta= wad ehk täudatawad woiks olla; jest, et waim ommas nõrkumises ja haigases neid emese ette nähtawaks walletab. Otsa

Nenda kuida (kerse kirriwaene, niimoga silmiga kuue Ado, kirriko torni otsas sõtagga mõisa tulewatid, ja teine omma jalgu klasitand näggi, ja kolmas ommas peas wärblaesi kulis ollewad: nendasammoti näggid Oleue Maddis, kuxradid ja Madali Tein kurradid, ja kuo kulis wümne Lüggenduse kirriko müridja jeinad kisendawad ja karjewad, ning jelleseima waimo haiguse pärrast kulis se nacoterahwas, kes lõpli olli, kurradid omma nõrwatud illast illusaste laulwad, et jeal kül ialgi nisuggust laulja polnud, egga woinud olla.

Nendarts, kuidas need sinnatsed asjad isiemeses haige ja tühja mõtte jõetmised on, nendarts on ta lugga kõige nisugguste näggemiste ja kuulmistega, mis Jeadmatas imimesed, kõdo käi jatest, waimudest, kummitsus wirastustest, ehk kummitustest rägiwad.

Agga wõttame nüüd jälle jedda lugga üttles, mis jest kirjutatud naesterahwast hakkasime rääkima, kes Alutagguse maalt kahhekümne (neljandamal Näri-ku päwal meie jure tulli. ja arwame kõige targema nou ollewad, et ja sjamma räkis omma lugga, emast räkida: üttles ta imimene: ja kuida ta hakkand nenda. mis minewal aastal IV. — küllas walmis sai,

„hakkasin palwe kojas käima, ja iggalsejn ja pallusin et mind emeste seltsi ammutse piddid wõtma: wõtsid mind jüs ka wasto, ja kinnitasid jedda, et öed ja päwa Jummalad piddin palluma, et jedda kurradid, mis imimesest sündimisest jees on, ja

— drud —

ühhes
ja kemmaga ilmale sünnib, emese seest wälja pallula. Harra=
Pallusin süs nüüd ühte puhro Jummalad, et surradid emese seest
ärra sada, ja nutsin öed ja päwa. Ülles süs meest helde sõmaga:
armas naene, mis ja émast nenda waewad ja kurwastad.
widad nüüd mo ellatsma kes päwad palwedega, ja jällel
mis sul leggemist on, leggemata. Pallu kullakene! pallu
Jummalad süddamest, nenda kuida leggid, ja süs nimma
omma töed lähsid leggema. kes holega sedda leeb, mis
lemma kohtus lehha, se lenib omma elloga Jummalad; agga
kes muud ei le, kui et uttab ja agga palub, agga käed küpses ehk
peab, se jurreb wimaks nälga. Egga Jumal sedda
immelikult tühja wõtta ülles pidadda, kes terve olles, holeta
ja tõeleggemata ikko ja ello tarwitust sahhab sada. Nikaua
kui sün kadduwas ilmas olleme, peab meil kaht murret
Jummala tahtmise järrel pidama ollema, sedda, et nenda
mis hinge ikko ja hinge hea ecst hoolt kannane; egga
pea süs mõtlik inimene ei üht egga teist unnustan,
waid mõlemate eest ühtewõrt murret kandma, kui Jumma=
la tahtmist tahhab täita. =

= Tundsin ja mõistsin kül, et hea mehhe formad wägga
tõed ollid, ja tubbasin süs nenda tehha, kuida temma tar=
gaste, armastuse pärrast, mülle tähhendas: agga mo sudda
olli ikka raske, ja läks päwast päwani raskemaks. Ma
käsin nüüd laudas ja laxxas, ehk mu körwalises paigas,
nüs mees mind ei näinud, pallumas, ja harrasin wünsse
märkama, et mo mõtted hõpis seggases ollid Janud. Läksin
süs nende jure, kes mind [illegible] pool käiwad, [illegible]
[illegible] selfsi ollid wõlnud, ja kaebasin neile [illegible]
sedda hädda ja waewa, mis mul mo süddames on, ja üllejä
nemad: sinna ei olle mitte kindlaste palwes seisnud, sepärrast
on se sulle nüüd nenda tulnud, ja sinnoga nenda sündinud,
kuida Ömis leggija üllelesse (Kor. II, [illegible] 24–26) üllelb:
kui rojane waim inimesest on wälja lainud, süs käib temma
kuiwad paigad läbbi, ja otsib hingamist; ja kui temma
ei leia, süs üllelb temma: ma tahhan ümber pöörda omma

kolla, kuust ma ollen wälja tulnud. Süs lähhebtemma, ja
wõtlab emesega seitse körst waimu, kes kurjemad on kedda
émast, ja kui nemmad sinna sisse tullewad, süs ellawad
nemmad seäl, ja lähheb selle inimese wümne luggu pahhe=
maks kui essimene. =

= Need formad on nüüd mo sudda me mind pöal öed ja
päwa waewamas egga lasse minnu maggada, egga ühtegi
mu às ja pääle mõtelda; ja ollen ma nüüd se körge willetsam
körge willetsamate seast. Käisin A——, K——,
ja Kõigewüm jest J——. pallusid ja laulsid nemmad
kül minno pääle, agga ei olle mul waest jest ei sedda
wähhemat kerge itsust tulnud. —— upsid ——
Üm olleme teile nüüd ausaste omma sullega rulutand, mis
omma körwadega selle hea, tasase ja willetsa käsmatajа
sunst olleme kuulnud. Kui peaks sedda ollema, et nõmed,
kes omma emese õigusе warjust teiõ ollerid, sellepärrast,
et sedda awwalehtust ülleskäime, mis ömdlust teeb, kaebamise
nõud tahharid wõtta, kuida se minnewa aasta Naddala=
lehhe 42 Numri pärrast neil nose olnud: süs palume
neid wennalikust suddames, et meie jure tahharid tulla,
et leada sedda, kes need inimesed olnud, ja kus need
kõhad on, mis pöhjawedega olleme tähhendanud, et
ei kellelegi haiged tehha. Kui selle seltsi inimesed
sedda head ennestele, ja semma iseseltsi rahwale tahtwad
tehha; süs tahhame neile kõigist, mis olleme kirjutand,
ja nüs weel eddespidi tahtmine on kirjutada, selged
seadust ja õpust anda; ja neile weel mõnda inimest
rääkida, mis armastuse pärrast neid seie ajani on keelnud
kulutamast. Ellame kül mo wennad! pimmedas ja
kõlledas ma murgas; agga sellegi pärrast Jumal
tamatud! näwad meie seltsad, ja kuulwad meie körwad wägga
Kaugele. Wõrame nüüd jälle taggasi, ja tähme selle willetsa
[illegible] palla inimese luggu körgiddi ümber arwama.
Kuida se hea, tasane, arra ja pehme suddamega inimene
selle waewa ja kusatuse sõsse sattus? Selle samma wisiga

Kuida Maddi Tein, kellest ülleme olleme räkinud, ja kedda
Jakka moisa kärtner, kes eggas ommas umb rammalusest ämast
targemaks arwas, kui sündlik olli arwata. Mis süs nüüd
selle waese tahto naesterahwa luggu saab ollema? Pesel nähha,
kui summal armust ei kela, süs saab temma sesamma ollema,
mis Maddi Teinule tulli. Kelle süüs summal süs jedda
peaks arwama? Selle süüs, kes tedda omma suhsa jamsimise-
ga segganes. Kes se süs olli, kes tedda seggas, ja jedda
Jesuse sonna, mis Lukase Ewangelijumis, ühhe tõisest kümnerag-
pea türkis, kahhe kümne neljandamas ja kuendamas salmis
kolmat kümmend seitsab, temma koera pidlisest kahjuks pra-
kis; sest, et ei mõistnud egga teadnud mis Omnis seggija
nõudis tahhendab? ——

Se olli üks ja on üks noor rammal inimene, kemest
mõistlikud ja ausad inimesed mitte head ei tea egga
tahha kita; agga mõistab hästi luggeda, ja on ämast
nüüd 155. — külla palwe kojast luggejaks tosinud.

Seepse imme nüüd neil päwil on, et koigerummalamad
ja teadmatamad inimesed körraga ämast üllewad walgus-
tud ja üllesärratud ollewad, ja süs kui sefuggused oppeduse
melewalda emese kätte püüdwad; emesdel pattude and-
deks andnise melewalda sellawad ollewad; pöörd ja risti
möda maad soidawad, et omma seltsi sure ks sada; neid
kes awwalikud, oppetajad ja selge summa
la sonna oppetuse, ja nenda oppetust tuh jakse sõnaks, ilmaliku-
ni, alwaks, ja nenda oppetust wamutud oppetajad
ja kasfusaatmatake kirjatarkuseks laidawad, egga tem-
mast ei jedda wähhemadki head kingele üllewad sawad egga
sullewad: need nüüd kusawad koigest wäest Jsanda koggodust
jeggada, lahkuwust tekha, ja kirikud kirikuse ehhitada;
ja lahtwad lapsed nüüd wanematest targemad olla. Sum-
malatse keskes on ka rummalgi lapsk, ja häbbemata lobi seja
nende seas kulus kõmetoggija, kui ta ka tund pärrast emam
ei jeagi, mis ommast suust wälja keelnud.

Selle kõnega

55

On nüüd neil päwil nimitmed oppetuse amise melewalda emeste
kätte püüdmas, kes ei tea mis õppetada, ehk kuida õppetada:
sest, et nemmad koige ilmaliko ja waimoliko tundmise
pohjast wägga teadmatad on, ja rummalad on, agga ommetige
Et sest head pitka peale ei woi kulla, waid et semest paiguli
jo mõnda ihho ja hinge kahju sündinud, sedda näitab
selle waese naesterahwa luggu töeks. kuida seggused seruse
oppetused nüüd head jouarjid tua? ehk kuida pimme
pimmedale kedd oskaks näidata? Ommetige sumb
waimolik pimme, kes nenda rummalad summala sonna oppetab
wasto wallet õppetab, et inimesed kurradid sündimisest
üllel sees ollewad, ja temmaga ühhes helnale sündiwad.
Mis sest aega mõda peab sama, kui sefuggust umbrohto
Jsanda pohjo peale külwatakse? — Ehk peaks
se õigem ja parrajam ollema, ja ehk peaks se juremad
ihho ja hinge head sonna kui pahse kojadesse
kohhio tullemine pal
Nähtawse nüüd, et sesinane pühha Pauluse sõnna on töeks tulnud,
sanas, mis ta tõises Timotheuse tähhelus, neljandamas
peatükkis, kolmandamas ja neljandamas salmis Timotheusele emmal ajal
kirjutas, kui üttelb: aeg tulleb, et nemmad terwed õppetust
ei watta sallida, waid omma ennaste himudele järrele
ennesele õppetajaid wõtwad, kogguda, sedda möda,
kuida nende körwad juggelewad. Ja pöörwad körwad
järra tõe poolt, ja heitwad ämast tühja jutto pole-

Ihr Kruud mind rohkaubb. Moritz, Ernsor.
Sorgat. am 6 Aprel 1822. / Teäduſed

XW 56
am 25ſtu Mann
ju din Creutzis ezpeud.
do.

Pernast fell. 7dm Martſil, kirjutab üks' immine nenda:
"Praego kullen jvelt, kus' mõned lootſikud näggin, mis
puid raubale lima towad. Et leed jel talwel polle olnud,
polle ka puid lima tvdud; ning on jellepärrast meie kõhhas
kõigil kitsas käes olnud. Ellidmõned, kes lootſiko kaupa
puid õstſid, hallud luggenud, ja näggid jus, kui omma arwu olid
leinud, ja weo-ratta jure arwand, et igga halg raks roppikad
tulli maksma. Heinad ollid meil ka wägga kallid; weiks
tuvio weddamikurene marſis kümme ehk üks-toist kümmend rublad: agga kui praam ~~ſild jue peäle jai pandud~~, hakkas käima,
on hind allamale läinud, ja jaab nüüd nelja ehk kue
rublaga koormad östa. Tanda omistab Jummal ~~nüüd~~
jel korral rohkeste: igga päew püſtarſe märka palju
kõhha-, wimma-, jiä-, tindi-, järje- ja walge-~~ralla~~ ralla,
mud kui et aggä eugi jurest polle nähha. Esi mesel
Martſi ku päwal olli meie ~~lima~~ allevi rallameestel nijuggune
jaar, et kahhekümne nelja hobbojega kallu ramastulles-
weddajid."

Mõted

Üks härra olli töije härra jure wõerſi tulnud, ja kui
pärrast lõunat maanke peäle ~~nalu~~ jaſſutama olid läi-
nud, olli härra limo-koer kaja joonsnud; ja kitis härra
töije wasto ellaja juurt tarkust, ja üllest temmast: ehk kui
ma jedda kõige pisſemad asja ärra käudan, jüs ta õſſib
jedda üllest, egga tulle émne koddo, kümni ta ~~jedda~~ teda leidnud. Käkis
jüs mõnda imme ommast koerast, mis töije melest nõtmata
näitsis ollewad. Sõi jüs härra omma ratha-kukrud ~~rat~~-taskust
~~mandist~~; wõttis kahhe kümne wie koppika tükki wälja,
teggi töije härra nähtes, omma jullenoaga märki külge,
ja läks ja wiskas jedda tee körwa põlla tahha rohho
jüſſe. Kui tük maad ollid käinud, pöörſid ümber, ja tulid
koddo: agga kui jémma ollid janud, üllest härra koerale:
Juh! Juh! raddus ärra, ja läks ka koer kõhhe.

— Ors —

omma teed, ja jäi ühto koddo kullemata.

Teisel hommikul, kui härrad salis kohwi jomas istusid, ja koik uksed soja ilma pärrast lahti olid, tulli koer tuhhat nelja sisse; ja jookse omma härra perre mehhe jure, ja toi temmale üks paar sinnise kalwi pükse, selle tagant üks hõbbe uur, olli agga teises taskus olli üks weike tennelbuuk, kus mõned klubbid, agga ka se kahhekümnewie kopikat sees olli, mis härra põsa tahha rohho sisse olli wiskand.

Sai siis kül palju naerda, agga weel ennam immestada, et kus? ja kuida? koer pükse kätte sanud. Mõni päew pärrast jedda sai koik selgeks. Üks sarsa körts mik, kes wersta kahhekse seält ellas, olli jalgse jeldasamma. teed, kus härrad ollid käinud, koddo pole tottamas olnud, ja omma tarbele põsa tahha laenud. Kui seal kükki= tamas olli, juhtus jedda üllemal nimmetud kahhekümnewiekopikane leidma, ja pani jedda omma klubbide jure. Ei kuigi kaua pärrast, kui koddo olli tulnud, ja sõma laua tagga olli istumas, tulli koer sise tuppa, ja hakkas kõhhe temma pole hoidma. Mõtles inimene jedda näljas ollewad; andis temmale süa, ja melitas sillitas ja melitas jedda. Ohto, kui magga ma heitis läks, panni ommad püksid wodi ette koer wodi ette maggama nahha: kui perremees hommiku üles ärkas, nägi et pükside hoppis uriga olid ärrakaddunud, ja arwas neid warrastud ollewad.

Nenda kaua semest nähha, kui suur neil lomadel selle mele jõud on, mis aistmisest nimmetakse: hobbosel on kuulmine wägga kange; ja kui inimene weel ämmuki jedda ei kule, mis kaugel on tullemas, jubba jedda sis hobbone kuleb. Jedda teadwad meie kasjakad wagga kasti, ja üllewad joaajal omma hobbose korwist jo teadwad ja räggewad, märkawad

kui tullemas, kui nemmad isi weel kauagi üthtigi tea kuulda.
et waenlane on wäele joudmas, et kül koige terrasem kuju minnese korw
ei wagi wähhegi kule. weel üthtigi ja kuulen. Kullidel
on jälle näggemine wägga terraw: seisab kul üllemata körgel
taewa al, et wadata, kus sakki nähha; ja lasseb sis ullewelt
kui nool lõmo poja, ehk kiregi peale, mis korres ligub, ehk rohkes ligub,
ja saab kedda kätte.

Amerika=ma mets inimesed, nenda, kuida koik ostawad
ja ostad kargad reisijad kirjutawad, nähtawse meelte polest
immestamise wäärt kanged ollewad: nemmad kulewad kaugemale
kui koik muud harritud inimesed, ja on wende näggemine
neil wägga tergw; agga aistmine sesuggune, et jälgi aisotsewad ajawad.
Nenda on ka jälle pimedad inimestel, isi ärranis pimedatel,
mõnikord mõlgelge kundmine nende näppude otsas, et sõrme
kaksmise kaupa, nälwi karwa ehk kaardid ki ärra lõmewad.

Mulmed wõe ma härrad, kes sel aastal, mis olli 1780, ja weel mõne
kuus aastad pärrast, Leipziki=, Halle=ja Jena sure koli peal
sarsamal õppimas olnud, nälletawad jedda warma
pimedad Mersseburgi lõmas, kes käe kaksmise
tundis, mis suggust karwa neil olli. Selle warma inimese
nimmi olli Tomas Peter, liainimega Saxop; ja olli temma
pieg mitto aastad Peterpurris prohwessorike, kust, aastad
nelli teed, jälle sarsamale läxe. Temm sisamma waimukene
olli wagga waene, ja toitis sellega peal, et reisijad ja wõerad
inimesed temma jure tulled, jedda ennet temmast näggema,
ja sis omma joudo mõda temmale ratha kinkisid; ja olleme
isi toiste noorte meestega 1784 aastal, kui Mersseburgi
lõmast labbi reisisime, temma jures käinud; ansime temmale isi, ja koik,
omma ühis kes seal olime, temmale omma kube ja mantlid
kägga katsuda, ja ülles inimene igga kord käe katsa sugest, käeraksles
mis suggust karwa kellegi kuub ehk mantel olli.

Kui se imme, sis se weel surem imme, et inimesel ni
orn ja peenikene tundmine temma sõrmede otsas mõnikord
juhtub ollema, et silledad kaarki näppo wahhel katsudes
selgeste ärratunnele, mis suggust kirja temma on.

1786 aastal tulli üks härra, kes Sallimaas tolli ülem peal ülemaks
olli, nimmega v. Gernet, Kusi (Kus) omma sõpra watama,

— Otsuk —

kellega krahw Orlowi ~~wal~~ kässo al, kreka-ma merre peal
Turgi wasto olli sõdi-mas ~~kanud~~. Olli lenna sõber omma
prauale sedda mitto kord räkinud, et sel harral nisuggune
peri kene tundmine for mis, et ilma selma nägemata, igga
kaarti tunda, kui sedda näppo wahtele wõtis; ja olis se
asi ikka otse kui uskmata praua meelest näitnud. Kui
nüüd seal woersis olli, ja mõni päew paigal seisis, ütles
praua ühhel ohtul: kulge armas! nimo koira kaja on
mulle paljo teist räkinud, ja ka seddagi, et kõik kaardid
näggemata, aina ürsi räe katsu ~~asjust~~ tunnete: pallun teid,
olge ni head, ja näidake mulle sedda immet. Ausalik praua,
ütles koine, norel eal ollen sedda kül mõistnud, agga
nüüd ollen wanaks lainud, ja on nunost räest kaddunud.
Agga käis praua omma lahke pallumisega ni rangeste
lenna peale, et mees ei juuknud wasto seista, waid
et winaks ütles: pallun süs, wõtke üks õna mus, suhkru ja
mäng kaarta, mis weel rätte wahtel polle käinud, süs ja
andke mulle neid kalfuda; saab süs nähha, kas weel middagi
mõistan. Sündis süs nenda, ja andis praua lenmale
omnast räest kaarta nenda, et kirja pool alpiddi olli,
ja tundis mees neid kõik ärra, kui ~~olli~~ katsus. Winaks
tulli ~~tulli~~ lenmale iggawus peale, ja ütles: aus praua,
ärge waewage ennast enam; ollete nähnud, et ma sedda
weel polle unnustand, mis noreh põlwes olin rätte sanud;
seal ep olle ~~eman~~ agga weel kui üks kõrst kümmend kaardi räes, ja
kui lahhate järrele wadata, süs leiate, et ~~neid~~ nenmad
need ja need on; kõsed on jo kõik minno rätte tulnud.
Sedda sinnast sün nägite ka asja ollene isti näggemas-
ja ruttnas olnud, sest et selle samma laua jures olime
istumas, kus sedda asja tehti ja rägiti.
Kui se nüüd juur imme, süs se weel kõige surem, et pinnedaid
näppo tundmise kaupa, ~~kirja~~ maie päwil kirja oppetanse
luggema. Jah wend! — jäwad sul juud silmad peas
lahti, ja ütled: kas ilmas? — Jah! on kõsi.
Pärisi linnas, Prantsuse maal, on jo liggi nelli kümmend
aastad üks suur maja, kuhhu pinnedaid lapsi, ~~ja kõik~~
woetanse, et neid ~~kuis oppetada~~ kõige selle peale oppetada,

kui pinnedalele
mis neile kõige piddisess hears eddespiddi wõib tulla,
Waese rahwa lapsi woetanse marsota wasto; toidetanse,
katletanse ja oppetanse: ~~nõu kad imimesed pamewad~~
nõuka wähe mitte lapsed leidwad marsu pärrast asfet.
~~Todi neid sas~~ Suanse süs pinnedaid kõigest Prantsuse
rigist senna korko ümmertige on sedda seadust ~~selle pärrast~~
tehtud et ~~neid ennam~~ seal mitte peale sadda last ~~seal~~ pea — Mürk Absatz
ollema. Sinne, kui ue-rõuge pamewast weel ei olnud;
olli ikka sadda, ehk wähhemalt kahhekssakümmend pinnedaid
~~mõo~~ seal majas; sest et warnad rõuged iggal aastal
mitme laste silmi rikkusid, ja peast wõtsid: agga,
et nüüd wallitsuse hole kandmise pärrast ue-rõuge patkimine oige
jone peale on sanud, ja lapsewanemad isigi selle eest
hoolt kannwad, et ~~lapsed~~ tastele peagi pärrast sündimist
usi-rõugid ~~lapsewad~~ panna, on se maja pea tühjaks
samas, ja kirjutab üks reisija inimene, et 1820 aastal
Augusti kuul, lenma seal mitte ennam, kui seitsekõist-
kümmend pinnedad noort rahwast leidnud: ning et maja mitte
hopis tühjaks jaeks jäma, woetanse armo pärrast wanna rahwast
sisse, kes waesed on ja pinnedad.
Sestsamnast pinneda majast, ja pinneda laste kohist
kirjutab üks wägga kulus ja oppetud mees *) 1802 aastal
nenda, kuida sün lenma sõmadega lähheme ~~andma~~ räkima:

„Hauü, üks liggimese armastaja inimene, raskas
kõige ennamiste pinnedate willetsuse pärrast, ja wõtis, et nõukas-
inimene olli, üks kümmekend neist emese räe warjo alla, et
neid kui pinnedaid oppetada, ja neile head tehha. Kuningas
Ludwig XVI nes, kes sel ajal wallitsemas olli, sai sedda teada,
ning et wägga härda melega inimene olli, andis wüs kümmend
tuhhat kiwrid, mis nipaljo teeb, kui wüs kümmend tuhhat
rubla pabber rahha, ommast räest, et ~~ehk~~ pinnedalele
sedda asjet walmis tada, kus neid nüüd Hauü selle juhhata-
mise al oppetanse." ##

*) ~~Kuigs ons dies Gangsch ed dem Journ de Strasbourg von F. G. Leuchsenring.~~
~~Tübingen 1822~~ 1802.
*) ~~Leuchsenring~~ Journal Leuchsenring in seinen Briefen
— Sinsod —

= Sün majas näeb inimene immet : pimmedad loewad, kirjutawad, retkendawad : laulawad kui inglid; mängiwad wiolid, klawweried, ja müüd mängu, mis hinge ega aetakse: tewad tewad tewad Koik sugguset peri kest kätte tuer ja tuttar lapsed ajawad sidi; kuld- ja hõbe-nidiga koige kallimaid riidid nenda ilmimmelik ukreste ja illusaste, et inimene, kes sedda mitte isi polle näinud, et nende näed sedda tõed teinud, sedda ilmaski pea uskuda et pimmedad sedda saaksid tehha. =

= Luggemist seal majas tulleb koige emamiste immesi paima; loewad koik sõrmedega. Tamatud, mis nende pärast trükkitakse, on parso pabberi lehtedega, kelle peale kirja pressitakse, et sõrmega kalsutaw ja tümetaw on, nenda = jammoti kui kirri, mis rahha peale tõmmatakse. luggeja näeb sõrmega kergeste ülle rea; ja et sõrme Pimme õtsaga kirja, ja kirja wahhetähhi on õppind katsuma, tunda, leeb lemma wägga selgeste, mis sõrme al on kirja pelest leiab, agga kuida see emesest aru saada, leeb pildramiste. =

Selle pimmedate koliga on wel tan jai pärrast tunmade kõl ühtendud, kus neid, kes kurdid on, luggema, kirjutama ja rehkendama õppotakse. Ei olle nüüd eman Pariisi linna minnemist tarwis, et sealt immat nähha sest et meie armsa Ullemawallitseja arm sellega sugguse seggutid, pimmedate ja tummade koli Peterpurris murretsend.

Maja ja ellamise asjust.

Olleme muidu ses laddalahkes monda õppetanud, kuid maailma, mis taime-lawwa riisub ärra hawwitada, agga on meil ükshea inimene weel üht asja õpetand, kuida taimi nende eest hoida. Olli ta ühtesi ramatust luggenud, et kui sae-purro tougatud wäewliga seggatakse, ja sedda taime-lawwa peale sipputakse, et siis maailmad kõhhe kuulmata ära kaowad, olli siis inimene sedda mullo kewade omma kalika lawwaga ja jani pä ajal omma näeri penarte peal katsunud, ja kõhhe sest abbi sanud.

Mis lehtha, kui weiksed ömaad täis ajanud

Sedda saggedaste sünnib, et üks lojus, olgo letum, härg, wassikas ehk lammas ömaad täis ajab, ja kui mitte warmalt abbi ei ja, näed lähheb. Woolinud majamehhed sarsa-maal ajad wad sis ellajale, sedda moda, kuida ta sulk, ehk tõbi, wõi toop, pool toop, ehk korter kange lehheliset sisse, ja tewad sellega jalla peal abbi.

Mis lehtha, kui maddu inimesst noeland.

Sedda juhtub suisel ajal paljogi, et sün ehk seal inimesst mänust noelatakse. Koige pärem rohhi, mis sis prukida, on poomelli ja äädikas, mis nenda hästi korko segga tarbe ja seggamiste ligutakse ja et kolm tuhsikatait summasti woetakse. Seda wõttab inimene kohhe, kui wigga sanud, kaks tuhsikatait sisse; ja teeb igga kahhe ehk kolme tunni pärrast tunma nenda samoti. Tuhsi hakka kõhta wõidko lemma lambi ellega jaggedaste tulle paistel, mis wägga kange pea ollema; ja näeb sis peagi paisetust, wallu, peawallu ja sõddame athistust wahheneuwad ja wimsi ärrakadduwad.

Mis lehtha et harmed ja kalkunid koik nurmad, mis álla pärnarse wälja auduwad.

Kui kalkunid ja harmed sallaja lähhewad auduma, sis towad koik wälja; ja kui neid auduma, ja nurmad, mis ehme nende pesfadest ollid korjatud, neile álla pärnarse, sis sedda mitte ei olle, et iggakord koik wäljatoorsid. Jargad ja lähhele pannijad perrenaesed on sedda mollemast limo juggust, et kui omma nähhud, ja jälle omma pesa peale lähheb, auduma, et sis iggakord, ehme kui ömaad mahha pesfa peale lasseb, koik nurmad järsko omma jalgadega ümber pörab. Kui sis nurme hanne ehk kalkuni pesfast korjatakse, ja esimesma pärnarse, kümi lind auduma sis kippub; sis peab neid igga päew kord kuhs külje peale pörama, nenda, et se pool, mis eile al olli, ülma ülles, ja hommen jälle álla saab. Sedda on selle pärrast tarwis, et kui nurma ligudamata ühhe küljе ehk pole peal, sis sis wäub röbbo, mis muma re kõhhas lemma walge jees seisab, allamale, ja lähheb aega moda kesk paigast

— Fasted —

ehk öhtu kui pohja: ~~kui jüs fel korral~~ kuida fedda mõnikord
kedetud kanna numadestki nähha, mis kaua feis nud, et
rõbbo mitte kiskpaigas ep olle, waid aina ühthe pole peal,
wahhest kopis kore liggi. Sefuggused munne ei fa ialgi
lind wäljaaududa, ~~fest et~~ nemmad (wäga) läkkewad maddara. ~~Lähke~~

Surro himd

on nüüd warumas, ja kahlase liikumise peal. Sarto maal
östetakse nüüd fel 24 damat ehk ~~ehk~~ kui pähwal kukki wakka
feitsme rublaga. Kimmatse öhtad maksawad 5 Kublad
ja mis head ~~feemne~~ seemne-öhtad, neist küsitakse kuus
rublad.

— wird erlaubt.

Wastatud.

Der Druck wird erlaubt. Moritz Ernst.

Dorpat, am 13 April 1822. Teaduse.

XV. ~~Instr.~~

Olleme Pühhapäwa-Wahheluggemistes, kahhekümne neljandamast, (60)
kümi esimesest lehhekiljest wiekümmend, Kamtschatka maast, semma
rahwast, ja nilmist asjust, mis seal nähha ja (mõtta) leida arwata,
seal nomed tullespüsikawad mäed, ja soja wee hallikaid paljogi.
Sesinna ma läkheb kui üks näewaro merrelse, ja jättab emese
ja jurest ma wahhele üht suurt laht, (mmmbüsu) mis Ohhotska merrest
nimmetawad. Kamtschatka ma on Wenne-kigi pärrast, ja nece
armsa üllemawallikseja perrest. Semma on kõige kaugemal Peter- 7c
purrist ärra, sest et selle sure lüma ja semma wahhet kolm-
teistkümmend tuhhat wersta on, mis justament kaks tuhhat
pemikoormad teeb. Agga ei olle sün weel märato Wenne-
kigi ots; läkkeb (wallikseja käsi seält ~~pool~~ weel ülle sure merre
armast Amerika maale, ning on semma Kamtschatkast emam
maad, kui Kiast Moskwa.

Seal merres on mitmed sare seltsid ehk sarestikud. (Surepyrrygga; Aursigge
pyrrygga) ning kui (koik neid) üllesarwata, süs woiks neid peale
liggi kaks sadda luggeda; nomed wähhemad, teised suremad.
agga koik, et ma kül nolle ja külm, kaunikest perrekad. Kilja
egga polda seal kül ei harrita; ommetige on inimeskel
peatoidust ja ihhoratted: ellawad kalla püüdmisest ja limo-
ajamisest, ja sawad sellega emmestele elestarwidusest.

Seal on süs ka üks saar; nimmega Ulmnar; selle peal (72 Martsil 1820.)
sündis ~~summamullo~~ se imme; et üks hirmus mawärrisemine
öe ajal tulli, ja ma al, ja ma al kanged müristamist kuuldi.
Öö olli pilkane pimme; ~~tulle~~ puhkumine ja rohkisemine olli
nimmetamata lendaw ja range. Korraga nähti, et üks
korge kerrawa ehaga mumamäggi, ~~[illegible]~~ hommiko pool
oed ommast ehast, ~~tuld harkas üllesukrama~~ range raksmise,
paukumise, müristamise ja wälgolömisega tuld harkas üllesukkrama.
Sousis tullane ehk kui üks wersta korgune rukki witk,
selle ladwa pead korgile pole kummardawad, ~~taewa p~~
wasto taewast; ja ajas mägge (lima, tuhka ja musta penikest) tolma kui
seenrüsti seest, mis koik saart, mis alla tuuet olli, kahhe
jalla korguselt katti. Sesamma must tolm läks, tulest
aetud, peale kolm sadda wersta, teiste saarte peale,

— Wer —

langes semma kui must lumm mahha, ja seggas wet nenda ärra, et sedda milmel päwal ei sündind jua. Ainalaska nanima, mis Ameerika ma rämast raugele merrest lähheb, ja nende saarte pole wemib, on ümmarga sarest sadda werstä ärra: ommetigi semast male paistis sadda päwal selle mäe põlwe tullurene sudda päwalgi paistis, mis kui tullelegi sammast taewa nähti nimewad. Nenda põlles sesimane maggi mitto näddalad ilma wahhe pidamata, wad ja päwa, kümi wimast oppi otse kui korsten jäi suitsima, ja seisab nüüd körge suitsosammas lenma peal ülal peal ja lenma otsas.

Sesimane tullepurstawate maggi, mis nüüd sundinud, olli wüs werstä merre kaldast ärra; praego on wüst kümmend werstä lenma ja rämma wahhel maad; sest et mawarrista= mise ajal mere pohhi ülles kerkinud, ja saart kümme werstä pikkemaks teinud. Kuida mawarristamised maad mudawad, ja hopis koiksed tewad, sedda olleme nimewa aasta näddala= lehhe 38 numris lähhendand.

Augusti kuul 1820 läkkidati seal maalt sõnumid selleesimatse sündinud asja parrast ülle mawalitsusele Peterpüri ni nimema, ning on nenda se luggu, körge rigi teada= waks tehtud.

Webruali kuul ja Martsi ku algus meie maal

Need kanged tuled ja tormid, mis ni palio kahjusid tekkusid, ja aidu ümberlükkajad on Hollis, Jani=, Sarsa= ja Inglis=, ja Hollandi=maal selsammal ajal palio kahju teinud; körge ennamiste merre peal, et palio laewu riikus ja ärra= purkas; agga on ka neil päwil, mil marru mõllas, nimel mail mawarristamist tundud. On ülleplea nõmme wahhe nimewal, ja selgi aastal ennam mawarristamisi kuuldud ollewad, kui muul ajal, ka neis ki maides, kus nemmad ennesedda kuulmatas olnud. laksid läks

Ungri=maalt Kotnorna kimast. Wastla päwal käisid meil jälle nimed mawarristamise ord: esimene porrutus olli ni kange, et meie ukse ja sure Andrese kirikule juurt wigga leggi, ka kasternuke körtenad mahhaporrutas. Kaks tundi pärrast sedda tulli teine ook, se rikkus kaks kirikud, ja leggi kuus kiwwi maja kokkolangema, ja jäi rahu mis inimesi ja lojused ärramatsid. Selsammal kimal, mil se meil sündis olli Peterpurri kimas seddasammasuggust porrutust olnud, agga ennetige kahjuda.

Wiena kimast Sarsa=maal. Olid ühhes majas wanad inimesed koik omma töe jures, egga tulnud kellelegi lapsi mele, kes õue peal mängimas olid. Neile olli mele tulnud peidu= mango mängida, ja läksid neist kolm kukki tälli raeraksstu, naburi lastega kelle raant lahti naggid, ja tombasid raant emese kahhu peale kimi. Täised ohtsid; ja kui ei leidnud, läksid koddo. Ohto mindi hobbodele raeru andma; ja kui raera kirstu raant lahti tehti, leiti koik kolm poisikest surnud, jees ollewad: ükskolli kahheksa, teine kuo, ja kolmas nelja aastane. Olid koik unmuske surnud; sest kui raant ollid kimitõmband, olli se lukku lainud; ei egga pesinud lapsed wälja, egga olnud kedagi liggidal, kes neid kirstus ollers kuulnud kisendawad.

Odessa kimast, musta merre kämas, kirjutatse, et Persia Ali Mirsa keisri wanem poeg, kes 25 mae nimewa aasta Oktobri ku päwal sure wäega Turgi wasto toulis, joddima, (wata N. 1.) et sesamma tark ja kallis inimene, körge omma perrekonnaga äkkilise surma surnud, ja arwatatse, et Turgi rahwa polest temale sallamiste middagi lärkitud. Agga sellegi pärrast ei olle sedda Persia ja Turgi rahwa wahhel mitte otsa sanud; waid on esimene jo älles kolm juurt maronda emese katte wotnud, ning Persia soawäggi Bagdadis, mis on wanast nimetud Babiloni=ma, kõnnas sel talwel talwkorteri piddanud.

Narwerrest, Tallina kubbernemangus, selle 22. Martsil. Leidi neil päwil ojakesest, mis meie kimast läbbi lähheb, neil päwil warra hõmmiko üht surnud uesündinud lapsokest. Kulati kõhhe kohto polest koiki piddi järrele, ja leidi sis, et üks woeras noor naesterahwas ühhe tüdrari juures pollidsei teadmata olli asjet piddamas, kes, kui kulamise alla sai, tunnistas, et lemma selle lapsokese ilmale tonud.

Magdeburgi maakonnas, Sarsa=maal, sündis Gentinis, mis üks weike tün on, juur õnnetus. Martsi ku esimesel päwal tulli sudda õõse kange mürristamine hirmsa tulle ja rahhega, ja löi wälk kirriko torni pollema. Ei olnud seal parrata, egga aidata; se pärrast püüdsid inimesed agge sedda kalda, et tullurene mitte piddand saugemale nimema. Kui

— Sõud —

torni puwärk mahha olli tulnud, ja koik kirrik lama tulles Jeisis; lärsid mitmed inimesed kirriko arste peale wahama, kuida kirrik seest olli pöllemas: agga korraga langes torni müür, mis kel kolmlöistkümmend sülda körgust olli, mahha, tappis hulk rahwast ja hawas weel suremad toisi, kes weel eest waiwald eest ärrajaiwad.

Sühhapäwa wahheliggemiste netja kümnema lehhekülje peal, olleme laiemalt tullespurstiawa mäggedest oppetand, ja nakt mägge, mis Ätali-maal tuld purskawad, nimetand; loine nimmega Wesuw, Neapli lima ligidal, ja loine Etna, mis essimesest surem, ning sitsili sare peal on.

Kirjutatse nüüd Itali-maalt Neapli limast, et Wesuwi seltse toistkümnemal Weebrualil hirmsat kohhinad ja paukumist, otse kui kanged surelukki lasstimist kaskand teggema, ja et ta kahhersatoistkümnemal, liwa tukka otse kui sari pilwed kaskand ajama. Teisel päwal pärrast, mis olli ühhersatoistkümnes, puhkus emeksuust ilmotsa kaljo lukkides, otse kui kergid sulgi, millo sadda sülda taewa pole wasto taewast, ja andis ajas musta tossu pilwes otsast wälja. tirtsi ja taski otsast wälja. Ümberkaudne ma wabbises; wälgud käisid tirtsi ja näsli mäest ülles ja alla; ja nenda seitsi terma kümi 25damast Weebruarist alluti selle sama körra peal, otse kui ollen terma ta lapsewaewas olnud. Wimaks hakkas kahhekümne wiendamal ülleäima, ja lawad wälja keelma, mis kui üks tulle joggi alla orgu, ja sealt merde joorsis: ommetige sel körral ilma kahjuta kahju teggemata, jest et sedda keed, kuust lähs, ei külla, ei põldu egga winamäge, gesid ees juhtund ollema, mis eest summalad tämada.

*) Wata selle sonna pärrast pühhap: wahhelug. lhk. 40.

Ei olnud sel 26. Weebrualil, kui sedda sealt kirjutati, mäggi weel mitte rahhule jänud, waid meuras ja mürriskas ikka weel omma sisikondades, ja ajas tossu, kuwi praggi ja tolmu wälja.

Greningi limast Hollandi maalt antakse teada, et essimesel Martsil, kesk öe ajal, kange mürrisdamine sure hulega tulnud, ja pikkne kirrikotorni pollema lönud. Kui puwärk mahha langes loi nelli inimest surnuks.

Nämest neist sün ülemal nimetud ümeteistkest ja kahjudest, mis

et nemmad

mis kaugel mail on sündinud, koik selsamal ajal on juhtunud, mil meie maal Weebruali ja Martsi kuul need ütlematad tormid olliwad: näine ka sedda, et tämawoste ei kustki poolt, egga ei kõigekülmemalgi mail mitte talwe polle olnud; waid selle asemel ja laggedad wihma-säud, kanged tormid ja sured mürristamised. Ala wärrisemised, mis enam kui muul ajal tunda olnud, ja sealgi mail, kus nemmad tunda olnud ennesedda kuulmatad olnud, ja mitmed muud ilma tähhed näidawad sedda, et ma sees ja temma sisikondades suur kesmine ja leggemine olnud, ning sumib süs arwata, et ilmad sellepärrast kopis loisdwisi olnud, kuida talwisel ajakorral olleks pidand ollema.

Moldau-ma raja pealt kirjutatse 1sel Martsil: Neil päwil on jälle hulk rahwast naeste ja lastega Turgi-maalt poggenemas. Turgi wäggi on ülle Donau joe nimemas, ja teeb koik paigad, kust labbi lähheb, laggedaks ja kolledaks körbeks.

Peterpurrist 8mal Weebruali antakse Rahwa-Selts protokolli teada, et praego Uut-Testamenti Tallinna- ja Wätti-keele, odawuse pärrast, jodetud-kirja tähhedega trükkitakse. Et sedda moista, mis se on, jodetud-kirja tähhed, süs tulleb sedda ütelda: Sonna ülles kui jodetud-kirja tähhed, süs tulleb sedda ütelda: pohrsiawid, miska trükker kirja teeb, on koik wälja-lised, ja wottab temma neid ükshawalt, ja seab neid nenda kokko, kuida sonna, mis ta werib, ehk kirjutes, weridis, uht ehk toist pohrsiawi sulleb wotta ja loise körwa pänna. Kui ta nenda üht sonna tais janud, süs pameb ta kedela trükki rami, ja toised sonnad, mis tagga tullewad, temma tahha, kumi ridda tais saab, ja tähheb eddasi toist ridda teggema, kumi nipalio janud, et lehhekülg tais joorseb: süs kruib temma pohrsiawid rami kinni, pameb muotta peale, ja hakkab trükkima. Kui nipalio lehti on trükkinud, kuida tarwis olnud trükkida, süs teeb rami ja tähti soja lehtelise ja harjaga puhtaks, kruib rami tahti, wottab koik tähhed hawalt wälja, ja wiskab iggaüht neid iggaüht sonna karbikesse, mis igal pohrsiawil ärranis on.

— Waest —

Kui töist kirja tulleb tehha, hakkab jälle uesti lähti korraldama; ja nenda leeb kemma iggakord, kui tõele hakkab. Sesamma töe on wägga tuhsaline; wõtlab palju aega, ja leeb siis ka trükki rahhaks: agga inimene, kes selle töe peale oppind, ja sedda teeb, sedda nimmetatse kirjapannijaks, kirja-seadjaks, ehk ka kirja-leggijaks, (sanskrele Writers).

Et nüüd Pühhad ehk Ut-Testamenti ödawamalt anda, on Pühhaselts üllemad nõuks wõtnud, lähti, mis pannija rami on pannud, kelleltka jõla, et nemmad kui üks plaat, mis leherulje juurde on, ühhes-tõmmis ehk kui ühhes türkis wallatud korrapä wad, ja ühhes seiswad: sellepärrast, et kui töe tehtud, nenda terwelt ärrapanna; ning kui töine kord sedda samma jälle tulleks trükkida, pannijad ei peaks pannemise kulludest, egga ajawiitmist jäal jures jaaks ollema, muud kui agga aina üxi trükkimist. Sesuggune trük nimmetatse jodatud-kirja-trük, ehk jodelud trük. (Stereotype) (sanskrele Stereotype)

On je asji wägga kasuline, nende ramatute kohhast arwates, mis muudmaalta omma kirja sonna polest (need samma) on ja jäwad; nenda kui puhha kirri, ja töised ramatud, mis igga riskiisinimese käes alläti prugitawaks on: sellepärrast, et neid üks allamalt poolt hinda andjest woibanoa ja mua, jest, et pannemise kulludest polle olnud; mis iggakord trükki asjades je kõige turem on ja kallim on.

Sestsammast, üllemal nimmetud protokollist kulutatse ka sedda, mis Londowa Publi-Selts, Peterpurri Lit sellele, mis Peterpur-ris, on teada andnud. Agga ém me kui sedda luggeda ámame, peame esite mõnest asjast lähhendust andma.

Amerika ja Assia wahhel leeb üks üllemata suur merri wahhet; ja kutsutatse sedda kaine-merreks (the silent Ocean) sedda nerd saiwad inimesed siis wast tundma, kui ma ümber hakkasid purgestama, mis onlsa Lutteruse päwil esimest korda sündis. Seal merrel on ses laias ja ümmäramata merres, on mitto tuhhat jaart, jare sellsi ja jarestikku; ja leidwad nemmad reisijad laewa mehhed

laminid
neid ikka weel pealegi, mis lämmi kadmatad ja kunnatad olnud. Nenda leidis Kruzenstterni harra, kes praego sulsi moisas Wirro-maal ellab, ja omma ajal Ullemawal lidsja kasso ja kullo peal, kahhe laewaga ma ümber kolm aastad purjestamas olli, monda jaart, kelle jeast Nukahiwa kõige surem ja wagge perremees on. Sedda Selle samma wisi leidis Inglis-ma laewamees, nimmega Wallis, 1767 aastal, jealsammas merres kulk järi, mis liggidsiko on, ning kelle jeast kõige surem O-Tahheiti on. Semma on üks wägga ömmistud ja sõe ma; kus talwe ei olle, agga kõik sugust wilja puud. Inimesed on seal wägga lahke jüdda-mega, ja üks üllemata näggus ja wagge karwa on kõik paggana, kes ei Jumalast teagi, ning et oiete üllelda, taieste metsinimesed, kes umbhallasti käiwad, egga muud ihhowarju prugi, muud kui üht penikest ninist lekki, mis nihhutte ümber jeuwad, ja mis pole reiest jadik ullatab.

Kui Wallis esimesest selle jare peale tulli, siis olita lüg perremees, ja ülleseid jarerahwas isse, wüs sadda tuhhat hinge jeal ellawad; seon: nisamma palju, kuida Lihwlandi rubbernemanguse rahwast teame ollewad: agga ellasse je para rahwas nemmad jeal omistud maal kus peatoiduse murretka et sest et Jumal nende ello asjet rohkesse kõige suguse andis! polest omistand. Pärrast kui Europa-ma laewad jaggedamast jema harrastid käima, töiwad nemmad kurjatobbe ja kõigid jema, mis aastati tuhhande kaupa rahwast ärrawarstid, nenda, et jeal nüüd omam polle leida, kui wüst ümmer tuhhat hinge.

Londowa linnas Inglis-maal, on üks selts jo ammust nimmed head inimesed selsi lönud, kes selle eest hoolt kandwad, et pagganatele Ewangelium sest jomma ja Jesuse armo oppetus saaks kulutud. Need siis nisugust nehhi ölsiwad, kes kui Jumala ja liggimese armastajad, ja kui targaste oppetud nehhed, usaldust kül, Jumala abbija, ommas juddamest teadwad ja tundwad ollewad, et ölse kui Apostlid ommal ajal teggid, kümmeda sugeda pagganate jure lähhewad Ewangeljumi ja Jesuse sonna oppetust kulutama, et neid toetundmisele sada kogguda.

— Gelsb —

Nisuggused mehhed, kes selle peale hakkawad ja lähhewad, nimme-
takse pagganate walgustajaks, ka õõldakse neid pagganate
pöörjaid ollewad. (Jarfarele: Misjonär).

Tämawode saab kolm toist kümmend aastad, et Inglis-
maalt wüs Tummala-karkliku meest O-Taheiti sadeti, et seal
Jesus armoõppetust, ja õiged Tummala tundmist puhha
kirja möda inimestele piddid kulutama. Tummal on selle
rahwa töed ja murrepiddamist omistand, ja lemmale head
kordaminemist andnud: nenda, et seal, kus weel hiljaaego
pikrane pimme rahwast warjas, usto walgus on koitmas,
ja päew liggi joudmas: ja kirjutakse Londowast Peterpurri
Pühli-Seltsile nenda:

„O-Taheiti kumingas, nimnega Pomare, lärritas, kats
aastad leed, uht Tummalavarklikku inimest omma rahwa seast,
kes usklikkuks olid janud, Kaiwaiwa sare, mis nelli sadda wersta
O-Taheitist ärra, ja Pomare pärrast on, et seal ei ole ma paganate
ellawa Tummala tundmist kulutada. Woolid waesed pimmedad
komuga inimest wasto, ja walmistas Tummal nende jüddamist,
et ka kui üks hea ma seemne alla sai, ja rohtsed wilja kämab.
On nemmad nüüd sisi omma abbajummalate rujud katkilönud, ja
emesele illusad kirikus chkiland, mis rahherahwalt kümmend
jülda pikk, ja kuus jülda lai on. Üks Inglise ma reisija juh-
tus ühhel puhhapäwal Jema tullema, kui rahwas kirikus
olli minnemas, ja läks ka Jema Tummalale au andma. Se
kirjutab nenda: „Oh jedda Tummala armo ja hallastust! –
mis neid, kes ennijad lambad ollid, omma hingekarjasse ja üllewala
ja pole on pöörnud. (1 Petr. 2, 25) Ma ollen jün kirikus kai-
nud, selle rahwaga ellawad Tummalad kenimaa selle rahwaga keni
mast, mis weel hiljaaego paggan olli, ja paganate ellu pidas.
Ma ollen tedda jüddame likumisega puhhas rojas taewa ja
ma lojad nähnud kummardawad, ning polwili maas allandi
liko palwega lemmale au andwad. Kirikus olli peale
700 hinge, ja paljo rahwast, mis emam sisse ei mahtund,
olli puhha roja ukse ees pallumas."

(Jäeb polele.)

Dr. Ahrens

— meid rclaubl.

Dr Ahrens

Dorpat, d 14 Aprill 1822. Moritz, Eesti.

Seädused.

Tälliina maal, Lüganduse kihhelkonnas, Kurtse wallas, pani
Perlli Mihkli a. Anno (wata: N: 9) kaddeda wikha pärrast omma
pojandi, ning ka omma laste wöörmöndri kodda ja maja. 3 Mas
Oktobri ku päwal pöllema. Kui esimest körda tuld olli pämud,
ja se ei harrand, jüs olli jedda teist körd lähnud pame-
ma, ja lärs jüs ka koike korraga kaiv pöllema. Kui jaud ja
kohtorulan iseäranimese jü awwalikuks, ja jedda ka isi
tunnistand; maisteli lemmale 40 pari wissu = kolmel
pühhal anda, ja ledda Sibberi wia.

Kopenhagni linnast Dani-maal. Iga päew tuarse
hattedaid sõnumid, et se hirmus marru, mis Februali
loppul ja Martsi ku algus üle ma ja merre räis, wägga
palju rikkutud laewu meie randa leidis ajanud ja
ärrahukkand. Aarhusi linnast, mis Jülitlandi-maal,
ja meie kirjaga pärrast on lähkitati 10 nimme allarjid meile
sõnumid, et selle ku essimesel päwal torm sõmpä
kirriko torni, mis suur ja körge olli, ümber, ja ledda
kõppis. matha kukkand: omnest juhtus se katsu päwa
ajal jündima, ja saiwad inimesed torni kor kui kiresi
nahha, et ka piddi ümberminema ja peajesid jüs acgsaste
ees ärra; kui jedda polleks olnud, jüs olleks ka paljo
rahwast lapnud, kui nemmad omma majadesse paigale
olleks jänud.

Juhtunud õnnetused.

Sel 29. Januaril. Kaini Petri pois Saar, Weliste wallas,
Halliste kihhelkonnas, juhtus weski rattaste wahhele, ja sai
sealsammas paigas purrutus tehtud.

Sel. 5 Februalil, jüdda öösel ja umbspimmedas, olli Paudi Peter, 32 aastad wanna,
Olja wallast, Halliste kihhelkonnas; lennu äi Paudi Saar;
üks tüdruk, ja Tolla Olli lesk Leno, Wanna-Karriste wallast,
61 aastad wanna, kahhe Janiga üle Wanna-Karriste järwe
palwekojasse minnemas. Paudi Saar jöikis Tolla Olli
Lenoga ees, et neil wanna kubbone olli, kes pimmedas hästi
leed pidadas. Korraga jäi kubbone seisma; Saar jundis
tedda edimale minnema, ja olli jüs ka Jaan inimesega kahhe
järwes. Peter kargas kolli kahhe köigest janiot appi; agga läks ka sisse,

— Ahrens —

Kvi Jak. 64

F Eest

ommetige peäsid kemma weel waewalt, kui kauagi olli rabbelenud. Sud-
rus, kes taggumeses jano olli, ei usaldand kuhhugi liikuda. Kuidsid
nud: appi ja appi! — agga kes jedda öe ajal kolleda ja laggeda
järwe peält olleks kuulnud. Saar ja Leno uppusid ärra.

Sel 17 Webrualil uppusid Lello Ks poeg Hindrik 20, aastat, ja Tehase
Nore Hindrika pois Jaan, 17 aastat wanna, Öisse järwe. Möllemad
ollid kaubi wallast, Kalliste kihhelkonnas. Ollid norem inimesed
Öise walda läinud pipusid ostma; kui neid ennaspa mitte nähtud
koddo tullewad, arwasid inimesed kohhe, et järwe ollid läinud;
ja leili neid ka jeält sel 22. Webrualil.

Jalla ülle järwe

Jed. 7 Webr: polles Sarkus ühhe werme inimese maja ärra: polli
sei usfinus kelas kuid kaugemale nimemast, ja suremad kahju
teggemast. 27 dane Webrualil polles Salasburri wallas Latti-
maal, Wolmeri marokmas, üks uhke kallu jutumata ärra.
Sulluke olli weike tudrukurese käest lahti peasnud, et polleva
peropilpaga mängis. Seälsamas polles kaks päwa parrast
Kirriko wallas, ühhe kallospoja laudad ärra, ja jäi kahhekja
suust ellajal sisse. Kuramaal on ühhel ja selsamal kuul,
ka nomed tulleratjud olnud.

jedda, ühhe maja inimesed

Kui 22 Martsil se hirmus torm olli, lahtisid Sallimas
pawi wärrawad kinni pärna; agga kui jedda ollid katsumas,
lukkas kuul wärrast mahha, mis ni rängaste inimeste peäle
langes. Et toisel päwal ärra surriwad. Seälsamas limas
tombas 9 mas Martsil üks laewa mees kenna körri abbeme-
noaga mahha. Jaroslattis leili sel ajal üht uppunut tand
raewust. Tia lima liggidal, ei kuigi kaugel kirrerna
kirrikust, leili 13 nemat Webruali üht kallopoega kappetud
maas ollewad, ja Krobbina marokmas, Lane wallas,
üht rängaste kawatud meest, krawis maatse äres,
wee jees jurnud ollewad. Ambolnas wöeti Martsi kuul
üht noort naesterahwast kinni, ja witi rohtorulamise
alla, et lapse kaelamurdmise jüüd lemmal arwati ollewad.

Mis Nr 21 polele jäi:

Üks kõne leada-andmine Londawa Publikeltsi polest, on

rahhest kirjast wäljakirjutud, mis Tajatea Jarelt, kahhe
pagganate-pöörja käest, nimmega Wiljams ja Threkold
tulnud; ja üks eesimene, mis töisel, ja teine, mis
neljandamal Julil 1821 kirjutud. Neist antakse jedda nenda
kaluggeda: 1822

„Turuku Jare wallitseja tulli kulsa rahwaga Tajatea
Jare, et ellawa Jumala- ja Jesuse Koma oppetust kuulda
ma; ja pildas meie jures käes ollnumend näddalat
asjet; olli wagga nobbe kuulmas, ja terrane tähhele-
panemas; oppis tullise iggatsemise ja himustamisega
luggema, ning ka nattikest kirjutama; egga lähnud
eme jut ärra, kumni kahtsust kaks meest, kes hästi
oppetud, ja Jumala Koma tundmises kindlad on, kaja
jai, et lenima rahwast ellawa Jumala pole sörda,
ja neid ristiarmo osaliseks aidata." Selle eest ärmane F Kuus Jnch.
Jellele Juddamest tämo, kes jedda ette kulutamist nüüd
on toeks leggemas, mis ta Prohwet Jesaia ju labbi on
rääkinud, kui üleb: Touse ülles, sago ja ütalgustud,
Jest Jumo walgus tulleb, ja Jehowa au touseb jo ülle.
Wata! — pimmedus kattab maad, ja pitkane pimme
rahwast: agga Jumo ülle touseb Jehowa, ja temma
au näitse Jumo peäl. Paggana peawad jo walgusse
järrel käima. Jesaia. 60, 1.

Ehwrikama tagga, kojas meeres, on üks suur saar, Madda-
gaskar, kus aina musta rahwast peäl ellab, mis nuiist
koik paggana on; ellab jeäl ka jün ja jeäl monni Muhha-
medani usuline; agga need on woera ma inimesed, kes
rauba ajamise pärrast jeäl asjet peawad. Sesamma saar
on pea ni juur kui Jaksa-ma, ja on temma wägga pennekas.
Sema usaldajid paggana pöörjast ka minna, et Jesuse
armo oppetust kulutada; ja kirjutas minewal juwwul
Ehwangeljumi kulutaja Jones jeält maalt Londowa Publikeltsile
need Kommed, mis jün allamal luggeda annane: Ülleb inimene rerda:

— Issand —

Tet neid ristiusus kasvatada,

Tähnini on no tõ ja leggemine jün olnud, et 16 aasta, kedda kuningas Kadame no jure oppetuse álla pamud, alati ollen oppetamas olnud. Lapsed on rõõk head, pehme südame, terrase mele, ja targa peaga lapsed. Loëwad, kirjutawad, rehkendawad ja laulawad jo wägga hästi. Kuningal emesel agga üks pregotta tark, wait on need kimafoot lapsed. Tulleb wanna kuningas neid jaggedaste ülle watama, ja on temmal palju melehead jellepärrast, et oppetamine ja oppimine hästi korda lähheb. Meie laulmist kuleb rowo ja jüddamelikumisega, ja näggin mitto kõrd, kui lapsokesed laulsid, et weepiisarad pilkki temma palgid mahjäeb, ning jedda moda eest leiab, kuida temma lihha on teinud: teadwad nemmad ka Jummala puhhad wisid ja kombed, ning ka jedda, et Jesus Kristus meid kurnast janud, ja Jummalast tulnud meile õiga ello kele juhhatama, ning et Jesuse loe oppetust moda Jummal inimese jama, ning et Jesuse käsko oppetust moda Jummala tahtmist õigusе käest nouab / jedda nouab ja Jesuse käsko oppetust moda Jummala tahtmist õigusе teggudega täidab.

Needsinnatsed sünsammas ülemad ninnetud ja kaugelt maalt kulutud sõnumed, ärnawad rohkest tähhendust, et Jummala regi walgus ka pagganate jure álles on jõutmas; ja peab meilsüs jedda holekandmist ollema, et se sõna meie peale saaks täidma, kui üllem loeõppetaja ütleb: need wümsed sawad esimesed, ja need esimesed wümsed ollema. Matt: 20, 16.

Näitab nenda, kui peaks kreeka rahwa waewamise ja taggasiusamise pärrast, Jurgi rahwaga sodda tullema. On meie armoline ülemwallitseja kõrge wõisga Jurgi keisri meelt pöörda, et ristirahwa taggasiusamist ja sedda ahnastust wähhendada ja keelda, mis usso wihkajad Jurgi maal sel ajal teame ollewad: agga ei olle hea sõna weel ammugi head maad leidnud. Kui Jummal Jurgi rahwale ja temma wallitsejale parremad meelt ristirahwa wasto ei tahhaks anda, siis on ettenähha, et usklikute

---

wallitsejad sedda kawalmine ei sallis, et Jummala tõetundmise pärrast ilmaselt weres hirmsa waewamise ja tedamisega ärra wallatakse.

Aurolaetawad laewad. (Dampfschiffe)

Et inimene kül Jummala jure loduse wasto jure maxe polle arwata, kui liwaterrarene merre natda peal sellesinatse mailma wasto, siis ta ommetige rõõge omma wäe ja moistmise nõudrusega innestamise läbbi asju jõuab tehha, et sedda puhha laulusе sõna teoks praidata: Jummal on meid lonud esimeseks jüggeks, omma lomade peade. Teame sedda, et inimesed jo wannast sedda oppind, mitto sadda sulda, ma álla émast laewasa, et sealt kulda, hõbbedat ja muud metálli ma sisserondadest ja temma jüddamest ülles lahnida. Laewadega lähheb laewamees kui kindlas hoos, ilma jalla tõstmata tuhhanded pemi koormad ülle merre: sünnib tuult sedda koormad weedama, mis ei tahhat hõbbest asjemeldi jõuaks ligidada, egga teg muud seal jures, kui et laewa jookmist sõna ei endab, kuhhu tahhab. Kesk merre peal, kus mitto näddalad muud ei näe, kui taewast ja laenetawad mered; teab ta süsti iggal sünnil, kui kaugele laew jõudnud; kus kõhhas ta on; kui palju teed ärra käidud, ja kui palju weel teed ees on; et seal kül ei teed egga werotasamnast polle juhhatamas egga näitamas. Sa ütled: jeon wägga imme! kuidas inimesed sedda moistwad? — Tah! on se kül imme, et inimene, se tühhi sõrmotsene, sedda moistab: agga Jummal on temmale meelt ja moistust andnud, oppimise ja järrelearwamisega palju tund mistemesele perrida, et sellega omma kaimimeste head mitto kõrd tuhhan dest polwest sõnitada.

Mitte kül, et inimesed laewadega julgeste wee peal lähhe wad kuhhu tahtwad, moistwad nemmad meie päwil ka päewa ótsa merre pohjas wee al tõed tehha; seal hingata, luggeda ja kirjutada; ning sealt asju omma rättega kokko korjata, mis merre pohja läinud *). Agga weel immelikum se, et nüüd, 40 aastad teed, nemmad sedagi oppind, et tule käes soita, ja kõige kõrge matest pilwetest omma tule laewo kestega läbbi sulma, kaima. Et sedda wähhegi moista, ja sest pisut teadust anda, kuida

*) Wata selle asja pärrast Puhhapäwa Wahhelugemistest lehekülge 64 kümi 67.

— Siinsed —

Sesinnane asse sunnib, tahhame pida selletust anda:

Kui ~~enne~~ ülles aetud ja kinnikoidetud rakku wee pealle pannes, siis lenna ujub pealt, egga lahhe alla, sest et tuul, mis lenna sees, kergem on kui wesi, ja tedda ülles kaimab, nenda, et kui se ühhe wanna weikse rakk on, ja weel chr. Rolm wiekibbotarkki ja ~~Rolm~~ lenna külge word rippuma panna, ima et ta wee alla lähhes. Kalla wee sees hingab nenda, ja tombab tedda wisi hinge, et ta loppusid laiali ajab, ja kiddadeise wet tombab ja loppustega tedda jälle wäljapigistab, kui neid korkki weab. Mis wasikomadel, mis wee al ellawad, se on tulekomatel, mis kuiwa ma pealt hingawad.

Tuul on kahhes sa sada word penem ja kergem kui wesi, et kuiwa ma pealsed lomad tedda saaksid sisse hingata, ja on summal tedda nenda lowi et ta öse kui ~~uuma~~ walge ümber röbbo, ma ümber seisab. Silm tedda ei näe, agga ja tumed lenna ramme, kui ta ~~lämmeb~~, ligub ehr puhhub, olgo kehwast, ehr koige kangema wisiga, ja ülled jus tuult ehr torm ollewad. Ka tumed ja, kui labbidad ~~ülled~~ ehr mölla kätte wõiad, ja lappiti lennaga rattast emese ümber leed, ~~jus tumed~~ et tuul ei wasta, waid, et labbida jerw tulest nendasammoti kui weestki labbileikab: agga kui jerwiki lennaga lähhed rattast emese ümber ajama, jubba jus tumed, et tuul wastab, muud kui mitte ni raskeste kui wesi, sest et se wümne tühhedam on.

Aurud on mitmesugused, egga nemmad kaik, kui soe-aurud jättad nimmetamata, on kergemad kui tuul, et kui neid rakku ajad, tuul neid rakkuga emese peal kämal, nenda kuida wesi rakku, kus tuul sees on, ülleweel peab koige kergem kui lowi-purrust tulleb, kui lenna aurse, mis roostetamata rauda, Vitrioli piritust ehr seidewasrid pealle wallatakse. Sesamma piritus, kui rauda söeb, ~~pann teeb~~ panneb tedda ülesama ja juiksma, ja sesamma tos ehr juiks ons, mis tulliaurus nimmetatse. Lenna karistoist kümmend kord kergem kui tuul. Ümblewad immesed penikest sidi riet korko, ja wirnitsewad tedda ära, et ta hinge egga tuult läbbi ei lasse: selle sisse koggutatse tulliauru, mis, kui ta tedda täis ajanud, tedda kui üht märka juust rakku tule kätte jumib tõusma ja ülleminema. Kämab tuul tedda jus nenda emese peal, kuida wesi ülles aetud rakku emese peal kämab, sest ja selle pärrast, et tulliaur, mis ses ~~juba~~ rakkus; paljo kergem on kui tuul, joub tuul tedda emese peal kanda.

(Sünnigaast) = (ehr ka terrase) = (Ümbruse õhk / ~~sisse~~ / ~~kuhhu~~ / ~~ülles~~ / ~~ülles~~ / ülles ehr ümber õhk) = on

Kui se asi inimestele teadawaks sai, et siis harrasid nidmed targad ja oppetud mehhed Prantsuse-maal, mõnda katsed tulliauruga leggema: ombleside sidi riet korko, ja wirnitsesid tedda, et ta ühhes surres ümmargases pallekes ehr kuliks sai, kui tulliaur tedda täitis ja ülles pukrus. Selles inimene, nimmega Montgolfier, Pariisi-linnas, olli sedasine, kes selle ~~ei~~ mõtte peale jõuggust suust pälli leggi; lenna álla üht korwi panni rippuma; isse lenna sisse asus, ja

21 Novemb: 1783 lenna kergo tule laewokesega ülles taewa pole läks. Tuul ajas tedda ülle Pariisi-linna, ja tulli ta sealt, kust olli ülles lainud, seitse wersta maad arwata, jälle terwelt mahha.

Sesamma esimene katsumine, mis ni hästi olli korda lainud, kõllas kui üks uskmata imme koige Europa ma läbbi, ja panid mitmed, ~~ima mesed~~ ja meie isegi, kui teadmata noor inimene töistega, kes sel ajal meiega ühtaego Kalle-linnas sure koli peal ollid, ülesköhhe naerus ja wallerus: agga asi olli nüüd jo kord rätte sadud, ja tulli toine peagi taggajarrele, nimmega Charles: se läks kaks nädalad pärrast tedda, ~~wet sid~~ esimesel Doulo-ku päwal, Pariisi-linnast, sesamma suguse tule laewokesega ~~ni~~ kõrgele ülles, et koikide silmist ärra kadus, ning et tedda agga waewalt kiikride läbbi, kui üht närblaest, kõrgel taewa al nähti. Pole tumi pärrast laskis meeste ennast wiggada mahha, ja arwati tedda nelli wersta ma pealt ülles ja arra kaiwad.

Nimats harras üks wägga terrane Prantsuse-ma mees nimmega Blanchard, selle asja peale, ja reisis pea koik Europa maad läbbi, et tedda inimesi koigis paigus naidata, ja näggime isi omma silmiga, ja sadatuhhat inimest meiega, tedda 1786 aastal 18mendal Augusti, Hamburri-linnas Saksa-maal, ühhe märka sure pälliga ülles = nimewad, ja lenna naesterahwast lenmaga. Sesamma olli ennegi omma laewokesega Inglis-maalt, ülle selle wäino tule kaudo tulnud, mis Prantsuse ja Inglis-ma wahhel wie pennikoormast wahhet kimitab.

Mõi armsa ülle mawallidseja wallidsese karkaluses tulli üks inimene, Roberdson nimmi, Peterpurri, ja läks seal kahhele korrale omma pälliga ülles: Peterpurrist läks Moskwa, ja leggi sealt tedda samma.

— Hiljem —

= rakka pärrast

Ei olle teada, et sest tule peal soitmisest tännini suurt kasu
olleks nähtud tullewad. Prantsuse wallitseja, kui kõige maid
muga soldõmas olli, wõistis sennest ümmetuge kasu sada.
Sui omma wäega waenlase wasto olli seismas; jüa lastis
paar päwa enne lahtingit päikesid, kes selle peale õppinud
ja õppetud, üllesienda, et küsidega wadata, paljus wägge
waenlasel piddi ollema, ehk kuda temma omma wäggi
ja rahwast asjutand ja seädnud, et peale hakkates
teada, kus ta nõudrus, ehk ta rammu piddi ollema.

Sõhweiski rüggemendis, mis mitto aastad Larwerre
makõmas seisis, olli üks Krenadeer, kes Prantsuse wangis
olli olnud, temma nimmi olli Prussa Mart, ja temma weome
nimmi, Martin Prussakow, agga ei mälletsa meie ennam,
kust wallast ehk kihelkonnast ta perrit olli. Sesamma
wõitlik inimene, kes poolteistkümmend aastad Pariisi linnas
olli, ja tedda seal kolis, kus nori päikesed rahwad õppetati
tuplelaewakestega targaste üllesnimema, selle tarbeks prugiti,
et kõisi kümi piddamas olli: sesinane hea mees, kellest
kõik pealtkuulsid juttu luggu piddasid, ja meie tedda temma
targa mele, ja selge südame pärrast, wägga armastasi
me, üllesmeile: need pallid, mis omma alrippuwa
korwikestega üllestähhewad, nende nimmi on äratat:
ja mehhed, kes selle peale on õppind, rendega tule peal
soitma, nende nimmi on aronaut: jedda lean, üllesimi=
mene, sest et jedda igga päew ollen kuulnud.

Et need mõlemad nimmed ühhe ausa manehhe juurest
meie rätte on tulnud, sowime jüa ka, et mõlemad, kui
ausa manehhe anded, ausa marahwale selle asja tähhen
danise polest, perrisest jaksid jäma.

Need asjad on immelikud kül, ja sesuggused, et kui üks imimene
selm sadda aastad warremine neid olleks kahsunud, ja näitnud
jüs olleks selle aja pimeduse ruummalus sesuggust, kui üht nõida,
kes kurradiga kaupa teinud, ja temmale omma hinge ärra=
kauplenud, tullerida õlsa pärnud, ja tedda ellawalt ärra=
põletand: mis ememiste ikka sesuggust rahwaga tehti,
kes töisle ette omma mõistmise ja tundmisega ollid jõudnud.
Neid on palju, kedda nenda omma tarkuse pärrast ilma suta
ärrapõletud, kuida eddespidi töises kohhas same näitama
(jääb pohhe.)

— wiimd rohkemb.
Mtz.

=) Sarka kele kulsutakse nisugune tulesõidu nõu Luftballon.

Ilm Trück erlaubt. Moritz, Censor.
Dorpat, am 19 April 1822.

XVII Lk. 68

Seäduses.

Peterpurrist. 10 Aprz. Meil on nüüd wägga armsad ja sojad ilmad, maist kui süddasuwel. Mullo olli nendasammoti; agga talli daj kuul külma taggajärrele, saab jüs nähha, mis ilm tämawode lähheb teggema.

Seältsammast 11. Aprz. Meie armsa üllemawallitseja õdde, kes minewal süggisel Sarsa-maalt, kus ta mehhel on, Peterpürri tulli, ommaksid watama, lähheb selle ku loppul jälle süt ärra, et omma pesalinna, Waimari, mina. Ta rägitakse, et Wama Keisrinnaual nõu Odessa linna mina, ja suuwest jenna jäda.

Sawoii maakõmas, Italia maal, olli essimesel Martsi ku päwal, Piamberi linnas, kange mawärristamine, et mitmed Korotnad matka tulliwad, ja honetele mõndasuggust kahju sündis. Helsingörist Dani-maalt sel 26 Martsil. Postilaew mis Islandi jarele tulli, toi seält sõmmid, et üks mäggi, mis sadda ja kümne aastad olli puhkand, Sõulo ku 19. 20 ja 21 päwal, jälle hakkand tuld purskama. On ta märka palio wäpoliga seggatud kuhka wäljaputkund, ja märka juri kuuwa wälja lopinud, mõnned neist on ta peale pennikoorma maad päkkand. Koik need päwad, mil ta nenda paugutas, rakkus ja purskas, tunti kaunist mawärristamist: ümmetige, Summal täämatud! polle kellelegi kahju sündinud.

Islandi saar on Dani-ma kuninga pärralt; heidab wägga üllespiddi pohja pole, ja on selle pärrast üks wägga nõlm ma, kus pollo harrimine mitte emam nõrda ei lähhe; egga polle seal ka mitte mehsa, waid agga paiguti madalad kundipajo põsaid leida: ümmetige on neil sellegi pärrast põlletuse= ja kõik sugguse tarwipuid küllalde. Kuida Sumal tahtwab, mis nõrget pohja pool on ellamas, puud juhhatab, jedda leiad tähhapäwa-wahheluggemistes 46. lehhekülje peal. On neil seal head rohho- ja heinamaad, selle pärrast peawad paljo weiksid ja lambaid, ja sadawad igga aasta paljo sõlatud lihha, woid, raswa ja nahku wõerale maale; sawad jüs selle wasto, mis neil emeste käest eppelle. Koige rohkem sõsetullemine on neil talla pügist. Talla on seal õhsata, ülgid ja wallastkalla nendasammoti, kelle eest kamest rahha kül sawad.

— Ots —

Saar on pisut jurem kui Galliña kubbermemango=ma, ja
loëtakse seäl liggi wüskümmend kuhjat kinge peäl, agga
ma on neskpaigas wägga mäggine, ja mäed wägga körged;
mitmed ei körget, et lummi nende otsas ilmaski ei julla.
Nende hulgas on üks jo warmast kulus tullepurskaw
mäggi, nimmega Hekla. Temma on körge ja jutar, ja
purskab jaggedaste tuld; mõnikord kedab ka omnast
otsast ni paljo wet wälja, et upputust teeb. On ka jedda
olnud, ja weel wüsjest 1781 aastal, et ilmotsata liwa
seest wälja putkus, mis otse kui kanged lumme tuistu, tulest
kaugele wiskas wüdi.

On se saar ka selle pärrast jo warmaste kulus, et seäl
erwamata palju soja=ning (ka kewagi wee=hällikaid on:
mõned hällikad on nenda sulised, et kui mumme pottiga põhja
lasjed, ja sealsammas paigas kõthe ülestõmbad, murmad
walmis kedetud katte sulleweid*).

Koige suremat immet näitab üks suur kewa=wee hällikas, mil
nimmi Geiser, on se purskab iga aeg mis Skalholti linna liggidal
on. Sesamma purskab iga poew, ikka ühtel ja selsammal tunnil
weesammast ülles, mis mamoet ja selge arwo järrele,
kahherka kumme sulla körgu ueks tousep. Kui ka terwe tund
jedda teinud, siis jaeb jalle rahtule. Waatwad inimesed jedda
kui sured on se teud! —. Ka mõistwad inimesed tedda sund=
da, et ka otse kui wihha pärrast, omma weesammast kak=
kab ülles ajama. Wiskawad suri kiwwa lemma sisse, kui
need kahhetoistkümnema sulla peäl lemma põhja tullewad,
siis ta hakkab al paukuma, kui olleks ma al kange tükki=
lasjmine, ja hakkab ma kõthe wabbisema ja warrisema.
Sesimesest kiwwist, egga ka teisest ehk kolmandamast, ka
weel ei höli, muud kui et agga paugub, mürristab ja,
mõad kangeste porutab: agga kui neljat kiwwi sisse
paisatakse, siis tullep ka kõthe jalgu eest ärrakasida:
et siis ka kõthe weesammast paigast tousep, mis kümme sulda paks, ja

hirmsa kohhisemise ja wurrisemisega

*) Wata jest asjast Kuhhp:=wahhet: lehk. 41.

kahherka kümmend sulda körgest ülles lähheb. Sesamma paiskab
ka need kiwwid jälle wälja, mis sisselobisi.

Nenda on siis iggal maal omma imet näidata ja nähha, ühtel
eman kui teisel; ning on se kargemal inimesel wägga armas
asi, et ilma reisimata, ja ilma kulutuseta sedda omnast
kodo paigas teada saab ja tunima, mis kaugel mail sunnala
surel teud kui immet näitawad ja kulutawad.

Auro=aetawad laewad
(mis № Nr. 23. § polele jäi.)

Eme kui weel auro=aetawast laewadest ütleme, mis neist tulleb
üllelda, sama me weel teist asja tähhendada. Ülleme ülemal, aurud
mitmesugused, ja soo=auru nende seast raskema kui kula
ollewad. Sesinane näitab ka mõnda, mis mitto körd teadmata
rahwale tuhja hirmu teeb, ja jaggedaste inimesele, kes tedda ei
tunne, nende rummaluse pärrast kahjuks tulleb. Tedda on körge=
emaiste wirtsast ja seiswast jooweest, ehk tikkidest, kelle pökki
mädda, leida ja kätte jada; jest et ka neist asjust sünnib, mis mädda
nemas on, tousep pullis wee peale, ja kihhisep mõnikord, kui tedda
liast on: kuida jedda lautade liggidal wirtsa kaudest nähha
nus wirtsa jees on. Tedda saab waewalt iggast kigist ja wirtsa kaugust
soo loigust ja lombist kätte. Kui keppiga põhja sorgid, siis näed
hulk pullisid põhjast tõusmad; need köik on soo=auru tais.
Kui jedda tahhad kätte jada, siis wotta tühja puddelid; sorgi
teibaga wee põhja; kui pullisid näed tõusmad, siis pea puddeli
suu wee al, et pullid puddeli sisse lähhewad, ja pane wee
al prunki puddeli peale; kui ka jedda ei le, siis kukkub aur
puddelist, wälja, kui ka tedda weest wälja wottad. Kui arwad,
et puddel auru tais sanud; siis wotta ühtu, nii tubba pimme
on, peropilpaga kuld, ja pane jedda puddeli ju liggidale, siis
näed et puddelisse simine tullekene ju peal
simine tullekene hakkab pollema, mis, kui käega emme pole
wasto ligutad, eest ärralähheb; ja kui käega emme pole
tõmbad, käe järrele ligub lemmab ja kustub, agga on ka
sealsammas paigas toine tullekene jälle lemma asemele puddeli
ju peale tulnud; mis ni kaua polleb, kümni köik aur, mis
puddelisse olli korjatud, saab ärrapollenud. Puddelisse, kus
se jugguse auru sees olnud, ei tohhi enne kui tedda hästi
seest loppotud, jodawad asja sisse pärna, et kahju teetda.

— Sest —

Sesinmane aur on wägga patha, egga kohti inimene kedda sisse tungata, ei ka mitte kahjurtartmata jedda wet jua, egga sellega ermast pesta, kus kedda jees on.

Esmaast: ap se tulleb, et so-ja nessa[kistes] ma nurrades seisel ajal, kui jured pallawad on, hobose muhho-tõbi, ja ellajate roppoja marsa-tõbi harkab. Sood on kuiwad, ja karjatsed ja perre rahwas holetumad omma lojuste jootmise pärrast; lähheb süs waene ellajas, tullisest jamust sünnitud, essimese mädda wee loigust (peäle) kallale

nelle wossi joo-aurutäis,

omma jamu kustama, ja joob emesele wigga. Seält-ap jegi tulleb, et rummalad ja kaotmatad inimesed, kui neid wistrikad silmi lõnud, ehk muido üks ehk kõne wäljajätt piddine wigga tulnud, mis üllewad maast harkand, ehk maast hingand ollewad; walged lähhewad kapima, olgo nüüd sema, kus nemmad ennast pesnud, istunud; maas magganud; ehk kus nemmad ennast pesnud. Sõsti kül, et se wigga maast ehk weest jo külge harkas, sest et joo-aur seäl kohhas, kus puhtapid, ehk selle wega, mitta ennast peesid, sülle patha teggi: agga sedda patha, mis sülle sündinud, ei jõua sinno walge kapsimine mitte parrandada, ehk kui ja ka koik omma sõlled ja presid aina lüsturs kabixid. Walged kapsid meie esiwanemad, kui weel paggana, Se on: kui weel ellawa summala tundmisest ilma ollid. Selle pimneduse põlwe summaluses, leisid nemmad ka mawa-muhid, kedda üllid tiggedad ollewad, ja inimestele nõlli kahju saatwad, kui melitamise polest holetumad ollid *).

Harkab sesinmane joo-aur sojal ajal ka mõnikord isse-emesest tulle näes pollema, et kedda karja aedades, joo-maal, ja kirriko aedades peäl, kuhho tilja aego sunnud maetud, kui jurno haudade peäl, kuhho mawad, mis kui inimene kemma peäle lähheb, sest-ärra lähhab, ja kui inimene sest ärra joorsep taggasi tulleb. Se sünnib nenda, kui da üllemal sest tulleselekest mis puddeli su peäl pollet, ollene räkimed, kui kaega kemma wasto ligutasse, ehk kät emese pole tõmmatasse; mis naitab et tuul kedda emese ees ajab, ehk kedda emesel ja tagga tahha tõmbab.

*) Wata Adam von Bremeni kirjad.

Lähhemat, lähheb, lähhab,

Tagiwad inimesed paljogi semest, ja on jedda wannast rummalusse põlwest oppima uskuma, et suisel ajal rahha-hauku, ehk rahha-padda nähwad põllewad? Kuida kül rahha, mis ma sisse maetud, jouaks põlleda? Ehk, mis spärrast ka agga sanipä ajal peaks põllema? —— Muist koik jutlud, mis nisuggusist nägge-mistest rägitasse, on öfse-kõhhe kui halbi-ehk walleju jutte, häbbematta wallets laita; ehk kui kegi teeste ilma silma näggemise pellust middagi öd ajal ollets nähnud kumawad, sis olli se ehk pehhastand pu tükki kene, ehk ka põllewa joo-aure tulle-kelekene: agga kumbki neist ei näita rahha-hauku.

Tagiwad inimesed ka paljogi ekslitawast tullukesest, se peab mõnikord teekäija inimest öd pimneduses sohho petma et ees käib, kui inimene kemma peäle lähheb; ja kui ümber spörab, kemma tagga tulleb. Mis se sis on? — mis muud, kui põllew joo-aur, mis seddasamma teeb, mis se üllemal nimmetud tulle-kelekeme puddeli su peäl.

Sest olgo kül, et targema rahwale monda kasulist, oiendawad ja juhhatawad tähhendust anda: egga kirjuta meie ka muile, kui agga neile, kelle süddame tähtsini summat ennast selgusse hoidnud agga, kus kui teadmatad oppeduse puduse pärrast, ellawad, et kül emeste sees iggatsemist ja joudu tundwad ollewad, targemaks sada. Ei hõli meie ka sest, et sesamma pimneduse, mis wel ei mõista, mis talloraliwa siggiwaks heaks, omma kirjadega selge ja arrakaitstud wõuga (mõda) püame kulutada: mis selle põlwe rahwa rummalus moistmataks arwab laidab, kül tullewa põlwe rahwas semnest omma kasu leiab. Kirri üllelb: ep olle ialgi üks prohwet omma ellojal ommal maal kuulnud leidnud, agga kül pärrast. Nendaks ka meiegi luggu; ilma, et ennast abbe (mõistmatult) prohwetide korwa tahhaksime arwata.

Et keew wesji tullel auru üllesajab, ja kui kõwwaste kalla peäl, et aur kedda peält ärrawiskab: ja et jüs keew wesse isegi nallast wälja lemab, ja mõni kord suurt kahju teeb, jedda kõik inimesed teadwad: sest et mitto kord nähtud nähhe-sune omelus ehk (pirituse) ollnud, kui wina-kattel ka ahi peält ärraloi, ärrapaiskas, ehk kui wahhest üks pissikenne kohwigi kattel seddasama juhtus leggema.

— Siisk —

Nisuggustel tullistel kewa wee aurust on inimesed meie päwil oppinud
jers prukima, et lemma abbiga ja sammaga surest weskid ja muud wägisid, mis
tuul ehk aggaga wesi jõuab ligutada, käima panewad; ning
on jedda praego kõigil mail nähha: agga mis weel jurem imme naitab,
on se: et nüüd ka jo auro-aetawad laewad merre peal sõit
käiwad, kes/mis/ jedda ei kula, kas tuult on, ehk ollemata; ehk kas tuul
neil wasto ehk perri on: Jest et aur, mis wee kewast weerat-
last tulleb, ja mis al laewas on, laewa eddasi ajab.

Peterpurri ja Kroonstati wahhet on merre kaudo kolmsüm-
mend wersta, ja on möllema linna wahhet ühte puhku paljo
rahwast käimas: Jelle pärrast lähheb ja tulleb igga päew,
üthest linnast teise, kats auro laewa, üks énne-tõu-
nud, ja teine pärrast tõunat. Olgo tuult ehk ollemata,
ehk olgo tuul õtse kõhhe wasto, jemest laew ei holi, waid
lähheb ommast wäest tossi jelt omma teed, ja käib kedda
kolme tunniga ärra; agga kui tuul kangeste wasto on; jis kulub
nelli tundi Peterpurrist Kronstati minna.

On nüüd ka Jelsammal kewwadel auro-aetaw postilaew
Some ja Toolsi wahhet harrand käima. Üks tulleb Toolsist,
igga nädal, ja teine lähheb Somest igga nädala postiga
Jemma.

Inglis-maal kewa wee tulliste auruga kõigeennamiste
jubba ammugi immet lewad, ja pamewad jeäl jahhu-, jae- ja tamp-
weskid temmaga käima, ja weel muud, mis jün wägga
pitk olleks rähkida.

Majapiddamise asjust.

Üks auus ellatand maja mees on meile ennemimewa postiga jedda
kirjutand, mis jün allamal luggeda ärmame:

„Meie tämame teid, et jedda hästi ollete wõtnud kanda, meie
rahwa heaks Nädda-lehte kirjutada ja wäija anda, ja jelle-
ga monda head, ei mitte ükspäinis tallo-, waid ka jarja
rahwa kasjuks kulutada; et kül meie päwil teie kirjadest
meie marahwal weel junrt hinda ja ollema, jest et temma
weel aina töres ja rummal, egga luggemisega weel
õite kõrda ei. Ja; kuida jedda isse parremaste teate,

kui et meie jedda teile (wõrsin) räkida. Ommelige jelle pärrast ärge
tüddige ommelige mitte ärra; teate isi jedda sõma, kui kirri
ütleb: kui meie head teme, jüs ärge tüddigem mitte ärra, jest
meie peame ommal ajal leikama, kui meie järrele ei anna.
Teame kül, et teil paljo wõtlemist on, ja et pimmedus teid wihkab:
agga mis jest luggu? — Tõesõnaja ei pea kellegi, weel wähhe
malt teadmata inimeste suu pärrast räkima, waid
Jumala tahtmise järrele julgeste töe eest jeisma, ja kõige
wallemõllemise wasto harrama. Kui nüüd kül rahu maad
harride, ja kui ka jegi tossi, et teie silmad jedda jün ilmas ei
ja näggema, et je hea jeme jaaris tõusma, mis mõnest
ajast sämini ollete pruulwamas olnud; jest et wihtamees
jüs ommelige jedda tolust teil peab ollema, et tullewa
põlwe rahwa hearo ja kasjuks töed ollete teinud, ja émast
waewanud. Peame teile ka jelle lõtuse kirjutuses üllema,
et monda tarka maimimest tõmeme, kes jüddamest Jum-
malale tämo andwad, et teie kirjad nende rätte suhtunud,
ja jelle armo jaggaja käest, kelle käest kõik hea ant tulleb,
teile taasjumist jowiwad ja palkwad.

= Ollete minnewa aasta Näd: Leh: N. 41. head oppetust and-
nud, kuida ubbe ja ennid külwada: agga lahhame teile weel
parremad óa harrimise wisi oppetada, ja palume jedda
majameeste hearo kulutada.

1.) Hea perremees pango ikka üle aasta óa jemet mahha,
jüs weel ükskõrd ni palju jaab, kui aastasest jeemnest.

2.) Temma pango renda, kuid N. 41 ollete oppetand, jemet
waggusse, agga ajago kaks wagga kuhhu jemet jisse pameb;
jätko jüs jalg maad wahhet, ja ajago jüs jälle kaks wagge:
ja renda mingo ta üle óa-ma, kumi ta täis jaab.
Se wahhe, mis jeemne waggude wahhele jääb, on jelle-
pärrast tarwis, et ubba, kui ta kaswab énnast ärrasum-
nista, ning et õilmed ei rikkuta, kui kuul warsi pesab.

3.) kui kõik õilmed wäljas on, jüs tulleb óa warre ladwa
õtsast natti kest ärra näppistada, et allumesed õilmed
ärra ei kuiwa, waid et wümne õile kauna armab.

— Lyffel —

Nenda olleme nüüd jo kolmteistkümmend aastad, üksteise järele
majja
[illegible]mehhe nõu järrele teinud, ja ühhe maas piddand, ja kui
Jummal raudkastet ehk roosted kelas tullemast, aggal muist aastal
neljateistkümmend, agga 1814 aastal seitsmeteistkümmend wilja
janud.

— nt —.

Sejamma kirri on jarsjarele kirjutud, ja jarsja kelest makele
ümberpantud.

mis kaunarr kõrrest.

Kea rohhi, mis weikse tõbbe kelab.

Kui 1805 aastal Preisi-maal kange weikse jurremine olli, siis
kulutati wallitsuse polest rahwale, et kui kopsu-tõbi weel
mitte lojose külge polleks hakkand, temmale päwa taggant,
ehk kui tõbi wägga kangeste ringümber liikunud olleks,
temmale igga hommiko jedda rohtu anda, mis jün nimmetatse
ning mis nenda tulleb walmistada ja sisse anda:
Wõtta naela kaddaka marju ja
naela
naela
sola: tõsta mõlemaid peneks, segga neid hästi
läbbi, ja wõtta jest seggatuest üks lusikatäis, panne jedda
leiwa, ehk leiwa taigna kuli sisse, ja ärna wirsele: temma
wõttab ja jõeb jedda hea melega, ja jäeb terweks. Sukhane
perremehhed on jedda katsunud, ja jemest head janud.

ded

Üks worimehhe kohhone olli juisel ajal rängaste haiguse,
ja leggid kärblaesed waesel ellajal liga; egga leadnud perre,
mees kuida neid keelda, hawa pääle lendmast. Sulli üks kerjaja
inimene, ja kulis, et mees nurtis, et kärblaesed kohhosele
waewaliga leggid; se õppetas ja ütles: wõtta raudrohtu (Bärlappen)
tõsta jedda peneks; pigista sahwti jesst, ja wõta sellega
hawa, se parrandab tedda, egga tulle ei kärblaest, ei
jäeske ilmaski hawa pääle, jesst et raudrohhi wihha on,
ja nemmad jedda kardawad. Leggi mees nenda, ja leidis
inimese juttu töe ollewad. Hz. 14. Mrz.

— weird rlaubt.

Mh.!

Der Druck erlaubt. Petersburg am 15 Juny 1829. Collegienrath Ritter Hermann. Censor: Krüdener. 72

Jeadused.

Peterpürrist jel 8ma Martsil. Turmaeile, mis olli 6ga Martsi
ru päew, lähs meie Newa jõggi lahki. Sedda ei olle weel ilmaski
ni warra olnud. 1718 aastal arwati jedda jo ruudmatarr
immerr, et ka 20 Martsil olli lahki lännud! Kirjutatsse weel
Peterpürri seilungis, ja öeldarse:
Meil ep olle tännawode sünnemalt nii agga ühhest nuust talwe olnud.
Esimene lummi tulli koulo esimesel jühhal, ja kaddus Webraali
eelgus jutuma järra. Kewwadsed ilmad, ja tulli kõrda möda wihma ja
lõjarad, ja olli taewas muist allati tumme: agga hirmsaste
puhkusid tuled jõgga jaggedaste; ajajid merrest wet
üllas, mis Newa jõele wastas, et wessi lima tulli, ja mõda-
tustes koddani kütele mõnda nahju leggi. Ülidmest kubber,
nemangudest on Wallitsusele sõrmuid sadetud, et sesamma
talw põldudele suurt kahju teinud, nenda et mitmes kõhhas tulle-
wal juwwel teikus wägga kidsas ja waene jaab ollema.
Tobolski kubbernemangust Sibberi maal, antakse kubberne-
mango wallitsuse polest Peterpürri teada, et talw seal,
warmemad inimesed jedda warmal ajal ilmaski polle kuul,
nud rägitawad? Lund ep olle seal koggoniste nähtudki,
waid selle asemel olli sel talwel paljo wihma, ja rango ja tuult.

Stokholmi linnast Roolsi-maalt sel 22 Martsil. Särritati wallit-
susele Malmö maakonnast sõnumid, mis nenda ülleswad rägi-
wad: et 22ma Webruatil, kui jo kaks päwa järrele kange
rahhet ja wihma sadduolnud, tulli nisuggune hir-
mus torm, et kellesuggust meie maal inimeste mälletes weel polle
olnud, mis maal paljo õige kindlaid honid ja majasid ümberlükkas
ajas; puid juurtega maast wäljarüwkus, ja silde ärra-
lahhutas. Weesi, mis järwes, tõusis ja kerkis wägga kõrgeks
et ümma üllewoolsis pääga ei läxe ja Malmö ja Lundi linna wahhel
teed ärra insanted ärra rikkus, na ühh teekäija inimesed
ärra wüs. Sumib arwata, et ialgi kiwisi pool naugemal mail
jelkorral ma wärisetamist, olnud ja sellepärrast meie paigus
likumist ja keemust ma al ma sisikondades olnud.

— Der Druck —

Londowa linnast, Inglismaal. Madagaskari saarest, mis loistpool Afwrika-maad on, (wäta N) lärkides seälane ruumingas, kes omma rigi ja rahwaga weel paggan on, ilja aego mõnda kuni noort rahwast omma kulluga meie linna, et sün risti-usso-oppetust pärida oppima ja kristlikumaks; ja wel paljo muud head kuulmist, mis peawad inimesel tarwis lähheb, kui ta harritud peab ollema. Nood inimesed Needsinnatsed norad inimesed, on muistad, agga wägga terrased, ja kimmulised oppetuse peäle. Hardetanse agga sedda, et nemmad meie nn rülmemat maad, kui wägga pallawa ma inimesed, meie rahwa maal willumal ei juda wastopidda. Üks neist surri jo, kui näddalat ruumme sün olli sai olnud.

Liworno linnast, Itali maal. Sodi seie need ustawad sõnumed, et Kreeka-merres damal Marsil suur merrelahing ja kirmas tapleming Kreeka- ja Turgi rahwa merre wäe wahhel olnud. Turgi laewad on pea koik hukka saanud, ja lärsid 25 laewa nende käest ärra; et muist wäed, muist purrukst lasti ja pohja, muist ka püssirohhoga lendo lärsid. Et nüüd Kreeka rahwas rül omma waenlaese peäle woimust saiwad, jüs on nemmad sedda ennemalt ommelige sure hirma eest omwes ostetud: sest, ria nemmaltki räudasid 16 laewa ärra, ja paljo mehhi. ennem dele

Moldawia ma rajalt. Sedda ahhastust ja hädda, mis sel seäl ristirahwa maal, mis Turgi keisri käe warjo al on, ja lemmale marsi marsib, ei suda ei ühhegi inimese reel üllesrätida. Turgi soawäggi täidab tedda nüüd; sõllerdab, tappab, korwendab ja risub. Mitme pennikoorma peäl ei olle ei kulla egga honet, muud kui agga ahhe warsid nähha. Koik paigad on surno kehhasid ja raiska täis: ja kui ehk wahhest üks selle ma perrisinnimene wasto juhhub, jüs ta on ehk käsista, ehk ninnata ja korwita, et Turgid tedda willetsaks sandiks teinud. Selle samma ma nägguse peatin, nimmega Sasi, on nüüd ka ossas. Olid Turgid tedda jo mitmewal aastal wägga kikkund, ja ulissat kauppa jängis tedda äravolleland: agga

sel nimewa Marsi ku 12nenal päwal, pannid nemmad kedda körgilt poolt pöllema, ja hurkapid 580 ellomaja, mu honede arwamata, ärra. Alil Issand Jummal selle hirmsa rahwa armolusele jaab öksa leggema, on meil kui surrenudel leadmata, kes sedda ei ka sün raddawas 1822
pölwes Jummala rohkemoistmisest mitte iggaüks selgust ei ja: sest et lemma nõud sõggawad, ja lemma leed mitte meie leed ep olle.

Tallinna-ma teädused.

Niggula kihhelkonnas, Rakwere maal, olli tallorahwas risti armo parrast, omma kärnatawa ka-lutmastuke pearu, 7 (Maffetu
Turgi kes hirmsa Turgi rahwa werrejannustawa wihha eest Odessa poggenenud, 193 rbl. 44 kop. pabber- ja wask rahha; 27 Kubj. 80 kopk. kõbbedaid ja woera ma kõbbe rahha; ja 17 Kubj. 20 kop. kõbbe meie ma kõbbe rahha norjand, mis kahhel puhhal öppetaja kätte toiwad.

Hadelri kihhelkonnas (Cotfordiuga) sealsammas makonnas, leggi üks jookseja soldat, sel 2sel Marsil ku päwal, hirmsat ärra hukka nisse toed. Sesinane wäe jookseja olli neljandama merre-rügge mendi soldat, mis praego Päides ja Päide mäkonnas talwekorteris seisab; ja olli neist Päepse rahwa wenna külladest, mis Jõewi kihhelkonnas, wäe alla andud. Kui jookseja olli lainud, tulli tõisel Marsil ku päwal õhto hilja Nirolo walda (Lutsfowa) melsawahi, Wesjahango Abrami jure; pallus öemaja, ja üllese ömast kirjakandja soldati ollewat, ja rüggenendi kirjadega Päidest Tarwerrase minewat. Wõttis hea rah, was tedda heaste wastu andis temmale sua ja sua, ja tõisel hõmmikul ome ärraminemist omma kohhotalt. Kui ärraläks, läks perremees temmaga ühtlatsi kodduni, omma kirwega melsa. Ei kuigi kaua pärrast sedda tulli soldat taggasi, üht ja tõist perrenaese käest küsima, kes omma kahhe lapsega, kõrtsi Hanso ühhe tõistkümne aastase poja, ja Emmasare kõrtsi kristjani tütrega, kes ka üks tõistkümmend aastad wanna, kodo olli. Kui naesterahwas palnud andma, mis küsis; wõttis kurjateggija kirwest, mis sealsammas näggi olleva, ja raius ellega naese kaela jonet läbbi. Lapsed, kes näggid, mis jündis, hakkasid hirmsaste kisendama, ja lapsio sün ka mõrtsukas neidsi sealsammas ühhe lapsmisega ärra. Kui sedda olli teinud, wõttis raha ramma ja ühhe kesikru, tappis ja panni kenna; küttis sawa; wihtles ja läks sõma. puhtand

Kirjas

Seagi pärrast tulli üks Soesperre wälla meest, Rätseppa Peter, kirko küllast, semma majasse, omma ühhe warguse pärrast karku läinud wenda otsima: kui tuppa olli astunud, kargas mörtsukas kohhe kirwega temma peale, ja leggi temmale seal sammas paigas otsa. Ohto pole tulli Emmajare Kristjani warmem 14 aastane tüttar, ja jäi naero pärrast ukse takka kulama, kuida lapsed piddid luggema; (sest je tappetud naene wõttis, headuse pärrast, naburi lapsi emese jure, et need luggema oppaksid) agga kui toas healt häelt ei kuulnud, leggi ust lahti, ja kuiülle urse soldatid, ja tulba täis werd ja surnud näggi ollewad, heitis ta jure kisjaga joosku. Kargas mörtsukas kohhe kirwega järrele, ja kui ta tedda kätte ei sanud, wiskas tedda kirwega, agga lõks hoop tuddrunud mõda.

Arwas jüs kurjateggija, et temmal jün ennam raugemine jämist piddand ollema; wiskas omma wäe-riided seljast, ja pämi tallopoja ja kasurad selga, ja harkas minema, ja tulli ohto hilja ühhe tallusse, kus perremees omma luggeuta ja mehhiste poegadega kodo olli. Näggid inimesed peagi, et ta jooksu olli, ja tallid küllasse nüma, kus jäegri wägge seismas on, soldati kutsuma, tedda kinni wõtma: agga märkas rawwal peagi, mis nou inimesel olli; ja lasi kätte wahhelt ärra, ja tulli töisel hommikul Hulja wälla küllasse ühhe tallopoja jure, kelle majas üks Junker upsser seismas olli, kes emesedda selleseamma kurjateggijaga ühhes ruggemendis olli olnud, ja tedda kohhe tundis. Se wõttis tedda kinni, ja wüs tedda range wahhi al. Omma kaptenj jure linda põisa, kus ta omma leggusid, mis jo sunst suhhu saugele ollid kõllanud, jutgeste ülles tõmmis, ja ülle male, kes tedda ärra tulas, ülles: nimma olleg müd nenda werrejamuline, et kui teie isseigè mo ette sel korral ollerssite tulnud, ma teid ollerssin lapnud; ehk teid weel praegoga tapparssin, kui mo käed agga lahti ollerssid. Sest on nähha, et je hirmus ja willets inimene muist hullest peast sedda hirmsat tööd on teinud, ning et temma melest kui seggane olnud; mis jo jesskki nähha, et semma majasse, kus ta lapnud, surnute kesse jai sõge kui asjet piddama; wihtlema, kamu ja sigga tapma, mis ta ommetige korraga polleks jõudnud ärra süa. Semma on praego weel Katwerres wahhi al et wangi torni, kus, üks soldatid omma ahhelatega kõlli püüdnud tappa.

omma õksust ootma.

7 jaegri wäe

Haljalla kikkelkõmas, sealsammas makõmas, leiti saggate wällas ühtteaegu sündinud lapse pead liwast, mis otsast olli leigatud. Üht naesterahwast, kedda mitte õigens arwati, woeti kinni, ja widi kohto kulamise älla. Leiti temma rõmas pimas ollewad; agga wabbandas inimesse sedda asja nenda, et ülles emesed, kahkesta aastad teedi lapsse emast jaugad lowad, ja et ta nüüd jälle omma rällikse lapsest omma rinde lasknud ülles immeda. Luggu on weel älles kohto kulatawaks, ja saab jüs wimaks nähha, kas se, mis inimene räägib, midagi marsjab, wai mitte.

Kihhelkonnad ümmertsed.

Ria-, Tallinna ja Kura-ma kubbernemangud on Ullemast wallitsejast ühhe Kindralkubberneri ülleswaatamise ja temma räe älla heidetud, ja peawad igga ku lõppul meil, nenda kui toistes Ki rikides koigis paigus seädes omma on, igga ku lõppul ma-kohtud ja kaakohtrid (kubbernemango wallitsusele teadaandma, mis nende kohto kondades head ehk pahha juhtunud sündima. Sedda nüüd kul koige Ria- ja Kura-ma kubbernemangust koigist linna ja ma-kohtudest Kindralkubberneri Kantselei se tada antakse, nenda kuida koige Wenemaggi kubbernemangudes walitsuse räägo mõda sünnib. Tallinna kubbernemangust ei olle suurt, ehk kui sõe mõda räkida ei ühtegi kuulda, ja sünnitis sis kul arwata, et seal aina puhha rahwas on ollamas, kellele, sest, et temma puhha on, ometust ei juhtu, agga, et temma puhha on, ka ühtegi pahha temma keskes kuulda sündiwad. Agga kuularse ommetige körwalt sealtatse inimeste ollemisest, et seal uppumist, tapmist, tulle pannemist, ja kõik muud asja nenda, nenda kuida koigis mujuski paigus, kus inimesed ellawad: kuida need tapmise, tulle pannemise, petmise, ja warguse ja ka sunnala suhhatawat kiusajat näitwad, mis omma näddala-lehtes olleme teada andnud, ning mis ilma meie kuulutamata koige mailma teadawad on, ilma et neid ülleme kohta olleks teada antud.

Esimesel Webruali uppus Tias, ehk ajal, üks noor mees Duna jõkke omma pojaga, kui janiga olli ülle soitmas, Jättis kaistpoolt raske jalla peal, ja kolm wadamad lasi järrele.

Kuendamal Webruali uppus üks Duda rahwa oppetaja Duna jõkke, et keed tahhis kühhendada, ja seal harrast nünnema, kuhhu pollitsei polest mitte witsaga pantud.

Sama Web. uppus Mudwas tuddrus, kes jöest läks wet
toma; 13me Kukkus soldat Kiä allewis judda öe pimmedusse
ühte kaewu, mis inimesed ollid kaewamas, ja keik kedda
wormiko warra, kui töele tuldi, al surnud ollewad. 15 nemal
Webr: uppus üks noor Ruebolt Kurme aastane inimene,
et Düna peal pimmedas hallika kohta olli juhtunud — mine
ma. 18 mal Webr. uppus Neiffiwalla perremees Kahke sulla
se ja kolme hobbosega Düna jörke; 22 mal toid Dünast Kallamets
hed üht surnokehha worrudega weest wälja, mis tundma
ta olli, jest et ta löggaks olli läinud. 23 mal uppus
üks tallopoeg onma hobbosega Pärno jörke; 25 mal ajas
tuul lootsikud Meemli jöe peal ümber, kus noor mees jees
soudmas ja ülle minnemas olli ja kes uppus. 28 dal tuli
üht haiget hantwärki selli Kolderaast, Düna peal, wemega
kiga; tuul alli kange, ja jöe laenetamine suur, mis haiged
wemest jörke körgutas, kuhhu uppus.
Martsi kuul. 5 sama päwal läks Mustwa postimees nelja
tuhja hobbosega Kodo pole, ja kui Ekko jöest olli ülle mine
mas, läks sise, uppus üks, ja koik nelli hobbost
temaga.

Sare-maast

ja temast, mis temast kui head tulleb kita;

Kurresare, ehk ka Sare-ma, nemest mulduse Näd: teh: 17 numrus,
monda olleme kululand ja teada andnud, on koikipiddi üks armas
ma, nihasti onma harritud rahwa, temma moisawaremete armo ja
heldusse, kui (mitme seädetud asjade polest, mis seal nähtakse, ja mis
selle ma waremete armo ja tarkust kululawad, ja temma
rahwale juteks heaks tullewad. Koik, kes seal juhtusid käima,
olgu nui meie omma, ehk kui wöera ma inimesed, ülle wägga
Sare-ma tallorahwast harritud rahwaks kütwad, ja jedda
temmast ülle inimesed, et ta koikipiddi, omma seest piddise ja wäljast-
piddise, ning ka omma ellamise korra polest, jo ammusti
kaugele sure ma tallorahwa ette jöudnud, et ta üks
tark, moistlik, hea ja tasjane rahwas on, mis koige kombega
omma seisust auule ülendab, ja selle pärrast koikide melest
armas on. Ka temma ehitimisest temma majadest, ja temma
majaello wisist, nähtakse märka wahhet temma ja sarema
rahwa wahhel ollewad: nenda et mitmed wöera ma inimesed

kes seal käinud, ütlewad, et kui sel rahwal sarjakeel juus
tleks, nemmad tedda sarja-ma tallorahwaks olleks
erwand. Egga Sare-ma inimesed ei iggalse jakskeelt
oppida, jest et teadwad, et ta rummalaste mamehhe juust
kollab; et ma mees tedda ei ilmaski perrisest küllalt ei ja; egga
tedda igalgi pohjani ja moistma ning et temma tallopoale
ei kölba, egga temmale minnisuggust head ei to, weid
tedda egga temma seisusest ärrapsetlab, ja tahja tuult jumnis kulsub
tähtama.
Sare-ma moisa wanemad on seal monda päris seädused, selle
ja koike tullewa polwe rahwa, issiärranis waesemate
ja häddaliste kergitusess, ja nende waewa wähhendamisess
teinud, ja kindlaks kimidanud. Jahhane neid jün järsko
nimmetada, ja pärrast iggaühhes tün türitult igga ühhest
jedda üllelda, mis, ja mis pärrast ta on; ning mis, ja kel
temmast head on.

1. Ma-Laasaret (Landsobjekt)
2. Waeste kodda (das Armenhaus = Obdach)
3. Waeste willi (das Armenwesen = Korn)
4. Kuninga rahwa abbilaegas (ein Lazarethaus)
5. Sare-ma parrandamise aid (das Milizrathhaus = Magazin)
6. Bergi juggo abbiks seätud rahha (das Krongs Kapital)
7. Monda ellolsawamiste wäno = rullo and (ein
Igrutn aus Linden)
8. Oppetajate Leise-laegas (ein Freilignr Wohnungs Haus)
9. Warrata moisnikko laste kolirahha abbimees.
10. Kundi löppetamise waewa rahha (Wohlfahrtspflege Fonds).

Mis neisiminetsis numrides sünsanmas ülemal nimmetud,
annab jo selged tähhendust, et mitte ühhe juggo rahwa head
üks päinis polle nöutud, waid et häddaliste iggast seisusest on mällestud.

1. Ma-Laasaret. Se olli jo wanal emmemuinatsel ajal asutud,
ja temmale maid ja walda antud, et nisuggused ometumaid ülespidada,
kes parranda malast tõbbes ollid: agga soa ja pöltsa waeno ajal,
mil ikka mitmed asjad rauwad, kadudusid ka selle Laasareti
maad ja temma wald ärra, ja ollid mõlemad hopatsis toiste kätte sanud ja lainud.

Wrd

Baron Camperhausen,

Agga 1786 aastal juhtus wägga kuhi ja oglane mawallisseja Sare-male kullema; se nouris peagi Laatsfareki maid ja walda tagga, ja sai neid jälle häddaliste hearo rätte. Laidjalla mõisa Karmla kihelkonnas on Laatsfareki mõisa, kelle jõgetulle miest ja ämist jedda head asja üllespetarse.

1801 aastal harkaki Laatsfareki honid Torri laidel, mis üks saar kohhe Kurresare linna liggidal on, üllesehhitama, ja tingiti 3,995 rublad p.r. ja jadda sulda pass selle tarbest wotta ja anda. Laatsfareki maja (on Riawiest ~~tehtud~~ sai 1804 wac mis); 24 sulda pikk, ja 8 sulda lai: jees on nelli kubba, inga kõhed wiis sulda pitkust, ja nelli sulda laiust; peale jedda kaks suurt korwalist kubba; üks kowi allune, ehk nõek; üks suur kaasikamber; üks kelder, ja ka üks Jurno-kamber. 1805 aastal sai ka se maja walmis, kus Laatsfareki tallitaja jees ellab; ehhitus marsis 2,500 rublad p.r.

~~1803 aastal pidasid wõlli Sare-ma tantrahi~~ Döbler v. Luce, kes ni paljo head Sare-ma kasfuss on noudnud, ~~andis~~ ning kes selle Laatsfareki kolekantja olli, andis 1808 Sare-ma lantrali kuggodusele noud, weel aita, talli, lehmalauta; kuri, ja üht pisikest maja ehhitada, ning ka uhi sulda ülle selle joe tehha, kust Torri laidele minnes ülle näiarse. Küllid ausad mehhed ausa mehhe noud wägga heaks, ja toetali kõik nenda tehha: agga juhtus et häddalisi palju olli, ning ei tahtnud arra neid rauemine abbita jätta; sepärrast wõeti neid kohhe sisse: palgati Laatsfareki tallitajad; kaks welskeri selli, ja holekantja v Luce wollis tohterdamise waewa erneese peale. Wõeti siis 12 parrast damata tõbega koormatuid sisse, ja peale neid weel liggi 30 inimest, kes kurjas tõbes olid. ~~Kõmast~~ Kui kegi terweks sai, ja ärra tasti, sulli toine sellesamma wiggaga koormatud jälle kohhe asemele. Nenda sai siis ~~kohhe~~ algmisest essimese aasta kulludus lüg suur ollema, et parrast joud ei andnud jedda tehha, mis ehhituse parrast nõuks olli wosetud.

(Jacob polede.)

Sarma-moistatus.

Süggise seisan ma wäljal,
kui k mo otte ja pamed,
siis käid mind noppimas wäljal:
kui p mull' essimeses ärmad,
siis reisides seljas minu kärmad:
kui j mo ees on nähha,
siis aitan puhtaks sind tehha. ~~Caesar Gramm, pauni saun).~~

h 17. Aprs.
in die Crucis.

Kohlenovitz.

Ora Dück wolmik. Sprenck am 5 Juny 1822. Pühhapäwal Kohlenovitz Lampen.

19

XIX.
a.

Seäduses

Laitusi moisast, Tarto-maal. Sel 22 Webruaril olli jün wägga kange tuul aj torm, mis ohto kello kahhensa ni kangeks läks, et üht kinglad numbarja lauta, mis puust ehhitud, ja nelli aasta olli seisnud, kopsis ümber lajas. Üks toistkümmend jerrast jäiwad jurnuks palkide alla, ja toised jaiwad mõnda wigga: agga seisse imminest, kes sel korral laudas ollid hargi taasjumas, peäsid immelikult, egga ja nud ka jedda wähhemadki wigga; waid puggesid kõik terwelt kokko langenud katuse ja hone lemma lae palkide alt wälja.

Laitusi wällas, Pärnumaal, panni elatliko Daar, üks noor mees, kel naene ja üks laps, omma naese õe mehhe, Juhhani Mardi maja pollema. Olli Daar sallamiste Mardi ouest, kes lemma waburis ellas, ratta pead puud wotnud, ja neist ka jo kolm rattast teinud. Mart, nui jedda kada olli janud, lähkis heaga kättenoudma, mis Lõine olli wotnud; ja wottis jüs ka kõik kolm rattast lemma käest arra. Sellepärrast hakkas iminene salla wihha tõise peale kamma, ja katsus kahhele korrale tuld lemma rattuse pärna, mis mõlemad puhko arra kustus. Wimaks tõusis Daar ühhel õhtul ülles, ja wottis hea suur kõhjast, ja parmi hea pikka täis takku sattitusens lemma ümber, ja joaksis ja pistis jedda Mardi räästa, tulli rutto jälle taggasi, ja heitis émast jängi: agga olli tuisane maas, ja kutsus tüdrukud, et lemmale kambrist jua tua. Kui iminene seäl kambris olli kalja laskmas, küsis Daar, kas walged õues piddi nähtama. Watas tüdrus õue, ja hüdis ehmatand: Mardi talle pollelt! Daar karjas üllest, ruttas appi, ja aitas riistu wälja randa: agga ei maksnud ennam aitamine, tulluke olli jo liga wõimust janud. Kui se suur kahjo olli sündinud, ja Mardi räest kõik kaddunud, sis kaddus nüüd ka koik rahhu Jago jüddamest, ja tundis ta émast nenda waewatud ja koormatud olleuad, et ennam ei joudnud jedda randa, waid läks ja tunnistas Mardile, et lemma jedda kuija teinud, ja lemma räest se kahju lemmale tulnud. On mees praego Tartus sure kohto al.

19 Martsil

Schitomir Wenemaal, Kiewi Kubbernemangus, olli 27 dawal Webruaril nisuggune hirmus torm, nis põhjast tulli, ja kõllo kaks päwast lõunat hakkas, et palio korstnaid, katoliku kirriko torni otsa ommo riistiga maha murdis, ja märka puid juurtega ülleskisky ja mahhaajas. Sund päwast tulli wihma ja lund, ja õse olli külma. Sel talwel ei sanud meie eime lund nähha ja näri wahhel, egga jänud ta kauemast mahha, kui agga kahhest näddalast: nisamma pikkalt olli süs ka saniked meie kõhhas. Praego, mil sedda kirjutame, on ilmat nenda sojad, kui muil aastadel Jurri pä ajal meie maal ilmad juhtunud ollema.

mahha murdis.

Orela Kubbernemangus, Wenemaal, on 12 maakonda, ja nisamma palio maakõma liime, ja on neis minnewal aastal sündinud 29 tuhhat poeg=, ja 26 tuhhat tüttarlast, mis ühte arwatud ni palio teeb, kui 55 tuhhat ja 19. last. Surnud on 18 tuhhat ja 717 meeste=, ja 18 tuhhat 232 naesterahwast; üllepea: 36 tuhhat, 949 hinge. On süs seälgi Kubbernemangus 18 tuhhat ematn sündinud kui surnud. Surnute seas olli 38 inimest peäle sadda; üks olli 112 ja üks (tõine) üks (130 aastad wanamas sanud. Laulatud sai 9 tuhhat 532½ pari. Sullab ka sün kõhhas jälle tähhendada, et kui mõnni olleks, kes sedda immerst tahhaks pärna, ja küsida: kust, ja kuida se peaks tullema, et nüüd aastast aastani ikka ematn rahwast tullema, et nüüd aastast aastani ikka ematn rahwast helde hulgamiste pärrast, aastast aastani laie= male lähheb, ja inimeste jures uskn leiab. Sejamma asji süs on wanna rõugid ärrahäwwitamas, ja nende turmsad tegemist wähhendamas ja keelmas. Kui teadmata rahwa rummalus selle hea asja wasto jääb seisma tõrkumast: süs aega mõda wanna rõu= gid ma peäle kõpsu ärrahäwwitakse.

7 Kuun Zuli.

on siggimas kui kahhanas

Üldsi liimast, Ukraini kubbernemangus, kirjutakse 10 mal Martsi ku päwal nenda:

= Meie Ukraini ma, mis iggawesest ajast kõige sugguse wiljami polest õnnistud ja kulus ma olnud, on nüüd nats aastad järsko kõige wilja äppardust nähnud, ne nenda, et rahwal praego leiwa polest juurt kipsus näes on, Talwe meid ei olnud sel talwel koggonisse. Sõulo ja näri wahhel tulli pisut lund ärmatuse ehto; agga kaddus segi pisut peagi ärra.

Sare=maast
mis (N) pdele jäi.

Sare=maast.
mis (N) pdele jäi.

1822

Ma=laalsaretis piddi 12. inimest ülles petama, kes sesuggutes tõbes, kelle wasto emam abli pole sada, ja ka nisuggused rohkemtetama, kes kurjas tõbes on. Kui sedda terwe aasta nenda olli tehtud, nähti, et kulutus surem kui jõud olli, ja wõeti 1811 aastal nouks, neid ned parrandamata wigga külles, ommaste jure et jaarsid ülles petud ja hälitsetud: agga selle wasto 16 inimest, kes kurjas tõbes, sisse wõtta, ja neid terweks arstida.

Nendarst on süs lugu jänud, ja wõetakse 8 inimest kroon=, ja nisamma palju perrus walla rahwast marsota ma=laalsareti, ja arstidakse neid kurjast tõbest puhtaks. Sohter saab aastas laalsareti ülespea laetast 600 Rublad, nihaeti omma waewa, kui ka rohtude eest, mis ommast käest peab andma.

(jäb polele.)

On sellest minnewa talwe ilmust kül jo paljogi rägitud, mis wanad ajad, egga eime meid pole kunda egga nähha olnud; agga tullewad ikka weel kõige wünsemastki mailma nurgast allati ühhed ja tõised sõnumed, mis sedda kul= lawad, et kuida talw sel aastal meie maal olnud, et sedda ka kõiges mailmas nenda nähtud ollewad. Ukrainesare lämast, Sare=maal, kirjutakse nenda: = meie põllud haljendasid talw otsa; egga sanud meie énne, kui wast wüs päwa eime Paasto=Martjad lund nähha. = Süna jõesi, Ria maal, püli kesk Näri=ruul, mis sel ajal weel ialgi olnud, ni palio sõlmi, (kuni sügra) et rallamehhed ei teadnud, kuhhu nendega minna, ehk kuhhu neid kõik päma. Mõnjed neid wakka kaupa, ja kes saa tuult östes,

Jaast 5 koppikad waske. Olli Jummal jedda kalla jugga nenda rohkeste jema juhhatand, et kui jäesse, mis wägga ohturane olli, kaugu raiuti, ja nahk kümast kahest ehk kolm silmapilgaga jees peeti, silmud furas robbaras kinda külge émast kimmi-immesid, ja neid jellegi wipiga wägga palju wäeja tode. Järrast jäemimemisstki weel, mis 19mal küünla ku päwal harkras likuma, püti nüüd mordade, rüsjade, ja korbikukega ilmoßata palju.

Süna jõe-maalt. Üks oja oli omma poja, ja weel ühhe nehaga, Süna jõe jäemimemise ajal, wemega Süna jõe peäl, poolhega harkidega joalka püüdmas, mis wahsi álla läi. Olid nemmad näggid tullewad, mis jäe tükkideg olli álla mimemas. tuldajid mehhed, et ledda kätte jada; agga kulli palk nisure wäega wasto wemet, et je rohhe ümber, ja mehhed wette langi. Harkajid waesed jäe türridest kimmi, ja hüüdsid appi. Ükskõ, kel kõik nõud käe kõrwas ja näeb, olid jeljo kalda peäl, ja tollas appi: agga kui liggi jai, harkras nendega tingima, ja küsis wimaks mehhe peäl pool topi wina, kui ledda piddi aidama. Kui armeto ja mõistmata immene nenda omma tingimisega aega wiis; kulli suur jäe tük, mis jelle külge porrutas, kelle külge mehhed kättega olid kimmi harkinud, ja loi ledda killuks. Noor immene läks rohhe álla, ja uppus ärra. Ossja ja täine mees ujusid ja täutajid jälle jäe türra; ja wüs wesjed neid nenda wersta pool-toist álla: Seäl jüs juhtus parremad rahwast ollema, kes ilma tingimata ja wina küsimata jedda kaeku täitsid, mis üdleb: jimma pead omma liggimest aidama, ja temmale head teggema, kõige ihho hädda jees.

On immesed kül mitmest kohhast wägga armatumaks ja mõistmatuks laita, nenda kuida jeggi meest, kes omma liggimest olleks woind, ja Jummala tahtmise järrele olleks pidand aitama, agga jedda ommetige ei leinud, waid ehk wahhest weel peälegi jelle jõmaga émast (nüüd) omma jüddame, Jummala ja immeste ees arwab õigeks wabbandada, et üdleb: mis mul seäl jures

jüüd olli? or: wai mimma ledda jokke türrasin ehk upputasin; mimma ollen temmast wagga; mimma epolle ühtigi kurja teinud.

Nendaks Jummal paharo! peawad teadmatad ehk armotumad immesed lüg jaggadaste jesuggusse walle wahhandamisega, ja émast nousd, ehk kergest melest, ehk holetuse ja juddamise tuimusse pärrast, jedda jätwad teggemata, mis Jummala nõu, temma käsko ja tahtmise järrele immese kohhus on tehha; agga arwa jedda emesele patturoki, et Jummala käsku jüdlid jätwad täitmata.

Sa üdled: mimma ei warrasta, egga püa tõise omma rawalusega emese kätte; waid jättan iggaühhele, mis temma pärrast. Se on õige ja parras, ja on õglane immese kohhus nenda tehha ja álla. Agga kui jo holetuse ja nele pärrast tõisse rahju jüdnib; kui jimo kergemale ja nähhes tõise rawwalus liggimese rahju nouab, ja jimma jedda ei kela, et kül jedda jõuarsid pearsid reelma kas ja jüs aidad omma liggimese warra ja peatoidust kaswatada ja hoida? Ei roggoriste! — waid jimma jaab Jummala eest jellega, kes tõise omma wõllab, ühhe wäärilisega jüallusega.

Sa üdled: mimma ei rägi tühja egga wallet omma liggimese peäle; mimma ei leola keddagi omma kelega. Se on jälle õige ja parras: agga jimo ju on kinni, egga julge ja omma liggimese eest koosta, kui kedda kuled ilma juta temma selja tagga leotatawad, ja wallet temma peäle rägitawad; waid üdled: wai je minnuse putub; mis mul jellega teggemist on; las rägib peäle! — Mikspärrast olled jüs jedda käsku õigspind: jimma pead omma liggimese eest kostma, ja käik asjad hearo rääuma?

Sa üdled: mimma ei lappa, mimma ei te rõllegi ihhowaewa; je on õige ja parras; jest Jummal kelab tapmast, ja tõise ihhok ja temma terwisele kahju ehk kurja teggemast: agga Jummal käsib na: jimma pead omma liggimest aidama, ja temmale head teggema, kõige ihho hädda jees.

Mõlle nüüd selle mehhe peäle, kes neid ämmest nimmetud kolm ihho hädda jaes näggi ollewad; küsi omma emese süddant, et sülle kosdab ja üksleb, mis selle mehhe kohhus ollews olnud tehha. Sa kuled, et sudda ja meel ühhest suust üdlewad: temma kohhus olli aidata, ehk ollesid nemmad ka temma wihhamehhe olnud; sest Loeopsetaja Jesus kimitab: kui so wihhamehhel nälg on, siis söda tedda; kui temmal jannu on, siis joda tedda, ja kui ta hallaski on, siis katta tedda. Agga need ei olnud ei temma wihhamehhed, waid nemmad ise, ning ollews ta piddand selle Jesuse sonna järrele leggema, mis üksleb: kuida teie tahhate, et inimesed teile peawad leggema, nendasammoti tehke teie neile ka.

Jkes surma waewas seisid,

Selle hinge peäle läks nüüd se noor inimene, kes upsus? Ekss mitte selle samma mõistmata mehhe hinge peäle? — Agga temma ei tapnud tedda ommaltiga. Jah! Summala õiguse ees on ta nuhteldawa tapja kirjas, sest et ta omma liggimest, kedda ollews piddand aidama, nähtawa surma kätte jättis, ja surma kätte sallis minewad? temma jäeb tapja ju alla selle ees, kes ullewell õigusega kohhut moistab.

Oh! kui paljo nisuggusest asjust teame räkida, mis omma ellomeele nähhud inimesele sest polest raskes patturs tulewad, et sedda ehk ei tahtnud, ehk muist ka ei teadnudki patturs arwata, mis holetuse pärrast head jätsid teggemata. Nisuggused sarnased muist sudname kui mujalt, muist ka looste selle pärrast, et wägga, wägga wähhe Summala teatud muist; ja sedda õigust Summala sama moistmist inimeste kohta on leida. Et luggu sel korral weel nenda, sest siis, ja seätap se siis tullebki, et inimeste mõtted ja mõlemised, isiärranis mõie pärwil, sellest mis Summala ees õige on, ning ka jemest, mis hingele head jadab ehk mitte ni wägga teggajad on: kuost muud ei tulle, kui agga wimaks ihho ja hinge kahju.

Mitto kord on holetuse-pakt Summala ees paljo rangem, kaskem ja surem, kui teggo-pat: agga holetuse-pat on se, kui inimene jättab teggemata, mis Summal käsib tehha; ja teggo-pat se, kui inimene teeb, mis Summal kelab teggemast. Säwad ka mitmed patud sellejo parrast jesuggusess süüres, mis kõige kumem silma wessi ei jõua kustutada; et nül waimolik julgus sedda usub, kui ka neid emese peäle ärra sallida.

Wiltawa kubbernemangus, lõunepool Wenne-maal, on 15 maad, ja nisamma paljo lõime: neis on minewal aastal 66 tuhhat, ja 160 lasti sündinud, 34 tuhhat poeg-, ja 32 tuhhat tüttarlast. Surnud on 44 tuhhat, 809 inimest, 22 tuhhat meeste, ja 22 tuhhat naesterahwast. Siis 21 tuhhat emam sündinud kui surnud. Surnute hulgas olli 12, kes peäle sadda, ja kaks meesterahwast, kes 110 aastad warnas janud.

Tähhelepannija luggija on neist sündinute ja surnute aruudest, mis tämini omma Näddala-lehhes olleme luggeda andnud, sedda märkand ja näinud, et poeglapsi ikka rohkemaste sünnib, kui tüttarlapsi. Selle asja pelest tähhendame siis sedda, mis jo ammusti kead, et summal inimeste sündimisd ja surmist kindla korra peäle on seätnud. Selle temmast kimitud seäduse järrele, sünnib ikka poeglapsi ikka emam kui tüttarlapsi, nenda, et kui wiissid 40 sünnib, et siis esimesi 44 24 last on sündinud, siis on iggakord 40 tüttar- ja 44 poeglast ilmale tulnud sündinud. Sedda on Summala tarkus selle pärrast nenda lonud, et meeste- rahwa kulsumine, temma töed ja leggemised sellejuggused on, kus mitto kord ello surma kartust kurkasamist ja surma näggemist kartust jures on. Naesterahwas ellab tasajalt koddomail, ja teeb omma tähtsamb omma maja leggemisi, ja teeb omma näppotöed, kui meesterahwas külmast ja pallawast, tulest ja weest, ma ja merre kaudo läbbi käib, ja omma kulsumise käimise peäl sagedast mitto kord omma ossa leiab, nenda kui laewa käimise ja sõddimise ajal, ja weel muudki leggemise, töe ja tälitamise jures. Et siis ühhewõrt kummastki suggust ma peäl saaks ollema, sumib ennam poego kui tüdrid; agga ommetige selle arwo järrele, mis Summalast parrajaks arwatud.

Nendaks on ka karsi kuke ja surnosündinud lastega, mis ei koggonisse mitte üks juhtumise asi ep olle: sest kui 65 last sündinud, siis on nende hulgas igga kord üks surnosündinud loom, agga nendasammoti ka üks paar karsikuid? Kes

— wiel ühtsi —

Jedda ei moistaks, et Jumal selle karjako pari sellepärrast lasseb
sündida, et jedda wahhet laita, mis surnosündinud lapsse pärrast
kuhjaks jäi. — Oppib ja näeb mõistlik inimene ka jestrin asjast,
et Jsanda arm kõik wägga largaste jeadnud; ning et juhtumist
sün ilmas polle, waid et kõik asjad, ning ka inimeste sündimised
ja surremised, pantud ja Jummalast kehtud arwo järrele
sünniwad.

Kui nitte jesuggust suurt surremist polle, mis ajoti ka tulleb,
ja kahhaks nimmetakse, sis surreb rahwast nenda ja nimotti
Jummalast ~~tehtud~~ saatud arwo järrele, ~~nut ja leame jedd~~ ja on
jedda rindlaste leada, et meie maal 73 inimese pealt
aastas kaks ärra surreb. Kui se suur surremine 1802
ja 1809 aastal meie ning Preisi maal olli, sis surri
Niggula kihhelkonnas, Karkwere-nakonnas, 20 inimese pealt üks; ja teisel
aastal 17 inimese pealt üks; mis muist jo kahhaks
tulli arwata. Suurte lima paigus ei jeta surremine
nitte ~~maga~~ üthe arwo peal; et jenna kõigil maal kõik juggal
kahwast kokkolukkib, kelle jeas paljo haigejeggajat ja ka
ellatanud inimesi on: egga olle ka nitte igaal surremise
kord jesamma. Jedda moda ~~kaoba~~ kuida ma, on jello-wüs
ja pealoidmine sün ehk jeal juhtub ollema, jedda moda surre
sis ka üthel maal ehk wähhemalt ehk rohkemalt kahwast,
kui teisel. Meie ~~ma on Jummalt~~ Some- ja Kura-ma, on
Jumal tähhatud, wägga terwet maad, jepärrast sis
ka sün wähhemat surremist, kui Hollandi- ja muil mail,
kus paljo paha uddu ja auru jaggelaske on, mis momi-
kord ni range, et päwa nenda pimmedaks teeb, et ~~kar~~
küünlaid tuppa tua.

11. Maj 1822.

Pastor

Jn Duck rahwalt. Praegune 7. Juli 1822. Pastor Hahnwitz. XX Pst 80

Seadmise

Krena rahwa hearo on kõigest Lihwlandi-maalt ~~nenda~~ tia
kubberne mango wallitsuse katte nenda rahha kulnud, kuida sün allamal
kirjutame:

1. Kialimast	185 rb. 20 kp.	hõbbedad, ja	5045 rb. 21 kp. pabberid.
2. Sis koppi kohtusse maalt kojalt	824 r. 45 —	" — —	" 2477 — 71 —.
3. Landrahhide käest	" 367 — 35 —	" — —	" 2899 — 10 —
4. Sirno limast	— 7 —	" —	699 — 52 —
5. Worrust lin:	— " —	" — —	155 — " —
6. Walga lin:	— " —	" —	58 — " —
7. Lemsalo lin:	— " —	" —	28 — " —
8. Schloki limast	— 13 — 70 —	" — —	" —
9. Sarkud	— " — 29 — 25	— " —	2811 r. 50 c.
10. Sare-maalt	— —	" —	683 r. —
Summa	14,26 rb. 95 kp		14,357 rb. 4 r.

Kui ämame eddespiddi leada, kui paljo Tallinna maal, ja Werne-ligis
ülle pea, selle willetsa rahwa hearo härdad inimesed, kes kristiarmu
sündames tundwad, ommast heldest käest andwad.

Sirnost. 12 Meil. Sel kewadel tulli meile 22 Marksit esimene
laew; se olli Lontawast Englis-maalt: tulli tühjalt, et meill kaupa
wia. Sarnini on 21 laewa meile jõudnud, ja 8 jubba omma täie
koormaga sid ärralainud. Ei olle wõerael maalt muud tärna
tõud kui teilis kõwwa, ja wõtwad laewad limu, kamepid,
tarkis ja pu-kaupa meie käest. Et talloleed tärnawõrde ei
olnud, jäiwad kaubawõrid tullemata; agga tulleb neid nüüd lae-
wakaimise ajal jo mõnni nädal teed igga päew, ja näme neid
Werne-, Lätti-, ja Marahwaga tullewad.

Kura-ma tärnas läks üks suur kolme mastiga laew, 9 mas
Marksit kukka: temma tulli Danskist, ja tahtis Meemla
limu minna. Inimesed peäsid kõik. Kõik päewa pärrast
jubtis sühe sure Englis-ma laewale se sama õnnetus; õnnelige
ei sanud kettagi neidsi, kes peal ollid, mitte kukka.

Peterpurrist jel 20 Aprilil. Somemaal on minewa aasta
Juli kuu 25 daniel päwal suust õnnetust olnud. Friedrichsham,
üks näggus, perrekas, ja kaubaajamise pärrast kaunis lin,
põlles sutumata ärra. Kesk limas peäsis tulletse ühtest majast,

Jn

kus keddagi kotto polnud, lahti, ja läks sure usinusega
kõigile pole laiale. Ometuses olli jo kohhe warra kommitsa
kange merre tuul tõusnud; se puhkus lüg rangeste, tõstis
turtsid ülles; ja keritas neid kattuste peale, ja ajas neid
lennos ülle lima. Koik soawäggi mis limas; ~~nende kaotas~~
koik kottanikud ja muud, kes seal ellamas, püüdsid ikho ja
hinge wäest, kahju, mis sündimas olli, wähhendada; agga
asjata: koik lin. läks tulle kätte, mis karskummend
nelli tunde keelmata ~~koik~~ leki löi, ja koik ärra käutas: kuiwi-
ja pu-majad ja honed; kirikud, raadhus ja koik Krono
aidad, honed, majad, ja mis seal weel muud olli, egga jänud
ennam, kui agga kumme maja seisma, mis tule ~~al olli~~ peal
olliwad. ~~Loigi~~ Peale nelli tuhjat hinge on nüüd peawarjuta,
ning kõigist ilma, mis ehk koige waesemagi häddalise ülespidda
mõtsa, lenima loid üks ja katkes häddast tarwis lähheb. Some-
lajad ennad; wätumad lapsed ja rammutumad tuddid palja
kuiwi ulitsate peal käsi murdes nutwad, ja selle käest ella jätta-
wad andid palluwad, selle käest rikkus ja waesus, on ja ometus,
ello ja surm tulleb: ~~agga sesamma hetke Jesa, selle nõud~~ mitte
meie nõud; egga kelle mõtted mitte meie mõtted ep olle, ning
kelle käest koik hea and ja armine tulleb; ~~kes peatuseid ränus-~~
~~tab~~: ~~sesamma hetke~~
~~korwastab~~ ~~tab~~, agga ~~nii ka~~ ~~jälle ommal ajal romustab~~
~~Jesa ei to mitte~~ Se Jumal, kes neid kurwastanud, jaob
neid ka jälle ommal ajal römustama; ja neid, kes hedda armas-
lawad, ligutama, et hallastaja Jüdamega appi tõttawad,
ja nende willetsate waewa kergitawad.

On armoline üllemwallitseja ommast heldest ja rohkest käest,
nuhjate nuttopisarais ~~kuid~~ nüüd nuhjanud kui walada; agga neid, kes
seal willetsas limas ~~nutwad~~, ~~nüüd on nuhtmast~~ ~~neid~~ on lug paljo, et ei wallitseja nõu
ei kaugele ullata, et neid koiki jõuaks römustada: se parrast
on meie armas ja heldest Heiser ~~armo-~~ käsku andnud, et ärrapõllenud
Friedrichshammi linna heaks, koigis kubbernemangudes
ja kirikules rahha korja mis peab tehtama: ja sünnib lõdata,
et armastus ärra ei wäsi egga ärra ei lüddi head
tehhes; ~~teggemast~~, et kül ~~nii~~ juhtumised sel ajal sesuggused olnud,
et jaggedaste häddalistele, ja wünsest wael Pirukka
kahwale ja muile, tulli korjata; sünnib lõdata, et sellegi
parrast, igga üks omma jõudo mõda, Friedrichshami,
wendade römoga ~~ka~~ ~~lõ~~ semest lähheme jaggama, mis

Sunnal meile ometand, ja lämini meie ~~kes~~ käes kuidud.

Kuhhu Sunnal sesuggese sure hulga peale ni suurt
kahju ja hädda juhhatand, sema lähheb koik tarwis:
Jest ei seal koik pudub, ja koigist pudust ja tühja
on: seal on ja üks ride hilburene; üks reest ernid; üks
pihhotais solagi jo üks ~~römo~~ lämoga wastowõtaw
armoand, ja kõlbab sema koik, et seal koik tarwis
lähheb. Ei olle tallopojal iggakord rahhakoppikad
käe körwas; agga kui Sunnal temma kättewaewa
ometab, ja pallo tõest hinda ämab, sis on ~~haddalisel~~ temmal
leiwa palluvene ommast, ning ~~sedda~~ käest ka weel toiselegi anda.

Olleks se sis kül Sunnala ja koige mailma melest
armas ja kallis, kui meie maratwas, mis merre ja
sure ränna liggidal ellab, suggise pole, kui Sunnal
wiljuvest kokkowõtnud, wilja, kedist ja muud, mis ello-
ülespiddamine tarwitab, ülle merre Lowisa, Borgo
ehk mu merreäärse Some-ma linna sadamisid
mimema, kust koik peagi Friedrichshammi saaks-
tellitud. Niggula-, Soolse- ja Selja randa, tulle-
wad iggal ajal, isiärranis suggiselt, Sare- ja
Some-mehhed omma pätidega, need seält kiskiarmo
pärrast marsota sedda, ~~wina armastus~~ mis sellest andnud ja koggo-
nud, Lowisa, Borgo ehk Wiburri würsid.
Wolga rämast lähhewad allati sured padid sellina,
ja wiwad sema polletuse pind: mis sis olleks,
kui seält saak wiljaga Lowisa ehk Borgo
lähhets? Egga Wolga rämast paljo rohkem
maad polle Lowisa, kui Sallinna. Sallinnast,
Haapsalust; Narwo-rämast, Pernast, Kurre-
sare maalt ja Kurresare linnast, koigist
paigust on ülle mere Some peästa, ja se lahti,
et päwa ehk rahhega sema jouda. Se ep
olleks kül suur asi: ja kui sis iga kihhel-
kanna peält igga perremees, ehk pole mättagi
armast, jubba sis neile waesele polest talwest
leiba saaks ollema, mis seal ma nurgas muidogi

kallis kül on, jest et jealatsed maad mitte wilja maad ep olle. Sowime nüüd, et kihhelkónna õppetajad jedda, mis jün nõuws olleme andnud, omma hea kihhelkónna rahwale tahtsjsid laiemalt lähhendada. Sõsti on kül, et meie marahwas härda ja hallastaja süddamega rahwas on, kes heal meelel head teeb, ja heldest naest jaggab; kuidä jedda jo neist andidestki nähha, mis Kreeka rahwa hearts armastuse näest tulnud. Seepse on Jumalat armastama, et wende armastame; egga marja usk armastusta ühtigi, kuida Paulus õppetab, kui ütleb: kui mul olleks kõik usku, et jõuarsin mäggesid ärratõsta, agga mul ep olleks armastust, sis ei olleks minnest ühtigi: ja maerikseb puhha Joannes, ütleddes: ärge armastagem mitte sõnna egga kelega, waid teoga ja tõega.

Tarwastre ja Narwa-maalt ärtarse 1mal Juuli teada, et jealatsis marondades, Aprili ku algmisest jälle ajani, ei wihma püstkagi polle nähtud, waid et allatsi pouda olnud, ja hanged tuleputrumist, kõigemanistest merest. Sõistest marondadest kirjutatse, et külm paiguti monda kahju teinud; kõigewünsest 10 remae Juuli, kui rukki jo olli õitsemas. Turri õitsemine olli järmawoste ülle ma wagga pikkaline, et wägga willud ilmad, ja kanged põhja tuled jedda kinni- ja seisma pannewad: ommetige segi päraast, on se wilja juggu, summal tõemalgo tarnud. peaste kül ärraoitsenud; kus külm ledda mitte pigistand?

Loune pool Wermemal, ning ka Lõwani kubberne, mangus on suur leiwa kitsus, et nimewa suwe säulijed ilmad woodamist (õrnitsen ove seltsmutsen) liastegi wähhendasid. Mitto kuhhad sällitust rukkid on meie maalt sesma läinud, ja praego wäl alles praego sesma nimemas; ni hästi Narwast ja Tartust, kuisse järwe kaudu, kui ka liast, Jüna joest ülles nimewas. Tallinna maalt on jo ilmotsata rukkid Tartu weetud, ja tulleb jedda weel igga näddalas sures killas sesma; mis kõik lotjadega ülle Peipsi Wenemaale lähheb. On ka

Sare- ja Hio-maalt nomi laewadsio rukkid Narwa tulnud, mis ikka ühtt ja seddasamma teed ülle läpsi lainud. Rukki wak, kia möetu arwatud, marsab praego Tarto linnas 7; kaera wak 4, ja ödra wak 6 rubla —. Seme õtradest kui kumamuldsed olliwad, anti 6 rublad keelmata, ja maksiwad head makketahtulised õdrad nisamma palio.

Tartust jel. 18mal Juuli. Minewal näddalal pölles Laalre- ehk Peiliste jaam (Kuilitz) kopis ärra. Semma on rolmas jaam, kui Tartust kiga minna. Õõldarse 26 posti hobbest sisse, ja kõik posti wankrid, rüslad ja allomaja ja muud kones ärrapõlewad. Saab eddespiddi teada, kust? ja kuida? se õnnetus tulnud ja sündinud?

Eerjest jel 20mal Juuli. Kui pärrast Suiste pühhi omma käsitironda käsime ülle watamas, ollemc agga ühtes ainsas kihhelkónnas, nimmelt Torwas, nisugust koli leidnud, mis Liiwlandi Tallorahwa seaduse 517. numrid jõuetu mõda, iggas kihhelkónnas peab asjatadama ja ollema, ja mis seaduse ramatus kihhelkónna-kolius nimetatse, ning kelle pärrast seal samas numris kõik on kinnitud, ja kindlaste seatust. Otsa Torma, moisa perris-härrale, kes seda kihhelkónna kohto härras on, tulleb selle koli pärrast awwalikult tänno anda, et sa sedda omma targa nõuga oige wisi, kõrra ja jone peale on aetnud. On seal kolis üks moistlik noor mees kihhelkónna kõolmeistriks, nimmega Sawwam, kes kaunikeste õppetud, ka wagga hästi kirjutab ja rehkendab, ning sel ka monda muud tundmist, ja usigi weel peale sedda kõigefagguse hea õppetuse peale wägga kimmuline on. Teisime seal kolis 16 poisi, kes kõik hästi laulawad, ja Luggemise-tehhede järrele nenda on õppind luggema, kuida oiete tulleb luggeda luggem. Poisid kirjutawad kõik, ja momed, kes jo emale jõudnud, wägga kemaste ja kindlaste laste. On ka warmemad seal kihhelkónnas wagga maitsikud, ja sedda nou wõtnud, aasta õtsa omma poegi kihhelkónna kolis pidada, egga need mitte juuwest kodo wotta, et eme- mine walmis saaksid, ja sedda juuwel ärra ei unnustaks, mis talwel ollid õppinud. Kui sesamma kihhelkónna koli asi

meie maal kõigis kihhelkondades, Lihvolandi Tallorahwa seädust
mõda, omma kõrra peäl eddespiddi saab seismas ollema; ja kui kihhel-
kõrna õppetajad selle eest armoga hoolt kandwad, et kihhelkõrna
koolmeistrid neende käest õiged õppetust sawad; süs ei ja tulle-
wa põlwe rahwal wälla koolmeistrite pärrast ei murret,
egga sedda ülesmist ollema, mis müüd nähtakse ollewad; ja mis
ümmeltsige muist kahhi on, ja tahjaks kultuhse ko tulleb arwata;
sest, et kui wüs ehk kuus meest hulgast ärrazarwamb eb olle
Tarto präuski kõrnas, peäle neid kuus, ei ühtkein upstri
koolmeistrid tahhada, kernest sumiks ütlelda, et ta selle
ametile kõlbaks, ehk koolmeistri nimme ja lemma äus
wäriline olleks. Sest et luggu tämini sesuggune olnud, ja
nüüdki weel alles sesuggune on, ei olle laste koli mitte sest
süs-tra juurt kasu sele ajani nähtud ollewad, ~~III~~ waid
on meie rahwas ikka omma warna ümmaluse ja omma waimo-
likko ja ümbaiko äbbausko pimmeduse jänus: sest pimme
ei osta pimmedale teed näidata; nemmad lähhewad mölle-
mad kaukw.

Cerkest, sel 21 mst. Juuli. Sel juuwel ei olle Tarto maakonnas,
muud kui agga Suuri kuul, sün ehk seäl, ei kuigi paljo
mürristamist olnud, agga üle õhto pole tulli lõunest rängk
mürristamise pilwe, kange ja sure wälgo lõmisega. Sedda ei olnud
kül mitte kauast, et mürristamine hirmus kül, ja walk ja hoop
sün kõhhas, korraste ja ühhel hobil nähti ja kuuldi. Lärs
sid Summal lämatud: kahjuleggemata üllé, ja langes
Suuri kihhelkõrna pole ja lemma kõhta, kus suurkri
kahju sümidas. Pikne löi Lum Suurmarmi wälla maggas-
aita põllema, kus märkamata wilja sees olli, mis ärra-
põlles. Kägi lakse, kui ollerees liggi karo tahhat wüs
sadda wakka leiwawarrandust sees olnud. Sesamma
räuk ja must pilwe, mis ka Kerrewere moisast ätteläks,
pani se Kerrewere moisas pani sesamma mürristamine
uut moisa rehti ja üllhe tallopoja maja põllema.
Sesinane üllemata õnnetus, mis Suurmarmi wälla kahjuks
on wägga rahhatseda: ja arwame, et eddespiddi sesuggust
willetsad juhtumist kül sümiks keelda; selle wisjga:

1. et maggasi aitad, nenda kuida Kubberne mango polest, ammuste
käsku antud, kiwwist ehhitada, ja kiwwi kallust peäle tehha.
2. Et pikne wärrast kattuse harja peäle seäla.

Sesamma wümne warjaks neid tehtud selle eest, et pikne ei neid ei saaks
põllema lõma. Kullutust sellepärrast surest ei saaks ollema:
kahhekümne, ehk kahhekümne wie rublaga, saar ehk weel wähhe-
magi hinna eest, saaks igga wäid sedda seäd emesele murret
seda, kui agga tahtmist olleks sedda tehha. Mis kullu-
tuse se süs olleks? Ehk sedda surest kahhaks arwata, kui
selle peäle mõlleb, et maggasi-aidas wälla warra seisab,
kust omma leiwa pallurest teab ollewad, ja tedda seäl sawad,
kui sest polest kiisus kätte tulleb? Sowime kül, et wallisuse
polest sedda jo emegi antud käsku ~~ei ta~~ ka kõwwaste peaks
kiwwist tarwa et maggasid kiwwist, ja kiwwi kattustega
kehha, ja pikne warjad kattuse harjade peäle pannu.
peab ~~parranna~~ panema.

Perno-linnast, sel 27 mal Maj ku päwal. Üks ühhe sadoist-
kümne aastane poiss, Leiwallast, (Wiirumaalt) kanga Petri poeg
Mart, olli Leimanni tulewskid jahwatamas; ja olid inimesel pikkad
juuksed; need juhtusid kedderwarre ja kuiwrata wahhele; kus kuskid
wärgid kedda süs ka ümmast emeste wahhele, ja leggid pea
seäl sarnas paigas purrurs, et kül mölder pasti jonelt
mahha laskis. Sedda õnnetust on laggedaste olnud, ja
mälestame, et Tarwerre maal, Mõdrike weskid, üks pisike
noor mees nendasarnasti hukka sai, et pikne juuksed
kedderwarde wahhele läksid. Mitmes makonnas jo mitmed nehed
omma juuksid ärra leikawad, et nemmad mitte kui hobo sugge-
mata wenne hobbose larkad ümber seas, egga silmi ei
ripsu; ei ka inimesele ei pallawas waewa te, egga ka
lemma ette lange, kui kummar külle lähhe paeja peaga
middagi on leggemas. Jah! ütleb mõni, kes emese melest
tark, se on meie ma ja meie rahwa wüs nenda, mis sedda
süs mahha jätta, ja uut wisi wõtta? Selle sõnna peäle
küsime sind armas Jobber: miks ja suisel ajal mitte
kaske tohhust pea warju, ehk kasse torbikud peas ei käma?
sest ümmaniste, kui meie maal rahwas weel hopis harrimata
olli, egga kubbarad, egga kübbarseppa weel ei leada, egga

Jaffa

ei nähha egga kuudagi polnud, olli se meie ma ja meie rahwa
wiis, et torbikuid, mis kaese tohtust tehti, siisel ajal kübbara
asemel peas piddasid. Mitu sinna siis seal waimast ennemui
sinna esi warmemad jest wiisist on lahkund? Selle pärrast, et
kui kaapkübbarad nähha ja kunda saiwad, sedda parrema
pea warju näggid ollewad, kui need torbikud, mis ennesedda
hädda pärrast warjurs pähhe pannewad, ja peas pidama
ollid oppind. Mitme kuhhu male lahtsed, kus sal pisifukri
tarritud on sinna ei leia kuski pool, et nende karwad lahti ja
pikkalt lennanud; sinna ei leia sedda majal, muud kui agga
mets inimeste jures, ja so ommal maal. Ommetige wend!
on sinno ja mets inimese wahhel paljogi wahhet:

Sorma kihhelkonna-kohis näggime sedda, et koik kuus-
teist kümmend poissi, kes seal ollid, lühhikesest pisatud jupsiga
seal ollid likumas, ja omma töed teggemas: ka segi wägga kita.

Jont.

Mis suggune maimimene se, kes tondist pollees kuulnud, egga teinmast
roggoniste ei teaks? Kutsuwad sedda kandjaks, weddajaks, ja pisto-
tämaks; mõnes ma-nurgas ka tullihämaks, ehk warmaks lenda-
waks. Tummalus teinmast paljo walletab, ja on teinma teadmata
rahwa mõttest ja meelest üks kahjoteggija, ja mitmele ehmatawaks
hirmutajeks. Targemad maimimesed, kes sedda asja meie
kirjadest woiwad kunda saada, on meie siit ja seält saanud,
omma käe kirjadega tähmo selle eest annud, et selle rummaluse
ja teinma kühja usko pärrast õiged tähhendust olleme andnud
ja neid jest polest targemaks aitnud, et nüüd teadwad pisto-
hända mitte ei kandjad, egga muud ollewad, kes kurja waimo
abbiga kurja inimest ollaks orjamas, ja teinmale kandmas:
waid, et need tullised näggemised, mis öe ajal ajalt taewa lautu-
se al lendwad, muud ep olle, kui jurest tullised kiwwid,
mis wimaks tule käes jure rasfumise ja paukumisega lõhke-
wad, ja mahha tullewad. Et se nüüd kül tõsti, mis jest asjast
olleme õppetand, ja tahtwe tõe mõda kulutand: siis se ommelige
selle põlwe rahwa ajal paljo ei möju, ~~jest et meie ma rahwas~~
~~mitte wael mitte luggemisega mitte wiele kerda ei ja; muist ka~~
~~muist wael mitte~~ halbis inimesed, kes teadmata
selle pärrast mitte, et mõned ~~wäed~~ inimesed, kes teadmata
ja rummala rahwa ette wallet ja kühja raggiwad, et

tedda rummaluses kinnitada, ja nele walda nende juddamete
peale jada; ja nende ees jurust tolletada, ja nende teadmata de
käest ahnduist ja muud wäljа jest, et fundida; need simalsed walle-
walgustajad, et kül kauwalad, ommetige umbpimmedad,
ja kes ei taewast egga maast ei teagi, omma pimmedad karja
maenitsewad, mitte meie kirje luggeda, ja ütlewad: kes neid
~~pruugib ehk~~ pruugiwad, ehk kätte wõttawad, et neil Jummala
waimo emam pea jees ollema. Jättame sedda hullo pea
jamsimist! Muud kui se agga olgo tähhendatawaks
mõistlikutele: et meie ei ole ennem, waid rahwa hearo ollema
ja galjena julge kätte wõtta, jest et ma rahwa koiki pidist
waimo waesust, kummalust, pimmedust ja äbbaoskust,
mis temmalt jo wannast ihho ja hinge kahjuks olnud
ja weelgi on, olleme suwind wahhendada. Meie mehest
se üks, kas kegi meie kirja loeb, ehk mitte; selle pärrast
ei holi meie: jest et teame, need anded, mis meie sulbest
tullewad, tullewa põlwe rahwa siggiwaks hearo ollema
tullewad, mis nende lorrisejate lobbinad, mis müüd iggas
küllas kuulda ja leida, naeruks pannes, ja neid
hukkamõistab; nenda kuuda nemmad neilsinnatsi päwil
igga üht hukka mõistwad, ja kui se juggust, kes se Jesust
Kristust ei armasta ärraneawad, kes nende jamsi-
mist jamsimisest, ja nende lorrina, lorgimist kuleb ja ülleb
kuulewad. On nüüd need päwad tulnud, et töeks
sanud ja tõeks läinud se sorma, mis pühha Apostel
Paulus Timoteuse kirjutand,

kui ka nemmed targema mele, ja laiema arwuga inimesed
se meie kirjutame, mõistwad kasfu jada, siis ommetige suremat hulgas
jest weel ühtigi wõi head tülla, waid jäeb lõtsu tullewa
peale: agga olgo jest asjast kül, ja hakkagem jälle selle
sedda warna ja pühha tondi luu peale.

Warmast on leada, ja meie teadmata sallorahwa jeas ustawaks
petud asji, et nõiad kolmel neljapä õhtal tondi lewad, lemmale
rüstlee peal kurja waimo abbi, kelle hinge sisse lowad, kui kolm kört
temma sise hinge puhhuwad, ja tõsi sedda hüllust weel muud jest
rägiwad ja wannast usuwad. Agga, kes sedda kül usuks tõe ollewad,
kui ka sedda mitte ise omma kõrwaga kulleks, ja omma silmaga
näeks, et sama sel 21. sel Juni ka päwal 1822 pärrast
Kristuste sündimist, üht wort naesterahwest weel pealegi

üks tudrukud, oleme ärrakulanud, kelle peäle sedda lumistaki, et ta juiste
pühhade ajal tonki olli leinud, agga sedda mitte täieste walmis sanud,
sest et lemma immewärki eme üllese leitz, keme kui kolmas neljapäew
kätte tulli, mil piddi walmis sama.

Sesamma tudruk on tuimoreme, ja Karja Jändrika tüttar Mari
M—— : wällast. Lemma wend on ilja aego mõija kubjaks sanud.
Tärk je rummal ja mõistmata tüttarlaps nenda meie küsimise peäle
sedda halpi lugga meie ette, ja üllese:
= Kewadest pool talwe üllese — wend mulle, et lemmale piddin tonki
leggema, ja õppetas kuida sedda, ja tehha lemmale hinge sisse
sada, ja ahwartas hangeste, ku piddin sedda leggemata jätema,
mind igga kord, ku mõisa piddin tullema. Wõtan süi, nenda kuida
wend olli õppetand, wanna kullunud lua kontsa, et tondile tehha,
ja hobbose pea-luud et lemmale selga tehha: kaks kedderwast pamin
tondile säre luiks, ja kaks pikka hobbose jala luud pamin lemmale
rummalegi pole käewarreks; pumast willast tõnga mähkisin
kokko, et need tundi soled lemma sees piddid ollema; leggin lemmale
sarki selga, ja pürsid jalga, ja pamin warna mäddanud kübbara
põhja lemmale kübbaraks pähhe. Sedda kõik olin kahhel nelja
pa õhtul walmis leinud, agga leidis perrerahwast sedda warremine üllese, eme ku
lemmaga kolmandama neljapä õhtul olleks sanud rüstelele min=
nema.
= Aleks jeal süi piddid leggema?
= Jah! wend õppetas ja käskis tondile kolm korda hinge
sisse puhkuda; pahhema käe pisikesest formist werd välja
leigata, ja kolm tilka tondi peäle tilkuda, ja kolmele korrale
hüida: tulle nüüd kurrat! to mulle omma waima, ja
wõtta minno hinge emesselle iggawesse perrisesse! ——.

Se asi selle kurja nõu pärrast, mis sedda kuisas leggema, isi emesest
kirmas kül, nenda kui ka sellegi pärrast, et hinge kurradile iggawesse
perrisesse tahta piddi loutatama: kui sedda ep olleks, ja kui selle
sure pimeduse ja rummaluse pärrast, mis nisuggust hüllust
waimalikkus arwab, mitte tulleks kurja: süi olleks sesinna
narrispea töe koigepurema naero ja naeru mise wasta. Kuida
se süi emmetige piddi sun olleks piddand sündima, et waima
lua kontsale hinge, weel pealegi ellawaks leggewad hinge sisse
puhkuda, et ka reiderwesti kui jalgu olleks joudnud tõsta; ja
hobbose järele tud kui käewarsi ligutada, ja omma kombe omma olemise
sees sellele kaasjaks ja weddajaks olla, kes sedda käsknud tehha,
ja lemma eest kurradile hinge anda? Wata emmetige sedda mõ
tha Peetrus 2 Tamat. 2. peat. 4 mas salmis kurjast waimudest
õppetab. —

Ees olle tosi, mis je mitmele korrale omnas Näddala-tehtes
olleme ütelnud: äbbaust teeb leggesid, mis mõistlik inimene hullopea
tõed näeb olleval. Sedda nüüd kasegi asi took naidab.

Ja 21stu Juni 1822.

Jesaduses

Jarkust. 7. Juli. Theisi wattiwäggi, ehk Gardid, mis minne=
wal aastal Põhla lärjid, on nüüd taggasi tullemas, ja Peterpärri
minemas. Pool wäggi lähheb Pihkwa kaudo, ja kahhek=
ja rüggemendi Tartto kaudo. Meilt on tämini jo nelli jalla=
rüggemendi jalla=, ja üks rüggement kahhejewägge bäbbi=
läinud: kolm on weel tullemata. Muist kõik on meie rõhkas
puhkamise päwa piddanud.

Ilmad on meil lüg pallawad olnud, ja näitas Termometer,
ehk sojanäitaja, 2 dme ja 4 dmal Juli, waheti 29 gradi ja w
päwa warjus 28 gradi, ja weel pisut peälegi. Sõjatuje=
ma, mis wägga pallaw ma on, ei tõsma surremad palla=
wust. Närtsitajd need ilmad oa ja erne õitsmed ja põlletajd
paiguti läätsed ära. Käisid rul ajoti rangedel murrutamised,
mis agga ei jõudnud mitte ilma jahtutada. Eile läks
tuul hõmmiku, ja sai süi willumaks.

Murrutamine, mis jelle ku kolmandamal päwal wägga
range olli, leggi mõnda katku; pikka kõi Wasjula mõisa rehhed,
ja ühhe jõelaste tallopoja ellomaja põllema; todi ka
sõnumid Tallina maalt, et jelsammat päwad wälk Sauga
mõisad põlema pämud.

Tallina-maalt tulleb ikka weel lõpmatalt wilja meie
linna, mis ümber raudtel weskil jahhuks tehhakse, ja
juit patidega Emajõest alla, ja ülle Peipsi Wenne=
male lähheb, et jeal juust leiwapudust on.

Prantsuse maalt. 2dam Juni ku päwal lõhkes üllewel tulle räes,
Arges linna walli tagga rõhhal, üks ilmõtsata juur ja
tulline tuleriwwi ehk pisohand, ja tulli kahhekse mäska
juurt türki mahha, mis tullised linna wälli sahha
ma peäle langesid, ja weel teised hommikul nenda
pallawad olid, et kui ruiwd pu türriga eddesi ja miska
taggasi pitki riwwi tõnmaki, juitses, ja põlema hakkas. Sesamma
riwwi leggi ka ranged riwwirahhet, kui lõhkes, ja nähti
tedda muist koigelt Prantsuse=, muist ka Inglise=maal
tehtud, et ka wagga juur, ja wägga kõrgel olli lendmas.
Hakkagu nüüd meie ma rummalad noiad jesuggust
pisohanda tehha! Ehk kui kõigest mailmast koik
lua kontsad ja hobbose pea ja reielud kokko kärmarsid,

---

ja / neid / peale / Kolm Kord kolmel / neljapä ühtut walikse

nemmad ledda ommelige ei jõuaks jada, weel wähhemaet lemmale hinge sõse tua, ehk ledda omma hinge ärra = andmisega emesele kandjaks palgata. ~~Aga~~ Tummalus on pimme; leeb pimeduse leggusse; peab wallet tõeks, ja arwab tõt walleks: jestap se tulleb, et ni paljo äbbaussu, meie rahwa keskes ja lemma jaos leida, egga ja se / kahjo ~~karotaus~~ line / asi / ei ermenine lõpma, egga ei wähhenemagi, kui süs waot ± kui ma rahwa lapsed wiged õppetust kolides on jamaks: ni kauast, kui Jedda weel ei ja ollema, ~~sad~~ jäab ~~warnast peritud~~ leggema. rummalusse ~~sse~~ inna rahwale ihho ja hinge kahjuks / ~~ema~~

~~Tallewaogalle~~ Emajõkke
~~Datist~~ / turri / Tartust. jel 5 dm ~~Tapli~~ ~~upped~~ / üks noor mees / kes Jure rahwa lapsi, ja Peterpurrist Tarto surrekoli peäl õppimas olli. Noor iminene läks kõhtse sõmalaua tagga ant Juplema: nenda kui wette heitis, olli ka surm käes, Jes et ledda alwati. Uppumist jeäl ei woinud ~~sad~~ olla, et iminene jeäl maddalas kõhhas Juplemas olli, mis Pollitsei polest witadega on märgitud, et, ~~iminene~~, kes ei moista ujuda, ennast Jüggawa kõhtade eest kartsid hoida, ja uppumise pärrast kartusesta olla. Olid jeäl sanmas paigas (kon tohtrid jõsse; agga üllesid kõhhe, ledda mitte uppuma, waid ~~alwatuse~~ / jala peäl / kõhha / row / alwatuse surma surewad, ja Jedda Jest tullewad, et noor mees täie kõhhuga wette olli läinud. (Wata selle asja pärrast minnewa aasta Nädd. lehh. N. 4. lk. 27 rinni 29.) Sellesanma nerest imineste ~~sõnnid~~ olli Pillamow, ja lemma asja on waima keisri prawa nimmi / käe kõrwalisele / sikkertarios.

Ulleaborg, üks wägga näggus ja rauniss nouras merre = äärne kaubalin Somemaal, sõller 23 Maj nu päwal jutu = mata ärra; egga jänud muud, kui agga peale / nelli / Jadda paljast kõrsinad seisma. Se õmetus sündis seddawisi: Judda õe ajal olli uhke wärwi ja majas tullutse lahti peästnud ja olli iminesel Jadda sülda hallopuid / kwiris / seisma, mis kõhhe pollema läksid. Ülmad ollid wägga põualised,

ja tuul hirmus kange, mis jäddenud lima peäle ajas, ja Jedda köigist kõhhast kõrraga pollema panni, nenda, et imi mestel waewalt ni paljo aega jäi, et järgi wäel hak = nedest wäljatarrata. ~~Mehhed~~ Pölles ~~palju rahwast~~ mõnda hinge sõse; pöllesid ka mehhed ärra, kes kirriko torni ollid läinud, tullekülla ligidama. Ühhesa tõmiga olli lin ühsas, ja liggi nelli tuhhat inimest likusid ilma peawar = jota, jenna ja täma, numa kiwi ullisate peäl; agga kuhhu nemma? —

Sejamma lin on wägga kõrgel pohja pool, ja sellepärrast kulmema ma kõhhane, kus muidogi weel nimewal Jawwel põllud appardasid, ja leib praego wägga kallis on; ~~ja~~ ning kus la iggal ajal paljo kalim kui meie kõhhas on; sellepärrast, et Some = ma mitte sõge wilja ma tahha olla. [Kurdame kül selle waese rahwa ~~kadda~~ lugga, agga toutame ka ommast juddamest, iggaüks ommast armust ja jõust, kui ommal ajal meid aidama tarwitatse, heal ~~mel~~ melel / head / tehha neile, kes jeäl kõhhas kannatawad; Jest, et / nemmad / meie wématsed, ja ärsed, / meie ka-lummastud usfowémad on.

Sarenaast
ja semast nis kemmast kui head tulleb kita.
nis N. ( ) polele jäi.

2. Waeste-kodda kurrema linnas. Mis se hea asji on kaskand, ehk sel asjamesest se armoõu olnud, ~~sedt~~ jedda head tehha, ja waestele asset walmistada, ~~se~~ on hopis teadmata: aeg on selle hea rahwa nimmed ja / ninde / mälestust ärra = kustudand; agga, mis nemmad selge Tummala ja liggimese armastuse pärrast nõudnud rajada, on häddaliste kergituseks, kui sõge ja teggewa usso tahh seisma jänud. Meie päwil iminesed ennam ju ja sõrma, kui tõ ja tõega wende armastawad; ja kus ni mitmed omma usso pärrast / nüüd / kül jurust tullewad, ja selle peäle ennam lootwad ja toetawad, kui sõge ja parras, ehk kui usfaldamist ja julgust peäle lodata ja toetada: jüs ~~ne~~ ommetige Jedda sõged usfowilja, ja Jedda sõged Tummala ja liggi = mese armastamist paljo wähhemalt kuulda, nähha ja leida, Jedda armastamist, mis Tummala tõe tundmine iminesele / lemma / Jüddamesse ämmab.

[uslind abgnsnzt.

Waenast kirjadest, mis sehtuia Sõlleminalle Kurresare waeste-koja wanast kirjadest selgeda on nähha ja luggeda, et temal jo 1602 aastal selle linnas asjet, ja 6,912 Marki rahha olnud, mis meie tähnise rahha arwo järrel nisama paljo teeb, kui 6,91⅔ Rubla pabberrahha. Olli sel ajal selle waeste-maja seädus ja wiis sesamma, kuida tedda weel alles nüüdki weel nähtakse ollewad. Weeti wanna joutumad joutumad ja waest ma-rahwast sisse, ja olli igga ühhele temma omma osja tehtud, sedda mõda, kuida arm sedda näggi ja tundis õige ja parraja ollewad; ning nenda sai sis mõni täis-, kõne poolt ehk ka werandki osja sai. Täieks osjaks olli kue näddala peäle üks wak kukki jahku, ja kaks küllimittu õdre pantud; 100 soläud räime nelja näddala kohta; ja anti Sani päwal kuhhat päiste-kalla, (nende) waid sawad nende asemele rahha. Näid wõnsid nüüd ennam ei anda, wõte ja suiste pühhiks anti (immineje peäle wiis naela kuiwa liha; aastas küllimid sola; ja Soulo, näri, liha, iggaüks

üks Marki rahha, ja aasta saggant paar ümis-kürgi.

1698 aastal olli nelli-kümmend kaks mainimest waeste-koja kodetawaks, ja üllespetawaks, ja kullu-laki nendega 10 wakka kukkid, 307 wakka õdre, 12 tündrik silku; 6 tündrid päiste kalla; 9 kõ küllimitt sola; 26 leisikat ja 7 naela kuiwatud liha, ja 14 Taalrid selged rahha.

Paljus nüüd, mil sedda kirjutame, waesid sees pesaks ollema on meil teadmata; nenda kui segi, kas ehk wahhest mõnest kõhhast üht ehk kaist, selle maja sisse tulle-nuse ehk mu asja polest olleks mudetud.

3. Waeste willi. (Sul Kuppusat = Korra).

On jo warnast Kurresare linnas se prauk, wiis ja seädus, et igga wilja-sällituse peält, mis wõerale male läkheb, üks war waestele peab wõetama; ja piddasid Sare-ma kaup-mehhed sedda nenda, et wilja, mis selle wisja korjati, turro hinna eest leikuse ajani waestelemalele müsid, agga mitte ennam pärrast leikust. 1814 aastal andsid kolm kaupmeest

iggaüks omnast käest 10 wakka kukkid, kahhe-rublaga kaks, waeste-kojale, et temale abbi tehha; ja kuida kulukse, on aujad Kurresare linna läewamenad sedda kidetawad ja auawäest nõu wõtnud, sedda wilja, mis järrele leikuse ajal weel waeste wiljast järrele jänud, iggal aastal parraja hinna eest ärramüa, ja rahha, mis temma eest linnastakse, waeste-koja kapitali jure lisada. Centro Sinnal! et sesinane hea nõu kindel saaks ollema, ja et ka iggawesest seädusest saaks jäma. Kui sedda nenda olleks, süs saaks waeste-kojal aastati peäle sadda wakka, ehk neide hinda, sisse tullemist ollema, ja olleks süs jõudu, täiema käega head tehha, ka sesugguste waestele, kes noddopaigas ohtawad, ja sallajas omma kuiwa leiwa pallukest omma nullopis-saratega kaastawad: ehk saaks süs ka weel aega mõda ja pikka peäle ni palju ülletäitma, et nenda, kuida sedda seäl jo warnal ajal olnud, ükskummenond waeste rahwa lapsi, waese-koja kullo peäl, kolis saatsid pelud.)

Olleks kül sowida, et surel maal igga maromas ka sesugust warjo paika talloraliwa waeste heaks saaks ollema: agga mis üllewägga wallitsuse käest tulleks palluda, ei se on se: et iggal maroma linnas, nenda jamokt, kuida Kurresare linnas sedda jo teame olle wad, üks ma-laatsaret saaks ollema; kui mitte mitte, süs õmnetuse nende willetsate pärrast, kes kurjas tõbes, ja sedda Sinnal parrako! liastegi on, ning kes omma wigga semist ärrasalgawad, kumi ta isti ennast awwalikuks näitab, ja koigile ilm-selt kultatab. Oh! kui palio sesamma pahha tõbi meie maal ja ometist teinud, ja weel tegge ennast, sedda meie omma pikka ämmeli-piddamise ajal olleme näinud, ja näene sedda alles weel. On lõtust Sinnala pole, et wallitsuse tulekandja arm sedda sowitud head meie male saab teggema, et maroma ma-laatsaretijde pärrast käsku wõttab anda, ja seadust tehha.

jaab põlele.

Mis jest tulleb, kui õiged Jumala tundmist pölle.

Oppigo inimene üht tõed ehk leggemist, ehk mis temmal isse
õppitawaks kulluks ja tarwis lähheks, kui ta jedda mitte oiete
polle õppind, et ta jedda nonda mõistaks, kuida jedda peab
mõistetama: mõistma: jüa ei ja temmal jest õiged Jummalaid kaija kasju, waid
mitte järepäinis ei egga
mitmest kõhhast palju ja suurki kahju ollema. Nendaks
se on kõigis, olgo jurenas ehk wähhemas asjas; agga üksi=
arwanis ja kõigemaiste neis asjus, mis waimolikuks nimme=
tarke; mis Jummalast, temma jõmaost ja tahtmisest, inime=
jest, temma ajaliko ja iggawese ello kuhjumisest, ja muudt,
mis temma pudawad, ollewagga mõistlikat tõnat igga ini=
mesel. temma ikko ja hinge heaks waidlemata jelged ja
tumalaw pead ollema: egga olle ei ühhesti asjas kahju jurem,
kui jesamma, mis inimesel jest tulleb, kui temma mõtted
walleseggased
Jummalast, ja temma Jummala jõma mõistmine jamma juggune egga on. Et se
nenda tõsi, jedda on iggal ajal nähtud, ja nähtakse
jedda nüüd meie päwil, kõigis paigus töe ollewad, ja
emast loeks naitawad, ka jel kõige Jummalaloma õppetuse egga
kui inimese usk ei jõlge Jummalajõma õppetuse pole,
peale polle rajatud, egga sellega ühte leppimas ja jundimas,
mis õpjand Jummal mõistuse walguse, ja temma juhhata=
mise läbbi, igga ühhele, kedda ta mõistlikuks lonud, näitab:
kui on temma usk üks tühi äbbausk, mis kedda petab;
et puhhaks peab, mis tühi, kalps ja rummal; ja jedda
jandiks ja pahhaks laidab, mis puhha, õige ja täis
Jummala tahtmine on: Agga kui inimese luggu Jesuggune,
jüs ei tunne ta õiete ei Jummalast egga temma tahtmist;
ei egga mõista ka jüs ka mitte Jummalast õiete tenida; egga
tea jelgeste, mis hinge heaks kulub, ehk kuida jedda nouda
ja püüda, mis hinge heaks wõiks tulla. Peale jedda on Jesugge=
ne inimene, kelle usk walleseggane, kõikide jõttelaw; just
et temma mõistmine kindlat ep olle, jõuab se kõige
mõistmatamiks kedda sellepärast, jest, et temma tundmisel
kindlust ep olle, ning sellepärast nähtakse jedda, et kõige
rummalamad jamsimised, mis ühhe ehk teise teadmata,
ehk rawwala inimese juust, ehk temma jullest tulleswad
temma süddames maad leidwad, usku perriwad; kedda

exisiwawad; mitte jaggedaste kedda kiusatuse ja melenõtrusjegi
jadawad; kedda waewawad, ja ikka polest, ning
wimaks ka wiimest hinge polest kedda kurka saatwad.
Et se nenda waidlemata tõsi, jedda igga mõistlik tähhele=
pannija meie päwil, liggi maill ja rauyelt näeb töeks
näidatawad.

Jummala jõma=ja Jesuse töe õppetus on jelgi kui jelge
oiete tunneb, ja jelle järrele meelt, süddant ja ello oiendab,
jel on römustawad lotust Jummala pole; ja laiba, ta tenib,
kuida pühha Sawet, Laul 100. j 2, õppetab: ta tenib
Jehowad römoga: jest õige Jummalatundmise kasju peab
röom ja rahhu ollema; jedda õppetab tähhendab pühha
Paulus selle jõmaga, kui Kalat: ram. 5. p 22 j. ütleb:
waimo kasju on room armastus, röom ja rahhu. Egga
või ka roggoniste töisti olla, jest, kus Jummala ja
liggimese armastust ja töe leggemist on, jeal ei wõi
muud kui rahhu ja römu wallitsemas olla. Eks ütle
tõiesti Jummal jedda jelgeste kuigiste Jehowet Jesaia
Ju läbbi, 55 p. 11 ja 12 j. kus nenda loeme:
so jõma, mis mo Jumst wäljalähheb, ei pea mitte tühjalt
mo jure taggasi tullema, waid leggema, mis mo mele
pärrast on, ja korda saatma, minz pärrast ma jedda
olen lähhitand ja römoga peate waljanimema, ja
rahhoga teid jadetama.

Seddasamma õppetab Jesus emma pühha Juga, Matt: xx.
11. p. 30 j. kui ütleb: minno ikkie on hea, ja minno
koarn on kehja. Neid jõmad muud ei tähhenda, kui
jedda: kes minno käsko alla émast heidab, (jeesse ikke on)
ja minno jõma nõda, elab ja täib, je leiab ja tunneb,
et ja temmal tõsi wacwa ei tulle, waid agga head, jest
et ta õige ello Jummala tahtmise järrel on pidamas;
ning on temmal süs ajaliko ja iggawese õnne ja õnnistuse
pärrast rahhu ja römu süddames, ning jäwad ja
römustawad lotust iggal ajal Jummala pole.
Et se nüüd jelge kül, ja jelge Jummala ja Jesuse jõmaõppetus
on: jüa õnnetige Jumal parrako! walleõppetajad,
ja jesuggused kes agga ennest kes, et kül umbspinnedad
ja rummalad, jüa õnnetige rawwalad kül, kisti roggodust

= Ning mitte omma näggo, ehk pallet ossite illusaks tehha, ning
= omad juurjed mitte krutsida, ehk uhkust jün ilmas taggandada.
= Waid peate ommast warrandusest waestele jaggama, ning
= peate ussima, et minna Jedda kirja omma Dummala käega
= wäljalärkitanud, Jesus Kristus: et teie mitte kui need moist-
= matad lomad ollete. Ellinna käskin teid kues päwa nädalas
= töod eddasi tehha, ning pühhapäew warra kirriko minna,
= ja Jüddamest Dummala sonna kuulda: Kui teie Jedda
= mitte ei le, jüa tahhan minna teid nuhhtelda, katko, näljа
= ja Jõjaga. Ellinna käskin teid, et teie laupäwal mitte
= ni kilja töod tete, ja pühhapäwa warra kirriko lähhete,
= keige omma perrega, Wanad ja nored, Jüddamest palwed
= omma pattude pärrast tete, et tile need anders antakse.
= Ärge kurjast minno nimmet wanduge: ärge himustage
= hõbedat ning kulda, ärge himustage mitte libha
= himno tahtmist tehha: Nipea kui minna teid olen lonud,
= ni pea wõin minna teid ka nuskuse tehha. Üks ei pea
= teist omma kelega tapma. Ärge olge omma liggimese
= selja tagga kawwalad: ärge römustage ennast omma
= warranduse ja nikkuse pärrast: aunustage omma
= issa ja emma, ning ärge rähkige kawwalad tumistest
= omma liggimese wasto, jüa minna annan teile tarwist ning
= römo.
= Kes Jedda kirja ei usso, ning ennast mitte selle järrele
= ei parranda, se on kurramoistetud, ning ei ja õrne ja
= ömmistust sama.=
= Minna ütlen teile, et minna Jesus Kristus ollen
= Jedda kirja omma käega kirjotanud, ning kes selle wasto
= rägib, on mahhajäetud, ning ei ja minnust mitte abbi
= sama. Ning kelle käes se kiri on, ning mitte auwalikkuse
= ei le, se on arrawarnulud sest kristlikko kirrikust,
= ning on minno juurest wäest mahhajäetud. Sedda
= kirja peab üks teisele ärrakirjotama; ning kui teie
= ka ni paljo patto teinud, kui liiwa merre ared, ning
= lehhed pude peale, ning tähhed taewas on, peawad
= teile need anders antud sama.=

Wõtke pöörake!

Kes Jedda kirja ei usso, ning ennast mitte selle järrele ei parranda, se on kurramoistetud, ning ei ja õrne ja ömmistust sama.=

Minna ütlen teile, et minna Jesus Kristus ollen Jedda kirja omma käega kirjotanud, ning kes selle wasto rägib, on mahhajäetud, ning ei ja minnust mitte abbi sama. Ning kelle käes se kiri on, ning mitte auwalikkuse ei le, se on arrawarnulud sest kristlikko kirrikust, ning on minno juurest wäest mahhajäetud. Sedda kirja peab üks teisele ärrakirjotama; ning kui teie ka ni paljo patto teinud, kui liiwa merre ared, ning lehhed pude peale, ning tähhed taewas on, peawad teile need anders antud sama.=

---

mas olnud

pühhad seggada, ja össe mitt usku omma walle peale rajada; sealmata rahwast Jummala töetundmise jurest ärrapelta, ja demma hirmu Jüdda me peale pattise nõuga melewalda ja wõimust Jada. Sünsammas, ämma me selle nimmetud asja ja õmetuse pärrast, ehk selle kirjaga Jürmistust, mis praego lätti ja maikele, mitte kirjutud, ja nõnnes makomas ka truukiludki, meie ma tallo rahwa käes, ei käest kätte, jo mitme aasta jooks, et mitte wõid wel ennam ersitada; ning liggedast nõust Jedda keelda, et kes pimmedas Jeesawad, walguse leidi pea sama, ja kes ähhawuse paelus kinni, ei pea lahti peäsma.

Sün on se kirri, mis ühhe Jummala käskma walle kulutaja Jumat ja käest, sealmata rahwa kätte on tulnud, et ehk kui waenlane öe ajal umbrohto kesk nisso sexta külwada. Meie ämmame Jedda tedda parrandamata ja nenda wiggase kele polest, kuida se ja kirjutuse Jüdda kirjutand, kes tedda esimesest wälja andnud.

Sün ta on:

= Tõttelikkud, ning töeste ued sannumed ühhe imme-
= likko kirjast, mis Taewast selle Ingli Mihkaila
= labbi on lärkitud, ning selle Holsteini maale, kolme Kuuninga pühha-
= päwal, selle 1702 aastal on leitud.=

= Sest on armsad risti Rahwas sün weel ennam tuggeda.=
= Sedda on Dummal kirjotanud, ning omma Ingli Mihkaliga mede-
= ma peale saatnud, mis kuld tähtedega on kirjotud, ning on
= nähha Mihkali kirrikus, Heide-linnas, Holsteini maal,
= kedda nimmetatse Geädogia, ning ülle selle risti mis asseme
= kohha seisab: Kes tedda kättega tahhab kimiwotta, selle
= eest temma tagganeb; kes tedda tahhab wäljakirjotada,
= sellele temma ennast liggi annab, ning teeb ennast isti
= lahki.=
= Kes pühhapäwa töed teeb, se on kurramoistetud; selle-
= pärrast käskin minna teile et teie pühhapäwa mitte ei
= pea töed teggema omma asjade jures, ka mitte muud töed
= teggema, ja kaspo püüdma. Waid jaggedaste kirriko minna,
= ning Jüddamest palwet tehha.=

24/12. Jan.

ijsiarrānis, nenda ruida nilmest toijest pettujest (nähha; jest pettujest=
imimeſed
mis nitmele porrale häbbematad petujed teinud, kes rui
ued prohwetid, Tallina=, Willandi=, Pölſa = ja Tarto=
maal kahtinad ja hölla leggiwad, ja kedda taewarāijaks,
norkuja lapſiks, ja Omiskeggija lapſiks kutſuſid: agga kes
nud kawwalaid kelmiſid örjamas, et omma umista=
mistega rummalad rahwast kokku, ja andid temma käest
emeſe kätte fada. Kelle melest ſe rūl olleks ärralāinud,
ruida kōlwato Soro Jaan, Willandi maromas, Willandi Jani
kihhelkōmas, Waſſemoija wallas, rahwast koige makondade
kihhelkondadest emeſe jure pettis, et temma kaſulapſe nägge=
miſi ruitda. Kegi ſinna tühja käega ei lähnud, waid
kandſid hulgakeste petjale warra kokku. Agga, kes
Je taewarāija ehk Omiskeggija laps olli? üks rikkutud
kolmetoistkümne aastane tuttav laps, kes pärrast Waste=
moija aidamehhele läks, ja mullo talwel jolgati horaks olli:
agga kōlwato Jaan, kelle nou = ja abilmees ta ainud, jai temma
koeruſe lähhi rikkaks mehheks.
Tundke ja oppige neist fün ligidud asjust, kundke armad inimeſed
ja moistke ommetige, ruida rawwalad inimeſed teid petwad,
ja teid jeggawad, et teie selja tagga teid, ja teie rummalust
mad kül, ja üllewad ennast teie hinge head, ja Jummala riki
noudwad: agga ſe on walle, ruida fün olleme nähnud, ja
weel oldes piddi jame nähtama, ja Jummala ja inimeste
ees awalikkuks leggema. Nemmad ei noua muud, kui omma
emeſe hinda ja kasu, ruida Soro Janist ollete
ja lowad omma, Koryd walla kuhja, kelle ölga lähhewad
nähnud, istuma, ſealt teid, kes leadwalad ollete, hirmsa ähwarta=
mistega walliſſe
ja ölgada pöllewa piggi ja wäewli järwe iggaweste pörgu
tahtwad wanduda: ehk et kurrad nende kukondid por=
gus mustaks koeks peab pölletama, kes nende ſomma
ei wotta ruida. Agga mis taggune ſomma ſe on? üks
tühi, walle ja jeggaja ſomma ka mis ni nitmid rikkund,
koormam, meletumaks, ja nendagi kulluks teinud, et
Kiga hullo majaſſe piddi lähkitadama koikide
neide ſeinaſſe fün tühjadelt nimmedud asjade
pärrast ärname ommad ajal, Näddala = lehhes jelged

perge!

= Uskuge löeste, mis ſe kirri teid öppetab ning ütleb. Ker
= ei uſku ſedda, ſe peab jurrema, ning temma lapſed
= peawad ütthe kurja jurma jurrema. Korage ümber,
= ehk teie ſate kurjaste nuhtlemad pörgus. ning minna
= jaan Jurel rohkopäwad teilt küſſima, ning teie ei
= ſa ühtigi woima kosima omma pattude pärrast.
= Kellel ſe kirri ommas maias on, ehk emeſe jures
= kannab, ſellel ei ſa pikkne ühtegi kahju leggema,
= ja teie peate tulle ning wee kahjo eest hoitud
= ſama. Se naene kes ſedda kirja emeſe jures
= kannab, ſaab ütthe ellawa loma ning römoline
= asſi ilmala loma.=
= Piddage minno käſkud, mis minna omma Jngli
= kiwwaliga ollen kirjutanud. Minna Jeſus Kristus.
= Amen, amen!=

Ellik, kas juremad ja hirmſamad Jummala ja Jeſuſe
Kriſtuſe pilkajad ma peäl, kui ſeſamma, mis ſelle kirjaga
tehtud? kui need kaks, kolm manitſuſt ſamma mis koiste
ſõnadega ſeddaſamma ütlewad, mis Jummala küm=
nest käſkust on teada, ja jo ammuſtki Jummalast
Moſeſe käe läbbi antud, kui nēid kaks, kolm mani
Juust jeſuſmaſſest kirjast ärrawotta ei ja
muud järrele, muud kui ütthe hullopea ja pörakſe
melega inimeſe ſõnaſõnine, mis meletumad asja
kuludab, ja rummalate ſuhtes ja ſilmi walletab. Ei maksaks
ſelle räbbala pärrast jõmagi räkida, kui ſedda mitta
polleks, et inimeste rummalus ja äbbaust ſedda ſinnast
häbbemata walle kirja koeks peaks, ja tedda usſuks.
Mis ſe luggu tähhendab, mis muud kui ſedda,
et oigest Jummala ja temma toetundmiſest weel
wägga kaugel olleme; ja jäeb ſe ſonna koeks mis
ütlemad olleme kirjutand, et ſe kelle usk ja toetundmine
koikide pölletawaks on. Sedda nüüd ka jeſuſmaſſest kirjast,

ma

õlust, leadust ja tähhendust, ja näitame kõik selgeste: Jest, et meil alati falla jaoks mõte jeſuſuste ümet umalega liggi mailt ja kaugelt leggenik on, kattu ihtsa need, kes oma walle kuija õhas (willetad, ihtsad) pohme ja pohmema jüddamestundmisega naeste rahwast, emma raske ma jormalega liaste waewawad, ja rende jäddant rängaste kormawad.

Tullewa põlwe rahwas, kui Jummal ledda tarjemaks aitnud, ei wõtta muud kui agga waewalt jedda uskuda, et meie põlwe ajal jeſuggust leggast usku ja asja olleks woinud olla; egga polle jedda ka emeg mitte olnud, nenda olnud, et nisuggused kahjulised asjad rummalused üle kõige ma kõlla ollerjid teinud kaks jadda aastad tee, olli kuſalo kihhelkonnas Tallina maal, üks inimene, kes melest ärranõr kund; kes ennast Jummalast ülles lärkitud ollewad, et nad usſoospatust rahwale rulutada, ja temmale käskiw anda, et neljapäwa pühhapäwaks piddid piddama. Wallitſus laskis ledda kinni wõtta, ja hullomajaſſe panna.

Nüüdsaw Tähhendsaw kõik need pahhad asjad jedda, et rahwa oppeluſe parpaat tõſiſemalt hoolt ja murret tulleb kanda, nüüda ſeie ajani jedda nitte weel polle olnud; ja näitawad nemmad ka jedda jelgaste tõeks, et üks asi jurenad kahju inimeſtele, ahjo ihha nihäti ihho ja hinge polest, ei joua tehha, nui agga pinnewus ja rumma lus.

Taewakäijatest ehk norrujaist.

Mis iſſiennejest tõſti, hea ja kaſſuline on, tulleb ja jünnib tagſa je ja waikſe wiſiga; temma tulleb ja jünnib ſilkamiste, jest et kõik jiggiw asji aega tarwitab, enne nui iddaneb, lõuſeb, ja wilja kännab: kõik, mis iſſiennejest tühhi, et ta leadmata mollest ja melest kül hea näitab ollewad, tulleb kahhinaga, ehk lähheb nui rangu tuul kohhiſemiſega üle ma; ehk nui rahwa tullure, mis kahju leggemas, jure kattoga üle külla; leeb kahju, ja kustub jüs arra. Mis äkkiſelt lõuſeb, ja äkkiſelt omma lõppeb; ja lõppeb, et tal kindlust emſe jees polle jäwad; õſſe nui üks maja, mis jure kiresdamiſega ehhitakſe, õſſe nui je peagi ja ilma nõutata

laggeneb ja langeb, jest et ledda kindlaſt ei janud rajada; nenda lõppeb, laggeneb ja langeb kõik, mis walle, ja mitte toe agga mitte töe peäle rajatud. Sedda tõenistawad kõik need asjad töeks, mis nui tähjad warjonäidmiſed nõudnud ilmas erſtanud, ja tõnistab jedda ka taewakäijate luggu töeks.

Jeggi je rummal, ja kahjuline, jatühhi ilmumine juurt kõlla ja kahhinad, mis nui üks wäggew tulepuhkumine üle kõige ma läks, ja, õlje nui kärm, leadmata rahwa pähhe hakkas, et kõige oelama rahwa juurt parremad ruttas kuulma, parremad nui je jomma, mis Jummal iſti iſjalikust armust, pühha Waimu, Jeſuſe meie Õnnistaja, ja temma pühha Apoſtlite ju läbbi, nii pühhas leggija, kirjas meile laſknud kulutada. Nüüd on temma jeasti kuulnud ja tundunud, egga polle temmast muud jänud, kui agga temma haljew ja leotaw mälleſtus.

Se rummal ja je kõlbamata aſjata taewakäijate hülla-mine hakkas eſimeſest Läne-maal, Läne-Niggula kihhelkõnnas, ja olli jeal hul kül. Seält ta läks Lihhula kihhelkonda, ja naitas ennast weel hüllemaſte agga Tallina Hubbermango wallitſus leggi temmale jeal kõhhas kõrraga õſſa peäle: agga jäi ta ommetige fallajaſſe idanema, ja hakkaſid pettiſed hüllamäe-, Niſti- ja Haggeri kihhel kõrnas jelleſamma asja peäle, mis jeält manurgast. Wiggala-, jeält Willandi Jani-, Põlſama- ja wümeſt Lainſi kihhelkonda Tarto-male läks.

Mis needſinaliſed pettiſed ja leadmata rahwa erſitajad ja jeggajad lobbiſeſid, olli pea kõikide nende juus üks ja ſeſamma jama, ja räkiſid nemmad pea kõik ühtwiſi, jest, et tõinetõiſe käest jedda ollid õppind, wõtnud, ja perrinud. Ollid ennast taewas käiwad, kui maggama jäiwad, ja töiwad jeält ja põrgust kõrnumid; ollid ennast Jummalad ja Õnnistaggijad, ja kes teale, mis muud weel näggewad; räkiſid mustast ja walgest maast, mis tõiſes ilmas piddi ollema; keelſid Jumalat riet arra, ja käskiſid walgid kanda; ennast näggewad ilmaſid munda mustas, toist jälle walge ma jees olewad.

ja räkisid weel paljogi muud kummalad halpsi jutte.

A nüüd lotust tullewa pole (on), et Jummal aega mõda oige oppetusele parremad maad meie maarahwa jures wõllab anda, et ta eddespiddi, kui weel sesuggusid jamsjaid peaks tullema, neid kui nisuggusid, kes ehk hullurs sanud, ehk kawwalad paljad, moistab põlgada, ja naeruks pánna: sus ormeline arwame parrajaks, sedda seie pánna, mis meile minnewal suwwel Willandist kirjutati:

= Üks nurjato inimene, kes norest põlwest käige kurjuse = peale harrinend, ja kõige keeldud ja häbbemata töe ja = leggemise peale oppind, ja kedda nüüd Sõro Janiks nimme = tarse; olli kuulda sanud, et Tallina-maal, Wiggala kihtelkonnas, = üks norkuja laps olli, kellest immet rägiti ja ning et need, kes = sedda lärsid watama, semmale paljo wisid. Arwas sus = ülle ano sellesamma sugguse poettusega ennesele ka head = sawad, ja oppetas omma kaswandikku Kaddrid, kes = kolmeteistkümne aastane, ja jo ammuski üks nurjato = loom olli, sellesama ámmati peale, mis norkuja Wiggalas = prukis. Se aesi sundis Willandi sepi kihtelkonnas, Waste = = mõisa wallas. Harkas sus rahwas liggimaist ja kaugelt = sema kokkolangema; ja tulli sedda Pernu-, Tallina-, Sarto = ja Wõrro-maalt õhtata sinna, et nenda näitis, kui ollers = sel allalist ladapiddamist olnud.

= Mis se olnud, mis se Jummala pilkaja räkind ja aman = sun seile tedda: nõsspu ellu, wargust ja jomist, ei üllelnud = sure pattu ollewat; agga kelas laupäewili töed leggemast = ja lapsi warnemate nimme peale riistida, sest, et selle = labbi taewarigis suurt seggadust tingede ramatus pidi = lehtama. Kinnetajad sus ka selle sorna peale milmed = warnemat lapsi koige nimme peale, ja lastsid neid umber, = kirjutada. Koik pumased rided, ehk rätti kud, sarnud, = wõed, felikud, ja muud sesuggused ehted, kus pumast ses, = näkkis arrawisata, ja aina walgid kanda.

Tuggi

Jrnd Jng

= Kui rahwast tulli, kes nõrkujad lahkisid küsida, sus kelas = Jaan neid essile ärra; läks kambri ja räkis tuddukuga, = et tead ei tea et leada anda, mis, ja kuida küsijale koska. = Uks kord kui ühtel päwal liasta rahwast olli rogge = nud, ja tubba parkid täis olli, kargas Jaan kui = meleto kambrist wälja ja hüdis: antke maad! — = see lahti! Omnisteggia tulleb! ja lärs wasto, sedda = terretama ja kummardama, ja tedda kambri tarwita = ma; ülles koige pühhamat pealiko ridu seljas = ollewat. Rahwas sami raed riski, rõkkus ja = ohras. Teine kord tulli jälle, kirwes käes, sure kujuga = kargama ja kirwega raiuma, ja hüdis: ema! sun = ta on! wata, kus kurrat on! — noh! nüüd lapsin = tedda ärra! — Inimesed, kes seal olid, wabbi = toddisejad jo hirmo ja karkuse pärast, et kurrat = nende jorka tulnud.

= Olgo se weel wümses selle kurja, ja juttund, ja = häbbemata inimesest räkitawars. Kui jälle wagga = paljo rahwast jälle kelmu jure olli tulnud, ja lemma = Kaddri ümbrust magawars leinud; sami inimesed = palju rahha lemma rinde peale. Kui se jõudinud, = satis Jaan neid kambrist wälja, et toas norkuja = ülles ärkamist odata, ja läks isi ka tuppa. Sus = aega pärrast läks taggasi, ja kulus rahwast = sisse, norkuja nagu juttu lemma näggemisest = kuulma, ja küsis: armas Inimsteggija laps! = kuhhu se rahha jäi, mis head hinged jo rinte = peale pamiwad? Südrun kostis: Jummal = mängis Sandre Sidoga kaarta, käudes omma = rahha, ja wõttis minno käest wõlgu. Rahwas ohras = ja pallus.

Hüllemaste ei jouaks üks halp inimene walletada = kuida se Jumma pettis koigepühhamad leotand, = Jummalat pilkand, ja headmatait narrinud.

Et Sõro Jaani je meleto pettus kõrda läks, hakkas ka üks
Soldati naene Pöltsama wallas Paddowerre küllas, nimega
Madli Jeddasamma kullust ja küllamist leggema. Semma ol
mõnikord Sõrtsul käinud, wõtis füs kätte, ja oppetas emma
kümne aastast tuttart Jellesamma koeruse peäle, mis Jaddrik
Sõrud olli näinud teggewad. Madli isi räkis ka hullopea jutte
ja Jeggasid mõllemad, emma ja tuttar, rummalad rahwast, ja
leggid kedda ümbpõrakses; naesed jätsid kodda ja maja, perret ja
wirsid Jummala holeks; istusid Madli jures, ja ollid temma ja
ta tütre rawwalad jamsimist kuulmas, et kuida uskus hingele
head Jada, kuida rummalad uskusid ja räkisid. Langes ka Jelle
halbi ja kurjanõulise pelja, ja rummalake Jeggaja jure rahwast
kõigilt poolt kokko: parmi pelja tõdruko rinde peäle.
küünla rahha, mis küünla rahhaks nimmetati; ja mis
olli Jedda mõnikord liggi kümme rubla, mis korraga
Jai, ja kui rummalad ärjad kambrist wälja läinud, kõrsta
pandi. Agga olli mõistmata rahwas muidogi küünlaid
nenda rohkeste Jämme raisanud, et Jerreska Hans, kelle
majas koik need asjad Jehti ja räägiti, mitto leiskad
küünlaid müüs, kui kewwade tulli. Sejamma Hans, olli
Jelle häbbemata pettuse jures nendasamasti nõumehhes,
kuida Sõro Jaan ommal kõhtal koeruse nõuandjaks olli.

Minewal aastal, Jüri ruul, olli üks laisk tõdruk Kaimas-
were wallas, Laiusi rihhelkõmas, nimega Lane Andrese
tüttar Leno; ja Jämawõte olli Pebo Mardi tüttar Mai,
Jõggewa wallas, Laiusi rihhelkõmas, Jeddasama hulla-
mist ka tõsta. Willandi-Jani rihhelkõmas lehtama; füs
pidsand ka kõhtse ep olleks Jedda hüllamist meie ma ja temma rahwa
teotuses ei ni kawast, egga ei pitkalt Jamud
olema. Eiko mi Jedda, kõmma füüs Jedda
kohe last anda, kas kirjito - pwai mõistatuse,
wai wõlle mis füüs? (jäeb polele) Jüüs?

(J. 15. Jug. 1822.)

Ja Jõuk rahwast. Perno 7. augusil 1822. Hõlbe Jaan Pg Jakowz. No. XXIII. 93

Kuida ja mis nõust asjust arwata,
mis üllemal, № 32 ja 33 Jest meletumast kirjast, ja laewa:
käijatest ollene räkinud?

pag 1.

Mis Jelge, ja igga üksik koige largema rahwa melest ja mõistmisest
tõsi, Jedda rummalad ei usku; agga mis ehk kulgi kuulda, ja igga
targema melest tühhi ja uskmata asji on, Jedda kadmata imi-
mene kahhe näega wasto wõttab, Jedda usub, ja Jedda tõeks
ja källiks peab. Et Je nenda, Jedda näitab Je kirja rääbas
tõeks, kennast jurem kukk praego weel kinklaske usub, et
inget Mihhael Jedda taewast Kreide lüma tonud ja ping/ka
Jedda Jamsi tõeks arwab, et Je rääbal Jedda tulle- ja wee-
kahjo eest jouab hoida, kui ta Jedda põues peab, ehk
enneje jures käimab. Mingo nüüd imimene Kreide lima,
Jelle kirja luggu kulama, ja küsima, kas ja, kus Jedda Jeäl
nähha, ehk kas ta tõeste Jeälakse Mihhli kirikus rõõ-
mjse kõhtal leida? mis ta kuleb, ehk mis wastust
ta Jaab? Ei muud, kui Jedda: meie hing nisuggusest
asjast ei teagi! — Se on üks labbemata walle jut,
mis üks rawwal pettis, ehk rawwala nõu pärrast,
ehk kui üks rummala rahwa pilkaja, narrimise
ehk pettuse pärrast, rahwa ette on walletanud.
Se asi on awwalik Jummala teotuses, kurja imi-
mese jüddamest ja fullest tulnud. Kiimi pärast
Eks polle Jummal Pühi-Jamalus imast ilmutand,
omma tahtmist, ning koik, mis hingeõnnistuses tarwis
lähheb, kõigile, Jelgeste kes Jedda Jõnna tahtwad
kuulda, Jelgeste teada andnud? — Se Jorma on Jõjanda
Juust tulnud, ja on ta Jedda puhha Pühwakide
ja Apostlite käe läbbi laskmud ülles parma, et
ta mailma otsani jeggamata Jorma inimeste
käes piddi Jeisma ja ollema; egga polle lisja
Jima jure tarwis, Jest, et ta täis, ja isjiemeJest
täieline on. — Oh Jedda õnnetust! — et inimeste
rummalus weel ni suur, et Jedda, mis isjiemast

1822

7 kui üks lemma
Jarnane rummal,
ehk üks kawwal
pettis Jedda lemma
ette tõeks kidab, ja
Jest hinge head
üllep Jawad.

Ehk Pätz? Gutenberge, mis Kreutzwaldi
Jõbrad, ja Jõbrad mis Kreutzwaldi

6. Nemmad näwad tühja, ja rägiwad walle ommeandmist; kes üllewad: Jehowa sõrma on se; ja Jehowa polle neid lükkitand; süski käsiwad nemmad rahwast odata, ja püüdwad nenda omma sõrma töeks tehha.

7. Eks teie olle tühja näggemist näinud, ja walle ommeandmist räkinud? ja üllete: Jehowa sõrma on se; ja minna ei olle mitte räkinud.

8. Sepärrast üttleb Issand Jehowa nenda: et teie rägite tühja, ja näte wallet; wata, sepärrast tullen ma teie peale, üttleb Issand Jehowa.

9 Minno käsi peab nende prohwetide wasto ollema, kes näwad tühja, ja ommeandwad walle wisi.

10 Sepärrast, et nemmad mo rahwast eksitawad, ja üllewad: Rahhu, ja ep olle mitte rahhu: ja rahwas ehhitab sawwi (walle) seina, ja wata, need prohwetid lubjawad sedda kõlwatuma lubjaga.

14. Ja ma tahhan sedda seina mahhakiskuda, mis teie ollete lubjanud kõlwatuma lubjaga, ja tahhan sedda mahha lükkata, et temma allus peab nähha ja maas ollema: agga teie peate seäl sees õtsa jama, ja tundma, et minna olen Jehowa.

19. Ja teie teotate mind ärra mo rahwa jures ühhe öddra pihhotäie pärrast, ja leiwa palloreje pärrast, et teie surretate need hinged, mis ei pea surrema; ja peate need hinged ellus, mis ei piddand ellusse jäma: et teie walletate mo rahwa ees, mis melel wallet kuleb.

20. Sepärrast üttleb Issand Jehowa nenda: wata, ma tullen teie patjade kallale, mis ka teie seäl hingesid püüate, et toutades, et nemmad peawad witsma: agga minna tahhan need patjad lõhki kärristada teie käe warte pealt,

21. Ja tahhan teie katted lõhki kärristada, ja omma rahwast teie käest ärrapeästa, ja nemmad ei pea emmam ollema teie käe, et teie neid sate püüda; ja teie peate tundma, et minna olen Jehowa.

22. Sepärrast, et teie rusjuts petsjate sellet oige jüddand walskusega; kellele minna polle wallu teinud; ja, et teie Jela käed kinnitate, et ka mitte ei pöra omma

Teädus.

Saksa-maalt, Thüringi linnast kirjutatse 13 mal Julil nenda: Meini jõema makõndades le, wad praego jõsikud (soldumüra) tallorahwale sejug, gust kahju, kelle wasto kegi tea abbi ehk nõud anda õn neid hiri nipaljo, et põllud mustaks jõwad, ja koik wäljawarrandust ärrakáutawad; ja arwatakse Bru, mati makõmas jedda kahju, mis nemmad sel juu wel teinud, peäle poole miljoni taalrid makswad. Inimesed lodawad, et kõwwa talw neid wahhest lõppetab ehk wähhendab: sepärrast tahtwad sel jug, gisel rukkid leggemata jätta, ja tullewal kewwadel juuniosu maihhapärma.

rajamaatur Hüzinorm

kurja tee peält, et ma ledda wõrsin ellus piddada:

23. Sepärrast ei pea teie mitte tühja näggema, egga omeandmist emam andma; jest ma tahhan omma rahwast teie käest peästa, ja teie peate tundma, et mina olen Jehowa.

Needsinatsed pühhad sõnad mis Dunmal Prohwet Ezekielie läbbi ~~meie~~ räkinud, tarwitawad nõnda ~~sõna~~ sellet wõtta, ~~et ledda selgeks näidata mis~~ mis teie jure lisja-me, et ledda selgeste wõista, mis selle sõnaga tähhendanse,

Sel ajal mil Dunmal prohwet Ezekieli ja läbbi omma tahtmist kulutas, olli Israeli rahwas isiomeses seggasers muist jo sanud, muist weel ja muist ka hapus ja kumalat ära langemas, ja walle-õpetajate tühja lobbinad pühhaks ja jumalikuks tõesõ pidamas. Agga needsinatsed sest tulli süs se ometi nõ, et rahwas milme seltsi, loi, ~~mis~~ nenda, et hulk uhhe, ja torne hulk tõise walle ~~õpetaja~~ prohwetsi järrele käijaks sai, ja ~~ledda ehk tõist katsi sõnumit~~ ledda seädust hakkas põlgama mis Dunmal Mosese läbbi olli andnud ja kimitsuma? Agga needsinatsed walle-õpetajad, kes sel kõrral rahwast ersitasid, ja ledda Jumala tõe-sõnna järest ärrapoolsid, ~~ei olnud~~ ei nõudnud egga puudnud muud, kui agga rahwa rummalusest kasu ~~kuna ledda meiegi prawil nõud nähtud, ja weel alles nähtakse~~, sadda; nenda ~~kuna kõrre sadan, selleje sarn~~, ja weel mitmed muud ussolseggajad, ledda meie maad jo leinud, ja ~~weel alles tanud on teggemas~~. Et Israeli rahwas sesuggutse willetse jälje peäle sanud, laskis Jehowa ledda Prohwet Ezekieli ju läbbi nomida, et ~~toe~~ ümber piddi pöörma, ja pettiste nutsumisest ähwardamist need mist, ja nende ometi tõutamist tühjaks põlgama: kui mitte, et süs wümsest Jehowa wihha ledda rahwast piddi ärrakautama, ja tühjaks leggema; mis süs ka Dunmal parrako! parrast nenda sai sündima ja et kui sõna kuulmatuks ~~sai~~ olli sanud, Dunmal ledda waenlase kätte andis, kes ledda Babiloni wangi wiis, ja ledda ärrapilludas.

silmanähtawalt walleks, peälegi weel kõige rummalamaks
walleks näitab, kõeks arwab, ja jedda Jummalast usjub
tullewat, ja Jummalast ollewat. — Kui selle kirja lugeja
tõsi, nenda kuida jedda isiennejast kuulutab: jüs peab
wiimne sõna, mis ta süse kirjutud, tõsi ollema; ja
peab ka jegi tõeks tulema, kui teenmast nädalast: et jel
ei tulle! egga wee = kahju polle karta, kes jedda põues hoiab.
Wõtta jüs wend! omma taewast tulnud kirja; pane
tedda põue; ja wõtta ka pane jüs paljast omma käet ahjo lõhka, ehk jõlle
tullésse, ja pea tedda jeäl tük aega: kui jüs
näed, et käsi wiggata jäeb; jüs usse kindlaste, et Jumal
Õnistegija jedda jumast [illegible] kirja, omma
Jummala käega kirjutand, ja tedda ingli Mihkaelaga
Heide kirriku Holsteini male taewast läkkitand.
Egga kui jo käele ehk wahhel jedda mõni wigga peaks jündima
jüs wisha jedda rabbalad kõhhe tullésse jest, et ka sind kui walleküs on
petnud, ja kui üks jes Kristuse wallepõpetajate käest tulnud koeruskõrs
jesuggused, kawwala pettiste ja taewakaijate, jamsi-
mised, mis Jummalad rahwast seggawad, ja kedda
ka temma hinge õnnistusest, ning ka Jummalast
lahkutawad ja kukka saatwad: Jesuggused jamsimised
ja lorrisemised, mis Jummal parrako! meie päwil
liaskegi on, tulletawad meile Prohwet Ezekieli sõnad
mele, mis ta 13 peab. Jummala juust kuulnud, ja
13 p. ülles kirjutand.

Ezekiel 13 peab.

1. J. Nenda ütleb Jehowa: hädda neil jolleda proh-
wetidel, kes omma emese waimo järrel käiwad, jedda
nõda, mis nemmad polle näinud.
4. Kui rebbased paljans tehtud kõhtade peal, nenda
on teie prohwetid, oh Israel! *)

*.) Jummal laskis jedda Ezekieli ja läbbi jel ajal Israeli
rahwale kuulutada, mis ta dem selgest Jummala sõnast oli lahku
mas; walleõppetajaid ja jesuggusid kuulmas ja uskumas, kes
tedda pidid, enesdel näggemisi, ja ennast Jummala waimust
ütlesid ajtuid ollewad; agga wimaks rahwast kukka
saatsid.

Nenda ütleb jel ajal willetsaks pettetud Israeli rahwaga
lugga, ja näggi pühha Paulus waimus nendsi asju
ette, mis meie päwil on sündinud, ja weel ülles sündimas;
ning kirjutab sellepärrast 2 Timoteus. 4sam. 4. peat.
3 ja 4. salmis, ja ütleb nenda:
Aeg tulleb, et nemmad kerwed õppetust ei wõtta
sallida, waid omma ennaste himmude järrele emeskele
õppetajaid wõtwad roggeda, jedda moda, kuida nende
kõrwad sügelewad, ja pöörwad ärra töe poolt,
ja heitwad ennast tühja juttude pole. =
Kes jedda nüüd woiks walleks waidelda, et jesimane
pühha Pauluse ettekuulutamine, meie päwil mitte
poleks teeks tulnud? — Ei! wait kõik, kes töetundjad
ollema ja selge südamega Jummala armastajad
olleme, ja Jesuse õppetust moda Jummala riki
lähhemale püüame pääsuma; kõik kes töetigge
mjes Jummalad, ja jedda, kedda temma meie
walgustajaks läkkitanud, kõigest hingest
püame austada, ei mitte omma ohramiste
ehk nuttopisjarate, waid temma omma sõna,
mõtte, ja teoga, mis temma Jesuse Kristuse
juust, ning ülleme Õnistegija sõnatega:

Teie ehsite, sest teie ei mõista pühha kirja,
egga Jummala wägge. Matth. 22 p. 29 j.

1822

1. Näitusel.

Üks nahkerahwas K. kihhelkonnas, kes priske imi-
mene, tark ja hoolik peremaene ja maja wallitseja
olli olnud, hakkas kõrraga kõik smis ilmalik ja
ihhulik asjasmõistliko inimese holeks pidu mõtsa wäärt
peab ollema, ni kawa kui inimesel sün ma peal
asjet on, (hakkas kõik jedda põlgama ja tühjaks
pidama), egga iggatsend mõnd kui agga ühhest
mõda ühhest palwekojast tulla, ja tõise minna;

jedda põlgama ja tühjaks pidama

Jumala tahs-
mise järele

et omma jamutawa hingele jahtudust ja hingamist
ja head fada. Kodda ja maja; perre ja lapsed jäi
wad Jummala holeks; imimese fedda olli nenda
formoti waskusega rusfaks perfetud. Kuida Jumal Ezekieli
13 peat: 22. falmis kulutab ütleb; ning olli lemma
füsika palle ja nao polest arralangenud, ja füsika
feddagi kasfoma jest polest lähnud, kudafelle
tagwast tulnud, ja Heide kirrikus lei leietawasi
kirjas (fedda kinnitakse: leie ei pea mitte omma silm-
nägu illusaks leggema.

Olleks filmnäo luggu olnud kuida tahtes, agga
ellamine läks hukka, ~~perre naene laddus mõda~~
~~mada, et~~ jamsijad usfoeggajait kuuldagi
fedda kuulda, kuida ~~lunge~~ kohtid porgus-
mustaks föeks pidid põllema; ehk kuita hinged
põllewa piggi ja ~~ui~~ wäeli merres pidid
tullundas ujuma; ehk kuida kurrat neid watdas
porgo tulle paistel piddi küpsetama, otse
kui rähkus kaid ehk räimi, mis wartas tulle
~~tulle peal paistetakse.~~ Jet majal emam lurrku
ei olnud. Sündis, et kui jälle näddalad poolt öist
hinge head olli tagga ajamas käinud, mets lemma
lehmad ärra wottis. Suhkus füsika imimene omma
ohjpetaja ette, kes temmale püdis tähendada,
et se üks kahjoline eksimine on, kui imimene felle
wisi ga hinge head usfub sawad, et agga ohtlik,
nuttab, laulab, agga fedda, mis kohhus kehtib, jättab
teggemata. Sest, üles mees, jest ja fellepärrast
pallume ja lenime Jummalad, et temma käest
joudu fada, temma tahtmist täies te täita,
~~et~~ iggaüks omma kahhal kohhased imimese
emeste ja toiste ihho ja hinge kasfuks fatsime
ollema. ~~Ning~~ Ja kuhjus füsika wimsel: kas

olled nüüd kül kohhane abbikaja, lapse emma, ehk
perre naene olnud, kui terwed näddalad koddunk
ärra olled? Arwa agga jest ainast kahjust,
mis sinno ellamisele jest tulnud, et so lehmad
käest lähnud, mis eps olleks jündinud, kui meistkirjul kui
perre emma, omma ellamise eest ollekfid hoolt
kandnud ——. Mis üles naene?! — mis ta üles? —
Et lehmad käest kadunud, selle eest lähman
Omistaggija; temma on minu tulnud armastama.

2. Näitus.

Minewal süggisel pärrast Mihkli, pölles N.
kihhelkonnas üthe wabbat naese tubba ärra;
kaks naest, kes ämast wägga pühhaks kuulsid,
olled N. mõisa õue peal jedda kahju, mis
kullas jündis, watamas. Harkajad (mõlemad) halledaste
otrama ja kaebama, ja üllid: oh! kuida
helde Jesukene tedda armastab, et ta lemma
peawarju käest wottab; oh! mil ta meid ka
nenda tulleb armastama? eh ärra wihi tulle
mast armast Omistaggija! ——

3 Näitus.

Järwemaal ellab praego üks (mees), kes alladi
kaebab, ja fellepärrast jures juddame waewas
on, et Jummal weel nülle pulle tahtnud jedda
rängaste (pole tahtnud) ruhhelda, egga omma wilja lemma
peale pánna. Kaebab nõiride wasto, ja
üttleb: oh! kui wägga willets ma olen, et Jummal
minu kõlwatumad ni wägga omistab! Nõigis
ámab temma (mülle) õnne ja süggidust; mo põllud kandwad
roh reste; ma isti ollen ikka terwe; mo tõine
pool on kallis imimene; mo lapsed on terwed,
ja on ka head lapsed; oh! ma waene ja
willets! et Jummal minu ni ülle wägga omistab! —

egga tahha omma armu mulle ~~tum~~ nähha anda, et mind
kisti ja waewa alla tahhaks sata! — Aleks se suggust kül
weel kristkorda ~~ühhes nõudlikus ja karga õpetajas juba~~ õpetuse alla sata, et rumma
targemaks saaks.

4. Näitus.

Üks laisrõlbamata (eestnaene Wasta wallas, Riggula
kihhelkonnas, Jarwerre maal ~~ses Wõnnemaal~~ nimega
Jani Purri Hanso Kreet, olli mitto aastad Peipse rämas
wenne külladel, ja sagga Narwa hulkumas, ja horamisega
pead toitmas. Sesamma tulli mitto omma perris paika,
aina hilbus ja rabbalas, ja weel pealegi kurjast tobbega
roormalud, saggasi. Olli mõnni aasta ärra olnud, ja leidis nüüd omma
sündimise kohhas hopis toist rahwast, mis ennast walgus-
tud, ja sullesärratud ütles ollewat, ning ennast puhha rahwas
nimmetas. Kireda kawwalus märkas peagi, kuida sedda
puhha rahwast emese kätte, ja lemma käest sedda sada,
mis ihhokatte, ja weel nu asja polest enneset teadis
soduwat, ja harkas prohwelt wisil räkima, ~~ning~~ ja
kulutama, et la puhha waimo Janud, ja Jummal
sedda läpitanud pattust pöörmist ja patlude andeks-
andmist kõigile kulutama, kes lemma otte omma ~~patlud~~
patlud piddid üllestunnistama, ja temmale rahha ja muud
mele head toma.

Sullustas jüs ja ütles: „nüüd on pinnemuse päwad,
(se nüüd tõsti rül!) ja mailma ots on liggi; pöörge ümber,
tulge patto kummutuse le, et ma teile wäin andes anda,
ja teie hinged pörgo tullest peasta!“ Tulli jüs ka rahwast
tormades; kes rohkeste löiwat, neide andis patlud anders,
ja olli ka nende hulgas ja ka ühhele, nimmega Arro
Maddis, kes kulus warras, ja mitto aastad warga-
piddaja, ja warguse wastowõtja olnud, ja ümber-
kaudse rahwale palja kahju jaatnud. Agga kel
andeid polnud tua, neid laskis Kreet ~~urpust~~
wälja lükkata. Kellele ka anders andmist kulutand,
neid salwis lemma armo elliga, se on: kui nemmad
mehhed ollid, jüs la sullitas nende ~~parda~~ parra peale,

ütle urse

Sh 24/5 Jug.

Dr Brnk erlaubt. Jurjew den 7. Juny 1822. Sekretair Hollmann.

XXIV 98
Fuß.

käskis neid, kes lemma koerust teadsid, ja temmaga ühhes
nous ollid, nende ette polwi nikkutada, (waimolikku laulu
jid nende ette laulda.

Ollid inimesed ommas joggeda, rummaluses, selle
häbbematale paljogi tonud; rahha, riet ja kangast;
ja mähkis Kreet 10 nemat aasta (Jani-ku
pawal, penikest linnast kangast emese ümber, heikis
sellili wodi peale, ja ütles ennast Onnis leggijat
näitwat, kuida temma hauas hingand. Tahtwas ohtas,
oigas ja nuttis. Korraga kargas jängist üles;
~~tõstis ennast üles~~; harkas weme wisi laiutsima,
mus ja jubbe Jummala kotamine, ja joggeda
rahwa patmine, sündis Kongla Hanso Simo
toas ja majas; Wasta külkas; et perremees sedda
kolwatunnal otte ommast majast joudnud wälja
ja da. Jäew pärrast sedda, kui se laiutsimine,
ja se hauas-hingamise näitmine olnud, jai ospetaja
sedda teada; ja wõeti ka kohhe kurja leegijat
Haakrichteri nässa peale kinni, (widi Tallina,
kus nüüd iggawesse wangis seisab.

5. Näitus.

Wiendamaks näitusess olgo need õpetuse- ja manitsuse-
ja karistamise sõnad nimmetatawaks, misga meie
päwil ue- ~~ugo kajajad~~ sõma kulutajad rummalad rahwast porruta-
wad, ~~et sedda~~ ja kuida Pühhwet Ejerieli ramatust
olome luggenud, temma jüddane rusjuks perse-
wad. Ütlewad: jah!
uskuge, mis teile kulutame, se on tõsti, ja Jummal
isti on meile ummes sedda näitnud.
Kes meie sõma ei wõtta, se ei olle Kristuse armastaja,
agga kes Kristust ei armasta, se olgo ~~Pühha~~
~~Pauluse~~ sõrmadega arranetud. — Ehk ütlewad

Dr

ka nenda; kes teie wastoparmi jad tahhate olla, teie
rondid peab kurrat porgus mustaks foeks polle
tama; ka ehk meie warnume teie hinged otsa pollewa
piggi ja weäwli nerde — ja mis nisugust
kirjad asja weel paljogi, mis Jesugguste hinge
karjaste suust tulleb, et nende jüdda ammatnikute ostamise
ja jurustele mitte jüggelikes on, ning et nemmad rumalate
malate peale woimust püüdwad, ei mitte et Jesuse
tewalgust, waid agga pimmedust kaswatada, jest
et neil pimmedusest hinda tulleb.

Prohwet Jeremia ramat. 23 p.

26. Kui kauaks peab se kestma? kas middagi on nende
prohwetide jüddames, kes prohwetid wisil wallet kägiwad?
nemmad on prohwetid, (se on petjad) omma jüddame
kawwaluse järrele.

27. Kas nemmad mötlewad, et nemmad tahtwad saka
no rahwast arraunnustama minu nimme omma unne-
näggude läbbi, mis nemmad jutustawad teine teisele?

Mis körgist neist sinnatsist willetsaist asjust, mis rahwast
rikkuwad, ja temmale nähtawalt ihho ja leadawalt hinge
kahjuks tullewad, mis körgist neist sinnatsist asjust ütled
da? — mis muud, kui jedda, mis ülalt. ram. 22 p 29.

loome:

Teie arsite, jest teie ei moista puhha kirja, egga
summada wagge.

Wenedigi linnast, Itali maalt, üttlewad kaupmeeste kirjad
nenda: meile on wötawad sõrmumed teadud, et kreeka rahwas
Turgi wäega waeldes, jälle on wõimust sanud, 6 kuhtad
Turki jäiwad surnuks plaksi peale ja 700 meest wõeti
neist wangi. Merre peal wõitlid kreeka mehhed kolm
suurt Turgi laewa, mis körgega tulekatte lendo läkkid, et
tulluke püssi rohhu rambri sutsu; ja pääle jedda ajast
weel kaks laewa, mis jedda tagga ae kedra kreeg

mis kreeka laewade eest ollid pöggenemas, juhtusid
liwa peale, jäiwad kinni, ja pandi pöllema.

Pariisi linnast, Prantsuse maalt, antakse teada, et üks
tallopoja mees, kes jo wiis aastad kuri, juurt walla
omas kohtus olli tundnud, ja jedda mällestas, et marjadega
üks piisikest nosikest olli allaneland, ning et jest
ajast je wallu kemma jees olli harkand, ja päwast
päwani furemaks läinud, nenda et ta tedda ennam
ei juutnud kämatada. Tundis inimsene
emese jees üht ellajat lizuwad, ja tedda ajast
ajani furemaks minnewad, ja kangemaste, ja raskema
walluga ennast kemma jees pöörwad. Kaebas jedda
hädda körgile, agga parimad tohtrid ja muud
inimesed jedda naeruks. anti kemmale paljogi
rohtu süsse; agga ei tundnud jest mitte kergitust,
muud kui agga weel furemad waewa. Wõttis
siis inimsene nouks, kohhe pärrast suiste-püssi
Pariisi linna, kuninga laatsareti nimma, kus wägga
targad ja kawwalad tohtrid ja wälskärid, et
neid palluda, tedda lahti wõtte ja wadata, mis
ellajas je kemma jees piddi ollema, mis tedda ced
ja päwa waewas; ja üttles: minno elust polle
ümmetöge ühtigi; kui siis surren; siis surren; ja
jaan ommast pinast lahti — agga ehk summad
armust saab aitama, et targa rahwa abbiga
peasen, ja omma endist terwist jälle kalle jaan.

Tohter Tichorand kahtsus ja kulas kinni nest
ja kemma luggu targaste ärra, tundis teeste kemmale
nust ellajas jees ollewad; leikas siis seal kohhas,
kus jedda tundis liikuwad, pole waarsa
kemma kohhu lahti; ja pistis ka kohhe üs
pead wälja, mis jälle usfinaste ja
siise tombas.

agga ei antud ellajale aega; waid tõmmati jälle samas paigas
wälja. Se olli üks mees, mis poolkolmat jalga pikk, ja
poolt'oist tolli keskpaigast paks olli, mis pärrast, kui
olli wäljatõmmatud, weel kuuskümmend tundi ellas. Jedda
pandi piritüsse, et kuninga laatsareti kunstkambris
hoietawaks ja näidetawaks peab saama. Ümmenes on
kül weel tohtri al, agga ju terweks jamas; ja üllä-
wad tohtrid, et näddalad kaks ehk kolm, enne mitmed
pritse ja terwe laatsaretist kodu saab minema.

Eks olle se üks on kummalast, et ta tarkust annud
inimesele, jedda oppida ja moista, kuida ihho häddas
liggimese waewa wähhendada; ja, eks polle se jo oige kumma-
la teenistus, mis teggew on liggimese heaks; ja kummala
paks; ja üllewad koik, mis ihho raskuks tullub, ehk on kohtu-
liggiwaks hearo arwata; ei nütte üks päris tarka, waid
ka hingele rahjuks ollewat? — Oh! teie ommad jäddumes-
um berleimatta, ja peradsed hüllo jutto jamsijad; kes-
le ei taewast egga maast ei teagi; teie kahhematad
jud sullub Sefand kummal sellel sõmaga kimi, mis
ka Prohwet Jesaia ju läbbi Israeli rahwa usklesega
jäte wasto räkinud, kui üllelb:
Jesaia. 1. p. 15. s. = kui teie ommad käed walja lautate, hoian
ma ommad silmad teie eest warjul; ja kui teie ka
mitto palwet loete, ei kule ma mitte.
16. Peske ennast; puhhastage ennast; jaetke ommad
kurjad teud mo silma eest ärra, ja lakke jeiske kurja
leggemast.
17. Öppige head leggema, ja nouake, mis kohtus
on. —

On na meiegi maal warmast jedda rägitud, kui ellers nõmirood
naeste rahwas last ilmale toond, selle ümber us kerus olnud, kas
jedda nendo olnud, wai mitte, ei kea meie ei tõesti egga wallets-
üllelda. Sedda olleme kül isti omma silmiga näinud, et üks
kümne aastane tüdruk rene kaks sisalikku wälja okjendas
toine wähhem, toine suurem. Kui nisuggused asjad juhtuwad,

wird

et inimesed kõrne ehk sisalikkusid, ehk muud jeddasarnast
wäljaokkendawad; jüs oldakse jeal arrateggemist jures
ollewad, mis kül mitte tõsti wõi olla: waid tulleb se kahju
jest, et inimene kõrna ehk sisaliko munnakesi on
juhtunud wõega allanelama, ja emese sisse joma; nenda
sarnasti, kuida se Prantsuse ma tallopoeg marjadega
usi kest olli juhtunud allanelama, mis pärrast
temma jees surres usklis kaswis.

Üks imnestamisewäärt pöllkimmastus.

Ollene minnewa aasta Näddala-Lehhes poljogi pöllkast
mimestuskest räkinud, ning N. 22. jedda kallist oppetust
kulutand, mis wallitsuse polest teadmata rahwa oppetuseks
wälja antud. Se samma weikse kirri on selle nimme
al: Oppetus, kust ja kuida tunda, kas inimene tõeste
jumalt, wai mitte; ja mis jüs tehha, kui temma pöllkas
minnestuses on, et ta jälle toibuks. Kästi selgesti
kül, et kirrikoppetajad jedda oppetust, mis selle kirjatesega
ja kihhelkonnas muudki nuudistuse pähhe läinud, nendo
kuda teised wahwa head asjad, mis wallitsuse kohtelis
arm allamate heaks pannud teada anda. Sarto
präandi kõmas on se seädus, et nisuggused kulutused
oppijalastele kirrikojures oppetuse ajal sellatakse
ja ettetoetakse: sellepärrast, et noor inimene, kui
ta oppimas on, kuhhasti jedda peab oppima, mis hinge heaks,
kui ka jedda mis ihho heaks tulleb.

Peterpurri Leitungis rägitakse ja kulutakse jedda
inimesi, et üks preilen ühhetsa näddalas pöllkas-
nimestuses jeisnud. Kahhetseme agga jedda, et selle
preilna igga mitte polle teada antud. Se samma

Finis

imme asji polle mitte meie, waid Preisi-maal fündinud.
Uues Preilen, kellest jedda immet rägitakse, oli wägga näruline
(kurwuse jures) ja närwanes allati haigeseggane, kümni wimase ärrajurri.
Üks neist tohtridest, kes jedda toisega arutamas olli käinud,
üttles köhhe; noor inimene polle mitte jurnud; hing on weel jees;
egga polle se mitte surm; waid agga kangestus (surstuwus,
Starrkrampf). Suggulased ja töised tohtrid, ja muud, kes
jeäl olid, panid jedda kül naerurs; agga emma wõttis
jedda sõrma ommas süddames hoida. Se asi sündis 1812
kuul 12-12 aastal, et je Preil olli surnud; agga emma ei
lasknud tedda mitte wodistki wäljawõtta, waid heitis ämast,
tohtri nõudmist möda, temma körwa, et omma ihho sojaga
omma kangestand last sojendada, ja temma werrele
ellolt ja anda. Nüüd sugowäsja, tutwad, sõbrad ja
naburid tahhendasid emmale, et ta wallelolusega ämast
piddi petmas, ja omma terwist rikkumas ja kaotamas
ollema; ja pallusid üllewägga last mätta, et mitte kõige
mailma ees ämast, ja omma sugguwõsa auu naeruks
tehha: agga praua jest ei holind, waid jäi kindla süddamega
tohtri nõu peäle, omma last omma ihhoga sojendama; ja
tõusis süs jut, mis ka Berlini linnagi joorsis, et sesamma
praua, kes wägga suurt sugu olli, omma lapse surma pärast
rummalaks sanud.

Kawast päwa, ja näddalast näddala, olli armastaja emma
ja temma wäsinata armastus tütre üllesärkamist ja
temma ellusse pöörmist otsmas ja lotsmas; ja, nii nodra
usoliseks olli sama, kimitas tedda tohter ikka jelle sõnaga:
king on weel jees. Nenda wõttis asji ühtekse näddalad
aega, et ei koggonisle ellotähte kustki kõhhast polnud
nähha: agga nii parrajaste ühtekse näddal täis
sanud, nähti last sõrmi ligutawad; löi süs ka peagi
silmad lahti, ja tõusis ellusse; agga olli keleto, ja jäi

rukki leiko ajani keletumaks. Sesamma üllesärkamine
sündis kesk Webruali ehk küünla kuul. Kui jälle jõudsc
olli janud räkida, siis üttles ämast koik kuulwad ja mõistwad,
nis temma kangestuse ja nimmestuse ajal rägitud, ehk
muud temmaga ja temma pärrast tehtud: üttles ka jedda,
et temmal allati je kartus süddames olnud, et emma
ommetige wimase ollekz wõinud ärratuddida jedda sojendamast,
ning et tedda süs ellawalt ollekzid mätnud. Nõdde temma
weel kolm aastad; süs jai õige terwekz; ja on ta nimewal
paasto kuul ühhe surehärrale mehhele läinud.

Jährowerre wallas, laiusi kihhelkõmas, löi pikne ch.
Junil Meerski leino maja põllema: selsamma tunnil
olli perrenaene werst maad kodunt heinamal, ja löi
tedda pikne ka mahha, ei kül mitte surnuks, muud kui
alwas tedda, et ta terwe näddal keleto maas olli;
agga on nüüd, wähhe parremaks samas.

Mällestamised Prantsuse-sõa ajast.

Kui Prantsus Moskwa tulli, jeäl risus, põletas
ja röwstas, ja tuhhande kaupa rahwast willetsaks ja
waeseks teggi, [illegible] lasknud, kel kuus watemad
last, kelle nees tapetud, [illegible] jäi ka üks tapsis waenlane
ka üht Prantsuse kaupmeest, kes Moskwa linna kodanik
olli; risus temma kodda ja maja paljaks, ja pärnu
jedda pärrast põllema. Ahha nägid selle inimese. Selle mehhe
abbikaja jäi kue wäluma lastega hinge; agga ei olnud temmal
ühtegi jänud, misga ehk ennast, ehk omma nukwaid
lapsi toita. Teadis inimene Wilna linnas, Liiwani-
maal, ühhe kaupmehhe ollewat, kellega temma kaduned
mehhel raubaajamise pärrast wal selletamist, ja tuhhat
nelli ehk wüis rahha polest sarnast olli. Pallus süs
Prantsuse wäewallitseja käest päsi, et Moskwast omma
lapsekestega ärraminna, ja sai jedda. Agga, misga minna,

kui ei koppiratsi hinge lagga! Lärs jüs õkse umbes ühte
küllasse, mis 26 Wersta Moskwast olli, agga ruhhu waenlane
weel mitte putunud; raeba-omma hädda ühhe ellatami perre
mehhele, ja pallus: tedda ja temma lapsi Wilna wiai; ja
peäl üllespidada ja temma lapsi üllespidada. ja toutas Wilnas koik kulutust
tärmoga aufaste tasjuda. Lärsid teele, ja jaiwad rolme
nädda pärrast Wilna: agga Jummal parrako! kaupmees,
kelle käest lõlust olli rahha jada, olli jo monnai nädal teed
murre ja kurwastuse pärrast ärrajurnud, et Prantsuse
ta teddagi tuhjaks ja paljaks olli jõnud.

Mis nüüd tehha; ruhhu nüüd minna; ehk kust nüüd wõeras
paigas, umbwõera rahwa käest abbi leida? kurwastus ja
murre teggid waest inimest haigeks; ja jeisik wenne mees, kes
tedda jõrna winud, mõnni päew paigal, et odrata, ruida jelle
willetsa inimese luggu piddi põrama. Tulli jüs wimaks naiste-
rahwale mole, et temma räsdunud mehhel üks armas sõber
Peterpurris olnud, nimmega Charron la Rose; ja üks
omma wennelaesele: ehk wahhest wõtlad mind no lastega
jõrna wia, et ma nendega jüs natu jeie ei jä nälga jurve-
ma: ma ei tunne kül mitte isti jedda meest, kelle anno
peäle lotan; agga ma usjun, et Jummal temma jüdsant
ligutab, et julle koik kulutused, mis jul minno pärrast
olnud, ausaste ära tasjab.

Hea kül! üks wennelaene, olen ma sind jeie weddanud;
jüs ma wiin sind ka Peterpurri: agga, süggise on käes,
ja talw on rätte tullemas: kust ma sulle ja jo lastele kasju-
raid wõtan? et rahha on mul õrra jamas. Tahhan
wäljaminna ja wadata, ehk wahhest leian ehk kuskwaid
jämji kuid, ehk jejuggusid, kes jüt Peterpurri on ära
minnemas, kül need mulle rahha usjuwad, kui nendega
ühhes ühte teed lähheme.

Wärs tundi pärrast, tulli hea mees roddo, ja üks:
tärma Jummala! ja ja agga nüüd terwe: olen rahha
janud, ja ka jinno pojale head asjet leidnud.

Ja 7. Aug 1812

Jinno poeg on kolmeteist kümne aastane pois; hea
terrane, ja wägga hea jüddamega laps, kuida temmast
igga päew jelle pikka kee peäl ollen näinud; mis ja
tedda weel Peterpurri tahhad weddada, kui ka jüs Jummal temmale
asjet ja leiba jukhatab. Ma östsin jülle ja jo lastele
ühhes poes wittsid jurkre ja mütsisid; ja tundsin
peagi, et je mees kes neid müüs, üks tõsine, moistlik
ja oiglane mees olli: hakkasin jüs temmaga ühhest
ja teisest asjast jutlu ajama, et kaugelt ruuto kulaka,
mis tal ommetige jüdlamees pearo ollema: agga
mis oige, je oige; ja mis kõwwer, je kõwwer; ja
nähtarse jedda kõhhe. Tahtsin temmale jüs jinno
luggu, ja küssin jinno poega temma ette; ja üllesmees: to mul poisikest nähha; kui no silm temmast
head tunnistab; jüs jago temma mülle pojaks jäma.

Sai jüs poeg jelle kaupmehe jure, ruhhu wennelaene
tedda jowis, ja hakkas emma toiste lastega Peterpurri
ette leele minnema, et nüd terwis wägga waene olli.
Kui nelli kümmend wersta olid jõinud, ja öömajale
joudsid, olli haigus wägga rasskeks läinud. Tahtel
hommikul näggi hea mees, et nüüd ennam juurt lõlust
polnud, et haigus ello pole piddi pöörma; pami hobbost
ette, ja sõitis Wilna, poega toma, et emmad enne
jurremist weel nähha; agga kui ohtko kiljataggasi
tulli, olli inimene jo hinge heitnud. Et jejamma
naesterahwas omma lastega katolikki ussku olli; laskis
hea mees tedda temma usso wisi järrele ausaste matta;
Wanis poega jälle Wilna taggasi; ja andis kinkis
temmale kümme rubla, et emma hinge, katolikki wisi
järrele, piddi laskma ülendada; ja läks toiste
lapsekestega Jummala nimmel Peterpurri.

Olli kahdunud inimene weel, enne hinge heitmist,
timmafallega need sõnad pabberi peäle kirjutand:
Charron la Rose, hallastage omma sõbra
laste peäle.....

Apõstolisch

Et surnaga wõitlemas oli, ei joudnud inimene lennam kirjutada
wäid jäi pabber käe alla, ja kinnasulg näppso wahhele, kus
agga wõttis kiremelaene, ja pannis selle tähhekese omma
tähtsa ramatusse.

Talw oli hirmus parkane ja külm, ja tulli hea meest wõimatel Näri ku päwil Peterpurri, õppis Charroni maja ülles, ja astus kommi kulti kello kahhekse ja tuppa, ja ütles: ma toon teile wüs last, kes teie holeks jäwad; siin on üks saddelikene, kust näete, et need teie sõbra lapsed on, egga mitte töised.

Charron ei leadnud mis arwata; wäid jäi kui mõtlema, kulas siis mehhe ja lapsekeste käest rendi luggu: kutsus omma töistpoolt ja ütles: armas kasa! Sun mal on meile korraga wüs last antnud; wõtkame need sõddamelikko tännoga Summata wasto, selle armo ja Summala käest wasto, kes meid ja meie linna selle õnnetuse eest on hoidnud ja kaitsnud; mis Prantsus Moskwa linna ja lennu kodanikude peale tonud.

Kui siis lapsi olli waste woetud, ütles wennelaene wimast: kuid mul peaks kattunud inimese toetust mõda, ka ratha teie käest fast ollema; ja kui mul alwalik arwant, siis ei sinnu mitte wähhemalt 600 rublad leppida. Wend! kostis Charron, ja näed, et wüs last no kaela peale jäwad, kedda tulleb toita, kätta ja kaswatada; kuida ma sinule weel peale selle 600 rubla wõiksin anda? — Jah! ütles wennelaene, ja on õige kül, et teil nende waeste lastega palju surema ja pütkemat kulutust saab ollema, kui mul on ol nud? Summalaga siis! — ja tahtis mees urjest wälja, ja ärra minna. Ei! ei! jä armas wend! hüdis Charron, sinna olled surnt head summala ja inimeste eest teinud; sinna ei pea mitte kahjo sisse jäma, ma lähhen ja toon sulle need 600 rubla, mis sul sada. Sõi siis ka need 600 sada rublad, ja lugges need laua peale mehhe ette; ja siis wõttis sadda rubla,

ja ütles: selle rahhaga sullatan kül kodo jouda; wõtke need 500 rubla, mis järrele jäwad, pange need korwale, ja hoidke need waeste lastele: on parra jaste igga pea peale 100 rubla üüs weel muud, kui aga summalaga! — üsjane. Aga siis siis

Ellir misjuggune se, kes mille linnas sünnis mes linnes, kui sedda sest aupast mehhest loeb? Kahju kül, et lemma nimmi teadmatäks jänud; ning et sedda parrast ei ühhegi kulamisega põle leada sadud. Agga mis auus mees sedda kulab, kas inimesed lemma nimme teadwad wai mille, ~~kes kõi~~ ~~sünnitse~~ ~~selle~~ ~~nimme~~ ~~teadwad~~ ~~wai~~ ~~mille~~ ~~sünnitse~~ ~~selge~~ ~~sünnitse~~ armo parrast ~~summata~~ ~~ees~~ ~~head~~ ~~teinud~~. — kui ta ~~kui se tat~~ omnias sünnitses sedda teab, et ta selgest armust head teinud.

Seepse on se õige summala armastamine, mis hinge liggimese heaks: lemma on leggew summala auus, ja head toob; lemma ei ole au, wäid koiwide kasu: lemma ei armasta mitte ju ehk sonnaga; wäid nenda kuida pühha Joanes ütleb: töe ja töega; sest summala rüük ei olle mitte kõmes 1. Kõrint. 4 p. 20. s.

Actum 27sten July anno 1823
26sten July. — sünnitses sünnitses sünnitses!

Dik.

Ära Ärkul antud raamat. — Moritz, Ehstlasest sõst.
Dorpat, am 25 August 1822. Mälestamised

xxvi lugu.
104

Prantsuse sõa ajast.
(Mis Nummer 13ndast peatükist jäi.)

Näddala lehte kahekõrsikumnemast ja kolmekõrsikumnemast Numbris olleme Moskwa linna arrarüstmisest, ja Prantsuse wäe arraminnemisest ja lemma kurkasamisest räkind; ja olleme nüüd nõuks wõtnud, semest jutlustada, kuida ja missuggune wäe ja woimoga jesamma waenlane meie peäle tulnud tarkind, ja meie ülle tulnud.

Prantsuse-ma- ja wäe-wallitsejad, nimmega Napoleon Bona-parte, olli jo ammuilma omma sõddamees jedda nõuk wõtnud, et kui kõik muud Europa-ma wallitsejaid; nende maid, walde ja rahwast emese jorma ja tahtmise alla piddi sundinud sama; et süs nende omma emese wäega, õbse kui laenetaw merd, Wenne-maad arra uppidada; lemma rikkust ja warra omese päälle rüüsta; ja lemma rahwast ja maid omma tuja järrele omma kindralikele ja peälikuulele arra jaggada; kuida lemma jedda sarja-ja Hali-maal olli teinud.

Kakkas süs mei Wallitsejega tulli õrsima, et pealt näha, kui oigusel nimmel meie peäle tulla; agga kui ei kuulnud poolt jedda jaam tõdma, mis tullile ollen woinud maad anda: süs kui rüsija ja rõwel peäle nõuk wõtti tarkinda. Nähti jedda kui meie poolt jo emalt otte, et lugga pehhaks piddi nimmema; jest et rahha-ja lühja au-ahnestaja waenlane, Webruali-kuul 1812. üllemalla wägge sarja-maal kõigest woerama keisrike, kurningate ja würstide käest kokkosandis, mis walmis olli nimmetas, et peäle hakkata.

Meie wäggi olli sel ajal kõik jures ja laias rigio laiali; muist Sõmes, muist sün ja sõal rajade peäl, jeismas agga kõige jurem hulk jurgi wasto jeismas. Ommeti kogguli ni palju, kuida agga ial aeg andis ja sallis, et 10 tuhhat meest kokkosai redda peälelükki ja wasto nenda pandi jeisma, kuida sün nimmetatse: Krahw Wittgensteini al (30 tuhhat meest pandi Wilkomiri linna jures jeisma, et Prantsust reedta Peterpurri peäle minnemast; Wilkomiri ja Wilna wahhel, olli kindral Baggohuwudi kässo al 20 tuhhat meesth; Wilna linna liggidal seisid kindralid Tutschkow ja Schuwallow, 30 tuhhat meest wallitsedes; agga linnas olli 40 tuhhat Gardi-wägge jeismas.

— Ut —

Kindral Bagration olli 60 tuhhat meest Jarud, kellega Grodno liina jure waenlase tullemist lärs otama; ja Kindral Tormassowile anti 30 tuhhat meest, et nendega Austria rajade pole minna, ja seäel poolt waenlase sisse tungimist reetda.

Et sedda wägge nüüd ka rullalle igga mu peale kippuwa waenlase wasto olleks olnud; siis la ommetige sedda puhko mitte tahtnud mojuda, sest et Prantsuse liggi kolm nelle / kord jurema wäehulgaga olli tullemas, mis rümmee jäuse olli jagganud. ehk Korpusse olli jaggatud.

Esimene korpus	Kindral Dawu al	—	80 tuhhat meest.
töine —	Kindral Udinot al	—	45 tuhhat —
kolmas —	Kindral Nei al	—	45 tuhhat —
neljas —	Kindral Victor al	—	55 tuhhat —
wies —	Kindral Wandammi al	—	30 tuhhat —
kuues —	Kindral Poniatowski al	—	60 tuhhat —
seitsmes —	Kindral Regnier al	—	30 tuhhat —
kaheksas —	Kindral Macdonaldi al		30 tuhhat —
ühheksas —	Kindral Wiktori al	—	45 tuhhat —
Prantsuse Gardid	Kindral Mordier kaso al	—	40 tuhhat —
Prantsuse hollose wägge	Kindral Murati al	—	35 tuhhat —
Austria wägge	Kindral Schwarzenborgi al		30 tuhhat —
Preisi wägge	Kindral Augereau al	—	41 tuhhat —
Surpetukki wägge, pusseppe, seppe, pagg			20 tuhhat Kasaka
ja muid Kawitatawaid			
	Summa		586, 500. Meest

Sesamma öösal wäe hulk, kiel 1,270 suurtukki kasas olli, läks 12 nenmac Juni-ka päwal, neljast kohhast, ülle Nimeni sogge Kowno, Jurburri, Olita ja Mereski jures ülle Nimeni sogge joest ülle; ja olli müüd meie ma peäle astunud. Ülle wallitseja olli sel korral Wilnas, ja andis Kaskiu, et essimesel tulel, toost kor reerrudi wotmist piddi ollema, ning et wie saa peält wüis meest piddi antama. Saiwad ka meie wäehalliskewad Kindralid käsku, rajade peält tagganeda, ja omma wäe korpustega sisse piddi tollata, ja lähhemale kohe koupale kogguda; ning kui woimalik ees ni kaua pennast hoida, kumi meil lähhingi laplemise kogu woillemise rohkemad wägge platsi peal piddi seis mas ja woitlemas ollema. Tehti siis renda, ja laskis meie wagge korgilt pealt Keamale kokko; agga Krahw Wittgenstein jäi omma korpusega sedda leed hoidma, mis Pärnawa (Pernau) kaudo Peterpürri lähheb, ja kuhhu münna Prantsuse Kindral Oudinot, kuhhu tuhhandega omma korpusega (40000 meest) münna rippus. kel 45 tuhhat wälja wallitsetud wägge olli, Bonaparte käest käsku olli jänud.

Et nüüd kül meie tagganeja wäggi koige woitlemise ja tapelmise eest ennast hoida, käsku olli jänud; siis ei jundinud ommetige mitte sedda käsku pidada, da kui jün ehk seäl waenlasega olgu troppi, ehk jurema hulga kaupa kokko jahtus mist jai ollema. Esimene wenre wallamine olli 17 nemal Junil; se ei olnud kül mitte juur: agga wõtis ommetige meie Kindral Orlow-Denisow, Prantsuse Kindralid krahw Segür ja hulk wagge wangi. Nüüma päwa pärrast, ja Kasaka-Kindral Platow waenlasega kinnpu kokko, ja wõtis jai 1200 meest wangi.

Olli siis meie Kindralikel nõu, koigil poolt omma korpustega Witepski linna jure koguda; ruhhalt Kindral Bagration 60 tuhhat meest piddi tema; agga lähhitas Jelnawma tega Küllerieka teiste Kindralikele sõrma, kes sinna ollid tollamas, et Prantsus Mohilewi ja Polotski linna jõ olli ärrawõtnud, ja et nüüd Smolenski linna jure, mis Maskiwa tee peäl 430 (wersta) on, ja kuhhu kuul Moskwa ennam ei olle, wist 400 wersta peäl; piddid nimena, ning et ta isiggi sinna olli ruttamas, ja Kindral Barklaj omma wäehulgaga neid seäl otamas. Jäeti siis Witepskid mahha, ja wõtis Prantsus sedda ärra. Agga wäggi, mis nüüd jure ruttoga Smolenski pole koigelt poolt tollas, ei jänud mitte woitlemata sinna minna; et waenlane sedda allati rahhelt poolt näkkas ja kiusas, ja linna minnemist jouti ei tehha, sellepärrast, et Prantsuse juur waggi, mis sagga olli tullemas, sedda piddi kättesama, ja igga korpust ärrahawalt ärrawõtma, enne kui nemmad koik ühte kokko piddi jõudma, ja ühhest rammust wastopanema.

— Jmud —

Sel ajal mil se noor sündis, olli Kindral Tormasow, kes 30 tuhhat-ne
dega wasto Austria raja seismas olli, 15mal Juli ühhes sa=
~~kuu~~ tunde wõõlemas ~~kes~~ seal kõhhas Kobbrini ja Slonimi
linna wahhel seismas; ja käsku otsimas olli, et ka Moskwa
pole tulla; ~~wõõlemas~~ wõtte Kindral Klenglid, 3 Owerstid,
57. peäliküd, 2,234. allamaid wangi, ja jäi 1000
meest, ilma meie rahwa arwamata, surnuks platsi
peale.

Kindral Markdonalt, kel 30 tuhhat meest olli; kes
Kura=maa jo olli ärrawõtnud; ja Kia=linna peale
piddi hakkama, et sedda wäggisetti wõtta; jeisis toist
pool Tüna jõge oma wäega, mis ~~nüüd kaks sarna~~
ja Baieri jõe ~~mis sarnama nunnivõrde wäggi olli~~
~~ma wallitsejat sundimise kaupa Prantsusele andnud~~;
mehhed, Preussi agga Oudinot hakkas oma ärrawallitsejad Korpusega
Peterpurri pole minema; ja piddi Markdonalt
Kuramaalt weel 10 tuhhat meest lennale saatma,
~~kes~~ ~~mis~~ lenna korpuse tagga piddid käima, et ~~sedda~~
~~selga tagga~~ at ~~warjada~~. lenna selga taggant warjada.

Wittgenstein, kes lenna minemist teada sai läks
oma wäega 18nemal Juli Kliastitza ~~lenna pool~~ ~~allewi jure~~
ja olli sün wäggi wõõlemine ja werrine tapplemine, mis kolm
päwa aega wõttis; kumbki sai päwa terraga hakkas, egga
õhte pimmedad ei lõpnud. Kolmandamal päwal tulli pikk
ja ränk wihma sadu, mis nii wärdast päewõtsa mahha
tulli; se nõstas püsirohtu nenda ärra, et ei püssidest
egga suretükkidest enam ei kunnagilgi pool sanda
lasta; ja käskis Wittgenstein pajonettidega waenlase
peale minna; mis sün ka nenda wallusaste sündis,
et Oudinot oma wäega waewalt peäsis, egga ülews
jest palju järele jänud, nii ~~et~~ waenlane
mitte sildu polleks ärrapõletand, kuni sille olli lõ=
nud, nui ~~ärra~~ wõtja ~~ei~~ ees olli põggenemas.

Sel korral lehti 3000 allamaid ja 251 päliküd wangewõ=
wõeti käes juurtükki; hulk rohho=kirstuid ja
palju muna=wankrid waenlase käest ärra. Ei jaud
sel ajal teada, kui palju rahwast mõllemiste poolt käest
raddunud.

Oudinot ~~sulla~~ käskas sül kohhe ümber, ja Polotski taggasi
minema, et Baieri ja Wirtembergi ~~wäehulga~~
wäega nõrkolda, ja sälle toistkord Peterpurri teed
katkuda: agga ei andnud Wittgenstein lennale aega
wäid läks sellesamma ku 30mal päwal Sochanowa
külla jures lenna peale. Tapplejid kahhesa tunde,
ja tappeti mõllemilt ~~kunnagilgi~~ poolt palju rahwast: wõim aga
hakkas waenlaene taggasema, ja wõeti lenna rahwast
252 meest wangi. Agga jäi ka meie poolt üks
wägga kallis Kindral, nimmega Kulinew, kes mitte
mõni aasta Tallinas seisis ja sääl tark, hea, ja wahwa
wäewallitseja olli; suretükki kuul lenna hobbesest läbi,
kille seljast olli soddimas, ~~läbi läks~~, wõttis lenna mõllemad
jallad mõlle alt ärra, nii et meie pool tun=
pärrast sedda ärra. Sealt Wittgenstein hawas ~~pead~~
üks püssi kuul, mis lenna pallet läbi kides, lenna ~~pead~~
modalaks.

Nüüd meie wäggi Witepskist Smolenski olli minemas,
sakis sällem wäewallitseja Barkla, Kindral Winzingerod
Weliki=Luki pole, teed hõlma, mis Moskwa pool
Peterpurri lähheb; mööd ka sellepärrast, et waenlane
sealt mitte piddand sama mona ajada. Se olli üks
wägga tark nõu; mis Prantsuse wäele suures
kahjuks tulli; sest et lenna ei Weliki=Luki, egga selle linna
~~lenna~~ ümberkaudsest marondadest müüd ilma tapplemata
mitte ei pikhotäut rohkugi sanud, selle wõsiga palju
rahwast käutas, ja ärra allati mona waewas olli sesmas.

— Järel —

Meie wäggi, mis nüüd Smolenski jure olli korkotulnud
seisis kahhes ligis, teine Wolkowa, ja teine Nadwa küla
jures, ja oli seal 120 tuhhat meest, mölle mad ligis
ülle pea arwatud. Agga kui wäewallitseja Barklai märkas,
et Bonaparte omma wäega körwalt Moskwa harkas
rällama ja 5de Augustil, jure woimoga Dnipri
jõest ülle läks, ja Kindral Newrowskid, kes nome tuhhandega
ülletallemist püüdis kedda, arrawõitis, kui wäewallitseja
Barklai sedda märkas, et waenlaena nenda körwale
nimes, temmast kaplemada tahtis mõda minna, siis mõis-
tis temma ka peagi et se waenlase nõu olli, et Moskwa
teed meie wäe eest kumipanna, ning et wäggi siis õige kui
kahhe tullewahhel pidi olli Smolenski linnaga selle
wäe wahhele pidi jäma, mis temma ette jõudnud,
ja selle wahhele, mis lagga olli peale tullemas.—
Prantsuse Ei luggu nenda olli, läks Barklai Smolenski linna,
ja teine wäelüx Dorogobuschi ja Jelnia pole
Moskwa kee peale, ette waatlejeisma. 4 damat
Augustil õhto ilja harkas kapelmine: Kindral
Rajewski ja Doktorow woitlejed kui kõigest waest
agga piddid waenlasele maad andma, ja ommeste ja
Smolenski linna ruttama, kus nüüd Barklai jees ole,
et kedda hoida. 5. Augusti, tulli weel peale jadda tuhhat
Dnipri jõest ülle, et Smolenskii peale harkata;
ja wäggi wäewallitseja ette, et temma wäggi ette
ei lõnud, et linna kaitsta, waid et je agga teise waele,
mis Dorogobuschi ja Jelna ette lainud, ramma kau-
tusex. Jaaks tullema, kui jeie piddi jäma, se pärrast
ruttas 6de Augustil Smolenskist ärra, ja laskis
waenlane tem jedda wanna kallist linna pöllema,
et kedda emmese kätte jada. 16. nemal Augustil
pealetulleja

ja läks nüüd waggi ühtes hulgas. 107

waega
jõudis Barklai omma Dorogobuschi, kuhhu esimene wäe lükk
ette lainud. Selle kahhe nädala ajal wallaki wägga
palio werd, ja jäi märka palio rahwast, ni hästi ühhelt
kui teiselt poolt, ilma ommelige et ühhel ehk teisel
jest nähtawad kaos ilmunist olen-
olnud.

Barklai oli wägga moistlik ja tark wäewallitseja, kes sel ajal
ministriks olli, nid sedda Prantsusega olli hakkamas, ja
nimetas Keiser kedda selle pärrast üllemaks wäewallitsejaks, et
ta kedda, kui ustawad meest tundis. Agga Barklai ei olnud
mitte weme, waid meie ma inimsikute fuggust. Se ei tahtnud
Wõme kigi juremate mele pärrast olla; selle pärrast pallusid nemad
Keisri härrad allandlikult, et würsti Kutusowid üllemaks wäe-
wallitsejaks nimmetada. Sesamma suurt fuggu inimene olli kül
wägga tark soapealik, kes soddides halliks olli sanud, ja noremas-
eas Turkide tuntud ja tuntaw ärrawõitja olnud: agga
nüüd olli ellaland tuddipea; ja et kedda soddas midmele
Kõrrale wäggi ranga ette hawatud, olli temma terwis waesem, kui da temma
ta ea järrele ellen piddand ollema. Agga, et kõik kigi juremad,
kõik wäggi, ja kindralid, tedda Keisri käest wäewallitsejaks
pallusid, leggi Keiser nende mele pärrast, ja satis Kutusowid
Gsehhaki, kus wäggi jeismas olli. Sulli warna inimene.
17 nemal Augustil jõuma. Leidis kõik wägge, mis seal olli kõrras;
ja kõik täieste asjad täieste õige soa wisi pärrast ollewad,
ja kõik asjad ja temmale täimu andma, et ta meie wägge jure tarkusega
wallitsend, ja kedda jesuggutse kõhta kui üks soaõppind
wäemees osutand, et ta kõige jurema armé wasto julgeste
jõuab jeista. Mona ja soatarwitusi on emmam kui tarwis;
ja ametthed prisked ja terwed, et peaste tämm ülles petud
egga ihhaste mehhed nüüd, kui agga waenlase wasto minna.

Ommelige nutis Kutusow kõigest pärrast Prantsuse wäe
likumist tahtsele pännes, astel, ja läks omma wäega
Moskwaiski külla jure; jadda üks-teist kümmend wersta
sün pool Moskwad, seie ja ka teist kümmend
wersta Borodinost, seisma.

— Gafel —

Gsehhaki seisma
ja jälles jadda
wad Smolenski
wenelase ette
omese tahha

Kindral Miloradowitš [tõi] nõmi rümmekord [kuhhat] uut wägge, mis wast olli [wõetud] õppetud ja munstertud Ka Jinna ja olli Ka Kindral Marrow Moskwa Kubbernemango milliffale ga Jinna jõudnud? Agga kõige Jelle koggutet hulgaga, ei olnud mitte enam, kui Jadda ja kaks kuhhat, kuus Jadda Jeitse rümmend kaks wäemeest Kous: agga Prantjuse wägga olli peäle kaks Jadda [kuhhat] kolm kuist rümmend kuhhat. [peäkõrwal jalga] neest.

Meie wäggi Jeisis Jure laggeda peal; paremad rät olli jõggi kõrge Kallastega; ja pahhemad rät laskis Kutusow [Jured] Prantsid tehha, ja Jured tükkid peale päima; ja otas nüüd Prantsuse peäle kaks kanist. Augusti 24 [Jamae] päwal, Kello kaks pärast [Lõunat hakkas] [ei] wõrtlemine, [mis ni werrine ja hirmus piddi] [Jedda ollema, kuna Jemmaest teama] mis pidi ja [hirmus] werrine rät olli. Kõhhe essimesest rõhkus waenlaene kõigest [kuuq] wäest Prantsede peäle, mis pahhema räe pealt meie wägge warjasid, ja waenlasele Juurt kahju teggid. Nelli kord [ta] [tormi] Prantsi de peale, [kuna et neid ollevo Jadasi wõtta; et rät] [nelli kõrd] ja wõttis Prantsuse need (meie Kaest; ja nelli kord jõudsi jälle [kõrd] meie pealt tormi nende peäle, ja wõeti neid [nelli kõrd] jälle (waenlaese Kaest ärra; ja jäiwad õhtu meie Kätte: agga furnuse ja puruse tastud wagge, olli kui Jae [puruga] maas, ja [wäe] terwed rinnad peälastikko kui mäe ringo rinnad [kappelud] [wagge] Prantside ees [kappelu maas]. Ei leggi werrewallamisele otsa. Tõisel päwal [läks] Jeisti rahhul; Jest et mõlemil monda Kõhhendamist, ja tõisiti õhtu [Jamast] olli: et 26 [Jamae] õhtaleggemise wõi toine tõise peäle mina.

[joosti jõõksi tormi]

Dr Druck wird erlaubt. – Moritz, Censurcollegien.

Dorpat, am 29 August [1812] Mallestamised Prantsuse-Jõa ajast. [108] XXVII Heft.

mis Nr. (27.) põlele jäi

[Jama] 25. Augustil hingali werd ärrawallamast; agga walmistati mõlemilt poolt [Jelle wastu] tõisel päwal tulliselt hingetõmise peäle hakkata. Meie wäggi [Jeisis] kolmes ligis, omma wama asjeme peal; keskmise ligi Jahha pandi Gardid tõtuJew Jahha Jeisma; liki, [kõrr], mis parremad rät Jeisis, warjas jõggi omma kõrge kallastega, et waenlaene [kõrwalte] [tõmma ohjaga] tõmma Jahha ei Jaud mõma: agga lüki, mis pahhemal rät [olli Jeisma] Jeisis, Jel olliq Prantsid warjuki, ja pandi Jõma nelli Jallawäe korpust, ja weel peälegi [pääju] Kõbbese wägge abiks tõmma õtsa peäle, ja tõmma wahhetõsse Jeisma; Jest et tõmmal Jelle kohha pärrast, kuhhu tedda piddi aJutadama, kõige ennamiste olli karta. Prantsidõse Jadeti kindral Worontsow krenaderidega; ja põsaskikku Prantside tagga, olli rümme kuhhat Moskwa milissad, kindral Sulsch kowi kässo al, walmis peäle hakkamas ja appi tullemas, kui Jedda piddi tarwis ollema. Nenda aJutud Jeisis wäggi; ja [ank] tõmmale õhtu käski Jüa ja Jüa, ja laste aegJaste hingama, et tõisel hommikul warra, kinnitud rammoga werre-tõe peäle hakkata.

[Jama] 26 Augustil tõusis päike, ja õtse kui ep olleks tõmma tahtnud Jedda hirmsat ja werrist ärrakurwamese tõed nähha, warjas tedda Juur ja range ude ärra, mis ni range olli, et mitte kahhekümne Jammo pealt inimest wõinud nähha. Korraga andis Bonapaste Jurelurkidega omma wäele [tahhendajat] [et peäle hakkata]. Kello Jeitsmest kumi pelto kümmest, nüüskellt hirmsaste, et prantsid, mis waenlaeJele Juurt kahju teggid, meie räest ärrawotta, ja [Jaldas] [lasti] mehhi kui Jäeski mahha; [kuna et prantsidest] [ollevid Jagga Janut] ja wõideti [wõeti] [wõtsid] [mitmele nõrrale] prantsid, [ja wõeti jälle kaest] ja wõideti need na jälle mitmele nõrrale taggasi. Kindral Worontsow ja mitmed wäeülemad, ja paljo allamaid päliküid Jai õtsa: kindral Bagration, kes kümme päwa pärrast Jedda hingeheitis, prantsi [kan] rängaste hawatud, lahhingist ärra, ja olli nüüd kõik wäggi wastastikku

— ülest —

tullise withtaga woidlemas ja lahkemas: kindralid ~~Joldatidega~~
Joddisid Soldatidega rinnus; muist jalla, et hobbosed alt
olid ~~olid~~ ~~on~~ mahtalastud; egga lopnud enne lahkemine, kui füs
waost, kui öh peäle tuli, ja pimmedus temmale õtsa teggi.
Prantsus läks omma wäega Moshaiski külla jure, kust tagant
hommiko olli tulnud, ja jäi meie wäggi plaksi peäle seisma.
~~Lounu~~ Liggi seltse kürmend tulihat meest, mõlemilt poolt
ühte arwatud, jäi surnuks plaksi peäle, ja wägga palio
kindralid, kes woiteldes õtsa jaiwad; et egga meie poolt
mõnda teada anda, nimmetame neid: Worontsow, Bagradi-
on, Gulschkow, Gortschakow, Bachmetjewe, Kratow,
ja weel paljo teisi, kelle nimmed mitte nenda kuulsad
polle; ~~woeti kül~~

Et nüüd kül meie poolt woitlejate hulk alamaks poolt õtsa
waenlasest wähhem olli, füs seisis ommetige durmal meie poolt,
ja andis meile woimust waenlaese peäle, et ta nüüd mitte
enne mine joudnud ei emale minna, egga jälle peäle=
harkata, enne kui wäggi, mis temmal tagga weel solli tullemas,
temma jure jai joudma. Ollers teisel päwal Kutusow
kül weel woinud kahjorahwata temma peäle minna;
agga olli ennesel päljo hawatud, kedda tulli ärrasata.
ja teine wäggi, mis ~~ed~~ weel terweks olli jänud, olli ~~sõt~~
~~ilusest laplemisest~~ puhkmise waewas. Arwas tark
mees ka weel jedda, et parrem Moskwa pole ruttata,
ja wägge, mis jealt olli tullemas, emesse jure wotta, ning
harkas füs ka kõhhe 25mne Augusti, kui wäggi ja hobbosed
lounemi olid puhkand, emale ja ärra minnema. —
Kui jedda teed olli minnemas, leiwad ~~talla~~ külajad ~~jallajad~~ külajad sõnumid
tagga järrele, et ~~ilmatsa wägge~~ peäle jadda kuhhat meest, mis ikka weel
Bonaparte järrel olid tullemas, temma jure joudnud; ning et temma
selle ue rammuga, mis wanna wäele lisaks tulnud, Borowski
läinud, et jealt õtse kõhhe Kutusowi jälgi mõda emale jouda,
et temmaga uesse kimpu sada; kedda ärrawõtta, ja füs
keelmata Moskwa linna ärrawotta. Kutusowi wäggi
olli wägga kahhanud: egga ~~pol~~ nud need ~~kuhjad~~ weel temma jure
kõrwalsed

joudnud, kedda lõtas ja otas tullewad: jäi füs tark mees isseennese
mõtlema, ja mõistis peägi, et se üks asjata ja kahjolik nou
olleks, selle wähhese wäega, mis käes olli, Moskwa linnale
appi, ja Prantsuse õtsa wäega woidlema minna, et kedda
Moskwa peält ärra kedda, mis ommetige woimata olleks
saand ollema, egga muud saadnud, kui agga sedda, et waenlaene
meie wägge olleks ärralõspetand, ja pealegi keelmatalt
Moskwad wõtnud?

Kutusow füs kutusow kõik kindralid ja kõik ülemad wäepäälikud
kokku, et nou pidada ja nõu nendes sellepärrast, mis ommas
juddames nouks olli wõtnud, nõu pidada, ja ütles:

= Kindralid! ma lean, et teie ja kõik sedda sowite, et Moskwa
alla lahkeme seisma, ja waenlaese tullemist seal otsima, et seal
ehk surra; ehk meie pälest isse=ma pealinna peästa: agga
waenlaene on wie wõrra wäega tagga tullemas; egga jõua
meie selle wähhese waega temma weisto seista; weel wähhemast
ledda ärrawõita: waid woidab temma meid, ja füs ~~on kumm~~
lähheb kedinata Moskwa: ja kui se wäggi, mis praego
minno käsko all on, õtsa saab; füs on kõik ma lahki temma waenlaese
ledda wõtma; ei temmal seal kauast asjet ja ollema.
jest et isiennast täutama sinna tuttab. lähheb käutama.
Sinu selle wäega, mis meil sün kous on, neid maxonde
lähheme kaitsma ja warjama, kuhhu Prantsus weel mitte
putunud ja nende otte jäme seisma, kust ta füs
mõna saab? Mis ta Moskwas ees teab, jedda
joeb sesuggune wäe hulk nelja näddalaga ärra
ja on füs mälg tedda sundimas, et peab ärra minema:
agga meie Temma wäggi sada ehk harkab füs peab füs
päwast päwani kahhanema, agga meie wägga
agga meie wäele lisaks kõik kõigilt pooli mehhi peale,
et füs pärrast, kui harkab minnema, tedda peagi
kuhjuks teme. =

— Arad —

Nenda räkis Kutusow, ja küsfid koik kindralid jedda
wad wägga hearst: läkkitas ka Kutusow kohhe küll=
leriga Reisrite sõmumid sellepärrast, et jedda nõuwe
wõetud, Moskwad Prantsuse woetawast jätta, ja tähhen=
das laialt, mikst jedda tarwis arwatud tehha, ja üllest
wimsest ommast kirjast need sõmad: "Armoline üllemwalits
seja! Moskwa ei olle mitte Wenne=kiik, waid agga
üks lin; kui jällele küik meie kätte jääb: siis jame
ära peagi kätte."

ka linna

Tehhti siis nenda, ja nähti semest jedda head ja kasfu tullewad, mis
Kutusowi sarkus ette olli nainud: sest teed, mis Tweri, Jarostawi,
Dimitriewi ja Wladimiri lähhewad, pandi koik kinni, et
Prantsus sealt ei heina tuli, egga mumagi sanud lua.
Kui Reisrile sõmumid tõdi, et Kutusow wähhema rahwaga
Borodino waenlaest olli wõtnud, ja tedda sundinud tagganema;
andis temma koige wäele awaliskult täma; nimmetas
Kutusowid würstiks; kinkis temmale jadda tuhhat rubla
ja laskis igga sõdalle, kes sel korral seddama (wiis rubla
anda.

Kui nüüd asjad Moskwa kaewatte seäl sure wäega
ollid sündimas, ei olnud Wittgenstein, kes, kuda ullemal
ollema ütlelnud, Peterpurri teed olli kaitmas, ja Oudinot wasto
seismas; ja mälletame üllemalt, et nemad 30 Juli
Wjachanowa jures mõlemad wõmsest ollid wõtlemas, ning et waenlast temma kahjuga sunniti tagga,
nema. Oudinot, kui palju wägge olli abbiks ja lisfaks
sanud, läks Polotski linna alla seisma, et seäl Baieri
wägge odata, mis ka temma korpuse pidi ühhe nimmema
sün Harkas Wittgenstein 5mal Augustil seal paigas temma
peäle, wõttis kahhetuhhat meest wangi, ja jäi weel
kolm tuhhat mest furnuris plaksi peäle. Oudinot sai
isi rängaste hewatud. Kui se lahtenine olli lõpnud
jõudis ka parrajaste Baieri wäggi tullema; ning

Ou et Oudinot emesel nüüd ramma rul arwas ollewad tulli
ta töisel päwal Wittgensteini peäle. Parrast lõunat
kello nelli harkas tapletnine, mis olli wägga werrine olli;
(wüstoritkümmend suurtükki wõeti waenlase käest;
ja sai 15 peälikut, ja wüs sadda altamaid wangi wõetud;
Tappeldes nindi Polotski linna) ja armas Polotski
linna tuhh agga waenlasele nuud ei saanud, kui kahju.
Kui sudda õeni olli wõitelnud, tormas Polotski linna,
nud weel ühtsakogi peäle ja jättis meile wüstoritkümmend peälikud, ja
peäle wüs sadda meest wangiks.

Kindral Tormasow, kes wasto Austria rajad seisis,
ei olnud ka mitte jõude; sest Austria wägge 25 tuhhat,
ja Sarsi wägge 15 tuhhat meest olli jedda teed, meie riki
tullemas, ja ühtes seltsis Hrabo Regnier käsfo al süse=
sungimas. Gorodetsno rulla jures sai Tormasow
sest 31 Juli. selle waera wäe korrusega kokko,
ja wõitles temmaga päew õsta. Õhto sel harkas waenlane
tagganema; jättis wüs tuhhat surnud platsi peäle ja
anstid 200 meest kolme peälikuga ennast wangiks. Agga
Tormasow jäi omma asemele seisma, et jedda suust wägge odata,
mis surgi wasto olli seisnud, ja mis nüüd taggasi olli
tullemas; et surgi waen rahhu kahtlusel olli lõpnud õsta olli sanud.

Üllemal üllimad Keiser sel ajal Wilnas olli, kui Prantsus
Nimeni jõest ülle, ja meie riki tulli: üllime sõit ka jedda, et
ta seältsi käsku wälja and nud wie saa peält wüs rekruti wõtta.
Wilnast läks Ullem Wallitsja Polotski, ja kirjutas 16 Juli.
sahs seält sõhh kulutuse kirja Moskwa linna, kus muust
koik suremad Wenemaa würstid, ja muud Wenemaa ligi
surefuggo rikkad harrad ellawad ja asfet peawad. Sesama
kulutus olli nenda kirjutud:

= Et meil se kindel nõu sudda mes on, koik, mis agga

— Wiisth —

~~mis agga~~ Kiik ja rahwas jõuab, pealetükkija waenlaese
wasto wäljasõndida katsuda: ~~ja~~ lõdame sest põlest oma
warnast ustawa Moskwa liima peale, mis meie esiwanne-
mitte ajal igga kord oma nõu ja jõuga Jõsa-male appi
tõttas, ja tedda päästis, kui wäljast poolt ometust riigi pääle
olli tullemas. Agga ei ole ialgi ärme muistset ajal sesuggust
ometust meie riigi peal käinud, kui sesama, mis nüüd
on tullemas. Sõuske süs ülles wahwad mehhed! waenlaene
on liggi jõudmas, kes wallitsust, rahwast, riiki ja usku
tulleb kaotama. Sõuse ülles ja, jo warnast omma wab-
wuse ja nõu pärrast kutsus Moskwa! Sinnust mingo
hüüdja heal kõige riiki: tõusken ülles wennad! Kõdu-
maja, naest ja lapsi kaitsma; tõusken ülles, ollo-rahwa
ja usso pärrast waitlema! et waenlane, kes meid
kaotama tulleb, arrakautame, ja kõige Europa maad
temma raudikke alt ärra- ja lahti peästame.

Sedda kulutust kulis ja lugges kõik Moskwa lin
suddamelikumisega, ja tõstas igga hing (ommast waest
ja jõust Jõsa-male appi jõuda. Sõllesamma ku 12 mal
päwal tulli Keiser isse Moskwa, ja laskis kulutada, et
Surkidega rahhu tehtud, ja lehti selle eest tänopalwet.
Rahwas oiskles, kui kallist kiigi-wallitsejad näggi, egga
lõpnud hurra! hüüd nüüd. 13 laks Keiser Peterpurri;
ja 15 nemal koggusid kigi juremad würstid ja mõisnikud
Moskwa landstappa, ja kaupmehhed Moskwa kübi-
duppa, nou pidama, mis tehha, ja kuida aidata, et
waenlast, kes tullemas olli, ärrawõtta, ja temma kaijad
nõud tühjaks tehha.

Sel laks süs sonna kõige Wenne-ma kubbernemang,
gudesse, et iggast kubbernemangust mawägge wälja sata,
mis süs ka askmata usfinusega sündis.

1. Moskwa Kubernemang andis	——	30 tuhhat meest
2 Peterpurri Kubernem:	——	30 tuh: ——
3. Nowogrodi Kuberm:	——	10 tuh: ——
4. Smolenski Kubernemang	——	20 tuhhat. meest
5. Kostroma Kubbernem:	——	11 tuhh. ——
6. Kaluga Kubb:	——	23 tuhh ——
7. Tula Kub.	——	12 tuhh ——
8. Wladimiri Kubb	——	15 tuhh ——
9. Kasani Kubb	——	3 tuhh ——
10. Simbirski Kubb	——	7 tuhh ——
11. Pensa Kubb	——	7 tuhh ——
12. Nowo Jerkas	——	10 tuhh ——
		228 tuhhat meest.

Peale sedda andsid mitmed kikkad würstid, krahwid ja
mõisnikud ommast käest terwed rüggemendid; koitsid ja
katsid ja marsid neile sõa ajal omma palka; egga küsinud
muud Krono käest, kui agga sõa rüstu, ja mõ puusi
täita. Mehhed, kes sedda teggid, olid:

1 Krahw Soltikow: andis rüggement husarid.
2. Krahw Dmitriew Mammonow: rüggement kasakaid.
3. Krahw Demidow: rüggement jägrid.
4. Würst Gagarin: rüggement jalla wägge.

Mingo nüüd immene kõige mailmasse, käigo kõik kunin-
kigid ja wallad labbi, et kulata nähha, kas ial weel
nisuggust maad, rahwast ehk nõud ja kraudu leida, kuida
neist Jüri nimmetud asjust Wenne-maal ja
temma kigis näeb ollewat. Sõe polest! ei olle
sesuggust kiiki egga walda ei ialgi ma peal
olnud.

Tahha ja mu asja polest tänki küsimata ja römaga,
sõa kulutuste tarbeks nenda, kuida jün
allamal näitame:

1. Peterpurri Kubbernemango mõisnikud, ja Peterpurri liima
kaupmehhed pannid ühteskous ommast käest kõrraga
2 Millioni rublad ja wälja, ja
weel peale sedda 123 tuhhat, 675 rublat sõa rahha
austa peale.
2. Tambowi Kubbernemango mõisnikud andsid 618. tuhhat rubla
ja kaupmehhed 100 tuhhat. ——

—— Hästi ——

3. Kostroma Kubberne mango Kaupmehhed ja linnad ühtekokko
100 tuhhat rubla.
4. Simbirski Kub. mõisnikud —— 230 tuhh —
—— lin —— 48 tuhh. —
5 Woronesi mõisnikud —— 150 tuhh: —
ja linna kodanikud —— 23 tuhh —
Peale selle andsid mõisnikud ommast
käest —— 2,500 lappi linast.
982 kohhest
ja 250 wangerit ja kohhest woi woidamisest
6. Penza Kub: mõisnikud —— 232 tuhh. —
7. Kasan —— —— 185 tuhhat —
8 Nisni Nowagrod —— —— 320 tuhh
9 Odessa lin —— —— 300 tuhh.
10 Nowo Tscherkas —— —— 93 tuhh.
11. Sichasini Kaupmehhed —— 25 tuhh
12. Saratowi Kolonistid —— 12 tuhh.
Weisri emma —— 30 tuhh.
Newski monaster —— 20 tuhh.
ja peale selle 12 tsirkad kohhedat, ja
kolm werandi naela kulda.
Tallina Kubbernemang. mõisawanemad
andsid ühhekõrra tühhad Tsetwerti wilja;
kaks sadda lappi hõrra, ja piddasid kaks-
kümmend pealikut omma kullugu wäe peäl.
Siis need sinnasse sadsid ühhe arwatud, tewad liggi
seitse millioni wälja.
Jacob polele.
d 12. Augusti in dm
Censur.
— mind rohkemb.

Trükniwiggad, mis ~~Nõddala-kohto~~ is Kumris parrandada.

Echtekülg. Pidda.

2	—	8	wännatti	loe: wännutti
5	—	7	põut	põuet
"	—	8	rõnnus	rõnnus
4	—	11	allid	ollid
6	—	3	ligg	liggi
"	—	9	ia	ja
4	—	11	ündinud	fündinud
8	—	8	turrokid	turrokiud
11	—	7	~~xx~~e	et

NB. Neist sõnadest Trükkisellan, ei wõi sada den nächsten Nõuda sõnasen kõnen.

Politseikohto kuulutus.

Teadaandmine.

Kes Tarto linnas Nädala-Lehte mitte Postkontori pealt ei tahha wõtta, sawad sedda uue poodide 19 nemas Numris, kui 6 rublad aasta rahha ette pannewad.

Trükkiwiggad

nüs 3 mas numris on parrandada.

Lehhekülg.	Rida		
24	3	alt,	kouaft loe: kauaft
"	9	—	maxónno " maxónna

NB. Sel Teadaandmine koms 3 Mal ü Nr. 11, 13 ja 15.

Juhtkiri.

Teädaandmine.

Minewa aasta Näddala-lehhe eestlehti, juhhataja, ja trükki wigga näitaja on nüüd walmis jänud, ja anttakse neile rauba peäle, kes nudust lehhe on pidlanud: Jopärrast pallutakse õppetajate käe labbi meile, ehk ka Perno kihhelkonna õppetaja Tofenplomt-rile teädust anda, nuhhu? kelle kätte? ja kui palio?
eestlehti juhhataja jatta.

Johannimatus
Kurmund

Trükkiwiggad,

mis 2 fes Nummis parrandada.

Eehhekülg. Ridda.

10	—	14	hobbosega	loe:	hobbose
12	—	7	Jäed=	"	Jeäd=
16	—	7	öppetajaxs	"	öppetajaxs

[1822]